الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم ولا هم یحزنون
الحمد لله والمنة که درین زمان فرخی اقتران بتوفیق الٰهی وفیوض نامتناهی اعنی مجموعه
مولانا شاہ ولی اللہ محدث دہلوی
بتصحیح جناب مولوی حافظ محمد فضل الرحمن صاحب سلمہ اللہ تعالی وبحسن اہتمام جناب مولوی حافظ محمد عبد الاحد سلمہ اللہ الصمد
در مطبع مجتبائی واقع دہلی طبع گردید

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی بتحمیده یستفتح کل کتاب وبذکره یصدر کل خطاب ونشهد ان لا اله الا الله وحده
لا شریک له ونشهد ان محمدا عبده ورسوله شهادة ینال بها الشاهد دار الرضوان
بلا ارتیاب ونصلی علی محمد وآله صلوة تنقذنا من هول المطلع یوم الحساب وتمهد لنا عند
الله زلفی وحسن المآب **اما بعد** میگوید فقیر حقیر ضعیف عباد الله ابو احمد الاحمد **ابو الخیر محمد ابن احمد**
مرادآبادی مسکناً فاروقی نسباً نقشبندی مجددی مشرباً که از بدو شعور داعیه طلب طریقت در سرم بود
وبعد از تحصیل علوم شغف باطنی افزود مگر بمضمون ع ای بسا ابلیس آدم روی هست * پس
بهر دستی نباید داد دست * بمتصوفین خرقه پوش گندم نمای جو فروش که بجهل مرکب گرفتارند واز کتاب
وسنت بهره ندارند وبزی علما وفقرا برآمده وچیزها در دین متین احداث کرده طریقت را غیر شریعت
گویند رو نمی آوردم ومترصد فضل رحمانی وموهبت سبحانی بودم تاآنکه قائد خیرم به بندگی خدمت فرد الافراد
قطب الاقطاب سلطان المشائخ فی الآفاق وارث معارف الاولیا بالاستحقاق حجة الله علی عباده رحمة الله
الفائضة فی بلاده قطب فلک الهدایة مرکز دائرة اندراج النهایة فی البدایة سیدی وسندی وذخیرة یومی
وغدی وسکان الروح من جسدی ظل الله المنان مرشدنا وهادینا واستاذنا وملاذنا مولنا

محمد فضل الرحمن متع اللہ المسلمین بطول بقائہ ونور الہ والہم بنورہ وضیائہ رسانید فرأیت ما لا عین
رأت وسمعت ما لا اذن سمعت ھو خیر من یدعی لکل عظیمۃ واکرم من یطوی الیہ المراحل من بعد
مطالعہ کتب قوم قدیماً وحدیثاً موفق شدم وآخر کتابی کہ بمطالعہ درآمد مکتوبات قدسی آیات حضرت عارف باللہ
ہادی الی اللہ حامل اسرار الطریقۃ والشریعۃ موضح دقائق السر والحقیقۃ حضرت شمس الدین حبیب الرحمن مرزا
مظہر جانجانان شہید بود قدس سرہ کہ کشف بسیاری از معضلات شریعت وطریقت میکند
وحل اکثری از دقائق مذہب ملت می نماید وچون این جوامع الکلم بس پسند آمد باستقصائش کوشیدم و
وجا بجا تلاش کردم تا آنکہ در تالیفات خلفای حضرت ایشان قدس سرہم اضعاف آن یافتم وہنگام تلاش
مکاتیب حضرت غوث الثقلین امام الطائفتین شیخ الاسلام والمسلمین محی الدین ابو محمد عبد القادر
الحسنی الحسینی الجیلانی وحضرت عارف باللہ مولانا شاہ ولی اللہ محدث دہلوی وحضرت محی الکمالات
قاضی ثناء اللہ پانی پتی رحمۃ اللہ علیہم اجمعین نیز بدست آمد پس خواستم کہ تنہا مستلذ نباشم بل رہ آورد
عزیزان سازم وباین غرض آن تفریق را جمع آوردم وازہر باغی گلی برچیدم وبا آنکہ رسالہ [illegible] العارفین
و[illegible] الطالبین شیخ الشیوخ شہاب الدین سہروردی رحمۃ اللہ علیہ کہ مختصریست مضبوط
در سیرت سلف صالح نقل کردم بطریق ترجمہ بہر کسیکہ واجب است برین فرمان برداشتا مروی [illegible] آوردم
[illegible] تا التماس سخن از پیش خود ومجموعہ را بہ کلمات طیبات موسوم کردم وبر دو باب مبوب ساختم
باب اول در مکاتیب این باب مشتمل ست بر چہار فصل فصل اول در مکاتیب حضرت غوث الثقلین رح
فصل دوم در مکاتیب حضرت میرزا صاحب شہید رح فصل سوم در مکاتیب قاضی ثناء اللہ پانی پتی رح
فصل چہارم در مکاتیب مولانا شاہ ولی اللہ محدث دہلوی رح باب دوم در ترجمہ رسالہ [illegible] العارفین
وسیر الطالبین شیخ سہروردی رح تا باشد کہ عزیزان تمتع بردارند وفقیر را بدعای حسن خاتمت یاد آرند وما
توفیقی الا باللہ علیہ توکلت وھو رب العرش العظیم باب اول از کتاب کلمات طیبات در مکاتیب
واین باب مشتمل ست بر چہار فصل فصل اول در مکاتیب حضرت غوث الثقلین رحمۃ اللہ علیہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مکتوب اول [illegible] طلب خود [illegible] والذین جاھدوا فینا [illegible] نفسہ

بگداز و خالص کن تا شایان مہر لنہدینہم سبلنا گردد و در بازار یان اللہ اشتریٰ من المؤمنین
انفسہم واموالہم بان لہم الجنۃ ادا از رشتی باشد و بدان سرمایہ توانی کہ بضاعت دین خالص الا للہ
الدین الخالص حاصل کنی و شاید رمزی از اسرار والمخلصون علی خطر عظیم بکشاید و از لوامع انوار افمن شرح
اللہ صدرہ للاسلام فہو علی نور من ربہ شعاعی بر تو تابد و از ندای داعی ادعونی استجب لکم باعشہ
در دل تو پیدا آید و از حضیض قل متاع الدنیا قلیل پای ہمت بیرون نہی و از اوج والآخرۃ خیر لمن اتقی
عبور کنی و از نسیم نحن اقرب الیہ من حبل الورید بوی در مشام جان تو رسد و شجرہ قلب از ان در اہتزاز
آید و از باد خزان قل اللہ ثم ذرہم در بوستان تجرید فلا تدع مع اللہ الٰہا آخر بی برگ شوی و ریاح فصل بہار
ان الذین سبقت لہم منا الحسنیٰ در وزیدن آید و سحاب ان اللہ یجتبی الیہ من یشاء
از ثقال لیل فصل باریدن گیرد و اراضی ریاض قلوب از نباتات وعلمناہ من لدنا علما سرسبز شود
جمع ثقل بکسر الثا بعدہ ثا برق
و اشجار بساتین از اثمار ان رحمۃ اللہ قریب من المحسنین بارور گردد و عیون وصول از سرچشمہ
عینا یشرب بہا المقربون در وادی سر و در آید و مبشر اقبال ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء
بشارت فیض وارساند الا تخافوا ولا تحزنوا وابشروا بالجنۃ التی کنتم توعدون و رضوان جنات نعیم رضی اللہ
ندا دردہد کلوا واشربوا ہنیئا بما کنتم تعملون والسلام **مکتوب دوم** ای عزیز بترس از ان روز کہ
یوم یفر المرء من اخیہ وامہ وابیہ وصاحبتہ وبنیہ و از محاسبہ وان تبدوا ما فی انفسکم او تخفوہ
یحاسبکم بہ اللہ اندیشہ کن و چون اولئک کالانعام بحظوظ نفسانی مشغول مباش و سر در مراقبہ
فاذکرونی اذکرکم فرو برو دیدہ در مشاہدہ وجوہ یومئذ ناضرۃ الی ربہا ناظرۃ بکشا و نظارہ کن و از نعیم
ولکم فیہا ما تشتہی انفسکم ولکم فیہا ما تدعون یاد آور تا ندای داعی واللہ یدعو الی دار السلام
در گوش ہوش تو افتد و از خوابگاہ غفلت انما الحیوۃ الدنیا لعب ولہو بیدار گردی و در طلب درجات
والسابقون السابقون اولئک المقربون فی جنات النعیم از سر قدم سازی و مرکب ہمت از جان
دل در تازی تا مبشر الطاف اللہ لطیف بعبادہ با ہزاران الطاف ندای لہم البشریٰ ترا در پیش
آید و عساکر امداد وللہ جنود السموات والارض ہمراہ تو شود و بر لشکر اعدا ان الشیطان للانسان عدو مبین
فیروزی یابی و از دام ہوای نفس ان النفس لامارۃ بالسوء خلاص یابی و لوح دل را از لطائف اسرار اتقوا اللہ ویعلمکم

مرقوم گردانی و مرغ دل از حظائر قدس قدیم یاد آورد و در فضای سلوک فاسلکی سبل ربک ذللا بجناح
میثاق در پرواز آید و از ثمار انس در بساتین کلی من کل الثمرات محظوظ گردد و آئینه سر از لوامع انوار
تجلیات هم صفت نور گردد که سر یولج اللیل فی النهار مکشوف شود و در روضه ضمیر تو از اسطار سر ابهم
وانزلنا من السماء ماء فانبتنا به جنات وحب الحصید سرسبز همچو باغ ارم گردد و در سوره واحیینا به بلدة
میتا مر ترا فهم شود و هستاره فکشفنا عنک غطائک فبصرک الیوم حدید از پیش تو بردارند و تو در
مشاهده کمال او فرو مانی گاهی در دریای بی نیازی ان الله لغنی عن العالمین فرو شوی و از سموم مهب
افامنوا مکر الله در گرداب سرگردانی فرو مانی و گاهی از نسیم لطف ولا تیئسوا من روح الله در گلشن
تمجید چون عندلیب از شوق در ترنم آئی و از غلبات وجد نغمه انی لاجد ریح یوسف بر کشی حسادو زبان
ملامت پیش آیند و گویند تالله انک لفی ضلالک القدیم و چون تاثیر والقه علی وجهه فارتد
بصیرا ظاهر گردد همه اخوان با هزاران نیاز و عجز درخواست کنند که استغفر لنا ذنوبنا انا کنا
خاطئین و از سر صدق برخوانند که لقد آثرک الله علینا و تو در مقام مناجات آئی و بزبان
حال گوئی که رب قد اتیتنی من الملک وعلمتنی من تاویل الاحادیث فاطر السموات والارض
انت ولی فی الدنیا والآخرة توفنی مسلما والحقنی بالصالحین والسلام

مکتوب سوم

ای عزیز بیش ازین تغافل کردن و بحیات مغرور شدن نه دلیل سعادت بود مگر خطاب ارضیتم
بالحیوة الدنیا من الآخرة بگوش جان تو نرسیده است و از وعید ومن کان فی هذه اعمی فهو فی
الآخرة اعمی واضل سبیلا هیچ خوف نداری و از تهدید اقترب للناس حسابهم وهم فی غفلة
معرضون هیچ اندیشه نمیکنی و از توبیخ من کان یرید حرث الدنیا نؤته منها وماله فی الآخرة
من نصیب هیچ یاد نمی آری و از تنبیه فاما من طغی وآثر الحیوة الدنیا فان الجحیم هی الماوی
هیچ انتباه نمیگیری تا چند در تیه غفلت سرگردان و در بیدای شهوت بی سامان باشی یکی در صومعه
توبوا الی الله در شو و در محراب وانیبوا الی ربکم توجه بر و به بیان صدق واخلاص برخوان انی
وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض حنیفا تا نفائس اسرار وهو الذی یقبل التوبة عن
عباده ویعفوا عن السیئات از خزائن الطاف ان الله غفور رحیم بر تو مکشوف شود و بیک عنایت

اشارت چنین رساند ان الله یحب التوابین ویحب المتطهرین و بمدارج معارج نرفع من نشاء عروج
بخشد و منادی اقبال بزبان حال ندا کند که ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا فلا خوف علیهم ولا هم یحزنون
والسلام **مکتوب چهارم** اے عزیز چون شموس معارف از مطالع سموات سر طلوع کند و اراضی
قلوب بنور ایشان منور گردد که اشرقت الارض بنور ربها وغطای ظلام خیالیه از پیش بصائر عقول
مرتفع شود که فکشفنا عنک غطاءک نواظر افهام از مشاهده لوامع انوار قدس از حیرت چشم باز ماند و خواطر
اذکار از مکاشفه عجایب اسرار عالم ملکوت متعجب شود و هیجان عشق او را در بوادی طلب سرگردان کند و غلبات
شوق و مواطن قرب انس بخشد و منادی ان الله لذو فضل علی الناس ندا کند و هو معکم اینما کنتم
چون بر نکته سر هیبت مطلع گردد هستی خود را گم کند و لا تجعلوا مع الله الها آخر و در دریای نیستی لیس کمثله
شیء فرو شود تا گوهر امید را بچنگ آرد و امواج عزت او را در محیط عظمت در اندازد چون خواهد که بر کناره
آید در گرداب حیرت افتد و بگوید ربی انی ظلمت نفسی فاغفر لی مراکب امداد از الطاف و حملناهم فی البر والبحر
در رسد و او را بساحل لطف نصیب برحمتنا من نشاء فرود آرد و مفاتیح خزائن اسرار والله بکل شیء محیط بدو
سپارند و بر رموز و اشارات و ان الی ربک المنتهی اطلاع بخشند پس فاوحی الی عبده ما اوحی چه باشد
لقد رای من آیات ربه الکبری چه معنی دارد **مکتوب پنجم** اے عزیز که از عالم غرور فلا تغرنکم الحیوة
الدنیا ولا یغرنکم بالله الغرور رخت عبور کن و از منازل اهل حضور که تعرف فی وجوههم نضرة النعیم یاد آر
تا بوی از نفحات بوستان فردوس و ریحان و جنت نعیم بمشام جان تو رسد و جرعه از جام جهان نمای
و یسقون من رحیق مختوم ختامه مسک در کام تو ریزند و دقائق اسرار حقائق جاء الحق من ربک کشوف
بر تو شود و تو بر بساط تفرید ولا تدع من دون الله ما لا ینفعک ولا یضرک از مسافران
نحن نقص علیک نباهم بالحق فسانه و شاهد و مشهود استماع کنی گاهی با مواد نغمات خطاب
فبشر عبادی الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه از غایت شوق در طرب آئی و گاهی از صدمات سطوت
فاستقم کما امرت و من تاب معک سر در مراقبه حزن کنی و گاهی بحبل المتین واعتصموا بحبل الله جمیعا
چنگ در زنی و گاهی در فراق و ما النصر الا من عند الله در آویزی و گاهی در دریای سنستدرجهم من
حیث لا یعلمون فرو شوی و گاهی بر ساحل لطف ان الله بکم لرؤف رحیم گذر کنی و از حدائق فمن

کان یرجوا لقاء ربه فلیعمل عملا صالحا اثمار چینی واز انهار لکل درجات مما عملوا بایدی اخلاص اغتراف
نمائی در طلب صدر ان صلوتی ونسکی ومحیای ومماتی لله رب العلمین لاشریک له قرار گیری واز
مائدہ نعیم ومن اوفی بعهده من الله فاستبشروا برخوری واز منادی ندا شنوی یاعبادی لاخوف
علیکم الیوم ولا انتم تحزنون **مکتوب ششم** اے عزیز چون آهنگ مزامیر انس بسامع قلوب مدرسه
واز سماع نغمات خطاب الست بربکم را یاد آرد وسکرات قالوا بلی را تذکر کند وعندلیبان احزان
باوتار حسرت نغمہ یا اسفی علی یوسف برکشند وبربط کروب ترانه انکسار وابیضت عیناه من الحزن فهو
کظیم نواختن گیرد وطنبور نوای بینوائی انما اشکوا بثی وحزنی الی الله باهنگ فصبر جمیل
فرو داشت کند وبیرقات جذبات شوق در فضای سموات سر در لمعان آید وانوار چون دل را منطمس گرداند
یکاد سنا برقه یذهب بالابصار وقطرات غیرت از سحاب عین ارواح چندان متقاطر گردد که انمی مزرعه من
کان یرید حرث الاخرة نزد له فی حرثه از نباتات وعدکم الله مغانم کثیرة جمله مخضر گردد وحدائق
آمال ومن یتوکل علی الله فهو حسبه بنفحات روایح ان الله بالغ امره قد جعل الله لکل شیء قدرا سرسبز
معطر ومروح شود واغصان نهال صبر بثمار انما یوفی الصابرون اجرهم بغیر حساب بحالیت رسد
ومرتاح عنایت هذا عطائنا فامنن او امسک در اهتزاز آید ومنادی هو الغفور الودود والرحمة
تنادر وبه ان هذا لرزقنا ماله من نفاد والله اعلم بالصواب **مکتوب هفتم** اے عزیز تا جبه اضطرار
بر خاک نیاز نهی واز سحاب اعین باران حسرت نباری بوستان عیش تو هرگز از نباتات طرب سرسبز نشود وگلستان
امید بر ریاحین مراد بار ور نگردد واغصان صبر باوراق رضا وریاحین انس وثمرات قرب وان له عندنا
لزلفی وحسن مآب سرسبز نشود وهمائیه نرسد وعندلیب قلب بنغمه شوق در ترنم نیاید وهمای فواد باجنحه
انی ذاهب الی ربی سیهدین از قفس ام الانسان در پرواز نشود واز فضای لاتمدن عینیک الی ما
متعنا به ازواجا منهم زهرة الحیوة الدنیا لنفتنهم فیه عبور نکند وهرگز بمقعد صدق
عند ملیک مقتدر نرسد واز اثمار اشجار لهم مایشاؤن عند ربهم هیچ برنخورد واز بوستان والله عنده حسن
المآب بوی مشام جان وی نرسد واز گلزار نعیم ولهم دار السلام عند ربهم وهو ولیهم بما کانوا یعملون
هیچ برخورداری نیابد والسلام **مکتوب هشتم** اے عزیز چون فروغ نور صبح توحید از افق مشارق قلوب

ظهور یابد که والصبح اذا تنفس و شموس عین الیقین بر افلاک سرائر برج استوار شود که والشمس تجری
لمستقر لها ظلمات وجود بشریه در ضوء انوار لمعات نورهم یسعی بین ایدیهم متواری شود و سر تولج
اللیل فی النهار ظاهر گردد و سابقهٔ عنایت الله ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات الی النور نقاب
از پیش بردارد و بر لشکر شیطان که ان الشیطان لکم عدو مبین فیروزی یابد و در معرکه فاتخذوه عدوا
با سپاه خویش که زین للناس حب الشهوات من النساء والبنین بالشکر قلب معارض شود و ایشان از صدق
حال بلسان اضطرار بر خوانند که یضیق صدری و لا ینطلق لسانی و با هزاران عجز درخواست کنند که
واعف عنا واغفر لنا وارحمنا انت مولنا فانصرنا علی القوم الکفرین و هاتف وعنده مفاتح الغیب لا
یعلمها الا هو ندا کند که ولا تهنوا ولا تحزنوا وانتم الاعلون ندا و عساکر وان جندنا لهم الغالبون
را تا اعلام اذا جاء نصر الله والفتح در رسد و طلیعهٔ انا فتحنا تیغ انا لننصر رسلنا والذین آمنوا از نیام

ا گروهیکه پیش فرستند تا از دشمن واقف شوند وآنرا طلا نیز گویند ۱۲

نرفع درجات من نشاء در کشد و بر لشکر اعدا حمله آرد و اخبار نصر من الله و فتح قریب استوار شود و منادی
حال ندا در دهد که قل اللهم مالک الملک تؤتی الملک من تشاء و تنزع الملک ممن تشاء و تعز من
تشاء و تذل من تشاء بیدک الخیر انک علی کل شیء قدیر مکتوب نهم ای عزیز از کارخانه المال والبنون زینة
الحیوة الدنیا بیرون آی دوست از شغلتنا اموالنا واهلونا بر دار از حضیض صحبت فرو ماندگان تیه
غفلت که نسوا الله فانسهم انفسهم پای همت راسخت بیرون بر و رستم وار رخش طلب در میدان عشق
در تاز و گوی سبقت والسابقون السابقون اولئک المقربون بچوگان استعانت و استعینوا بالله
بجایگاه اولئک علی هدی من ربهم واولئک هم المفلحون در رسان شاید که پیک دولت و بشر الذین
آمنوا ان لهم قدم صدق عند ربهم در رسد و بشارت چنین وا رساند که ان الله بالناس لرءوف رحیم و اسرار نامه
قد جاءکم بصائر من ربکم را بدست تو دهند چون بر رموز و اشارات آن اطلاع یابی در حال از سر شوق
سر را قدم سازی و سبل السلام وهذا صراط ربک مستقیما پیش گیری و قصد تماشاگاه لهم جنات تجری
من تحتها الانهر کنی و از جنات نعیم خلد لهم درجات عند ربهم و مغفرة و رزق کریم خرمی
تر پچینی و بشر عنایت ان الذین سبقت لهم منا الحسنی در رسد و از مملکت لهم دار السلام رضی الله
عنهم و رضوا عنه داعی شود و باز گوید که و من اوفی بما عاهد علیه الله فسیؤتیه اجرا عظیما مکتوب دهم ای عزیز

چون لوامع انوار الله نور السموات والارض به نزهتگاه ضمائر لائح شود و زجاج قلب از تاثیر آن نورانی گردد
المصباح فی زجاجة الزجاجة کانها کوکب دری بوارق کشوف یوقد من شجرة مبارکة زیتونة از
اوقات تمام لا شرقیة ولا غربیة در لمعان آید و قنادیل فکرت یکاد زیتها یضیء ولو لم تمسسه نار
فروزان گردد و آسمان سرائر بنجوم حکمت و بالنجم هم یهتدون سراسر جمله تزیین گردد که انا زینا السماء
الدنیا بزینة الکواکب و اقمار حضور از افق نور علی نور در بروج استعلا عروج نماید که والقمر قدرناه منازل
حتی عاد کالعرجون القدیم و غشاء لیالی غفلت که واللیل اذا یغشی صفت والنهار اذا تجلی
بخشد و ریاحین گلزار نسیم که والمستغفرین بالاسحار تافه بر کشد و بلابل اسحار کانوا قلیلا من اللیل ما یهجعون
بنغمات احزان آهنگ عشق بر کشد صبح دولت یهدی الله لنوره من یشاء در رسد و شموس معارف از مطالع
من یهدی الله فهو المهتد طلوع کند اسرار لا الشمس ینبغی لها ان تدرک القمر ولا اللیل سابق النهار
وکل فی فلک یسبحون بظهور انجامد و لطائف و غوامض اسرار و یضرب الله الامثال للناس والله بکل
شیء علیم از خفای اشکال مکشوف شود والله اعلم بالصواب مکتوب یازدهم ای عزیز چون
در سپهر معرفت بر اوج کمال الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی عروج کند بوارق انوار
و رضیت لکم الاسلام دینا در لمعان آید و شواهد آثار افمن شرح الله صدره للاسلام فهو علی
نور من ربه در مشارق لقد جاءک الحق من ربک بعین الیقین مشاهده شود و بر دقائق نفائس اسرار
ولله خزائن السموات والارض خبر دهند و بر دقائق حقائق فی الارض آیات للموقنین وفی انفسکم
افلا تبصرون مطلع گردانند و بر رموز و اشارات فاینما تولوا فثم وجه الله محرست کنند ریاح فیض
وارسلنا الریاح لواقح با روائح فضل یصیب برحمتنا من نشاء از مهب عنایت الله لطیف بعباده
در بساتین انا لا نضیع اجر من احسن عملا در وزیدن آید و اشجار ریاض ان الله مع الذین
اتقوا والذین هم محسنون با وراق شهود و ثمار تجلی همه سرسبز و بارور گردد و ینابیع وصول ذلک فضل الله
یؤتیه من یشاء از شوامخ جبال والله ذو الفضل العظیم در منهل اودیه قلوب جاری شود
(جمع شامخ یعنی بلند)
مخبر احوال زبان چنین بشارت رساند که ان الذین آمنوا وعملوا الصالحات سیجعل لهم الرحمن ودا
مبشر اقبال بشارت چنین رساند یا عبادی لا خوف علیکم الیوم ولا انتم تحزنون رضوان دیار بلدة

طیبة ورب غفور در بالحن تحیات سلام قولا من رب رحیم در رسد و ابواب جنت جهت وصول
بازکنند و مائدۂ نعیم رضوان الله علیهم در پیش کشد و بگویند ولکم فیها ما تشتهی انفسکم ولکم فیها ما تدعون
نزلا من غفور رحیم **مکتوب دوازدهم** اے عزیز چون بروق شهود از خرق غمام فیض یهدی الله
لنوره من یشاء درخشیدن گیرد و روائح وصول از مهب عنایت یختص برحمته من یشاء در وزیدن
آید و ریاحین انس در ریاض قلوب بشگفد و بلابل شوق در بساطین ارواح بنغمات یا اسفی علی یوسف
چون هزار داستان در ترنم آید و نیران اشتیاق در کوانین سرائر شعله برزند و اطیار افکار در فضای عظمت عنایت آن
طیران سے پرشود و فحول در وادی معرفت پی گم کنند و قواعد ارکان افهام از صدمت هیبت در تزلزل آید و
سفن عزائم در بحار وما قدروا الله حق قدره برباح وهی تجری بهم فی موج کالجبال در لجج حیرت فرو ماند
امواج دریای عشق یحبهم و یحبونه در تلاطم آید هر یکی بزبان حال ندا کند رب انزلنی منزلا مبارکا وانت
خیر المنزلین سابقه عنایت ان الذین سبقت لهم منا الحسنی در رسد و ایشان را بر ساحل جودی فی
مقعد صدق فرود آرد و در مجلس مستان بادۂ الست رساند مائدۂ نعیم للذین احسنوا الحسنی وزیادة
را در پیش کشد و کوس وصول از جام قرب بایادی سفرة وسقاهم ربهم شرابا طهورا گردان شود و ملک
ابدی و دولت سرمدی واذا رایت ثم رایت نعیما وملکا کبیرا مشاهده گردد **مکتوب سیزدهم**
ای عزیز قلبی سلیم باید که تا بر رموز فاعتبروا یا اولی الابصار اطلاع یابد و عقلی کامل باید تا دقائق اسرار
سنریهم آیاتنا فی الآفاق وفی انفسهم را ادراک کند و یقینی صادق تا شواهد معرفت وان من شئ الا
یسبح بحمده ولکن لا تفقهون تسبیحهم بالعین قلب مشاهده بیند و بداعی وصول اذا سألك عبادی عنی فانی
قریب اجیب دعوة الداع اذا دعان مستقبل شود و از زواجر تنبیه افحسبتم انما خلقناکم عبثا وانکم الینا
لا ترجعون از خواب غفلت یلهیهم الامل فسوف یعلمون بیدار گردد و بعروة الوثقی وما لکم من دون
الله من ولی ولا نصیر چنگ در زند و بر سفینه ففروا الی الله سوار گردد و در دریای معرفت وما خلقت الجن
والانس الا لیعبدون مردانه وار بغواصی فرود آید اگر گوهر مقصود بچنگ افتد فقد فاز فوزا عظیما واگر
جان در طلب دهد فقد وقع اجره علی الله **مکتوب چهاردهم** ای عزیز چون عساکر جذبات الله یجتبی الیه
من یشاء بر ولایت قلوب در تازد و طوامح نفوس اماره را بلجام ریاضت وجاهدوا فی الله حق جهاده

مرتاض و مذلل گرداند و جبابرهٔ فراعنه را در مجلس تقوی بسلاسل مجاهده در کشد آنیه را با غلال و اطیعوا الله
و اطیعوا الرسول بیرون گرداند و اعمال ارادات و اختیارات را بتادیب فمن یعمل مثقال ذرة خیرا یره
سزا دهد و ابنیهٔ رسوم و عادات و قواعد ارکان تلبیس و طامات را بکلی از میان بردارد و منادی حال بزبان
صدق مقال ندا کند که ان الملوک اذا دخلوا قریة افسدوها و جعلوا اعزة اهلها اذلة و چون اراضی
صفائی قلوب از لوث و من یبتغ غیر الاسلام دینا فلن یقبل منه مصفا گردد و حدائق ارواح از نسائم
الطاف من یهد الله فهو المهتد سراسر معطر و مروح شود و صفحات اوراق سرائر از نفائس رقوم لطف
اولئک کتب فی قلوبهم الایمان مرقوم گردد شهود یوم تبدل الارض غیر الارض صفت حال گردد
و رواسی اشواق چون هباء منثورا در هوا شود و بزبان حال صدا باز گوید و تری الجبال تحسبها جامدة
و هی تمر مر السحاب اسرافیل عشق صور در دمد و نفخ فی الصور تاثیر صاعقه فصعق من فی
السموات و من فی الارض ظهور انجامد و بشر اقبال لا یحزنهم الفزع الاکبر در رسد و ایشان را
تمکین و بهره طیبین فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر داعی شود و رضوان بشارت بشراکم الیوم
پیش آید و ابواب جنات نعیم بگشاید و گوید سلام علیکم طبتم فادخلوها خالدین و ایشان گویند الحمد لله
الذی صدقنا وعده و اورثنا الارض نتبوا من الجنة حیث نشاء فنعم اجر العاملین **مکتوب پانزدهم** اے
عزیز یکی از داعیهٔ شهوات و لا تتبع الهوی فیضلک عن سبیل الله اعراض کن و از مواطن غفلت و لا تطع
من اغفلنا قلبه عن ذکرنا بیرون آی و از صحبت اهل فسوق که فویل للقاسیة قلوبهم من ذکر الله
پرهیز و از منادی استجیبوا لربکم من قبل ان یاتی یوم لا مرد له من الله ندای الم یان للذین امنوا ان
تخشع قلوبهم لذکر الله بگوش هوش استماع کن و بتنبیه ایحسب الانسان ان یترک سدی شبی از خواب
غرور و لا یغرنکم بالله الغرور بیدار شو و از مقامات اهل حضور رجال لا تلهیهم تجارة و لا بیع عن ذکر الله
پرس و از برای کعبهٔ مقصود پای از سر ساز و بادیه سر انقطاع کن و تبتل الیه تبتیلا با زاد تجرید قل الله
ثم ذرهم و از راه تفویض و افوض امری الی الله با قافلهٔ اهل صدق کونوا مع ...
از مساکن زخارف دنیا که انا جعلنا ما علی الارض زینة لها عبور کن و از سبل مهالک ... انما اموالکم
و اولادکم فتنة بسلامت بگذر و از مناهج مسالک هدی ان هذه تذکرة فمن شاء اتخذ الی

ربه سبیلا رهی پیش گیرد و بلسان اضطرار امن یجیب المضطر اذا دعاه بالتضرع و زاری برخوان
اهدنا الصراط المستقیم تا مبشر عنایت قدیم الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم ولا هم یحزنون با بشارت
تحیت سلام قولا من رب رحیم پیش برود و بر جبینه نصر من الله و فتح قریب و بشر المؤمنین سوار
شود و نجابت خلد فانقلبوا بنعمة من الله و فضل واعی شود نسیم عز وصال از هر طرف در وزیدن آید
و اقداح شراب محبت بایدی سقاة غیب گردان مشاهده شود و آهنگ ان هذا کان لکم جزاء و کان سعیکم
مشکورا بر کشد و بمقام انس فسانه و کلم الله موسی تکلیما آغاز کند و دیباجه فلما تجلی ربه للجبل اطناب
و همه نواظر عیون بصائر از سکرات حالات و خر موسی صعقا خبر باز دهد و وجوه یومئذ ناضرة الی ربها
ناظرة را صفائی کند و بعجز معترف آید و بزبان حال باز گوید لا تدرکه الابصار و هو یدرک الابصار

فصل دوم از کتاب کلمات طیبات در مکاتیب مرزا صاحب شهید قدس سره الرشید

بسم الله الرحمن الرحیم

مکتوب اول برخوردار اکرم التماس تحریر حسب نسب از فقیر کرده اند چون فائده معتد بها بران مترتب
نبود تغافل مینمودم اکنون که سماجت از حد گذشت مجملی محرر میگردد دریابند که در حقیقت سرمایه وجود
فقیر در آغاز قطره آبی و در انجام مشت خاکی ست و در عالم اعتبار نسبت این خاکسار به بست و هشت واسطه
بتوسط محمد بن حنفیه بشیر بیشه کبریا علی مرتضی علیه التحیة والثنا میرسد امیر کمال الدین نام یکی از اجداد فقیر
در هشت صد هجری بتقریبی از بلده طائف در مملکت ترکستان افتاد و با صبیه یکی از حاکمان آن حدود وش
که سردار الوس قاقشالان بود وصلت جست و او چون او را پسری نبود حکومت آن ناحیه تعلق باولاد
ایشان گرفت وقتیکه همایون بادشاه مملکت هندوستان را از دست افاغنه شور مستخلص گردانید از ان
خاندان دو برادر محبوب خان و بابا خان نام را که به سه واسطه با میر مذکور میرسند همراه آورد و احوال این هر دو
در تاریخ اکبری مسطور ست و نسب داری این بزرگان بنجابت نواده امیر صاحبقران میرسد و نسب فقیر بچهار
واسطه بابا خان منتهی میگردد و پدرم بجبرام خان مذکور که در عهد اکبری مصدر نیکی شده بود و بعار کم منصبی گرفتار
بود و عمری در خدمت اورنگ زیب بادشاه گذرانیده آخر بدولت ترک دنیا مستعز و مفتخر گردیده و بخدمت بزرگان

از خلفای طریقه قادریه استفاده نموده در سال هزار و صد و سی هجری انتقال ازین عالم فرموده در هزار و صد و سیزده ولادت فقیر اتفاق افتاده در عمر شانزده سالگی گرد یتیمی برو نشست و در بیست کر همت بقصد دست از دنیا برداشت و پای سعی از سر ساخته در راه فقر گذاشت علوم متعارفه در عهد پدر خوانده بود و کتب حدیث در خدمت حاجی محمد افضل سیالکوتی تلمیذ شیخ المحدثین شیخ عبد الله ابن سالم مکی گذرانیده و قرآن مجید را از حافظ عبد الرسول دهلوی تلمیذ شیخ القرا شیخ عبد الخالق شوقی سند کرده و ذکر طریقه نقشبندیه با خرقه و اجازت مطلقه از جناب حضرت سید السادات سید نور محمد بداونی رضی الله تعالی عنه که بدو واسطه بحضرت قیوم ربانی مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه میرسند گرفت و عمری در خدمت ایشان بسر برده بعد وفات ایشان از مشائخ متعدده این طریقه استفاده نموده و آخر باستانه فیض آشیانه حضرت شیخ الشیوخ شیخ محمد عابد سنامی رضی الله تعالی عنه که ایشان نیز بدو واسطه بحضرت مجدد رضی الله تعالی عنه میرسند جبهه نیاز سوده مدتی خدمت ایشان کرده خرقه اجازت طریقه قادریه و سهروردیه و چشتیه حاصل نمود تا امروز که هزار و صد و هشتاد و پنج هجری ست بحکم این حضرات از سی سال تربیت طالبان خدا مشغول ست خدا خاتمه بخیر کند ببرکت حبیبه صلی الله علیه وسلم

مکتوب دوم مخدوما این بار دو شبهه نوشته اند یکی آنکه خلفای حضرت سرهند دعوی کمالات و مقامات بلند میکنند و آثار آن مثل اولیای متقدمین ازیشان بظهور نمیرسد دوم آنکه مریدان خود را بشارتهای عالی میدهند و حالات آنها دلالت بران بشارتها نمیکنند و نیز مساوات آن درویشان با اکابر سابقین بلکه افضل برانها لازم می آید و این معنی مستبعد مینماید **جواب شبهه اول** بدانند که بزرگان پیشین هم با وجود تحقق فنا دعوای کمالات علیا کرده اند و کتب قوم ازین مقالات مملوست نهایته ما فی الباب جماعه ازان طائفه باظهار این امور مامور بوده اند و فرقه بحکم غلبه سکر معذور پس در شان ایشان نیز ازین هر دو احتمال یکی را تجویز میتوان کرد هیچ کمالی غیر از نبوت بالاصالة ختم نگردیده و در مبدأ فیاض بخل و دریغ ممکن نیست پس در حق بزرگان حسن ظن را چه مانعست آخر از صلحای مسلمین اند و مراد از ظهور آثار کمال اگر استقامت ست که فوق کرامت ست پس این معنی خود از اقربای این طریقه بقوت ظاهر میگردد و ضعفا را اعتباری نیست و اگر مقصود از آثار صدور خرق عادات و مکاشفات ست که منظور عوام ست پس این مقدمات باجماع صوفیه نه از شرائط ولایت اند نه از لوازم آن مخفی نیست که صحابه کرام که افضل از جمیع افراد امت مرحومه اند

کم مقصد این امور گشته وچون مجاهدات و ریاضات این طریقه بطور صحابهٔ کرام و تابعین باتباع کتاب و
سنت ست از ذواق و مواجید اهل اینطریقه نیز مشابه اذواق همان جماعت ست فلا تکن من الممترین
جواب شبهٔ دوم آنکه دریافتن آثار باطنی اهل کمال امر آسان نیست علی الخصوص ادراک نسبت بی کیف
اینطریقه کار هر عمرو زید نه اما از ارباب فراست صحیحه مخفی نیست و نمیماند و در آثار ظاهری که کثرت طاعت
و ریاضت و افراط اذواق و شوق و تجرد و انقطاع از دنیا باشد اهل اخلاص و ریا و ارباب حق و باطل شریک
اند و از صدور معاصی احیاناً غیر معصومین هیچکس محفوظ نیست و حق انیست که بنا بر بعد زمان نبوت و قرب
قیامت ضعف تمام در امور ظاهر و باطن راه یافته است لیکن این بشارتها پای حقیقی نیست و مقصود این
مشائخ از بشارت آنست که مرید از ان مقام نصیبی یافته است نه مثل اولیای مشهور تا قوت و رفعت در آن
مقام بهم رسانیده تا مساوات با آنها لازم آید و اگر مرد خوش استعداد عمری درین کار جد و جهد بکار برد و شریک
دولت آن بزرگان شود استحاله ندارد ع فیض روح القدس ار باز مدد فرماید * دیگران هم بکنند آنچه مسیحا میکرد *
بدانند که نسبت این حضرات انعکاسی ست مثل انطباع نور شمس در مرآت و فرصتی مستوفی میباید که انوار باطن
پیر لازم مرآت گردد و انعکاس مبدل بتحقیق شود و مرید بمرتبهٔ کمال و تکمیل رسد در بعض اوقات عکس مقام
پیر در آئینه باطن مرید می افتد و هنوز آن مقام بتحقیق نرسیده و پیر کشفی دقیق و نظر تحقیق را کار نفرموده
آن مرید را بشارت آن مقام میفرماید و بعد مفارقت پیر آن نسبت که بشرط محاذات ظاهر شده بود در باستتار
آرد پس آثار آن اگر ظهور نماید بیجاست و این اغلاط درین جزو زمان بسیار رواج یافته است که در پیران
نسبت کشفی کمیاب است و مریدان بنا بر ضعف همت بالتماس بشارت مقام و اجازت ارشاد در ضطراب اند
والسلام **مکتوب سوم** پرسیده بودند که لفظ نسبت در اصطلاح صوفیه چه معنی دارد - بدانند که نسبت در لغت
عرب عبارتست از علاقه بین الطرفین و در اصطلاح این قوم مراد است از علاقه که میان حق جلشانه و خلق واقعست
که متکلمین تعبیر میکنند از ان بصانعیت و مصنوعیت چون نسبت کلال با کوزه و از ظاهر کتاب و سنت همین
معلوم میشود و صوفیه اگرچه دیده اند تعبیر از ان نسبت بظهور وحدت در کثرت میکنند مثل ظهور آب در صور موج
و حباب میگویند که این کثرت مزاحم وحدت حقیقی با ضطلاق نیست و حاصل این تعبیر اثبات عینیت تعلق ست
با حق و این معنی را بتاویلات و تمثیلات مشروع و معقول میسازند و اگر شهود دیده اند نسبت اصل با ظل چون نسبت

حضور انبساط شمس با شمس میفرمایند و ظل اینجا بمعنی تجلی ست یعنی ظهور شی در مرتبهٔ ثانیه و ظاهرست که این کثرت
وجودات ظلی مخل وحدت وجود حقیقی اصل نمیتوانند شد اینقدر فرق ست میان تعبیر اول و ثانی که هر چند ظل را
حقیقتی دیگر غیر از حقیقت اصل او نیست همان اصل در مرتبهٔ ثانی ظهور کرده خود را ظل او نموده است اما حمل مواطاة
یکی بر دیگرے اینجا صحیح نیست و در امواج و دریا صحیح ست پس شهودیه باین تعبیر من وجه اثبات غیریت میکنند بطوریکه
در توحید وجود حقیقی خلل نکند و این معنی از کتاب و سنت بآسانی میتوان استنباط کرد و تصویر معنی نسبت بطور
اول از کتب صوفیه وجودیه باید دریافت و بطور شهودیه آنیست که نزد ایشان حقائق ممکنات در مرتبهٔ علم
الهی مرکب اند از عدم و وجود باین معنی که اعدام اضافیه یعنی عدم العلم که معبرست بجهل و عدم القدرة که معبرست
بعجز و غیرها که مفهومات متمایزه دارند و ثبوتی در مرتبهٔ علم الهی پیدا کرده اند و مرایای صفات حقیقیه که مقابل
آن عدمات اند گردیده و انوار آن صفات در آن مرایا منعکس گشته و این مخلوطها مبادی تعینات عالم
شده اند پس نزد ایشان اعیان ثابته فی العلم مرکب اند از اعدام اضافیه و ظلال صفات حقیقیه و مرایای
خارج ظلی که ظل خارج حقیقی ست مصدر آثار خارجیه گشته پس اعیان خارجیه نزد ایشان بوجود ظلی موجود اند
نه بوجود حقیقی و در خارج ظلی متحقق اند نه در خارج حقیقی که موطن تحقق وجود حقیقی ست و در عالم هر چه است
از وجود و توابع آن ظلا و انعکاسا مستفاد است از حضرت وجود جل شانه فلا موجود بالوجود التحقیقی فی الخارج
الحقیقی الا الله فهذا هو التوحید و چون عدم منشاء شر و نقص ست و وجود مبدأ خیر و کمال و عالم مرکب ست
از عدم و وجود بلکه عدم ذاتی اوست و وجود عاریتی و وجود حق بسیط و خیر و حسن محض ست و عین عالم نمی تواند شد ناچار عالم مجموعهٔ حسن
و قبح خواهد بود اما وجوه حسن همه مستفاد ست از حضرت وجود و جهات قبح همه حاصل از طرف عدم پس هرگاه سالک بقوت استعداد خود و جذب
مشائخ که ظل جذبهٔ الهی ست بسیر عملی از حضیض امکان باوج وجوب قطع مسافت که عبارت ست از خرق حجب ظلمانی
و نورانی که موافق حدیث در میانهٔ حق و خلق واقع ست فرماید فیوض و برکات آن نسبت محاذاة که
در میانهٔ ظاهر و مظهر متحقق بوده برفع این حجب که مانع ظهور انوار شمس حقیقی در مرآت تعین سالک بود ند
تمام بظهور میرسد و باستیلای آن انوار آن آئینه مستور میماند اینحالت را بنسبت فنا تعبیر میکنند و بعد
فنا لازم ست که وجود موهوب از جناب قدس مناسب هر مقام عطا میفرمایند تا سالک بآن وجود
کارخانهٔ بشریت و احکام شریعت را برپا تواند داشت آنرا نسبت بقا میگویند پس سالک اگر خرق

فنا

نسبت بقا

حجب ظلمانی و نورانی تمامها کرده و از تجلیات صفات و شیونات گذشته بتجلی ذات بحبت مشرف شده
فدبان نبوت باقیست نبی میگردد و بدرجه عصمت که عبارت ست از عدم احتمال صدور شر میرسد و گرنه
بقدر طی مسافت از امکان بسوی وجوب از عدم که شر صرف ست و در تر می افتد و بوجود حق که خیر محض ست
نزدیک تر میگردد و چون ظلمات عدم در استیلای انوار وجود مضمحل گشته است بیشتر مصدر خیر میشود اما
باحتمال وقوع شر احیانا ولی و نائب نبی میگردد و در تربیت و صلاح بنی نوع خود میکند این ست معنی آنچه
میگویند که انبیا معصوم اند و اولیا محفوظ و این ست معنی ظهور نسبت که در اصطلاح این قوم ست بر سبیل
ایجاز بمشرب صوفیه شهودیه مجددیه رحمهم الله والسلام **مکتوب چهارم** مخدوما سوال شما که بعد
حصول فنا که مستلزم دوام حضور ست گاه غفلتی از جناب حق تعالی رو میدهد سبب چیست بدانند
که بنای این شبهه بر اشتباهی ست بیانش آنکه علم بر دو قسم ست حضوری و حصولی حضوری
لازم نفس عالم ست یا عین اوست چنانچه علم نفس بخود و عوارض خود و حصولی حصول صور معلومات ست
در مرآت ذهن بتوسط عقل و حواس و سالک که بسیر علمی از حضیض امکان باوج وجوب عروج نماید
این علم از قبیل علم حضوری ست نه حصولی و کیفیت تعلق علم حضوری عارف بجناب الهی آنست که
نزد صوفیه وجود اشیا ظلی ست نه حقیقی یعنی این کثرت که مرئی میگردد ظلال حضرت وجود حقیقی اند و در خارج
غیر وجود واحد متحقق نیست و تعدد و تکثر شیونات وجود ست و ظل تا وقتیکه از اصل خود غافل ست و از
ظلیه خود آگاه نیست وجود مستقل برای خود در پندار ثابت میکند و در حین تکلم بلفظ انا اشاره بهمان وجود
وهمی مینماید چون قطع این مسافت اصطلاحی قوم که عبارت ست از رفع حجب نورانی و ظلمانی بین الحق
والخلق که از حدیث ثابت ست میسر ش میگردد و با اصل خود واصل میشود و خود را بیش از ظل آن اصل نمی
بیند و وجود خود و توابع آنرا مستعار از اصل میداند و در مییابد که ظل را حقیقتی علیحده نیست بلکه همان اصل
در مرتبه ثانی بتعین ظلی ظهور کرده است واضح میشود که مشار الیه مرجع انا در نفس الامر اصل ست نه ظل آنگاه
علم حضوری او که لازم این تعین ظلی او بود متعلق با اصل میگردد و اشاره بلفظ انا اولا راجع میشود باصل
و چون این اعتباری است از اعتبارات اصل ثانیا آن انا رجوع بظل میکند و چون این حالت مستمر میگردد
از او دوام حضور گویند و این حضور را بعد تحقق فنا زوال نیست و اگر گاهی فتوری درین حالت رو میدهد

و نیز بعضی ولی ۱۱

و معنی معصومیت انبیاء و محفوظیت اولیاء

فرقے در علم العلم واقع میشود نه در عین علم حضوری و علم حصولی عارف مثل عوام الناس باقی میماند تا
خواص باقیست که تمشیت امور بشری موقوف برانست و این علم را اصلا در جناب قدس بار نیست که
خواص را دران بارگاه دخلی نه منشا این اشتباهات این ست که ذهول علم العلم را فتور علم حضوری دانسته
منکر دوام حضور میشوند حضرت فاروق رضی الله تعالی عنه که فرموده است اُصلّی و اُجهّز الجیش
اشاره باین هر دو علم ست که تجهیز جیش تعلق بعلم حصولی دارد و حضور در صلوة از قبیل علم حضوری ست
و ظاهر که صلوة آنجناب البته بی حضور نخواهد بود و تدبیر جهاد بی تصور اسباب صورت نمیگیرد پس تا هر دو قسم
علم جمع نشوند این هر دو کار که تداخل عبادتین ست و یکساعت جزو زمان از نفس واحد متمشی نمیتواند گشت
و معنی قول خلیفه ثانی رضی الله عنه صحیح نمیتواند شد فافهم والسلام **مکتوب پنجم** برخوردارا از جوابه
شبهاتے که بر مقالات کرامت آیات قیوم ربانی مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه بزعم بیخبران وارد می
شوند استفسار کرده اند بمطالعه در آمد و دریافته شد که بناے این اعتراضات بر جهل ست یا بر حسد و این رسم
انکار معمول قدیم ست اهل تعصب در تکفیر شیخ اکبر رحمة الله علیه و اکابر دیگر رساله ها نوشته اند حضرت مجدد
در مکاتیب خود جوابهاے همه شبهات بطریق دفع و حل تحریر فرموده و از اولاد امجاد ایشان حضرت
شاه یحیی رحمة الله علیه رساله مفصل درینباب و حضرت مولوی فرخ شاه رحمة الله علیه رساله مسمی
به کشف الغطاء عن وجه الخطاء بطریق اجمال تحریر نموده اند و از مخلصان آنجناب مولنا محمد بیگ ترکی
ثم المکی رساله مسمی به عطیة الوهاب الفاصل بین الخطاء والصواب مشتمل بر اسوله و اجوبه در رد رساله محمد برزنجی
تلمیذ شیخ ابراهیم کردی ثم المدنی نوشته و بمهرهاے علماے مذاهب اربعه دیار عرب مسجل و مسلم گردانیده
و ماده حسد ظهور معارف غیر متعارف ست از جناب ایشان که در قرون اولے شیوع داشته و بعد قرون
ثلثه مشهود بالخیر در پرده کمون رفته از خصوصیت طینت مطهره ایشان که بقیه طینت مقدسه جناب رسالت
بوده بروز نموده اند انصاف آنست که اول در شان قائل مقالات نظر کنند اگر متبع کتاب و سنت ست
و اکثر اعمال و اقوال او موزون بمیزان شریعت پس متشابهات کلام او را موافق محکمات کلام او تاویل
کنند یا بعالم السر والعلانیة واگذارند و او را معذور دارند چه اکابر این قوم را عذرهاے بسیار عارض میشوند
گاه در غلبه حال عبارات ایشان بمرادات ایشان مساعدت نمیکنند و گاه در معلومات کشفی بنا بر خطاے هم

وخیال وخطا واقع میشود دران خطا مثل خطای اجتهادی معذوراند وگاه اطلاع بر اصطلاح ایشان میسر
نمی آید پس برعایت این امور ترک اعتراض لازم ست خصوصاً اعتراض بر کلام کرامت نظام حضرت
مجدد محض فضولی ست که بنای طریقهٔ ایشان بر اتباع سنت ست مصنفات ایشان مشحون بهمین نصیحت
وموعظت ست وبیشتر سبب هیجان این فتنه انکار توحید وجودی ست واثبات توحید شهودی
چراکه از چهارصد سال یعنی از عهد حضرت شیخ محی الدین ابن عربی رحمة الله علیه تا عهد مبارک ایشان ادمغه
اسماع واذهان مردم از مسئله وحدت وجود مملو بوده است وانکار حضرت مجدد بر توحید وجودی نه مثل
انکار علمای ظاهر ست بلکه از مقامیکه وجودیه تکلم میکنند تصدیق وتسلیم آن می نمایند اینقدر هست که
مقصود اصلی را فوق این مقام میفرمایند وغیریتی فی الجمله بین الحق والخلق بنهجی که مخل وحدت وجود
حقیقی که متحقق در خارج حقیقی ست نگردد ثابت میکنند بخلاف وجودیه که درمیان حق وخلق عینیت اثبات
میکنند وتصویر مسئلهٔ وحدت وجود وشهود در دو مکتوبی دیگر نوشته شده والسلام

مکتوب ششم

بعد حمد وصلوة از فقیر جانجانان مولوی صاحب مهربان سلمه الرحمن مطالعه فرمایند که التفات نامهٔ طولانی
مشتمل بر شبهاتی چند که همه متوجه بمقالات کرامت سمات حضرت قیوم ربانی مجدد الف ثانی رضی الله عنه بود
ورود فرمود مخدوما این شبهات از عدم اطلاع بر مصطلحات آنجناب ناشی شده اگر میسر شود مجلدات
ثلثهٔ مکاتیب حضرت ایشان مطالعه فرمایند خواطر جمع خواهد شد وفقیر امتثالاً للامر حرفی چند می نگارد باید دانست
که حضرات صوفیه لفظ وجود را بسه معنی اطلاق می نمایند۔ یکی وجود بمعنی کون وحصول که امر انتزاعی ومعقول
ثانوی ست۔ دوم وجود منبسط که منشا انتزاع معنی اول ومعبر بظاهر وجود وبصادر اول ست وبدیهی ست
که این هر دو وجود از حضرت ذات تعالت وتقدست متاخر اند وذات باین هر دو وجود مصدر آثار نمیتواند
شد۔ سوم وجودیکه اول الاوائل ومبدأ المبادی ست وبزعم قوم عین ذات ست وذات بآن وجود مصدر
آثار ست وحضرت ایشان میگویند که ذات او تعالی خود مصدر آثار خود ست وهرگاه وجود وذات هر دو در حقیقت
یکی باشد صدور آثار را خواه بوجود منسوب باید کرد خواه بذات مطلب واحد ست پس اختلاف راجع بنزاع
لفظی ست تسلسل را اینجا چه دخل ست تسلسل آنگاه لازم آید که وجود حق تعالی مستفاد از موجود دیگر باشد
وبآن وجود مصدر آثار گردد وحال آن موجود نیز همچنین باشد وتحاشی حضرت ایشان از اطلاق لفظ

وجود بر ذات او تعالی و تجنب از حمل بالمواطاة یکی بر دیگری از راه احتیاط است که در لسان شرع این
اطلاق وارد نشده صفات و اسمای الٰهی توقیفی اند و شبهه دیگر که در مبحث حقیقت محمدی تفضیل حقیقت
کعبه بر حقیقت محمدی است صلی الله علیه وسلم از مکتوبات جلد ثالث رفع میشود و تحریر جوابش طولی دارد
و آنچه تاویل قول حضرت غوث الثقلین رضی الله تعالی عنه قدمی هذه علی رقبة کل ولی الله
نوشته اند اگر مخصوص بمعاصرین وارند چه نقصان عائد بجناب آنحضرت می شود و استثناء متقدمین خود
ازین حکم بحکم ادب لازم است که بعضی از انها اجداد و مشائخ آنحضرت اند بحکم حدیث لا یدری اوله
خیر ام آخره استثناء متاخرین نیز مجوز است چراکه تقدیم و تاخیر امر نسبی است و هر متاخری را متاخری است
پس ممکن است که متاخر آنحضرت از آنحضرت افضل باشد و کمالی غیر از کمالات نبوت بالاصالة ختم نشده است
فقیر در تفرقه حق و باطل در التفات نامه مسطور بود و هم در ما مسطور میشود اللهم ارنا الحق حقا وارنا الباطل باطلا والسلام

مکتوب هفتم بعد حمد و صلوة از فقیر جانجانان مطالعه نمایند که التفات نامه مشتمل تفضیل یکی بر دیگری
ازین هر دو جناب یعنی جناب قیوم ربانی مجدد الف ثانی و محبوب سبحانی شیخ عبدالقادر جیلانی رضی الله
تعالی عنهما رسید مخدوما فضل بر دو قسم است جزئی و کلی ظاهر است که سوال از فضل جزئی نیست و مناط
فضل کلی زیادت قرب الٰهیست و این معنی امر باطنی است و عقل را باین مقوله کاری نیست مگر لهذا کثرت
و قلت مناقب صرفی بمطلب می تواند برد اما افاده قطع نمیتواند کرد و نقل عبارت از کتاب و سنت و اجماع امت
قرن اول است و بدیهی است که وجود مبارک این هر دو از زمان ورود کتاب و سنت و وقوع اجماع متاخر است
و اصول ثلثه شرع ازین امر ساکت و کشف محتمل خطاست و بر مخالف حجت نیست و اقوال مریدان که خالی
از غلو محبت پیران نمیباشند از اعتبار ساقط اند و نیز صاحب کشفی که احاطه کمالات این حضرات بکند و حکم
بجزم بر فضل کلی طرفی از طرفین نماید بنظر نمی آید پس طریق اسلم تفویض امر بعلم الٰهی و سکوت ازین فضولیهاست
و مقر فضائل این هر دو بزرگان باید بود و در بیاب لب از ادب نباید کشود که این مسئله از ضروریات
دینی نیست که تکلم در آن ضرور باشد و از دیوانگیهای عشقی که با بجناب حضرت مجدد دست دم زدن مناسب
نیست که حرف از عالم عقل بیرون است

هرگز بیش و کم نمیباید زد * از حد بیرون قدم نمیباید زد * عالم همه سر آیت جمال ازلی است * میباید دید و دم نمیباید زد

والسلام

مکتوب هشتم مخدوما نوشته اند

آنکه مکشوف حضرت مجدد در مسئلهٔ حقائق ممکنات آنست که در مرتبهٔ واحدیت که عبارت از تفصیل کمالات الٰہیہ و در خانهٔ علم الٰہی ست در مقابلهٔ ہر صفت کمال عدم اضافی آن صفت ثبوتی و تمائیزی پیدا کرده است در مقابل صفت علم عدم العلم که معبر بجہل است و در مقابلهٔ صفت قدرت عدم القدرت که معبر بعجز است وقس علی ہذا و آن اعدام متمائزه بنا بر مقابله و محاذات مرایا و مجالی انوار و ظلال آن صفات گشته مبادی تعینات عالم و حقائق ممکنات شده اند آن اعدام بجای مواد آن حقائق اند و آن عکوس و ظلال بجای صور حالّه اندران و بنا برہمین اعیان خارجیهٔ ممکنات که بر مهبط آن حقائق مصدر آثار شده اند وجود و عدم ہر دو قبول میکنند و بہمین وجه مصادر خیر و شر میگردند و نیز مکشوف آنحضرت است که مبادی تعینات انبیا علیہم السلام و الصلوة صفات اند که حصول ظلال مذکوره اند و وجود وجوبی دارند پس باید که در حقائق این حضرات عدم داخل نباشد و حال آنکه این حضرات نیز از ممکنات اند و حقیقت ممکن بدون تحقیق ایشان بی خلط عدم نمیباشد وجه تطبیق چیست مخدوما چون مقابله و محاذات درمیان اعدام متمائزه و وجودات صفات مقدسه در مرتبهٔ علم الٰہی مقرر شد پس چنانچه اعدام مجالی صفات گشته اند صفات نیز مرایای آن اعدام گردیده اند اما اینجا معامله بالعکس ست درینجا صفات بجای ماده و اعدام بجای صور حالّه اند جهت عدم درینصورت ضعیف واقع شده و جهت وجود قوی و بہمین جهت حضرات انبیا علیہم السلام معصوم اند و مصدر شر نمیگردند اما وجود خارجیهٔ ایشان عدم و وجود ہر دو را قبول میکند و اینقدر دخل عدم در حقائق این حضرات برای ثبوت امکان کافی ست والسلام

مکتوب نہم پرسیده بودند که بزرگی میگوید که صوفی تا خود را از کافر فرنگ بدتر نداند از کافر فرنگ بدتر است این معنی چگونه راست آید که صوفی البته مومن است و گاه عالم و متقی میباشد و در حالت صحو و افاقت علم باوصاف و اعراض خود دارد و مناط فضل فردی بر فرد دیگر از افراد یکنوع ہمین اوصاف و اعراض اند نه ذات و حقیقت پس صوفی با وجود علم باتصاف کافر فرنگ بکفر و معاصی و علم باتصاف خود بایمان و فضائل دیگر چگونه خود را بدتر از وی میتواند دانست و اگر بتکلف چنین بداند آن فضائل را از ان رذائل بدتر دانسته باشد و فساد این عقیده شرعاً و عقلاً بدیہی است مخدوما بمذہب حضرات مجددیه حقائق ممکنات مرکب اند از اعدام اضافیه و ظلال صفات حقیقیه یعنی آن اعدام بنا بر تقابل سماء صفات در علم الٰہی

تنعوتی پیدا کرده و مرایای انوار اسما و صفات گشته مبادی تعینات عالم گردیده اند و در خارج ظلی که حل
خارج حقیقی است بصنع خداوندی بوجود ظلی موجود شده و بنابرین ترکیب مصدر آثار خیر و شر شده اند از
عدم ذاتی کسب شر می نمایند و از جهت وجود ظلی کسب خیر و مخفی نیست که در عالم حس شخصی بمرآت مقابل باشد
انوار شمس نظر میکند بملاحظه اولی همان انوار را می بیند نه مرآت را چرا که مرآت در شعشعان انوار مختفی و مستور
گشته است و هر گاه بذات نگاه کند بلحاظ اول همان تعین مرآتی خود را خواهد دید نه انوار را چرا که نظر او بر ظاهر نسبت
پس نظر صوفی بر مظاهر شریفه و خسیسه بر جهت وجود که در ان مظاهر هست و مصدر خیر شده هست می افتد و چون
در خود نظر میکند نگاه او بر جهت عدم که ذاتی اوست و منشاء شر است خواهد افتاد و خود را از خیر و کمال مطلقا عاری
خواهد دید و خیر و کمال عاریتی را که از جهت وجود کسب کرده از آن خود نخواهد یافت ناچار خود را از کافر فرنگ و دیگر
اشیای خسیسه بدتر خواهد فهمید ازینجا معلوم شد که مقصود قائل این قول آنست که صوفی کامل خیر و کمال را
اصلا بخود منسوب نمی نماید و مستعار میداند و همین است معنی فنای تام و حاصل مشهو و صحیح و اگر صوفی را نظر
بر جهت وجود و انوار مستعاره خود می افتد و جهت مرآتیت او که عدم است مستور میشود از و دعوی انا الشمس
سر بر می زند و همین است سر انا الحق گفتن حسین بن منصور رحمه الله اگرچه آنجناب در دید خود معذور بود
اما در دید خطا کرد از غلبه سکر در جهت وجود و جهت عدم تمیز نتوانست نمود و بسیاری از سالکان این راه
را اینچنین اغلاط واقع میشود الا من عصمه الله تعالی ببرکت حبیبه صلی الله علیه و آله وسلم مکتوب ۵۵ هم نوشته
بودند که بزرگی به بلای شدید مشابه ببلای حضرت ایوب علیه السلام مبتلا بود بزرگ دیگر بعیادت او رفت
و پرسید چه حال داری جواب داد که حال ظاهر است و هنوز رب انی مسنی الضر نگفته ام یعنی مثل
ایوب علیه السلام بشکوه نیامده ام و دامان و زینهار نخواسته درینصورت مقام صبر این ولی ارفع از مقام
صبر آن نبی معلوم میشود و چون مقام صبر نسبت رفیع است تفضیل ولی بر نبی لازم می آید و این معنی خلاف
اجماع است جواب مخدوما در بادی النظر این شبه وارد میشود و اگر تامل کنند محل شبه نیست بیانش
آنکه حضرت ایوب علیه السلام رب انی مسنی الضر و انت ارحم الراحمین و نیز رب انی مسنی
الشیطان بنصب و عذاب گفته و این آیات بظاهر دلالت بر جزع و بی صبری وی دارد لیکن او
سبحانه جل شانه که عالم السر و الضمائر است میفرماید انا وجدناه صابرا نعم العبد انه اواب

پس معلوم شد که این بیصبری آنجناب نیز متضمن لطیفه دیگر از صبر بود و گرنه حقتعالی باوجود ظهور بیصبری اثبات صبر آنحضرت نمیفرمود سرش آنست که نفس شریف آنحضرت مدت طویل بر انواع بلاها از ہلاک اموال و اولاد و شدت مرض و فقر و اہانت و حقارت مردم نسبت بوی و اہل وی صبر نمود چون وقت نزول رحمت رسید و دانست که کشف این کرب و البته بتضرع و زاری است و اوّاب آنوقت بیصبری ترقی از مقام صبر کرده بمقام رضا که فوق جمیع مقامات قرب است رسید و بر عار بیصبری صبر فرمود و بتضرع و زاری در آمد و در صلهٔ این اوب ممدوح به نعم العبد گردید و خلعت منصب انه اوّاب پوشید که اوّاب مشتق از اوب است بمعنی رجوع یعنی رجوع بهوای نفس خود که رعایت صبر چندین ساله باشد نکرد بلکه برضای حقتعالی که اظهار بیصبری در آنوقت مرضی بود رجوع نمود والحمد لله که حقتعالی بادب آنجناب رسیده و باوجود بیصبری ظاهر حال باطن او را منظور داشته اثبات صبر او فرمود و گفت انا وجدناه صابرا نعم العبد انه اوّاب و آنچه حضرت شیخ اکبر رحمة الله در فص ایوبی میفرماید الصبر حبس النفس عن الشکوی الی الغیر و حضرت ایوب علیه السلام شکوه بسوی غیر نکرده بجناب خداوندی عرض حال خود نموده پس ترک صبر ننموده جواب این شبه نمیتواند شد چرا که چون این ولی بجناب الٰهی نیز در جناب زاری نکرده و دم نزده زیادت صبر این ولی بر صبر آن نبی هنوز باقیست و اینجا مقصود دفع فضل ولی است بر نبی و آن ولی بیچاره که از مذاق کمالات نبوت و حقیقت عبودیت و کمال مقام رضا خبر نداشته از غلبه سکر ولایت هرچه گفته در آن معذور بوده والسلام

مکتوب یازدهم

بعد حمد و صلوة مخفی نماند که طائفه از فقهای حنفیه در انکار ذکر جهر غلو نموده فتوی بحرمت داده اند و بعضی از محدثین اثبات مشروعیت ذکر جهر کرده در پی فضل جهر بر خفی افتاده اند و هر دو فریق براه تفریط و افراط رفته اند و از مبحث انصاف سخن نگفته اند و این مقام تنقیح میخواهد و محاکمه می طلبد باید دانست که معنی لفظ ذکر که عبارت از یاد کردن است منحصر است در سه قسم یکی ذکر لسانی بی ضمیمه آگاهی قلب این معنی از اعتبار ساقط است و داخل اقسام غفلت دوم ذکر قلبی است بی حرکت لسانی و این معنی در اصطلاح معبّر است بذکر خفی و بنای مراقبات این قوم بر آنست و معمول است در جمیع طرق و آن بر دو وجه است گاه حضور ذات بحت مذکور است بی ملاحظه حقیقی و یا بملاحظه صفات او و ماخوذ است از آیه کریمه واذکر ربک

في نفسك تضرعا وخيفة ودون الجهر من القول بالغدو والآصال دوم تخصیص مذکور است
بالاحظه منسوبات او از آلاء و نعماء و این طریق استدلال است از اثر بموثر و این معنی در لسان شرع معبر
بفکر است و مفید است زیادت یقین را و کتاب و سنت از فضائل آن مملو است و قسم سوم ازین
اقسام ثلثه ذکر لسانی است با ذکر قلبی معا و این اکمل اقسام ذکر است و این نیز دو وجه دارد یکی اخفاء
ذاکر است در ذکر کردن بر اسماع نفس خود و همین است ذکر خفی در زبان شرع و ماخوذ است از آیه کریمه
ادعوا ربكم تضرعا وخفية انه لا يحب المعتدين دوم با اسماع غیر است که در شرع مسمی
بجهر است و در مواقع خاص افضل است از خفی بنابر حکمتی نه مطلقا چنانچه اذان و اقامه و قراءة بجهر در
صلوة جهریه که ایقاظ نائمین و تنبیه غافلین ازان متصور است و حکمتی که در ذکر خفی است سلامت
نفس عمل است از فساد سمعه و ریا که مانع است قبول عمل را و فضل ذکر خفی بر ذکر جهر بنصوص کتاب و سنت
ثابت است مطلقا بلکه از فحوای حدیث انكم لا تدعون اصم ولا غائبا منع جهر معلوم میشود و
ذکر جهر با کیفیات مخصوصه و نیز مراقبات باطوار معموله که در قرون متاخره رواج یافته از کتاب و سنت
ماخوذ نیست بلکه حضرات مشائخ بطریق الهام و اعلام از مبداء فیاض اخذ نموده اند و شرع ازان ساکت است
و داخل دائره اباحت و فائده ها دران متحقق و انکار آن ضرورة فی و ظاهر است که آنچه از کتاب و سنت ثابت
بود افضل است از غیر آن اگرچه مباح باشد و من وجه مفید بود و تعلیم ذکر کلمه طیبه از آنحضرت صلی الله علیه وسلم
حضرت علی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنه بجهر که از شداد بن اوس ثابت شده است بجهر متوسط خواهد بود
نه بجهر کذائی چرا که در اول این حدیث است که آنحضرت به بستن در امر فرمود و این معنی نیز مشعر است
با خفاء فی الجمله و گفتگو در جواز و عدم جواز جهر نیست بلکه در فضل یکی بر دیگری است پس دعوی فضل ذکر
جهر مطلقا بر ذکر خفی انکار نصوص است و انکار جمیع اقسام ذکر جهر نیز همچنین چرا که جهر در بعض مواقع مشروع
و اثبات مسنونیت ذکر خفی بمعنی مراقبات معموله و نیز اثبات مشروعیة ذکر جهری که در متاخرین مروج است
ممکن نه چه جای اثبات فضل آن و آنچه بعضی ابنای بشر مکابره می نمایند از طرفین قبول نیست و لائق
التفات نه و افراط و تفریط در همه امور مستقبح است و اعتدال مستحسن و خیر الکلام ما قل و دل والسلام علی من
اتبع الهدی والتزم متابعة المصطفی علیه التحیة والثنا. مکتوب دوازدهم مخدوما در مسئله

سماع در میان ائمه فقها و حضرات صوفیه رحمة الله علیهم اجمعین اختلاف قوی ست فرقه اولی میگویند
که سماع مطلقا حرام است بنابر مصلحت سد باب فتنه و فرقه ثانیه میفرمایند که باطلاق حلال است
باقتضای غلبه ذوق واصل و انصاف آنست که سماع بر دو قسم است یکی آنکه شخصی که محل فتنه
نباشد کلامی موزون بالحنی موزون بی مداخلت محذور شرعی انشاد نماید و فسادی ازان در باطن
مستمعین نزاید بلکه سروری یا حزنی در قلب پدید آید این قسم سماع البته مباح است که مرکب از دو امر
مباح که کلام موزون و نشید موزون باشد و چرا غیر مباح گردد و نیز در قرن اول در تقریبات مشروعه
مثل نکاح و قدوم اکابر معمول بوده و اتقیاء علماء امت احیاناً ارتکاب آن نموده اند چنانچه از کتب
احادیث ظاهر میشود اما این عمل ازان بزرگان بر سبیل اتفاق وارد میشد نه بطریق التزام - قسم دوم
آنست که غالیان متاخرین رواج داده اند و آنرا بجد گرفته و امور غیر مشروعه را دران خلط نموده اند
این قسم بقدر مداخلت امور غیر مباح از کراهت بحرمت خواهد رسید و اعتقاد اباحت محرمات متفق
علیها بکفر خواهد رسید و اینکه جماعتی از ارباب کمال رغبت بسماع مباح نیز ندارند از خصوصیات ذوقی
است نه از احکام شرعی مثلاً شارب خمر میل بنقل شیرین نمیکند و آنکه معتاد بافیون است رغبت بنقل
تمکین نمی نماید یا آنکه یکی نقل دیگری را حرام نمیداند همچنین حضرات سلسله چشتیه که نشاء نسبت اینها
بنشئه خمر مشابه است از شور نغمات متلذذ میشوند نه بسکوت و حضرات طریقه نقشبندیه که نشئه نسبت شان
بر بودگی افیون مناسب است از سکوت حظ بر میدارند نه از شور و هنگامه پس منشاء این خلاف
ذوق و طبع است نه دین و شرع و اکابر جمیع طرق حقه تابع دین و ملت اند نه متبع هوا و طبیعت
و همه در اجتناب از غیر مباح متفق و جهلای هر دو طرف از اعتبار ساقط اند و افراط و تفریط ممنوع است
و تفصیل این مسئله از کتب مبسوط محققین مثل امام حجة الاسلام غزالی و شیخ الشیوخ سهروردی و غیرهما
باید طلبید و الحمد لله که فقیر از سماع غیر مباح تائب و سماع مباح را تارک ست و در عقیده اباحت و غیر
اباحت آن تابع کتاب و سنت ست و تکلم از ذوق و وجدان زیاده ازین ضرور نیست از کتب قوم
ظاهر ست که ارباب احوال صحیحه و مقامات سنیه در سماع مباح جانها داده اند و هر که از مذاق علماء صوفیه
واقف ست و عقل سلیم و ذوق صحیح دارد قدر این تحریر میداند و بس خیر الکلام ما قل و دل والسلام

مکتوب سیزدهم مخدوما در مسئله جبر و اختیار علما سخنها گفته اند و هنوز تشویش خاطر باقیست چرا
که عقل و ادراک بعض مقدمات دینی کافی نیست و گرنه در اصلاح امور عباد حاجت بنزول وحی
نمی افتاد باید دانست که ادعای اختیار مستقل و جبر محض هر دو مستلزم انکار کتاب و سنت است
زیرا که اعمال عباد مثل اعیان ایشان بحکم نص جلی مخلوق اوست سبحانه و تعالی پس اختیار تام کجا
و نیز مواخذه از مجبور صرف ظلم است و ظلم بحکم عقل و شرع مسلوب است از جناب او تعالی شانه پس
جبر محض چرا و بدیهی است که افعال ما مثل حرکات مرتعش نیست بلکه مسبوق بعلم و اراده و قدرت ماست
و همین است حصه اختیار و معنی فعل اختیاری لیکن ظهور این هر سه قوت باختیار ما نیست هر گاه میخواهند
از مبدء فائض میکنند و همین است حصه جبر و معنی فعل اضطراری و چون اختیار تام و جبر محض متحقق نشد
پس امریست متوسط چنانچه از جواب مشهور حضرت امام زین العابدین رضی الله عنه که در مقابل سوال
حسن بصری رحمه الله فرموده مستفاد میگردد لا جبر و لا تفویض و لکن امر بین امرین و همین
امر متوسط بلسان شرع معبر است بلفظ کسب و این لفظ را جز بر فعل عباد اطلاق نمیکنند پس معلوم
شد که افعال ما مخلوط جبر و اختیار است و همین قدر اختیار ضعیف مناط تکلیف است و پس ظاهر
بر رعایت ضعف اختیار عباد بنا نهاده اند که رحمت را بر غضب سبقت داده اند با آنکه هیچ صفتی
از صفات الهیه بر صفت دیگر سبقت ندارد و هر گاه افعال او تعالی مسبوق بعلم و اراده و قدرت است
و بعلاقه مسبوقیة این هر سه صفت افعال عباد مشابهتی من وجه با فعال او تعالی دارند و بحرکات
مرتعش که مجبور محض است اصلا مناسبت ندارند اگر محاسبه باین افعال متوجه شود منافی عدالت نیست
و بر طور صوفیه ثبوت حصه اختیار بدین وجه میتوان کرد که نزد ایشان ظهور حضرت وجود در هر ذره از ذرات
کائنات بتمامه است با کمالات منسوبه او نه ظهور جزویست از اجزای آن چرا که حضرت وجود بسیط حقیقی
متجزی نمیگردد ازین راه میفرمایند کل شیء فیه کل شیء و چون اختیار نیز صفتی و شانی است
از صفات و شیونات حضرت وجود پس باید که در هر مظهری از مظاهر خصوصا در انسان که مشرف است
بمنصب خلافت حصه از صفات اختیار هم متحقق باشد و بنای تکلیف امر و نهی بران بود والسلام
علی من اتبع الهدی والصلوة علی خیر الوری **مکتوب چهاردهم** پرسیده بودند که کفار هند مثل

مشرکان عرب دین بی اصل دارند یا آنرا اصلی بوده است و منسوخ شده و در حق پیشینیان انها چه اعتقاد
باید کرد مختصری از روی تحقیق و انصاف مرقوم میگردد و بدانند آنچه از کتب قدیمهٔ اهل هند معلوم میشود
اینست که رحمت الهیه در وقت آغاز پیدایش نوع انسانی برای اصلاح معاش و معاد شان
کتابی مسمی به بید که چهار دفتر دارد و مشتمل بر احکام امر و نهی و اخبار ماضی و مستقبل بتوسط ملکی برهما نام
که آله و جارحه ایجاد عالم است فرستاد و مجتهدان انها ازان کتاب شش مذاهب استخراج نموده بنای
اصول عقائد را بران گذاشته این فن را دهرم شاستر نامیده اند یعنی فن ایمانیات که علم کلام باشد
و افراد نوع انسانی را چهار فرقه مقرر نموده و چهار مسلک ازان کتاب برآورده برای هر فرقه مسلکی قرار داده
بنای فروع اعمال را بران نهاده این فن را کرم شاستر خوانده اند یعنی فن عملیات که علم فقه باشد و چون
نسخ احکام را منکر اند و بحکم عقل مناسب طبائع اهل هر مدت و زمان تجویز تغییر اعمال ضرور است عمر
طولانی عالم را چهار حصه نموده هر یکی را جگ نام کرده برای اهل هر جگ طور عملی ازان هر چهار دفتر اخذ
نموده اند و آنچه متاخرین ایشان تصرفات کرده اند از اعتبار ساقط است و جمیع فرق انها در توحید باری تعالی
اتفاق دارند و عالم را حادث و مخلوق او میدانند و اقرار بفنای عالم و حشر جسمانی و جزای اعمال
نیک و بد مینمایند و در علوم عقلی و نقلی و ریاضات و مجاهدات و تحقیق معارف و مکاشفات انها را ید
طولی است و کتاب خانه ها تا امروز موجود و رسم بت پرستی انها نه از راه اشراک در الوهیت است بلکه
حقیقت دیگر دارد و عقلا انها فرصت عمر آدمی را چهار حصه نموده حصه اول در تحصیل علوم و آداب
و دوم در تحصیل معاش و اولاد و سوم در تصحیح اعمال و اصلاح نفس و چهارم در مشق انقطاع و تجرد
که غایت کمال انسانی است و نجات کبری که آنرا مهامکت میگویند بران موقوف است صرف
مینمایند و قواعد و ضوابط دین انها نظم و نسق تمام دارد پس معلوم شد که دین مرتبی بوده است
و منسوخ شده و از ادیان منسوخه غیر از دین یهود و نصاری نسخ دین دیگر در شرع مذکور نیست حالانکه
نسخ بسیاری از ادیان واقع شده و دین های بسیار در معرض محو و اثبات آمده و باید
که بحکم آیهٔ کریمه و ان من امة الا خلا فیها نذیر و کریمه و لکل امة رسول و آیات دیگر
در ممالک هند نیز بعثت انبیا و رسل واقع شده است و احوال آنها در کتب انها منضبط است و از آثار

آنہا کہ باقی است ظاہر میشود کہ مرتبہ کمال و تکمیل داشتہ اند و رحمت عامہ رعایت مصالح عباد را درین
مملکت وسیع فرو نگذاشتہ و مشہور است کہ پیش از بعثت خاتم الرسل صلی اللہ علیہ وسلم در ہر قومی پیغمبری
مبعوث شدہ و اطاعت و انقیاد ہمان پیغمبر بران قوم واجب بودہ نہ اتباع پیغمبر قوم دیگر و بعد ظہور
پیغمبر ما کہ خاتم المرسلین است صلی اللہ علیہ وسلم و مبعوث است بکافہ انام و دین او ناسخ ادیان ست
شرقاً و غرباً احدی را تا انقراض زمان مجال عدم انقیاد وے نماندہ پس از آغاز بعثت او تا امروز کہ
دو ہزار و صد و ہشتاد سال است ہر کہ بادی نگرویدہ کافر ست نہ پیشنیان و چون شرع بحکم آیہ کریمہ
منہم من قصصنا علیک و منہم من لم نقصص علیک از بیان احوال اکثر انبیا ساکت است در شان
آنہا سکوت اولیٰ ست نہ ما را جزم بکفر و ہلاک اتباع آنہا لازم ست و نہ یقین بہ نجات آنہا بر ما واجب
و مادہ حسن ظن متحقق ست بشرط آنکہ تعصب درمیان نباشد و در حق اہل فارس بلکہ اہل ہر مملکت کہ
پیش از ظہور خاتم الرسل گذشتہ اند و لسان شرع از احوال آنہا ساکت ست ہمین عقیدہ اولیٰ ست و کافر
گفتن کسی را بے دلیل قطعی آسان نباید دانست و حقیقت بت پرستی اینہا آنست کہ بعض ملائکہ
بامر الٰہی در عالم کون و فساد تصرفے دارند یا بعض ارواح کاملان کہ بعد ترک تعلق اجساد آنہا را درین
نشأ تصرفی باقیست یا بعض افراد احیا کہ بزعم اینہا مثل حضرت خضر علیہ السلام زندہ جاوید اند صور
آنہا ساختہ متوجہ بآن میشوند و بسبب این توجہ بعد مدتے مناسبتے بصاحب آن صورت بہم میرسانند
و بنا بر آن مناسبت حوائج معاشی و معادی خود را ادا میسازند و این عمل مشابہتی بذکر رابطہ دارد کہ
معمول صوفیہ اسلامیہ است کہ صورت پیر را تصور میکنند و فیضہا بر میدارند اینقدر فرق است کہ
در ظاہر صورت شیخ نمی تراشند و این معنی مناسبتی بعقیدہ کفار عرب ندارد کہ آنہا بتان را متصرف و موثر
بالذات میگفتند نہ آلہ تصرف الٰہی و اینہا را خدای زمین میدانستند و خدای تعالیٰ را خدای آسمان و این شرک
است در الوہیت و سجدہ اینہا سجدہ تحیت ست نہ سجدہ عبودیت کہ در آئین اینہا بمادر و پدر و پیر و استاد
بجاے سلام ہمین سجدہ مرسوم و معمول است کہ آنرا ڈنڈوت میگویند و اعتقاد تناسخ مستلزم کفر نیست
والسلام **مکتوب پانزدہم** نوشتہ بودند کہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ در مکتوبے
از مکتوبات خود منع رفع سبابہ کردہ اند و تو باوجود محبت بجناب ایشان رفع سبابہ میکنی و مذہب را اتباع

محبوب لازم است محمد و ما او سبحانه جلشانه اتباع کتاب و سنت بر عباد فرض گردانیده میفرماید و ما کان لمؤمن ولا مؤمنة اذا قضی الله ورسوله امرا ان یکون لهم الخیرة من امرهم و رسول علیه السلام میفرماید لا یؤمن احدکم حتی یکون هواه تبعا لما جئت به و حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه که نائب کامل آنحضرت اند بنائے طریقه خود را بر اتباع کتاب و سنت گذاشته اند و علما در اثبات رفع سبابه رساله ها مشتمل بر احادیث صحیحه و روایات فقهیه حنفیه تصنیف کرده اند تا بجائیکه حضرت شاه یحیی رحمة الله علیه فرزند اصغر حضرت مجدد نیز درین باب رساله تحریر نموده اند و در نفی رفع یک حدیث به ثبوت نرسیده و ترک رفع از جناب حضرت مجدد بنا بر اجتهاد واقع شده و سنت محفوظ از نسخ بر اجتهاد مجتهد مقدم است و بعد ثبوت سنیت رفع ترک آن باین حجت که حضرت مجدد ترک فرموده اند معقول نیست و حضرت مجدد بر ترک سنت تحذیر کثیر فرموده اند و حضرت مجدد هم مذهب حنفی داشتند و امام ابو حنیفه رضی الله عنه گفته اند اذا ثبت الحدیث فهو مذهبی و اترکوا قولی بقول رسول الله صلی الله علیه وسلم پس امید آنست که حضرت مجدد از ترک این امر اجتهادی و اخذ باحادیث صحیحه متغیر نشوند و اگر گویند که حضرت مجدد بآن علم اوسع از احادیث ثبوت رفع سبابه مگر آگاه نبودند گوییم تا زمان مبارک حضرت ایشان این کتب و رسائل در دیار هند شهرت نیافته بود و از نظر مبارک ایشان نگذشته که ترک نموده اند و گرنه هرگز ترک رفع نمی فرمودند که ایشان حریص ترین اکابر این امت بر اتباع سنت بوده اند و اگر گویند عدم رضای حضرت رسالت علیه التحیة را باین عمل از کشف دریافته ترک نموده باشند گوییم که کشف در امور طریقت معتبر است و در احکام شریعت حجت نیست معهذا در ان مکتوب احتجاج بکشف نکرده اند و امید آنست که این مخالفت جزئی برعایت قاعده کلی ایشان که بجهد تمام ترغیب بر اتباع پیغمبر علیه السلام فرموده اند مثمر نتایج گردد والسلام مکتوب شانزدهم پرسیده بودند که در مسئله عمل بحدیث و انتقال از مذهبی بمذهبی چه می فرمایند محمد و ما در عمل بحدیث شیخ محمد حیات محدث مدنی رساله نوشته ملخص آن بفارسی محرر میشود قال الله تعالی ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله و قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یؤمن احدکم حتی یکون هواه تبعا لما جئت به حدیث صحیح است روایت کرده است آنرا ابو القاسم ابن اسمعیل بن فضل اصفهانی و در

کتاب الحجۃ وذکر کردہ ودر روضۃ العلما کہ امام ابوحنیفہ رضی اللہ عنہ فرمودہ اترکوا قولی بخبر رسول
اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وقول الصحابۃ رضی اللہ عنہم وقول مشہور ست از امام
کہ فرمودہ اذا صح الحدیث فھو مذھبی پس کسیکہ مہارتی در فن حدیث دارد و ناسخ از منسوخ وقوی
از ضعیف بشناسد اگر بحدیث ثابت عمل نماید از مذہب امام برنمی آید چرا کہ قول امام اذا ثبت الحدیث فھو
مذھبی نص ست درینباب اگر باوجود اطلاع بر حدیث ثابت عمل نکنند این قول امام را اترکوا
قولی بخبر الرسول خلاف کردہ باشد و مخفی نیست کہ ہیچ یکی از علمای امت جمیع احادیث را احاطہ نکردہ است
چنانچہ قول اترکوا قولی بخبر الرسول نص ست بر آن کہ جمیع احادیث با مام نرسیدہ بلکہ بعض ازانہا
فوت شدہ و چرا فوت نشود کہ مثل خلفای راشدین کہ اعلم اہل امت و ملازم صحبت جناب رسالت صلی اللہ علیہ وسلم
بودند بعض احادیث از ایشان نیز فوت شدہ و میدانند ہمین را ہر کہ معرفتی بفن حدیث دارد و ظاہر ست کہ بر افراد
امت اتباع پیغمبر واجب ست و اتباع ہیچ یکی ازین ائمہ واجب نیست و اہل امت مختار اند مذہب ہر کہ از مجتہدین
خواہند اختیار نمایند و ہر کہ میگوید عمل بحدیث از مذہب امام بر می آرد اگر برہانی برین دعوی دارد بیارد واما
انتقال از مذہبی بمذہبی ازین مذاہب مشہورہ تفصیلش بخواہد امام سیوطی رسالہ مسمی بجزیل المواہب فی انتقال
المذاہب تالیف کردہ خلاصۂ آن اینست کہ انتقال از مذہبی بمذہبی جائز ست و جزم کردہ بران امام رافعی
و در پی او رفتہ است امام نووی و در روضہ گفتہ کہ بعد تدوین مذاہب آیا جائز ست مقلد را کہ انتقال از مذہبی
بمذہبی دیگر بکند۔ گوئیم کہ لازم است ہر مقلد را کہ طلب علم با حوال ہر دو مجتہد نماید چون غالب شد ظن او کہ
طرف ثانی اعلم است جائز ست او را بلکہ واجب و اگر مخیر کنیم نیز جائز انتہی و مر مقلد را حالات اند و بحصر عقل
از چہار حال خالی نے چرا کہ مقلد یا عامی ست یا عالم و این ہر دو را باعث بر انتقال یا غرض دینی ست
یا دنیوی پس اگر عامی و عاری ست از معرفت فقہ و از مذہب خود جز اسم نمیداند و انتقال بارادہ حصول
مال و جاہ کردہ پس امر او اخف ست کہ بحقیقت انتقال او استیناف ہست و اگر عالم و فقیہ بود و برای دنیا
انتقال میکند پس امر او اشد ست زیرا کہ ملاعب بمذاہب میکند برای غرض دنیوی و اینمعنی غیر جائز ست
و اگر در مذہب خود فقیہ ست و باعث انتقال وے سبب دینی ست و مذہب دیگر نزد او ترجیح یافتہ ہست
بقوت ادلہ پس برین چنین کس انتقال واجب ست و بروایتی جائز و اگر عاری از فقہ ست و در مذہب

خود بتفقه مشغول شده و جاهل مانده و مذهب غیر را برخود سهل و سریع الادراک دانسته و او را تفقه درین مذهب
میسر است برین چنین کس نیز انتقال واجب است زیراکه تفقه در مذهبی بهتر است از جهل در جمیع مذاهب
که غالباً عبادت جاهل صحیح نبود و اگر انتقال را هیچ سبب دینی و دنیوی نیست بلکه از هر دو مذهب قصد مجرد
عمل بود پس جائز است عامی را و ممنوع است فقیه را زیراکه او در مدتی فقه این مذهب حاصل کرده چون
بمذهب دیگر انتقال کند عمری دیگر باید برای تفقه دران مذهب و از عمل که مقصود است باز ماند پس او را
ترک انتقال اولی است و آنکه گویند که اگر غیر حنفی بمذهب حنفی انتقال کند جائز است و عکس آن جائز نه محض
تحکم و تعصب است دلیلی ندارد زیراکه ائمه کلهم در حقیقت برابراند و اگر در تقدیم مذهب حنفی یا مذهب دیگر
بر مذهبی نصی از آیه و حدیث وارد بودی تقلید آن مذهب بر هر فرد امت واجب شدی و تقلید دیگری جائز
نبودی و اینمعنی خلاف اجماع است و صاحب جامع الفتوی که حنفی مذهب است گفته که جائز است مرد
یا زن را انتقال از مذهب شافعی بمذهب حنفی و عکس آن اما باید که بکلیت مذهب اختیار کند نه در بعض
مسائل بسیار کس از خلف و سلف انتقال نموده اند اگر جائز نبودی نکردندی و هر که برخلاف آن گوید
قول بے دلیل است و غیر معقول والسلام علی من اتبع الهدی مکتوب هفتم نوشته بودند که در حق
معاویه بن ابی سفیان اموی صحابی و اتباع و اعوان او عفا الله عنهم چه اعتقاد باید کرد۔ بدانند
که علما مذهب اهل سنت منازعات حضرات صحابه را بنا بر حسن ظن که در شان خیر القرون لازم است
تاویل می کنند و اگر قابل تاویل نباشد تفویض بجناب الهی مینمایند و جرات بذم و طعن ممنوع میدانند
چراکه در قرون ثلثه مشهود بالخیر هیچ یکی از علما و محدثین و مجتهدین با وجود قرب زمان و اطلاع تام بر احوال
ایشان و با وجود اقرار نسبت خطا بمخالفان حضرت علی مرتضی علیه السلام تجویز طعن بر ایشان نکرده و اگر
چند روز میان لشکر شام و لشکر کوفه محاربه و ملاعنه واقع شده از شدت تعصب بوده نه بنا بر عقیده
کفر همدیگر و ماده تعصب در کتب معتبره مذکور است و مبدا این فتنه شهادت امیر المومنین عثمان است
رضی الله عنه و طریقه اسلم همین است زیراکه در وقت نزاع عسکرین حضرات صحابه سه فرقه شده بودند
جماعه جانب جناب خلیفه برحق علی بن ابیطالب رضی الله عنه گرفتند و جماعه دوم بطرف امیر شام
رفتند و فرقه سوم توقف نمودند و شک نیست که محدثان و مجتهدان آن قرون در اخذ حدیث بر مرویات

بهر سه فرقه وثوق مساوی داشتند اگر احدی را ازین فرقه ثلثه مطعون بکفر و فسق میداشتند قبول روایات
ازان فرقه نمیکردند و بنا اجتهاد و استنباط بران نمیگذاشتند واگر طعن در شان آنها روا دارند ملت دین
اسلام براهم میخورد پس درکف لسان از مطاعن آنها حکمت دینی ست و حرمت صحبت خیر البشر علیه الصلوة
والسلام علاوه آن واگر مخالفان گویند که حفظ حرمت و رعایت قرابت آنحضرت ضرورترست قبول ست
لیکن از اهل قرابت تصریح بتکفیر منازعان ثابت نیست و وحشت و نفرت خود لازم نزاع ست معهذا
صدور این چنین خطا از اهل خیر القرون خیلی مستبعد مستنکر ست اگرچه آن خطا خطای اجتهادی باشد
که مودت ذوی القربا آنحضرت واجب ست بجمیع افراد است واگر شکر اه نیز درمیان نباشد رضا
باذیت اهل قرابت رسول الله صلی الله علیه سلم لازم می آید و دیگر بحث ازین مسئله مناسب نیست سکوت
با فسوس تمام درین مقام اولی ست و فرقه شیعه چون از مسلک اعتدال انحراف ورزیده اند و عمل
براخبار بے اصل کرده وآن نفوس زکیه را بر نفوس خبیثه خود قیاس نموده اند رفته رفته بتکفیر اصحاب که مبلغ
تواتر خبر نبوت و ناقلان کتاب و سنت اند مبتلا گردیدند و نفهمیدند که پیغمبری که حقتعالی نبوت بروی
ختم کرده و بکافهٔ انام مبعوث ساخته و دین او ناسخ ادیان و باقی تا انقراض زمان ست و ما
ارسلناک الا رحمة للعالمین نازل در شان او جماعه که در طول عهد نبوت او صحبت با او داشته
باشند و دقیقه از بذل ارواح و اموال در خدمت او تا حیات او و در ترویج شریعت او بعد ممات
او فرو نگذاشته بدستگیری او از ورطه کفر هم نرستند و بساحل نجات نه پیوستند طرفه حسن ظنی بخدا
و رسول دارند خدا نخواسته اگر حقیقت کار اینچنین باشد که مازعم وافی شان السابقین پس لاحقین
را از چنین خدا چه امید رحمت ست و از چنان پیغمبری چه توقع شفاعت احوال پیغمبران سابق
و امم ایشان پوشیده نیست و واقعات اولیای این امت نیز پنهان نه هرگز نه دیده و نه شنیده که بعد
از ارتحال یکی ازین بزرگان همه مخلصان او مرتد و منکر گردیده و با اولاد و آل او عداوت ورزیده
باشند درینصورت بر بعثت پیغمبر که مقصود ازان اصلاح امت است کدام فائده مترتب شد نیز
باین حساب خیر القرون شر القرون میگردد و خیر الامم شر الامم میشود خدا انصاف نصیب کند والسلام
علی من اتبع الهدی مکتوب هشتم و هم حامداً و مصلیاً نوشته بودند که از اختلاف شیعه

و سنی در شان صحابه و اهل بیت رضوان الله علیهم اجمعین خاطر جمع نمیشود چرا که بنا اعتقاد اهل ملت
بر اخبار ست و خبر محتمل صدق و کذب ست مگر متواتر که افادهٔ یقین نماید و این قسم خبرها درین باب
کمتر ست پس علاج تحصیل اطمینان چیست مخدوما این مسئله از ضروریات دین و ارکان ایمان نیست
توحید الهی و تصدیق نبوت برای نجات کافیست و ایمان مجمل منجی و مضمون کلمهٔ طیبه که بتصدیق و اقرار آن
آدمی مسلمان میشود همین ست و در شان صحابه و اهل بیت رضوان الله علیهم نیز حسن ظن مجمل و محبت برعایت
شرف صحبت و حسن خدمت آنها و قرب قرابت انها با جناب رسالت علیه الصلوة والتحیات بس ست و
مطالعهٔ تفصیل احوال آن بزرگان از کتب تاریخ موجب هیجان فتنه ست چرا که منصب عصمت بمذهب
اهل سنت مخصوص و مسلم بجناب حضرات انبیا ست علیهم التحیة والثنا و ممنوع ست از غیر انبیا اگر چه صدیقین
و اولیا باشند پس گاهی از ایشان در معاملات ظهور بعض مخالفات اتفاق می افتد و آنهم فیما بین خود مقرون
بعفو میگردد و از غایت صفای باطن بتصفیه می انجامد و انیکه ارباب نفوس خبیثه قیاس بر خود کرده اثبات
کینه و عداوت بالاستمرار درمیان آن اکابر میکنند و بران تفریعات کرده نقطه را دائره مینمایند از اعتبار
ساقط ست و بدانند که انکار آن طبقه مستلزم انکار تاثیر وجود مبارک ست و مستوجب نفی فائدهٔ بعثت
معهذا فقیر روزی درین مسئله متامل بودم و از مبدا فیاض مسئلت طریق نجات ازین مهلکهٔ این شکوک
می نمودم این عبارت بر باطن فقیر وارد شد قل آمنت بالله کما هو عند نفسه و برسول
الله کما هو عند ربه و بآله و اصحابه کما هم عند نبیهم و بدیهیست که این مطالب
علیا فوق مراتب جمیع اختلافات است و تفویض امر بجناب الهیت جلشانه که مرتبهٔ نفس الامر ست و هیچ
فرقه را درین مقام مجال دم زدن نیست والحمد لله علی نواله والصلوة والسلام علی رسوله محمد و آله

مکتوب نوزدهم نوشته بودند که در حدیث شریف وارد ست که آنحضرت علیه الصلوة والسلام فرموده
که بعد من دوازده خلیفه از قریش خواهند بود و اهل سنت ازین دوازده تن خلفای اربعه که متصدی
خلافت خاصه بودند و هشت تن دیگر از قریش که تسلط بر خلافت عامه یافته اند و جهاد با کفار و اعلاء
کلمة الحق کرده اند مراد میدارند و شیعه دوازده امام سلام الله علیهم را میگویند در اعتقاد تو حق درین مسئله
کدام جانب ست مخدوما حق بجانب اهل سنت معلوم میشود بدانند که لفظ خلافت اعم ست از انکه

ظاهری باشد یا باطنی و خلفای آنحضرت می باید که جامع خلافتین باشند و خلیفه آنرا میگویند که امر خلافت را
متمشی سازد و تمشیت خلافت ظاهر موقوف بر قدرت و استطاعت ست یعنی خزاین و افواج که شرط نفاذ
حکم ست و ظاهر ست که بعد خلفای اربعه که سی سال خلافت کردند و حضرت امام حسن علیه السلام تا شش ماه
از حضرات ائمهٔ اطهار هیچ یکی در هیچ وقتی قادر برین امر نبودند و تعبیر آنحضرت علیه الصلوة والسلام که خلفا از
قریش باشند نیز مشعر بهمین ست و گرنه از اہل بیت یا از بنی ہاشم میفرمودند و جمع بین المذہبین باین
وجه میتوان کرد که ترویج ظاهر دین که موقوف بر اسباب ظاهر ست و بجای قالب اسلام ست از انها وقوع
یافته و تقویت باطن دین که حقیقت اسلام بجای روح آن قالب ست از نفوس مزکاة حضرات ائمه
علیهم السلام واقع شده چنانچه صوفیه اہل سنت بر ثبوت قطبیت دوازده امام صلوات الله علیهم متفق
اند و در ذات بابرکات خلفای اربعه رضوان الله علیهم و حضرت امام حسن سلام الله علیه هر دو معنی جمع بوده
و بعد صلح در میان امیر شام و حضرت امام حسن علیه السلام تا حضرت امام مهدی صاحب الزمان خلافت
باطنی باین حضرات تعلق داشته است و در ذات صاحب الزمان نیز هر دو معنی متحقق خواهد بود و خلافت
ظاهری بخلفای دیگر اما تعیین عدد اثنا عشر درین صورت تکلفی میخواهد والسلام **مکتوب بست و هشتم** نوشته
بودند که باحادیث صحیحه ملالت حضرت صدیقه رضی الله عنها از جناب مرتضوی رضی الله عنه در عهد مبارک
نبوی صلی الله علیه وسلم و بعد از آن نیز بقطع نظر از واقعه حرب جمل که بواعث دیگر داشت ثابت است و اینمعنی
خالی از اشکال نیست که از جناب صدیقه بسیار بعید ست بمراحل که انحراف از حضرت مرتضی علی فرمایند
با آنکه حضرت صدیقه خود روایت میکنند که حضرت مرتضی و فاطمه زهرا دوست ترین مردم بودند پیش آنحضرت
صلی الله علیه وسلم فحسب و گاه گاه در خلاف و نزاع طرفین معذور میباشند و حق بهر دو جانب میباشد
چنانچه درین مقام ست مخفی نماند که در قضیهٔ افک حضرت مرتضی چون اضطراب جناب رسالت مآب علیه الصلوة
والتسلیمات احساس نمود باقتضای استیلای محبت و بفتوای مصلحت وقت بنابر تسکین و تسلیهٔ آنحضرت
صلی الله علیه وسلم بعض الفاظ که باعث دلسردی آنحضرت علیه السلام از حضرت صدیقه گردد معروض
داشت و استماع این خبر حضرت صدیقه را بوحشت آورد و چرا نیارد که تکلم مقربان بارگاه باینچنین کلمات
درچنین اوقات موجب سقوط محب از نظر محبوب میگردد و ظاهر ست که بالاتر ازین اذیتی نمیباشد

پس انحراف حضرت صدیقه از حضرت مرتضی رضی الله عنهما بحکم غیرت محبت واقتضای بشریت ست که
ازان چاره نیست نه از راه دیگر و تا محبت باقیست این وحشت باقیست وتکلم حضرت مرتضی باین کلمات
نیز نه از جهت عداوت حضرت صدیقه بوده است که محبوب محبوب نیز محبوب میباشد بلکه بجهت محبت پیغمبر
بوده است صلی الله علیه وسلم که ازان نیز گزیر نبود پس درینصورت هردو طرف حق ثابت است وهردو معذور اند
بلکه ماجور که بنای هردو بر محبت پیغمبرست علیه الصلوة والسلام چنانچه وحشت وملالت حضرت خیر النساء علیها التحیة
والثنا با جناب صدیق اکبر رضی الله عنه از احادیث صحیحه بثبوت رسیده واین محل دو شبه است یکی آنکه حضرت
بتول با وجود تبتل وانقطاع از دنیا بقدر قلیلی از مال با وجود استماع جواب معقول از حضرت صدیق چرا ملال
را کار فرمودند دوم آنکه حضرت صدیق در مقام رعایت فرزند رسول صلی الله علیه وسلم درین امر سهل چرا
مسامحت نمودند جواب آنکه طلب مال میراث که حلال ترازان مالی در عالم نمیباشد منافی ترک دنیا وبعید از
تقوی نیست بلکه قدر مال حلال را متقی بیشتر میشناسد و تا بشریت باقیست از احتیاج چاره نیست ومنع حضرت
صدیق بحکم حدیث شریف ست نحن معاشر الانبیاء لا نورث وچون حضرت صدیق از زبان
مبارک نبی معصوم این حدیث را شنیده باشند در حق حضرت صدیق نص قطعی ست ومسامحت درچنین
امور جائز نیست وتسلی نشدن حضرت خیر النساء باین جواب یا باین جهت خواهد بود که ثبوت ارث بآیۀ توریث
واقع شده واین حدیث تا آنوقت ظاهر بحد شهرت نرسیده باشد تا بر حضرت فاطمه حجت تواند شد یا از راه
نازک مزاجی خواهد بود که لازم صاحبزادگیهاست وبحکم لا تبدیل لخلق الله هیچ کمالی خصوصیات
مزاجی را تغیر نمی تواند داد وشدت غضب حضرت موسی علیه السلام تا دم واپسین زائل نشد وقصه طپانچه
زدن آنحضرت بر روی ملک الموت علیه السلام مشهور است پس درینصورت هردو معذور اند وهردو طرف
حق ثابت میشود واهل سنت را حسن ظن وتاویل حسن در شان طرفین واجب ست ـ والسلام علی
من اتبع الهدی مکتوب بیست ویکم مخدوما آنچه از ضعف اعتقاد طالبان این زمان وطلب کشف
وکرامت اینها از درویشان وعدم مبالاة بنسبت اهل قرن اول نوشته اند معلوم شد پیداست که سفها
مثل مشایخ ودیگر مرید گرفتن چه ضرورست واز عقلای مخلصان هرکه التماس امور مذکوره نماید تسلی او باین
مطالب باید کرد که او سبحانه جل شانه که حکیم حقیقی ست بمنطوق آیه کریمه قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی

یحببکم الله بنای حب و رضای خود را که مقصود صوفیان جمیع طرق ست بر اتباع پیغمبر ما علیه السلام والصلوة نهاده و آن طبیب حاذق را با موراتی و منهیاتی چند که بجای دوا و پرهیز اند برای اصلاح امت مرحومه که بعلت غفلت و معصیت مبتلا بودند فرستاده هر که این نسخه بکار بست در صحت و شفا بروی خود کشود و آنکه ابا کرد خود را ضائع و تلف نمود و این نسخه را صورتی ست و حقیقتی صورتش نصیب عوام مسلمین ست و آن بعد تصحیح اعتقادات بر حسب کتاب و سنت استعمال جوارح ست در امتثال امر و نهی و جزای این عقائد و اعمال نعیمات حسی ست و بس که صورت نجات ست و حقیقت این نسخه حصه خواص ست و آن تصفیه قلوب و تزکیه نفوس ست بریاضات و مجاهدات با رعایت صورت مذکوره و حاصل آن ظهور تجلیات و مکاشفات ست صورت معبر بایمان و اسلام است و حقیقت عبارت از احسان که در حدیث آمده ان تعبد ربک کانک تراه و صورت بی حقیقت در مرتبه دوا از امراض ظاهر چون دست از قبیل ورام و جروح از ربطا و ضما و ازاله آن کرده میشود و بیفایده نیست مثل ظهور حقیقت بی صورت که غیر مفید ست بلکه حقیقت نیست استدراج و مکر الهی ست اعاذنا الله منهما و حقیقت بجای تنقیه است که اخراج مواد فاسده بران موقوف ست تا احتمال نکس مرض باقی نماند و کمال شفا از مرض معهود بجز اجتماع این هر دو میسر نشود ازین بیان باید دریافت که از صحابه آنجناب علیه الصلوة والسلام در طبائع اصحاب کرام چه آثار صحت و شفا بظهور رسید یعنی نیست که غیر از غلبه محبت حق جل و علا و بذل مجهود در اتباع و استرضای رسول علیه التحیة والثنا و لذت از طاعت و نفرت از معصیت بالطبع و اعراض از دنیا امری دیگر نبوده و ماده ظهور این آثار دوام حضور قلب و تهذیب نفس بوده است که از برکت صحبت آنحضرت و استعمال نسخه شریعت او حاصل شده بود و از اذواق و مواجید قرون متاخره تکلم نموده اند با وجود حصول کمال صورت و حقیقت که زیاده بران متصور نیست بیشتر اهتمام بحفظ آن صورت که محافظ حقیقت ست و فائده آن شامل خواص و عوام ست برده اند و اعتنا ایشان کشف و کرامت نفرموده اند و این امور را از لوازم و شرائط کمال ندانسته پس هر نفسی که طالب صحبت کامله یعنی نسبت محمدیه باشد باید که اتباع سنت نبویه را بهتر از جمیع مجاهدات و ریاضات شناسد و انوار و برکاتی که بران مترتب گردد افضل از همه فیوضات داند و همه اذواق و مواجید متعارفه را در جنب جمعیت باطن و دوام حضور اعتباری ننهد و صحبت عزیزی که ازین امور اثری دریابد او را

[illegible]

نائب رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم دانسته خدمتش لازم گیرد و بجوز و موثر این راه فریفته نشود اگرچه اندیشه باشد والسلام

مکتوب بست و دوم التفات نامه سامی از خدمت مخدوم زاده گرامی بعد عمری رسید جان تازه
(در جواب شاه ابو الفتح)
رسانید و باعث تجدید و تقویت نسبت اخلاص گردید آنچه از آغاز و انجام سلوک نوشته اند بمطالعه درآمد زین
اطوار و آثار که بظهور میرسد امید هاست علی الخصوص این امور حاصله را که باده غرور اکثر مردم می شود قدر و
قیمت نهادن و در طلب خدا جل و علا با فقراء نامراد مراد آوردن و دست بدر و یزه کشادن و از تلاطم بحر وحدت
وجود برکنار بودن و نسبت حضرات ما که ریاضات ایشان اتباع سنت سنیه و معارف شان اسرار حقائق
شریعت علیه ست آرزو نمودن دلیل طهارت طلب و علو همت ست بارک الله فی برکاتکم و اعلی درجاتکم۔
مخدوما آنچه ثمرات افادات حضرت والد ماجد و حضرت میان همت خان صاحب از واردات غریبه و احوالات
عجیبه و استیلاء غیبت و ظهور وحدت بتحریر آمده همه آثار تلوینات لطیفه قلب ست و مقام تمکین و منتهای این
لطیفه از تنگنای امکان برآمده بوسعت آباد مقدسه وجوب رسیدن ست و در دائره ظلال اسماء و صفات
که مبادی تعینات عالم ست سیر کردن و در ظل خاص که مبدأ تعین امر ست فانی شدن و بهمان ظل بقا حاصل
نمودن ست و این معنی معبر ست در اصطلاح قوم بفنای قلب و ولایت صغری که ولایت اولیاست
و معارف وحدت وجود از ولایت ظلی که محل سکر ست ناشی ست و درین مقام در ضمن قلب
نفس را هم رنگی از فنا میسر میگردد و اثر حصول این ولایت دوام حضور ست با حق جل شانه بمرتبه که غفلت
عارض نشود و تعلق با سوا نمانند مطلقا و بالا ازین مقامیست که سیر سالک در حصول این ظلال که مسمی
باسماء و صفات اند واقع میشود و معامله با لطیفه نفس می افتد که از عالم خلق ست چنانچه در مقام سابق
با قلب و لطائف اربعه دیگر که از عالم امر اند و عروج آنها تا مرکز ظلال ست کار افتاده بود و درینجا نفس حقیقت
فنا حاصل میشود و اماره مطمئنه میگردد و عادتی مخالف محب موافق میشود و استحقاق دعوت و ارشاد بهم میرساند
و چون این مقام فرق بعد الجمع ست تمیز صحیح حاصل کرده سر وحدت شهودی که خبر از غیریت حق از خلق
میدهد مفهوم مینماید و وصول باین مقام عالی ملتزم مرضیات محبوب حقیقی جل شانه بودن و اجتناب از مغبوضات
او نمودن ست بحیثیتی که کلفت از میان برخیزد و شریعت مقتضای طبیعت گردد و اعتقاد و عمل بر حسب
کتاب و سنت بلا تامل و کلفت میسر آید و این مقام معبر ست ببقای نفس و ولایت کبری که ولایت

انبیاست علیهم الصلوة و به برکت اتباع آنحضرت خواص امت را نیز حاصل ست و درینجا سیر سالک در کمالات
اسما و صفات که تعلق باسم هو الظاهر دارند واقع ست و فوق آن ولایت و لایت ملائکه است که عبارت از ولایت
علیاست و درینجا سیر در کمالات متعلقه به هو الباطن ست و فائده حصول آن ولایت قابلیت تجلی
ذات بهم رسانیدن ست و عالی تر ازین مقام کمالات نبوت و رسالت ست اینجا با وجود عدم جواز
انفکاک اسما و صفات از حضرت ذات تعالت و تقدست تجلی مجرد ذات مشهود عارف میگردد و اینجا
سر و کار بعناصر اربعه که حصول لطیفه نفس انجی افتد یعنی در ولایت علیا بعناصر ثلثه سوای خاک و در کمالات
نبوت بعنصر خاک فقط و هرگاه ذات عالیه را اعتبارات و شیونات بسیار ست بالاتر ازین کمالات نیز مقامات
ثابت اند و در محل خود مذکور و مهم ترین مقاصد درین راه تحصیل فنا ر قلب و فنای نفس ست و مراتب دیگر
مبنی برین هر دو فناست و در هر مقامی ازین مقامات مسطوره عروجی و نزولی ست و فنا و بقا آنچه محرر
گردیده موافق تحقیق حضرات مجددیه رضوان الله علیهم اجمعین و مناسب مذاق اکابر متقدمین ست اما
مشائخ دیگر احتمالها درینباب دارند که باعث شوق سالکان میگردد و این طور تقدیم جذبه بر سلوک ست
و هر چند تاثیر نفس مفید شیخ را در باطن مرید دخلی تمام ست استعداد مستفید نیز شرط ست و آرزوی

صحبتهای بسیار ست خدا باد ما و شما برسد والسلام

مکتوب بست و سوم

برخوردار التصویر بمسئله وحدت وجود حسب التماس شما مرقوم میگردد

بدانند که در شرح کتاب مراتب سته مینویسد که حقتعالی بعلم قدیم خویش حقائق کلیه و جزئیه را میداند و علم
بشی مستلزم وجود آن شی ست در علم پس باید که اشیا تمامها موجود بوجود علمی ازلی باشند و ازین راه ست
که صوفیه باعیان ثابته فی العلم قائل اند و چون در وجودات اشیا در مرتبه علم که نزد قوم مسمی ست بباطن
وجود تقدم و تاخر زمانی نیست بخلاف وجود خارجی که تقدم و تاخر دران بدیهی ست باید که وجود علمی غیر وجود
خارجی باشد و باید که مقدم بران بود مانند تقدم اصل بر فرع و تقدم ذی ظل بر ظل و کیفیت صدور وجود
خارجی اشیا از وجود علمی آنها آنست که چون حق تعالی میخواهد که صورتی را از صور علمیه در خارج که عبارت ست
از وجود منبسط و مسمی ست نزد قوم بظاهر وجود موجود گرداند و آثار مطلوبه آن صورت را ازان صورت
بظهور آرد در میانه آن صورت و نور این وجود نسبتی معلوم الانیة مجهول الکیفیة پیدا میکند و مرات وجود

منبسط بظل و عکس آن صورت منصبغ بنماید بطوریکه آن انصباغ بر ہمزن اطلاق وجود نگردد و للہ المثل الاعلی
چنانکہ عکس رائی در وقت مقابلہ بمرات در مرأت پیدا میشود و نور مرأت بدان مسلوب نمیگردد و عقل سلیم بعد
تامل صحیح صورت مرئیہ را در آئینہ و بر آئینہ نمی تواند گفت کہ آنجا نہ دخول ست و نہ ارتسام اگرچہ بظاہر و فہم عوام
صورت مرئیہ و وصف مرئیہ در یک طرف ست کہ مرأت باشد و بحسب حقیقت ہر یکی از صورت و مرأت
آئینہ ہمدیگر اند یعنی شکل و لون صورت از مرآت پیداست و تقعر و تحدب مرأت از صورت ہویداست مولانا
جامی در مراتب سنہ میفرماید اگر وجود را مرأت اعتبار کنند ظاہر در وی آثار و احکام صور علمیہ است لان الاعیان
الثابتۃ فی العلم ما شمت رائحۃ الوجود فی الخارج واگر صور علمیہ را مرأت قرار دہند ظاہر
در وی تجلیات اسما و صفات و شیونات حضرت وجود ست نہ وجود بعینہ چنانچہ شان مرأت ست گویی خزانہ
علم بمثابہ صفحہ منقوشی ست و وجود منبسط بجای آئینہ صیقلی در مقابل آن نہ نقشی از آن صفحہ برآمدہ و نہ صوری
در مرأت وجود در آمدہ کہ خروج صورۃ علمیہ از مرتبہ علم مستلزم جہل ست و دخول صورت در مرأت وجود موجب
قیام حادث بقدیم و این ہر دو محال ست پس درمیانہ باطن وجود و ظاہر وجود از انعکاس آثار و احکام طرفین
طلسمی ست برپا کہ سحر ست در اصطلاح قوم بمرتبہ وہم و دائرہ امکان کہ متضمن تنزلات ثلثہ امکانیہ است
از تنزلات خمسہ مشہورہ یعنی تنزل روحی و مثالی و جسدی چنانکہ مرتبہ علم واجبی متضمن دو تنزل وجوبی ست
یعنی وحدت و واحدیت کہ عبارت ست از ملاحظہ او سبحانہ شیونات صفات خود را اجمالا و تفصیلا در مرتبہ
علم [illegible] ہیچ شی را تحقق و ثبوتی [illegible] ست و این کثرت مرئیہ در مرتبہ وہم کائن ست
[illegible] وہم [illegible] و وہ ست و بنای آثار [illegible] ہمان [illegible] ست کہ بہ رفع واہمہ مرتفع
[illegible] مرتبہ السست [illegible] حقیقی دیگر نیست ہمان وجود واحد در این
مرات [illegible] کثرت شیونات ست کہ در حضرت وجود مندمج
بودہ [illegible] حقائق در
مرات [illegible] اشیا [illegible] دیگر ندارد بلکہ [illegible] وجود ظلی ست
و در نفس الامر ہمان وجود [illegible] مرتبہ علم [illegible] الہیت
و صفات عین ذات اند بزعم صوفیہ وجودیہ پس باشد [illegible] وجود اشیا عین وجود [illegible] باشد چنانچہ حضرت شیخ اکبر

رحمة الله علیه میفرمایند ان شئت قلت حق وان شئت قلت خلق وثابت شد که غیر از وجود احد در خارج موجودی نیست وانیست معنی وحدت وجود وانیمعنی مکشوف ومشهود این حضرات است رحمة الله علیهم

مکتوب بست وچهارم فاتحه مستعجل ست استخاره میسر نمی شود استخاره مسنونه باید بعمل آورد انشاء الله تعالی خیر پیش می آید الحمد لله که با همه توکل وتاهل ومرض دائمی متعلقان وویرانی شهر وفساد زمان بالکمال جمعیت بسر برده میشود بحمده وبستعینه الله تعالی عزیزان را توفیق اتباع سنت دهاد بذکر خود مشغول دارد شیخ احمد مقید کار است لطیفه قلب او از قید قالب بر آمده است اما استعداد این مرد ضعیف ست معهذا افتان وخیزان براه مقصود میرود وخدا بمنزل مقصود برساناد چون سلب امراض قلب قالب معمول حضرات ماست رضی الله تعالے عنهم وحق تعالی آن جناب را قوت وقدرت آن عطا نموده است چرا از راه انکسار خود را درین امر خیر معذور میدارند فیض الله خانصاحب را هر روز در پیش ونشانیده بقدر پانصد نفس سلب مرض ایشان نمایند تاکید ست وقصد شریف به سفر حجاز برفاقت ماه سیف الله صاحب مبارک ست اما بشرط رضای مردم محل که حق شرعی ایشان بذمه سرکار است در غیبت آن مشفق خادمی معتمدی بنظر نمی آید واسباب هم همراه بردن از علائق مقصود ست اما تامل این خجسته نیت بعمل باید آورد سبادا که سیئة در زیر پرده داشته باشد از اعزه واحباب واخوان طریقه وطلاب سلام نیاز قبول باد والسلام

مکتوب بست وپنجم التفات نامه مشتمل بر تردد خاطر از بیمار شدن شیخ احمد رسید ومتردد دانید وبعد رسیدن او هم بنا بر حقوق اخوت وهم برعایت امتثال امر شریف معذور واشفاق خواهد شد اگر طرف دیگر رفته بشرط تاثیر توجه انشاء الله تعالی زود بر می گردد ومحفوظ ومصئون بمنزل مقصود میرسد خاطر شریف جمع باید داشت بعزیزان ودوستان ویاران طریقه سلام رسانند وخدا کند که آب وهوای فرخ آباد با مزاج عالی بسازد واندیشه از ان ست که بیگانگان طریقه علیه مجددیه در انجا بسیار اند غیر از عزه معدود وخدا صحبت راست آرد زبانی شیخ احمد که تا نی الحال رسیده اند دو ماهه توقف معلوم میشود بقدر صحبت وفرصت نصیبی از طریقه می گیرد فقیر از تحریر جواب خطوط صاحبان ولکن خود را معذور داشتم که بعد

۱۲ را فتند واز اندرون سلب کننده بیرون می آید تا صاحب سلب متاذی ومتاثر نگردد

ہزاران سال خطوط ہمدیگر میرسد توقع زندگی کجاست کہ رنج تحریر باید کشید وخود را بیاد دوستان باید داد وخدا عزیزان یاد آورد را سلامت دراد اگر آن مشفق بجہت رآباد تشریف خواہند برد اشتیاق فقیر و سلام زبانی خواہند فرمود سوانح اینجا این ست کہ دو نیم ماہ گذشتہ کہ ہر روز مکروہی تازہ برروی کار می آید وحق تعالی رفع میفرماید اللہ تعالی فتوحات ظاہری و باطنی کرامت فرماید متوقع رحمت الہی باشند والسلام

مکتوب بست وششم فقیر روز شنبہ نہم جمادی الاخری روانہ دہلی گردید خدا برساند وداغ جدائی آنجناب باخود ہمراہ می برد خدا قادر است کہ با این ضعف پیر بہای طرفین باز ہم سعادت ملاقات سراپا برکات میسر سازد عنایت نامہ مختصری معہ ظرف مسی رسید بارک اللہ فی رزقکم وعمرکم وازد عای خاتمہ وحفظ و امان از آفات ومکروہات وتواتر فتوحات صوری ومعنوی برای آنجناب وخان عزیز تر از جان کہ با اینہمہ ملالتہا عروض مرض از خط ایشان معلوم شدہ واین خبر خیلی مشوش ساختہ مقید می باشم خدا اجابت کند از خوبی فیض اللہ خانصاحب چہ نگارم مناقب محاسن تمام عالم در نسخہ وجود این نوجوان جمع ساختہ اند خدا ایشان باقصی مراتب دین ودنیا برساند از فقیر سلام واشتیاق فراوان فرمایند وبا ولاد ایشان دعا ورفیقان شان نیز نواب ارشاد خان مغفور از ینجا و آخر صفر سفر کردہ در حدود مراد آباد بادشاہ را دریافتند وہمراہ لشکر قصد دہلی کردند وسیزدہم ربیع آخر داخل شہر شدہ بعد توقف دو گھڑی آبیاسرہی خوردند وسرد شدند وجان بحق سپردند ودر حویلی قدیم بخاک آسودند وداغی بردل گذاشتند کہ مرہمی ندارد وبرادران وپسران ایشان بوطن مراجعت کردند ظفر علیخان در حضور ماندہ وسرداران لسبو تعلقات بحال ایشان داشتند در ہنگام ماتم وتشویش معاش یاران اینجا را فرصت وفا وعدہ یعنی تحریر اشعار انتخابی وغیرہ کجاست دیگر تشریف فرمودن سید جیون صاحب کہ از طبقہ عالیہ اند برای صاحبان آن شہر فتوحست سلام نیاز فقیر رسانند وشیخ احمد دعا خوانند وباخدا مشغول باشند ومیر مبین در سنین بجہد وجد تمام کار را تا کمالات نبوت رسانید ونسبت ارشادی یافتہ دیروز اجازت ارشاد وخرقہ ہم یافت خدا برکت دہاد والسلام۔

مکتوب بست وہفتم حامداً ومصلیاً ومسلماً حضرت میر صاحب مشفق من ہزاران سال سلامت باشی کہ بعد مرگ ونومیدی وصال بآب حیات نوید قدوم

ہ‌وم برکات لزوم درین مرز و بوم این مردهٔ صد ساله را زنده جاوید ساختی چه کنیم از ضعف پیری و کثرت
یلیم طریقه که روزی صد کس را بل زیاده ازان توجه اتفاق می افتد قوی انقدر تحلیل رفته که طاقت
یام در نماز فرض مانده ست و بس و اگر نه بمجرد استماع این خبر زندگی اثر بسر میدویدم ان‌شاء الله تعالی
ریاه صفر اراده سنبهل دارم که از چندین سال هر سال اتفاق می افتد میر سیم و از ورود خود دران
رو و اطلاع میدهم یقین ست که با حیای این مرده خواهند پرداخت و از یاد عهد های قدیم حالتی
یگذرد و بر تنهای خود ترحمے می آید که در قالب تحریر نمی گنجد در نسخهٔ مبارک نفحات الانس در ذکر استاد
و القاسم قشیری رضی الله تعالی عنه این دو بیت در نظر گذشته و درین ایام فقیر را ازجا بر بوده
د مناسب حال دانسته می نگارد ه سقی الله وقتا کنت اخلو بوجهکم * و ثغر الهوی فی روضة
نس ضاحک * اقمنا زمانا و العیون قریرة * و اصبحت یوما و الجفون سوافک امید آنست
ر در مراسلات و مخاطبات موافق رسم قدیم بلفظ مرزا صاحب اکتفا میکرده باشند و از احوال
رکات اشتمال و اراده شریف مطلع سازند و السلام مکتوب بست هشتم الله معکم اینما

بمولوی ثناء الله سنبهلی

تم شما در انجا رفته جای فقیر گرم سازید که دران ضلع عالمی فهمیده و درویشی صاحب نسبت نیست
اطر جمع بکار خود ساعی و سرگرم باید بود و تشویش راه باطن خود راه نباید داد و اوقات در ایصال
لفع دینی ظاهراً و باطناً مصروف دارید که او سبحانه شما را دولتی داده ست شکرش همین ست
ال الجنید الشکر صرف النعمة فی مرضیات المنعم و هیچ عبادتی برابر این عمل
ی تواند شد که صلاح است و نیابت نبوت ست علی صاحبها الصلوة و السلام ان‌شاء الله تعالی
دوست که ضیق بدل بوسعت می شود مشکلی نیست که آسان نشود * و اگر از غیب چیزی
یین گردد بی مضائقه آنرا قبول باید کرد وجه معین بے طلب و سوال منافی توکل نیست اگر اعتماد
ن نباشد خصوصاً درین زمانه باعث رفع تفرقه خاطر ست و توکل صرف باعث بے جمعیتی ست
س المال صوفیه همین جمعیت ست ان‌شاء الله او سبحانه جل شانه متبعان سنت نبویه
یه الصلوة و التحیة و درویشان خانقاه مجددیه را ضائع نخواهد گذاشت خاطر جمع دارید و دیه
یلیم طریقه و درس کتب مقید باشید و ختم خواجها رضی الله تعالی عنهم و ختم حضرت مجدد رضی الله عنه

هر روز بعد حلقه صبح لازم گیرید و بجناب او امیدوار و از غیر او نومید باشید و از آشوب کفار مرهته اندیشه نکنید
انشاء الله تعالی دوستان از مضرتی نخواهد رسید و برای دفع بلیه با دعا و قرائت سورهٔ لایلاف هر قدر توانید اکثار
نمائید و در فتح و نصرت لشکر اسلام بر کفار دعا و صرف همت واجب است غافل نباشید اگرچه احوال
مسلمانان این قوم معلوم اما حق اسلام بر همه امور مقدم است و ملازمی را بعد سلام بگویید که دنیا
فانی ست و آخرت باقی اینقدر انصاف ضرورست که دهم حصه اوقات شریف خود را صرف شغل آخرت
نمایند و اگر توفیق باشد دعا در باب رفاه و جمعیت صحت و عافیت نواب ارشاد خان بهادر در اوقات
خاص واجب دانند اللهم اجعل خیر عمری آخره والسلام **مکتوب بست و نهم** محمد دانش بنگالی
از یاران شاه مراد الله جیو که یکنیم سال در خانقاه ماند و بقدر استعداد فیض و برکت طریقه برداشته برای
چند روز رخصت گرفت ظاهرا اراده مراجعت باین طرف دارد و بخدمت میر سید محمود الطاف خواهد شد هرچند
مرد ساده است اما طالب خداست زیاده استقامت بر جادهٔ شریعت و طریقت روزی باد **مکتوب سی ام** یاران قدیم که آمده بودند همه رفتند خصوصاً میان محمد میر صاحب که بالکل وجوه از اکثر یاران طریقه ممتاز بودند
نوزدهم اینماه بمرض ذات الصدر رحلت نمودند والمی سخت بفقیر رسید چون انتقال ما هم نظر بالعمر طبعی قریب است
تسلی شدیم و ایشان نه فرزندی گذاشتند نه خلیفه تربیت یاران ایشان و تدبیر علائق ایشان بگردن
فقیر افتاد از نوید افادات ایشان که ظاهرا و باطنا به بندگان خدا میر سید سرور را حاصل شد بارک الله فی
برکاتکم و آنچه در باب برخوردار ظفر علیخان نوشته اند واقعیست از اخلاق و مناقب و اخلاص دیگر مراتب
هرچه می باید و دل میخواهد او همه دارد و همین خوبیهای او مرا شکار دام محبت کرده و گرنه من از اده را که با خود
کار نیست با دیگری چه کار خدا او را فتوحات صوری و معنوی ارزانی دارد او که مرا در دنیا عزیز تر از وکسی نیست
و در واقع بجای مادر و پدر و بجای پرستار و لنفور در حق او همین فقیرم و از وهم آداب ارادت و فرزندی و
غلامی و بندگی بتقدیم میرسد اما چیزی هست که من میدانم در حق برخوردار زیاده بر سابق التفات
باید کرد لاجبر نقصان التفات فقیر که در حقیقت هیچ نیست تواند شد و آن برخوردار را بگویند که هر صباح
متوجه بفقیر شده بنشینند و از خود توجه نه نهند آنچه از رقت آن برخوردار نوشته اند خیلی الم و اذیت بدل رسانیده
میان غلام محمد خرابی باطن خود و ظاهر نمود و بقدر طاقت تعمیر آن نموده شد و می گفت که برای همین کار سفر

مشغول
بیکشند و فنا این لطیفه در
صفات سلبیه است و نور این
لطیفه را از سیاه معین کرده اند
و ولایت این لطیفه زیر قدم حضرت
عیسی است علی نبینا و علیه الصلوة
والسلام و صوفی عیسوی المشرب
بجناب ... و تقدس بعد قطع
درجات سابقه از همین لطیفه
فنا بود و سر ... بعد لطیفه اخفی
که بوسط سینه تعلق دارد مشغول
میباشند و فنا این لطیفه ...
... صبح ...
... صفات ... بعلاوه ...
... این لطیفه ...
... ولایت این ...
... فضل ...
... صلی ... علیه و آله ...
الصلوة و ... وصول ...
... ولایات ...
... از تقدس ... مراتب ...
... کمالات ...
... این لطیفه ...
صفات ... کمالات ...

اختیار کردم خدا کند راست باشد فقیر یکبار بعیادت شاه ولی الله صاحب رفته و بدعای صرف همت دزاله
عوارض ایشان متوجه ست حافظ غلام رسول ملاقات کردند مرد بزرگ اند مولوی ظهور الله جیو سلام
قبول نمایند والسّلام **مکتوب سی و یکم** خبر تمامی مسجد معلوم گردید حق تعالی اساس اسلام را قوی‌تر
گرداند درین روزگار الهی قوی بدل راه یافته در ماه گذشته قلعه تهانیسر را کفار سکهه بغدر متصرف شدند
و قتل و غارت و اسر درمیان آمد مولوی قلندر بخش جیو سلمه به معه زن و فرزند غارت خورده بسلامت
جانها برآمدند طرفه حالی گذشت انا لله وانا الیه راجعون از غایت بی اسبابی دران نواح متوقف اند تا بجای رسیده
و انبی استطاعتی با آن خصوصیت امداد و اعانتی از ما بتقدیم نرسید خجالت علاوه این مصیبت گردید
خدای تعالی تلافی فرماید امسال بنابر موانع حرکت بآن طرف موقوف ماند اول ضعف پیریست مع المرض
و عوارض دوم کم فتوحی سیوم تنهائی اندرون که کنیز و پرستاری نمانده دو کنیز از خانه رفتند و اصیلان هم
از ارزانی غله دماغ خدمت ندارند و هم تاب نازک مزاجی مردم محل نمی آرند درین ایام پرستاری خانه
بمناصفه ذمه فقیر و مستوره فقیر ست و طعام از خانه مولوی غلام یحیی جیو بهره در خادم ایشان پخته می آرد
جنس از ینجا میرود و همچنین شاه علی باوجود دو منکوحه و سه فرزند یک خادم ندارد و ناتوانی او علاوه آن
الحمد لله علی نواله والصلوة علی رسوله محمد و آله انچه از تدبیرات و آدمیت برخوردار ظفر علی او صله الله تعالی
الی ماتمناه نوشته اند بجاست هنوز قدر او نشناخته اند او جواهر پاره ایست که قیمت ندارد فقیر بےسبب
گرفتار او نیستم خوبیهای او را شناخته ام انشاء الله تعالی در کمالات اخروی و فتوحات دنیوی ترقیهای
نمایان نصیب او ست از ضعف بصر رونق در تحریر نمانده و طاقت تحریر هم نه یاران بعد ازین از جواب خطوط
معذور دارند بهمه دوستان مضمون عذر را رسانند که مراد مقصر بدانند رمضان مبارک بخوبی گذشت
و یاران باوطان رخصت شدند خدا ناصر و معین شما باد اگر بر جاده شریعت و طریقت زندگانی خواهند کرد
حق تعالی در هر دو جهان آبرو نگاه خواهد داشت در امور سلطنت تشفی نمانده خدا خیر کند نه طلبیدن برخوردار
حفیظ الله و حافظ محمدی بجا واقع شد تسلی باید نمود والسّلام **مکتوب سی و دوم** بالعافیت ایم
و شما بالتزام شریعت و شغل طریقت مقید باشید و بمردم بخاکساری و بےنفسی معامله نمایند که کمال
انفس و نیستی ست و هستی حقتعالی را مسلم ست و صحبت علما و فقرا لازم گیرید و برگردهات زمانه حسبه

گزینید که دنیا زندان مومنان ست و وعدهٔ راحت در آخرت ست بشرط سلامت ایمان و بر کم و بیش نعمتهای الهی شکر واجب دانید و به بدخلقی پیران را بدنام نباید ساخت و اگر کسی رجوع بطریقه نماید خدمت او باید کرد و از خدمتی نباید خواست مگر بغلبه محبت خود نماید مضائقه ندارد و هر جا باشید با خدا باشید و بر محبت پیران طریقت باشید میان محمد انوار الحال شکسته حال باز نزد ایشان میر سد حتی المقدور مدارات ازین دریغ ندارید و معلوم ست که طالبان خدا در عالم کم اند اگر کسے بیاید نام خدا او را بیاموزند که اجر بسیار دارد۔

مکتوب سی و سوم

از نوید دخول یاران در طریقه آلهیه سرور بهم رسید بارک الله فی کمالکم و تکمیلکم۔
بمولوی نعیم الله بهرائچی اعظم خلفاء حضرت ایشان ۱۲

انشاء الله تعالی کثرت مستفیدان و فتوحات هر دو جهان ارزانی خواهد شد خاطر جمع دارید و کدخدائی به نیت اتباع سنت مبارکست و در حق برخوردار میان محمد قاسم بدعا و توجه مقیدایم و معلوم شد که شما هم مقید اید ان شاء الله تعالی اثر ظاهر میشود و تقصیر یکه ازان برخوردار واقع شده بود دران جرم او نبود معاف کردیم و توجیه باز چرا ترددر انجا طر راه میدهد شما هم خاطر جمع سازید و در حق او بدعا و توجه سرگرم باشید و ضعف پیری و از فزونی و کثرت یاران و تائید غیبی بقوت مستعاره در توجه دادن نیز روز افزون الحمد لله علی نواله و الصلوة علی رسوله محمد و آله شاه شفیع علیه الرحمة پدر دفتق وفات یافتند و در مقبره حضرت شاه ولی الله صاحب رحمة الله علیه
خلیفه حضرت ایشان ۱۲
مدفون شدند و شاه رحمت الله نیز در دهلی آمده بودند و در رخصت یک منزل از ینجا رفته یکبار افتادند و مردند بعد تجهیز و تکفین در پهلوی میان محمد منیر مرحوم آسودند یاران حلقه آنجا سلامها خوانند و فقیر را از دعا و توجه غافل نشناسند و احوال یاران حلقه آنجا مع اسامی آنها نیز مینوشته باشند انتقال از وطن به بلده لکهنؤ بسیار بجا شد درین حکمتهاست حضرت خواجه محمد پارسا قدس سره در رساله از رسائل میفرمایند که طالب را باید که خود را از چهار نوع فساد نگاهدارد یکی از صحبت طائفه که محرم نباشند یعنی در شیوه این شریک نباشند که صحبت غافل سخت زیان دارد که صحبة الفساق داء ودواءها مفارقتهم دوم از لقمه شبه سوم از بسیاری خوردن چهارم لقمه الغفلت خوردن هر لقمه که سالک بغفلت خورد تخم معصیت شود و هر که بسیار خورد در طاعت گران شود و هر لقمه که با شبه خورد نور باطن وی بظلمت مبدل شود و هر که با غافل صحبت دارد هم رنگ او شود هر که درین سبق با تو شریک نیست او ترا محرم نیست هر چند که مردم بالغ باشد از رنج کشیدن چاره نبود پس باید که از کس یا از چیزی که حجاب راه او شود دور باشد و گفته اند که در شریعت مرد وقتی بالغ شود که منی بطریق

شهوت از وزائل شود و در طریقت وقتی بالغ شود که وی از منی برآید فقیر در شریعت آنست که او را چیزی نبود و در طریقت فقیر کسی باشد که در باطن او یعنی در دل او غیر از خدای تعالی هیچ چیز نبود و این فقر است که رسول صلی الله علیه وآله وسلم بدو فخر کرده است الفقر فخری والسلام

مکتوب سی و چهارم

حال مردم این شهر از روزیکه نجف خان آمده است از شاه تا گدا تباه است و ذکر خلاص مجد الدوله بر زبان خاص و عام است خدای تعالی زود بظهور آرد و دیروز خط شما رسید و بسیار مشوش گردانید فقیر هم دعا میکند و یاران حلقه و میان محمد مراد حبیو تقید در باب حصول مقاصد شما کرده ایم امید قویست که باجابت رسد و اثر بخشد خاطر جمع دارید که فقیر از طرف شما هرگز غافل نیست و هرگاه که با قای خود روبرو شوید یا مقلب القلوب والابصار سه بار اول و آخر درود یک بار خوانده بر هر دو کف دست دمیده بر روی خود گردانیده روبرو میشده باشید و سوره لایلاف را یک صد بار با بسم الله هر روز بخوانید اول و آخر درود پنج بار به نیت رفع شر اعدا هیچ ضرر بشما نخواهد رسید انشاء الله و چاقوی خوردتری که لعب اطفال ست رسید بطفلی داده شد بعد ازین در هیچ باب برای ما فکر ارسال تحفه نخواهید نمود که از ناسازی آب و هوای آنجا هوش شما بجای خود نمانده است فقیر از همه نا امیدم میدانید اما امیدواران شما از شعور شما شکایت دارند درین مدت مدید دو سفر و از تحفه ها که با قربا فرستاده اید همه بدرنگ و بد قماش زر دادن و جنس بد خریدن از شما عجب است و ملال فقیر امثل مشت خاشاکی ست برروی دریا حالا اثر از و نمانده و معذرت که شما درین خط از حد گذرانیده اید خیلی شست و شوی آن غبار نمود خاطر جمع دارید و رمضان مبارک برسر رسیده یاران طریقه و حافظان قرآن مجید این بار درینجا بسیار فراهم آمده انشاء الله تعالی این ماه مبارک را بجمعیت و برکات گذرانیده بعد عید میرسم - والسلام -

مکتوب سی و پنجم

خط شما که طومار ملال بود ملول گردانید - برادر من مکرر نوشته ام که فقیر در دعای خیر شما تقصیری نمی کنم تاثیر موقوف بر وقت ست انهمه ضعف و ناتوانی که همیشه در خطوط شما مرقوم میگردد و مرا مشوش میسازد که خفقان شدید دارم سوره لایلاف که برای دفع شر به از نسخه نیست و دعای حزب البحر همچنین بخوانند و مولوی نعیم الله صاحب فقیر بدعا مقید ایم تا حال که از شر مردم محفوظ مانده اند اثر همین سبب ست و بعد ازین هم متوقع حفظ و امان باشند جزئیات را نوشتن که فلانی با شما چنین سلوک بد نمود و فلان چنان گرچه ضرور ست و تحریر جواب خطوط از ضعف نمی توانم نمود حالا بدوستان نوشته ام

که امیدوار و منتظر جواب‌ها نباشند که معذورم و مرده‌ام و مرا طاقت رفتن بمسجد جامع بروز جمعه نمانده است و بجانه نمیروم قوت آن کجاست که متوجه بعلم الهی شوم و دریابم که درحق فلان کس چه مناسب است شما اگر درین ایام حاضر میبودید حال مرا دریافته متصدع نمی‌شدید فردا پس فردا خبر رحلت فقیر خواهید شنید هرچه بخاطر شما برسد بعمل آرید اما اول استخاره که در حدیث است بکنید بعد هرچه پیش خواهد آمد در آن خیر نیست ضعف و ناتوانی از حد گذشته است و امراض متعدده مستولی شده نماز فرض ایستاده میخوانم و لبس در حلقه هر دو وقت قریب صد کس حاضر میشوند حیرانم که قوت توجه از کجا می‌آید غذا بقدر چهار دام باقیست و رفتن تا بیت الخلا حکم سفر دارد و درین سال سقوط قوت بسیار شده مرا از حبیب خود این توقع نبود و درخدمت مولوی نعیم الله صاحب بگوئید که خطوط طولانی ایشان رسید و مطالب معلوم گردید بیاران حلقه سلام ما رسانند و طاقت تحریر جواب نیست دعای خیر خاتمه نمایند والسلام

مکتوب سی و ششم

باعث تحریر این است که لاله برج لال نام جوانی از دوستان مقرری که در حسن سلیقه متصدیگری و صحبت داری بزعم فقیر نظیر ندارد و عمده‌زاده و عمده روزگار بوده است درین ایام از وطن خود که اکبرآباد است بتلاش معاش درینجا وارد شده است منتظر بودیم که زود بیائید تا این نسخه صحیحه آدمیت را بآقای خود برخوانیده احسان دست بسته درحق آقا که مرد فهمیده و دولتخواه یا ورفیق شود و هم درحق خود که اینچنین زور بازوی شما باشد و هم درحق فقیر که مخلص مستعد کذائی بتقریب روزگار از یاد در ترتره کرده باشید و باید که پیش از رسیدن بتقریبات مستحسن خداوندنعمت خود را مشتاق او سازید و از نیمعنی ما را اطلاع دهید تا مسرور باشیم معلوم شماست که ذکر کسی باین اهتمام با شما نکرده‌ایم و عادت بمبالغه نداریم الله تعالی خاطر شما را در همه امور دینی و دنیوی جمع دارد و صحبت‌های خاص ایام گذشته اکثر یاد می‌آید خدا باز میسر آرد و فقیر را از خود غافل ندانید هر روز هر وقت دل متوجه بشماست حاجت تاکید نوشتن نیست کس از جان خود غافل نمی‌باشد من شما را برابر جان دوست میدارم انشاء الله تعالی محظوظ و محفوظ خواهید بود و معامله با مردم محل خوب است خدا خاتمه بخیر کند و کوزه‌های پنیرهای متهرا که از کهیر فرستاده بودند سر بمهر رسید نوزده دانه برآمد بسیار بذائقه راست آمد خداتعالی جزای خیر دهد و هر دو تهان سفید یکی لک دودمی تنک هر دو در عالم خود خوب اند فقیر حالا جامه کم قیمت استعمال میکند لیکن برعایت خاطر شما که سماجت بسیار نوشته‌اید و در صورت عدم قبول

از خاطر شما تشویش نخواهد رفت نگاه داشته ایم جامه وار سیر و نیم سیر که برای مردم اندرون نوشته اید حضور نیست
و در خانهٔ شما خیر ست والسلام **مکتوب سی و هفتم** ظهور اثر توجه بر قلب مستوره شما در اوائل که مرام
بود معلوم شد بعد ازین اتفاق توجه نیفتاد که فقیر نسیان مفرط دارد کسی یاد نمی دهد بهر حال تخمی پاک در
خاک آن عفیفه کاشته ایم بروقت مقدر سر سبز خواهد شد باید که آن برخوردار بظاهر مقید بشرع و در باطن
مشغول بذکر طریقه باشد که فلاح دو جهان درین کار منحصر ست و ایشان نیز باید که بذکر قلبی مقید باشند
والتزام شریعت و محبت مشائخ و دوام شغل باطن واجب اند و از صحبت مردم نااهل و اشغال نامناسب
احتراز لازم شناسند و خدمت علما و مشائخ متدین و متشرع غنیمت شمرند و آنچه از قصد خود و مردم خانه
بجانب شاهجهان آباد نوشته اند بشرط امن مبارک هست و تا رسیدن شما فقیر انشاء الله تعالی بعد نماز
یک دو گهڑی روز بر آمده پیش از حلقه یا بعد آن بجانب مستوره شما متوجه خواهد شد باید که هر روز منتظر و
متوقع فیض رو باینطرف کرده بعد نماز صبح بنشیند که محبت این عفیفه که فرزند ماست در دل فقیر تاثیر
کرده هست و استعداد خوب دارد هرگاه توجه میشود ترقی معلوم میگردد و الله تعالی هر جا که دارد محفوظ و
محظوظ دارد اخلاص شما برین ثابت ست و داغ واقعه مولوی غلام یحیی مرهم ندارد والسلام -

مکتوب سی و هشتم فقیر در معامله معلوم کردم که والدهٔ شما در باطن ناخوش اند ناخوشی والده
موجب خسارت دنیا و آخرت ست خصوصاً والدهٔ مشفقه اینچنین را استفسار نموده اگر اصلی داشته
باشد کفارت و مکافات بعمل آرند الله تعالی عواقب امور شان مقرون بخیر گرداند و از دعا غافل ام
املاقاتها موقوف بروقت مقدر ست و عمر اخیر ست اگر در زندگی میسر نشد انشاء الله تعالی بشرط سلامت
ایمان در بهشت برخوردارهای خاطر خواه خواهیم کرد بدعای خیر خاتمه یاد دارند و با وجود بی سامانی در فصل
برشکال بر آمدن شما برای تفحص احوال فرزند مفقود الخبر غیر از رنج فائده ندارد بامید رحمت الهی منتظر
باید بود اگر عمر ایشان باقیست دیر یا شتاب می آیند - والسلام - **مکتوب سی و نهم** او سبحانه جل شانه
مهربان صاحب ما را از مکروهات دارین محفوظ و از مرغوبات کونین محظوظ داراد و اخلاق کریمهٔ ایشان
بر فقیر افسونی دمیده هست که دل از استیلای شوق بجان رسیده ع کردی نگهی سویم حیران تو
گردیدم ٭ ای کاش نمیدیدی ای کاش نمیدیدم ٭ مشکل اینکه طرفین را موانع حرکت بسیار ست

ازان طرف شغل ملک داری وازین سو غلبه ناتوانی و نزاری خدا بداد دلها برسد تا برخوردها میسر شود اگر رسم مراسلات که نیمه ملاقات ست مسلوک باشد غنیمت ست زیاده عمر و مزه عمر ارزانی باد **مکتوب چهلم** بجذب قسمت و جاذبه احباب فقیر از دهلی بسنبهل رسید و امروهه و مرادآباد را هم دید تا بانتخاب دار رخت اقامت در کجا انداز و متعلقان را طلبیده نگاه دارد که از تشویشات هر روزه دهلی تنگ آمده ام .. و دهلی و شاهجهانپور خود دوست آخر اینجا رسیدم مردم سنبهل و مرادآباد و امروهه که سه بلاد سماجت نمودند که اینجا باید بود جاذبه و حقوق نواب ارشاد خان بهادر سلمه ربه نگذاشت که قصد جای دیگر کنم و طالبان طریقه نیز درین شهر بسیار اند عزم اقامت نموده آدم برای طلب متعلقان فرستادم آنها عذرهای مسموع نوشتند ناچار بمراجعت دهلی اتفاق افتاد ب می باقی ماهتاب باقی + ماراتبوصد حساب باقی + وقت کشف کروب قریب است حزب البحر خود پیش ایشان خواهد بود اجازت ست برای حل مشکلات بخوانند و طور خواندن آن حضرت میر سلمان صاحب سند کنند اگر این دعا آنجا نباشد بنویسند که از نوشته مع طور دعوت آن ارسال دارم و شعر مناسب حال از محمد قلی سلیم آمد ب منصوبه وصال میسر نشد دریغ در شطرنج عشقبازی ما غائبانه ماند + والسلام **مکتوب چهل و یکم** الحمد لله علی نواله و سبحانه و تعالی شما را از مهلکه بسلامت آورد و توسل بپادشاه حال که نمودند مآل آن خوب نیست و احوال این دنیاداران ماکوره باطنان را کی مفصل معلوم میشود اگر شود تحریر آن موجب فساد ست اینقدر هم برعایت خاطر شما آگاه می نویسم و خوبی میان عظیم الدین زیاده از آنست که نوشته آید بقطع نظر از رسم طریقه فقیر او را شناخته آشنا گرفته ام که مرد لیست مردانه در هر میدان معامله دینی باشد یا دنیاوی خدا او را زنده دارد و بمقصودش برساند پس آمدن ما دران حدود اگرچه برای ترویج طریقه است که طالبان درین شهر ویران نمانده و آنجا بسیارند و مهمانداری و غمگساری شما باید اگر شما در آنجا نباشید وحشت خواهم کرد هرچند فرزندان و رفقای شما خدمت بنمایند لیکن شما بدیل و نظیر ندارید که کسی قائم مقام شما تواند شد فتوح حکم عنقا دارد درین شهر قرض حکم کیمیا بهرحال هرچه تقاضای وقت کند زود بعمل باید آورد یا اطلاع زود باید داد که خار خار سیر و سفر از سینه بدر کرده شود و دو بیوی حضرت مولوی ثناء الله صاحب که یادگار فقیر اند ضرور دانید والسلام **مکتوب چهل و دوم** جان من سلامت باشی درین مدت مفارقت دو رقعه شما

رسید و حرز جان گردید و روح تازه در تن ناتوان دمید بهر حال با همه بد معاملگی با فقیر با آن همه حقوق و
خصوصیت و تغیر دادن شما با فقیر اوضاع قدیم که بیان آن طول دارد و مناسب حال فقیر غیر از عفو و دعا هیچ نیست
باید دید که انتظار با چه میکند شما را با خدا سپردیم و ما را بخدا بسپارید و از احوال سفر نجیب آباد و حال یاران سنبهل
واخوان و اخوه و اعمام و والدات و صاحبان انصاری و حال حضرت مولوی صاحب از اسباب معیشت ایشان
بنویسید و هر صبح بعد نماز متوجه بفقیر بنشینید بے ناغه توجه میدهم از کسی توجه نگیرید و اطاعت والدین واجب دانید
و کیفیت معامله با بزرگان و حال معیشت خود بنگارید و اشتیاق از شطر صفائی دل مخفی نیست و خدا حافظ دین و
دنیای شما است زیاده عمر و مزه عمر باد۔ **مکتوب چهل و سوم** مخدوما فقیر را بیش از مرده تصور نباید نمود
و مرده بر سلام سبقت نمی تواند کرد مگر موافق خبر صحیح جواب سلام تواند داد لشنوند یا نه اکنون که رسم مراسلات
تازه کرده اند فقیر نیز خود را در ادای رسم دوستی مقصر نخواهد داشت و حقوق صحبتها فرو نخواهد گذاشت و این سواد بی
دبستان تحقیق استعداد تصنیف کتاب ندارد لبعض مسائل شریعت و طریقت بطریق جواب که احباب سوال
کرده اند بطور مکاتیب مرقوم شده عزیزان آنها را فراهم آورده اند بعض اجزای آن متعاقب مرسل میشود
خدا کند بقبول رسد و مهر علی خان صاحب که بجای برادر و فرزند فقیر و از خاندان عمده و باوصاف حمیده
متحلی اند بتقریبی قصد بیلی بهیت نموده اند معرفتی با مردم آن بلده ندارند بوسیله رقعه فقیر اگر بخدمت برسند
مسرور و مراحم خواهند شد و اشفاق و عنایتی که با ایشان مبذول خواهد شد بعینه عاید بفقیر خواهد گشت ملاقات
که نظر باسباب خیلی متعذر می نماید خدا آسان فرماید ع وللرحمن الطاف خفیه مستفیدان مجلس شریف
سلام قبول نمایند **مکتوب چهل و چهارم** باعث تحریر آنکه ظفر علی خان سلمه ربه خلف نواب اعتضاد الدوله
ارشاد خان بهادر نبیره نواب امین الدوله مغفور است از اولاد امجاد حضرت شیخ الاسلام عبدالله انصاری
رضی الله تعالی عنه و تربیت ظاهری و باطنی از فقیر یافته نسخه سراپای او صورةً و معنیً بصحت رسیده
موافق وعده حافظ رحمت خان صاحب که در بسولی در مجلس کتخدائی صبیه دوندیخان در باب رفاقت
و روزگار این خان برخوردار داده بودند قصد بیلی بهیت کرده بنابرین بخدمت تصدیع میدهم که بحق
دوستی های قدیم و التفاتی که بر فقیر مبذول است شفقتی که لائق بزرگیهای آن مهربان باشد در حق این
جگرگوشه که مرا عزیزتر از جان است مبذول فرمایند و اگر احتیاجی بکلمة الخیر باشد مرتبه خود داری منظور نداشته

بطوری بفرمایند که مستمع متاثر گردد دگرنه خود را معذور دارند که سپارشهای سرسری فائده ندارد تنها عنایت
ایشان کافی ست و فقیر را در و درویشی بهیبت گاهی بخیال نگذشته تقریب بودن این نورچشم دران محروسه
احتمال صورت اجمیعنی قوی ست والسّلام **مکتوب چهل و پنجم** اشتیاق شفقت مآبحال شما همان ست که
بود خاطر جمع دارید میر اسد الله صاحب پیرزاده ما و شما و عیالمند و بی معاش دران شهر واقع شده اند شرط
مقدور و استطاعت و توفیق خدمت ایشان غنیمت دانید الله تعالی شما را بر اعداء منصور و بر احباء مسرور دارد و
دنیا از شما رسید و بوقت رسید خانه آباد و خدا قبول کند و از ارسال رقائم که حکم نصف الملاقات دارد دریغ ننمایند و
وهر جا که باشید با خدا باشید ضعف مستولی ست خدا خاتمه بخیر کند والسّلام **مکتوب چهل و ششم**
الحمد لله حمداً کثیراً امید قوی ست که او سبحانه جل شانه صاحبان و دوستان ما را مع جمیع ساکنان آن شهر
محفوظ از آفات دارد تلاوت سورهٔ لایلاف صبح و شام لازم گیرند و همه دوستان و متوسلان را بفرمایند
واز آشوب و هنگامه که درین حدود بسبب غلبهٔ افواج جنوبی و فرار قوم روهیله واقع شده و قصبات و دیهات
بتاراج رفته چه نویسد مفصل از خطوط عزیزان معلوم خواهد شد الحمد لله که از اولیای خان صاحب ازین مهلکه نجات
یافته تا اینجا رسیده اند انشاء الله تعالی بوطن و بخدمت نیز میرسند والتفات نامه رسید و ممنون گردانید و از
اخبار صاحبان آنجا اطمینان بهم رسید الله تعالی همه را سلامت دارد و سرداران انجه دو را توفیق نیک کرامت
فرماید و اشتیاق از ول صفا منزل خود دریابند و خبر جانکاه واقعه حضرت مولوی غلام یحییٰ صاحب[۸۵] سینه
آتش زد و زهره را آب گردانیده انا لله و انا الیه راجعون و سرمایه تسلی این ست که فردا ما هم میرویم والسّلام[۸۶]
مکتوب چهل و هفتم صاحب من برخوردار عزیز الله معه والدهٔ خود در قید فرنگ ست و آرزومند این
وصلت و عبید خان حرف کسی را گوش نمیکند و درمیان فقیر و آن عزیز ربطی نمانده و از مدتی بجانب جا ئداد
خود رفته اثری و خبری از و از اینجا نیست فقیر در تدبیر آوردن و طلبیدن والدهٔ آن برخوردار بدهلی معذور ست
مگر بدحاصل این مشکل شود دوازده حادریغ نخواهم نمود و آن مستوره در مصیبتی مبتلاست که تحریر راست نمی آید
اگر باختیار خود می بود و برادر وه تا شما میرسانید ـ والسّلام ـ **مکتوب چهل و هشتم** معلوم ست
که برادر بدستخط خود خط نمی نویسند بنویسنده که مینویسید بگویند که لقب مبتذل حقائق و معارف آگاه موقوف
دارد که در خصوصیت ما و شما این لفظ گنجایش ندارد و سلیقهٔ تحریر مردم آنجا معلوم تکلف بیهوده را دخل ندهند

[۸۶] صاحب عالم شهزاده والا میرزا بهادر ... بادشاه ... اعظم خلفای میرزا صاحب

بعد ازین باینطور نویسند که از میر اجنبی میرزا جانجانان مطالعه نمایند پس مطلب بنویسند باعث تحریر آنکه
میر بهجو صاحب از فرزندان خواجه احرار قدس الله سره هم پیرزاده فقیر و هم قرابت با فقیر دارند و مرا بجای فرزند اند
همیشه بجمعیت بوده اند از گردش روزگار قصد پورب کرده اند بخدمت خواهند رسید ورود ایشان را مغتنم
دانسته بقدر مقدور در تلاش روزگار و معاش ایشان توجه خواهند نمود۔ والسلام مکتوب چهل و نهم
یاران طریقه را الله تعالی در یاد خود مشغول و در بیان نعت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم مستغرق دارد حافظ رحیم
محمد شاه از یاران حلقه است و کسب کمال کرده اگرچه بظاهر از علم و فضل خالیست اما از انوار طریقه باطن او
معمور است و باوجود عیالمندی وجه معیشتی ندارد میخواهد که درین حدود اقامت نماید اگر وجه معاش قلیلی
که دران مقدار زندگانی مع علائق تواند کرد از سرکار دنیاداران این مملکت بسعی شما میسر آید هم موجب
اجر عظیم و هم سبب رضامندی درویشانست و خدمت سعی وظیفه معاش صاحبزاده عالی قدر میان
مرید حسین صاحب فرزند حضرت مجدد الف ثانی حضرت شیخ احمد نقشبندی سرهندی رضی الله تعالی عنه که
با علائق بسیار علاقه روزگار و وجه معیشتی ندارند و سه متعلقان در شاهجهانپور بتقریبی میباشند موجب خوشنودی
پیران ست و تا رسیدن فقیر یاران طریقه که در دهلی بجمعیت اند بخدمت مولوی عبدالرزاق که بظاهر و باطن
لیاقت ارشاد و تعلیم طریقه دارند رجوع نمایند و صحبت ایشان را غنیمت دانند عزیزان دیگر که از فقیر استفاده
کرده اند و اجازت یافته صحبت آنها هم خالی از فائده نیست اما مشیخت را مصالح بسیار درکارست و اگر فقیر
در حق شخصی سپارشی بنویسد بقدر طاقت سعی دران امر نموده باشند که برای شما مفید خواهد شد و تاثیر از
تقدیر است والسلام۔ مکتوب پنجاهم کاری غیر از ترویج شریعت و طریقت از زندگی مقصود نیست
دیگر برادران طریقه پیش فقیر از برادران نسبتی عزیز اند حق تعالی ما و شما را باتباع سنت نبویه علیه الصلوة والتحیة
استقامت روزی کند باعث تحریر آنکه از ظلم و ستم کافران سکهه خذلهم الله تعالی بلده متبرکه سرهند ویران شد
و مزارات حضرات علیهم الرضوان بشهادت رسید و صاحبزاده ها آواره شهر و دیار شدند جماعة قصد آن
طرفها کرده اند خصوصاً حضرت میر اسد الله صاحب که با فقیر خصوصیت بسیار دارند تشریف می آرند اگرچه
احوال آن ملک و مردم آنجا مخفی نیست لیکن بضرورت مرقوم میگردد که اهل طریقه را بقدر مقدور بدست و
زبان در خدمت ایشان مقصر نباید بود خصوصاً درینوقت که صدمه غارت و جلاء وطن باین بزرگان

رسیده است زیاده زیاده است والسلام **مکتوب پنجاه و یکم** میان محمد اکبر از یاران طریقه بتقریبی آنجا
میرسند تا نصف دائره امکان رسیده اند اگر التماس توجه از شما بکنند البته توجه بدهند و در امور مرجوعه دنیوی
ایشان نیز سعی نمایند و از کلمه الخیر تا مقدور دریغ نفرمایند و دعای حسن خاتمه در حق فقیر لازم دانند که وقت
رحلت نزدیک رسیده عمر از هشتاد تجاوز نموده و توقع ملاقات نیست که مرا طاقت سیر و سفر نمانده و شما را فرصت
نه والسلام **مکتوب پنجاه و دوم** فقیر از سیر امروهه و مرادآباد فارغ شده است و قصد تماشای شاهجهانپور
دارد انشاء الله تعالی عنقریب میرسد دو سه مقام در بریلی کرده روانه پیشتر میشود و پنج و شش مقام در
شاهجهانپور نموده مراجعت سنبهل مینماید بعد از آن بدهلی میرود و با وجود ضعف پیری این حرکت عنیف
را بر خود پسندیدن بنا بر اغراض صحیحه اخرویه است که خدا امید اند اشتیاق بقدر اشتیاق صاحبان ست از
عزیزان مشتاق هرکه در بریلی باشد او را اطلاع انتعنی باید داد که فقیر را بعد ورود آنجا باعزه خبر کردن مقدوم
نیست که از مساکن احباب واقف نه مبادا که ملاقات میسر نگردد والسلام **مکتوب پنجاه و سوم**
حال مردم انجه دو دتباه است خدا رحمی بر امت محمدیه فرماید علی صاحبها الصلوة والسلام باعث تحریر الست
که حضرت میر مسلمان صاحب بارک الله فی برکاتهم با همه ناتوانی و بی سامانی بتحریک همت قوی قصد
سفر حج با جماعه فقرا فرموده اند اگر عبور ایشان دران حدود واقع شود و بصاحب اطلاع رسد استدراک
دولت ملاقات سراپا برکات این بزرگ را البته دریابند و خود را از خدمت هیچ وجه معذور ندارند که ذات
شریف ایشان جامع کمالات ظاهری و باطنی ست و کسب مقامات از حضرت سید السادات پیر فقیر
و تتمیم سلوک از جناب شیخ الشیوخ مرشد فقیر نموده اند و ازین مضمون بخدمت نواب صاحب یعنی
قاسم علی خان اوصلهم الله تعالی الی غایة ماتمنیناه اطلاع باید کرد بلکه رقعه فقیر از نظر باید گذرانید که تحریر
علحده درین باب و چنین وقت مناسب ننمود والسلام **مکتوب پنجاه و چهارم** انچه از عالم تدبیر
معاش نوشته اند بجا ست اما فقیر را طاقت حرکت و دماغ سیر و سیاحت هرگز نمانده برای پرداخت یاران
طریقه که از اطراف هجوم کرده اند آمده ام بعد دو ماه بدهلی میروم که متعلقان در آنجا هستند و از هر طرف
فتنه قصد دهلی میکنند با این همه دنیاداران این حدود با فقیر معرفتی ندارند عقیدت معلوم شما یاد دارید
که روز ملاقات این حضرات با شما مفصل گفته ام که خانه سامان و بخشی یعنی فتح خان و سردار خان را در تمام

نبودگاهی ندیده ام و دوند بخان راکه اراده ملاقات فقیر داشت منع کردم که نیاید و حافظ رحمت خان که پیش فقیر حاضر شده بود صحبت او با فقیر نادرست افتاد و پسران علی محمد خان رانمی شناسم ربط کجا سپارش معلوم و میدانم که شما درین دیار بیگانه و بی معاش و عیالمند واقع شده اید بقطع نظر از حقوق آشنائی سعی در حق چنین شخصی عبادتست اما حقیقت این ست انچه نوشته ام و دنیا داران تعلق سنبهل بحال خود ها در مانده اند و گرنه این خانه خانهٔ شما بود والسلام

مکتوب پنجاه و پنجم از خبر جانگداز رحلت میر سلمان صاحب چه نویسیم که برسن گذشت ع یار رفت و ما چو نقش پا بخاک افتاده ایم ٭ سایه میگردید کاش این نارسا افتادگی ٭ الحمد لله ما هم بر سر راهیم و خبر فوت مغفوره مرحومه مغلانی بیگم از خط میر محمد و میر محمد معین خانصاحب سلمه الله تعالی پیش ازین دل را داغ و جان را بی دماغ کرده بود و اندیشهٔ ملالت بیگم جان صاحب زهره آب میکند بهر حال همه مصیبتها میگذرد و ما هم خواهیم گذشت نفسی که در یاد خدا میگذرد غنیمت ست از نوید بحالی انچه از طرف سردار خان بخشی برای خرچ صوفیان خانقاه میسر و از روزی چند در توقف افتاده بود مسرت حاصل شد که درین آخر زمان توکل صرف باعث بی جمعیتی میشود و راس المال صوفیه همین جمعیت ست و ناسازی و بی وفائی یاران زمانه محل شکایت نیست ماده بی تشویشی قطع امید ست عدم و وجود احباب را یکی باید دانست وانچه در خدمت احباب با سے بتقدیم میرسد اجر آن از جناب حضرت حق سبحانه باید طلبید و کیفیت واقعه میر سلمان صاحب که بچه عارضه رحلت نمودند و در کجا آسودند بنویسید چند نفس که باقی ست حق تعالی در رضای خود بگذراند و داغ رحلت باقی ماندها. ل در منزل نرساند و فتوحات باطنی روز افزون ست درین بقعه هم قریب صد کس را صبح و شام توجه میشود شما را بلکه همه را خدا کافی ست و رزق و فتوح موقوف بر آبادی ملک نیست خاطر جمع دارید که خدا کارساز ست و درین مهلکات خیر نیست منتظر لطیفهٔ غیبی باشید خدای تعالی شما را معزز و غنی خواهد داشت واگر حرکتی واقع شود باقتضای وقت و حال بعد استخاره مسنونه هر طرف که میسر شود باید رفت و باید که طرفین از دعای خیر همدیگر غافل نباشند میر محمد از چندروز اینجا آمده التزام حضور حلقه کرده فتح باب فیض او خوب نمی شود و معلوم شده که آن برادر از وزیر بار اند برای عذر تقصیر پیشتر رقعه فقیر میرسد معاف فرمائید که عفو کار کریمان ست دنه و در خصمت نمائید که عزم سفر دارد و نواب رشاد خان

مغفور رحلت نمودند و آدمیت رانجاک بردند خدا بیامرزد و تنهائی ما را تماشا باید کرد ✤ انچه ما را جان و دل سے
سوخت در دہجر بود ✤ آخراز ناسازی طالع بآن ہم ساختیم - **مکتوب پنجاه و ششم** فقیر مع
متعلقان بعافیت ست و بدعای دوستان مشغول اما اجابت دعا در گرو وقت ست کار شما را خدا خاطر خواه
می سازد که از مدتی رنج می کشید اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا وعواقب امور شما بخیر میگرداند خاطر جمع باد ضعف در
مرتبه ایست که حلقه در حالت اضطجاع اتفاق می افتد اگرچه حظی از زندگی نمانده اما حیات صوفی غنیمت ست هم
از بهر وجود او و هم از برای دیگران و مردم محل شما را بقاعدهٔ طفره تا ولایت کبری خدا تعالی رسانیده طرفه
عفیفه خوش استعدادی ست و در عالم عقیدت و اخلاص بیش از مردان ست میر لکھو تا مبادی کمالات
نبوت رسیده اند و میان جگن قریب تمامی دائره امکان و میر مبین خود شیخ مقرری ست و حلقه درین ایام
صبح و شام خوب میشود و مردم خوش استعداد فراہم آمده اند حق تعالی فرصت دہد که بسیر سلوک اصطلاحی
بتمامی رسانند جای شما خالی ست درین آخر عمر ہجوم فیض و برکات بمرتبه ایست که در تحریر نمی آید الحمد لله
علی نواله والصلوة علی رسوله وآله از اشتیاق دیدن برخوردار وارین کامیاب نشاتین فرزند ارجمند میر
عبد العلی انچه نویسم کم ست خدا او را بمقاصد اقصی در دین و دنیا رساناد و از فرط محبت او خجالت میکشم ادای
حقوق اخلاص او از ما نمی آید خدا کند که بالشکر پادشاهی وارد شهر شود که بعد ازین از خود جدا نکنم قدر او دل
میداند آداب آدمیت که از شما بظهور میرسد دیگری را شریک شما کردن ظلمی ست نمایان حق تعالی نسخه وجود
شما را ازین ہم صحیح تر گرداند و فقیر امروز که دهم شوال ست بتقریب تعزیت حضرت خانصاحب یعنی والد
بزرگوار شما که جامع ہزاران مناقب بودند و از انتقال ازین عالم داغی بیادگار گذاشتند در آنوله حاضرم
و بعد توقف سه شبانه روز فردا مراجعت بمنزل خواہم نمود تحریر عبارت عزا پرسی خالی از تکلف نیست که ما
و ایشان بعلاقه ہم عمری هدو وقت قدوم باین خاکدان بتقدیم و تاخیر چند قدم ہمسفر بودیم حالانکه وقت
رجوع بوطن اصلی ست نیز بفاصله چند نفس ہم قافله ایم سه امروز گر از رفته حریفان خبری نیست ✤
فرداست درین بزم ز ما ہم اثری نیست - والسلام - **مکتوب پنجاه و هفتم** عمر آخر ست و ضعف
پیری از حد زیاده خدا خاتمه بخیر گرداند توقع ملاقاتها ضعیف ست اما از قوت الهی امید قوی ست و ہم
درین ماه خط آن فرزند معه یک مجلد کتاب که مرا از جان عزیز ست رسید خدای تعالی جزای خیر دہد و اقعہ

میر محمد مکین خان صاحب مرحوم پیشتر شنیده بودم خدا هر سه برادران را بیامرزد داغهای پی در پی بر دل یادگار گذاشتند و رفتند و اولاد آنها را خدا توفیق نیک دهد و محمد امین بسیار یاد می آید و در حق مستوره میر علی اصغر خدا ش بیامرزد ختمها گذرانیده خواهد شد باید که باقی عمر را در یاد آلهی صرف نمایند که اعتماد بر حیات نیست و فقیر سعد تولع با کمال ضعف و ناتوانی زنده هست و هنوز قریب صد کس را هر دو وقت توجه میسر می آید و ما توفیقی الا باللہ والسلام

مکتوب پنجاه و هشتم ذوق سخن از یاد رفته بعد عمری غزل تازه بر زبان رفت دو سه بیتی مرقوم شد

با این فرصت چه حظ باشد ز سیر گلستان ما را ✽ که رفتن لازم افتادست چون آب روان ما را ✽ قفس وانیم و بس راه چمن از ما چه می پرسی ✽ که پیش از بال و پر برداشتند از آشیان ما را ✽ نفس تا میکشم از سینه صد جا بگسلد تارش ✽ چه زار و ناتوان کردست آن موی میان ما را ✽ والسلام

مکتوب پنجاه و نهم اللہ تعالی بے غرض حاجت امور سرکار بسر انجام رساند

امید هر بزوان مراد مستقی ✽ آنچه از تحریر فقیر بجانب نواب مذکور مرقوم شده بود این حرکت با این ربط ضعیف غیر مفید دانسته اقدام نمود معاف فرمایند چرا که آن بزرگ خریدار جنس درویشی ما نیست رجوع او بطریقه دیگر ست و اخلاص او بنبزرگان دیگر یک ایمای آنها به از صد دفتر فقیر ست و آن بزرگان را نجد ست آن مهربان هم معرفتی ست و آنچه از تائیدات مقالات حضرات از آن مهربان بتقدیم میرسد اجر غزا و جهاد دارد تقبل الله منکم و جزاکم خیر الجزاء والسلام

مکتوب شصتم ایام بکام صاحبان باد این هیچ کاره از بس تنهائی و گمنامی که خوش دارد خود را بیاد صاحبان نمیدهد چنانچه با این روابط قدیم گاهے تکلیف امری یا ایمای ملاقاتی یا اظهار اشتیاقی بخدمت گرامی نکرده مگر امروز یعنی فقیر همشیر زادها دارم هر چند کمالاتی ندارند خالی از آدمیت نیستند اما باقتضای زمانه پریشان روزگار واقع شده اند خصوصاً یکی از انها بحالت اضطرار گرفتار ست تفصیل احوال آنها بتوسط صاحب عزیز تر از جان ارشاد خان بهادر بعرض خواهد رسید فردا این برخوردار را که تمنای جاگیر سرکار بسیار در سر دارد بخدمت خواهم فرستاد اگر تقدیر مساعدت با این تدبیر خواهد فرمود یقین ست که دستخط مناسب بلا توقف خواهند نمود و گرنه نه سماجتی در میان ست و نه شکایتی یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید اینقدر هست که رفاقت این نوجوان که باعث امداد و اعانت درویشان ست تعویذ بازوی فتح و نصرت خواهند فهمید والسلام —

مکتوب شصت و یکم امرای این جهان را باید که با سلاطین آنجهان یعنی فقرا با ادب باشند
خصوصا در اوقات استمداد و استعانت که دل فقرا ملتفت گردد در چنین اوقات بی پروائی کردن و تحریر مطالب
بیهده بی ادبان گذاشتن ضرر دارد اگر حسن ظنی در میانست ادب واجب ست و اگر نیست رجوع دانابت
چه ضرورست باندیشه همین امور اختلاط و رسم مراسلات ترک نموده ایم و دعا گفته ایم ٭ ز خلق گندہ
دماغی چگونه بردارم ٭ باین دماغ که از بوی گل زکام کند ٭ و میدانند که فقیر به بشارت و استخاره مناسبتی
ندارم اما تفاؤل امر مسنون ست اگرچه از مصحف مجید فال زدن در حدیث شریف نیامده اما ممنوع هم نیست
اگر کسی زند مضائقه ندارد و اشعار آبدار سرکار از نظر گذشت درست و بامزه است و فارسی بهتر از هندی
حاجت اصلاح نداشت محمد باقر چاکر مخلص قدیمی صمیمی سرکار بنا بر عذر های مسموع دور و مهجور از خدمت
اما در کفارت آن تقصیر اضطراری همیشه در خدمت فقرا حاضر بوده برای دوام عمر و دولت ایشان بوکالت
ملتمس بدعا و توجه میباشد والسلام . **مکتوب شصت و دوم** معلوم کرده ام که بعض از کلانان
انجا با ایشان موافق اند و بعض نه یعنی ظهور امر مسعود ست بضرورت آنها استمالت ساخته بازی را از پیش
باید برد و با حریفان رنگ مصالحه ریخته نقش مراد بدست باید آورد و مطالب عمده که بدستخط رسیده در اخفای
آن باید کوشید ورنه بر حوصله مخالفان گران خواهد آمد و از سبک سری عرق حسد آنها خواهد جنبید و تخلل در بنای
تدبیر راه خواهد یافت و فقیر بر خلاف طبع و وضع مکرر نوشتم که از سر رشته تدبیر خود آگاه سازند تا بناهای مفید
دفوی گذاشته شود و احتیاط بی محل را کار فرمودند و اخفا نمودند ٭ مصلحت نیست که از پرده برون افتد راز
ورنه در مجلس رندان خبری نیست که نیست ٭ اسد یار خان که نصری ایشانست اگر بحرکت اضطراری روزی
چند از خدمت جدا شده حقوق دیرینه او فراموش کردن و بیک جرمی که هزار عذر داشته باشد انتقام بعقوبت
بی التفاتی کشیدن دور از شان کریمانست بلکه بعید از انصاف و مرادوستی سرکار برین آورد که دو سه حرفی
درینباب رقم کردم اگر تقویت بنای دولت و اساس نیکنامی منظورست همراه جواب این خط بنام خان
مسطور عنایت نامه مشتمل بر حسن طلب مرسل شود زیاده توفیق مهربانی رفیق باد والسلام **مکتوب
شصت و سوم** میر مبین خانصاحب خلف رشید سید حشمت خانصاحب که نسخه وجود ایشان
بصحت اصول و فروع رسیده است و رساله استعداد شان باتمام و اکمال انجامیده باقتضای بشریت

٭ این مکتوب بنواب قمرالدین خان وزیر است ٭ ...

که اهل کمال را هم ازان گزیر نیست خصوصاً ارباب عیال را با همه ناتوانی و بی سامانی حرکتی کرده اند و نظر بر
حقوق خصوصیت قدیم رو بخدمت ایشان آورده یقین ست که بملاحظه مراتب عنایات موروثی و مطالعه
حیثیات شخصیه در علاج ترمیم و تعمیر دل شکسته و جبرای آنکه بهیچ سو التفات نکرده احرام آن سده علیه بسته اند هم
باکرام و احترام و هم بنعیم و انعام دریغ نخواهد رفت و این آثار اگرچه از راه قدردانی که لازم بزرگی ست بظهور خواهد
رسید فقیر را هم باین عمل نیز رخواهند خرید و در باب خانصاحب مشفق مهربان والد بزرگوار این نوجوان نوشتن
فضولی ست ظاهر است مفصل احوال این خاندان عالیشان بسمع ملازمان نرسیده ورنه باین روابط قدیم نیکی
و خداوندی این همه بی پروائی نمیشد اگرچه درین ایام حال ملازمان سرکار هم معلوم ست والسلام ۔

مکتوب شصت و چهارم

مخدوم زاده کمالات دستگاه میان احسان الله احمدی را رخصت
کرده ایم که باره ایست از اسباب رفاقت بودن در خدمت ارباب نسبت موجب جلب فتوحات و دفع مضرات
دانند یا ندانند باید که بالخصوص مانچه در امر معاش و چه التفات زبانی توجه احسن مرعی داشته باشند که اینهمه
باعث خوشنودی فقیر ست در رضای این قوم سبب ترقی در دین و دنیا بشرط حسن ظن و صدق عقیدت
یقین ... میر مبین خان که بعلاقه محبت و هم بملاحظه کمال نسبت طریقه ما را عزیز تر از جان ست مشمول
الطاف خاص خواهد بود و معلوم نیست که قدر میرزا محمد علی بیگ معلوم ملازمان شده است یا نه و میر شرف الدین
که بجان مخلص ایشان است و مرا عزیز تر از جان و در صفات شریفه انبیا و وفاداری و صدق و صفا و حسن
فراست و پاکی طینت نظیر ندارد تا آنکه حاکمان زمان کارهای [illegible] بے حاجت تفویض او مینمودند نظر بر وفای
عهد و اخلاص و عقیدت قاصد ملازمست گردیده [illegible] یقین ست که از مراتب قدردانی و حق شناسی دقیقه
فرو نخواهند گذاشت انشاءالله تعالی [illegible] فتوحات خواهد شد هم بتدبیر و هم
بتاثیر چون میر مسطور غارتهای مکرر دیده [illegible] استطاعت ندارد و دستگیریش تا حصول
ظلم ست والسلام

مکتوب شصت و پنجم

فقیر بنابر [illegible] در امر [illegible] کرده با آنکه خلاف مطلوب
من بود اکنون تکمله و تتمیم آن ضرور افتاد اگرچه میدانم که ایشان با همه [illegible] فراست بقبول [illegible] ارباب
اغراض خو کرده اند لیکن بشنوی یا نشنوی من گفتگوی میکنم [illegible] معلوم شده [illegible] که اقران و امثال آن
بزرگ یعنی سلاطین دیگر بتوسط [illegible] اسلامت در امر مسعود [illegible] در امر خلافت با ایشان [illegible] بمصلحت

در جواب هر یکی بقبول و اجابت پیش می آیند در عالم دنیاداری مضائقه نیست یقین ست که از استحقاق
امر و عدم آن غافل نخواهند بود و نسخه بندگی که ایشان مناسب زندگی خود دانسته بقبول مطالب لا یطاق
آقا را تکلیف میکنند اقبال بآن نمی تواند کرد مگر دو کس یکی سفیه که بحکم نفس بهیمی خور و خواب چند روزه را غنیمت
دانسته ننگ محکومی با وجود تهمت حکومت بر نبندد و بهوا پرست که از چنین کس چه توقع ست فرد است که با غوای
سفهابنای نفاق محکم شده و عهد و پیمان برهم خورده ست بعد ازان اگر تدارک بعمل خواهد آمد همان بدنامی
سابق در پیش ست و اگر از حیا و وفا تغافل خواهند نمود نجات متصور نه و دوم ابن الوقتی زالقی بقبول خواهد کرد
شخصی که موصوف بعلم و دیانت و بعقل و فراست باشد و ترحم بر خلق خدا منظور داشته و قدر مثل شما امیر کبیر
شناخته یا خودی ساخته باقتضای نفس ملکی مقاصد نفسانی را یکسو داشته در اصلاح عالم و عالمیان کوشیدن
عبادت و سعادت دانسته بهر مطلبی که تکلیف کنند بملاحظه این مراتب اقبال بقبول فرماید اگرچه جمعیت بر نتابد
و این خصوصیات امروز درین فرد خاص مجتمع ست و منحصر و فقیر با همه بیگانگی از حال هر یکی مطلع ست پس وفا
عهد ازین بزرگ توقع باید داشت و کم خدمت انچنین عزیزی باید بست والسلام مکتوب شصت

و ششم فقیر از روی آرزوی نواب یعنی عماد الملک نجالتی دارم بخاطر ست که وقت مراجعت بخانه از راه
متهرا بگذرم و در متهرا توقف نموده خبر ورود خود برسانم و ایشان در متهرا بیایند و بیک دو روز ملاقات نموده فقیر را
رخصت نمایند بشرط آنکه فقیر در قلعات جات هرگز داخل نخواهم شد و شرط دیگر آنست که تا دم آب مدارای
نواب قبول نخواهم نمود راضی باشند یا نه اگر شما را میسر شود نواب را باین شرط راضی ساخته اطلاع دهید اگر یت
بالفعل واقع نشود و از بعض آثار توقع ملاقات ضعیف ست خدا بر طریقه حضرات شما را مستقیم دارد که اشتغال
دنیاداری و صحبت بیگانگان طریقه بلای عظیم ست و افسوس آنست که برای معاش سعادرا رو عا گفته آید
و بدست نمی آید اگرچه بوجه معاش بنای معاد ست اگر میسر شود و مسموع شد که نواب وظائف قلیله فقرا ن
خود را که وجود هر یکی از آنها فائده دیگر دارد بنا بر غیر حاضری موقوف نمایند چنانچه وظیفه شاه محمد که از یاران طریقه
است داخل ذیل موقوفان شده اگر تواند بگوئید که بنا بر دولت خواهی این قاعده را موقوف نمایند که ضرر
دارد و اندیشه آنست که وظیفه محمد احسان احمدی نیز موقوف خواهد شد قس علی هذا والسلام. مکتوب
شصت و هفتم بسمع میرسد که مقربان نواب تقریب اشخاص دیگر از اقران و امثال آن بزرگ

معهود که با او عهد و پیمان موکد بقسم در میانست بانواب در میان می آرند در وقت خاص نواب را ازین معنی متنبه ساخته جواب گرفته بنویسید اگرچه بر جواب دنیاداران اعتمادی نیست که اینها آنچه دران صرفه خود می بینند اگرچه آخرکار مضر باشد بعمل می آرند و عهد و پیمان بر طاق نسیان میگذارند و بنواب باید گفت که مسموع شده که بار اجا رفع کدورت واقع شده است اگر نفس امر همچنین است این معنی را فتوح دانند و کارها ازان هندو بگیرند که به ازو درین عرصه کسی بنظر نمی آید و با او را آزرده نسازند و از گفته در غگویان غرض پرست و بهان دریده کار را ضایع نکنند و بر عهد و پیمان تا استقامت نخواهند کرد و مردم همراهی تا چیزی نخواهند داد حصول مطلب محالست و نیز بگویید که تدبیری بکنند که مردم را اعتمادی بر قول و فعل شان پیدا شود تا با امید و بیم رجوعی باایشان نمایند و نیز بگویید که درین ایام عهد موکد با خدا ببندند که بعد ازین بدین و دیانت و بداد و عدالت با خلق خدا پیش آیند از برکت این اگر از سر صدق باشند زود گره از کار وا شود و هر امری که در وقت از تاخیر مایوس نشوند و از قلت خرچ و خزانه ناامید نگردند و قاضی القضاة حالی و مجید الدین خان که در علم کمال دارد و در دیانت و عدالت نظیر ندارد و با فقیر ربط از برادری گذشته و پیش ازین هم در باب ایشان بنواب خبرها گفته ام بعد تصرف بر ممالک بحالی ایشان اگر نخواهد شد بودن فقیر در شهر نخواهد شد که وجود ایشان آب رحمت است و این معنی از نفسانیت ننوشته ام بلکه محض للهیت ست اگرچه بظن غالب بعد تصرف بر ملک صحبت ما و ایشان بر آر نخواهد شد که مناسبت مزاجی در میان نیست لیکن کامیابی ایشان بشرط آنکه وجود شان از برای خلائق مفید باشد مقصود ماست والسلام

مکتوب شصت و هشتم

خط شما رسید و از مضامین وحشت آیین گذشت بر من آنچه گذشت چون غرض نفسانی نداریم و بنای عمل ما به نیت صالحه است صبر کردیم و از جا نرفتیم وگرنه این بی اعتنائی که نواب با شما کرده اند گویی با فقیر است می بایستی که هر دو سر دنیا را آتش میکشیدم خوب شد آنچه شد حالا لطفی نمانده گذشتیم ازین قصه ما را هوش دیگر نیست خدا امید اند که بچه اراده بر خلاف طور خود درین مقدمه تکلم کردم حالا بی اهتمام دست ازین کار دوشنبه دیگر هم نباید کشید و دندان بر جگر افشرده مکروهات را باید دید شاید که اصلاح عالم درین صورت گیرد و اگر آزردگی نواب تا اینجا کشد که روزمره شما همه موقوف شود بودن آنجا عبادت است ان الله هو الرزاق ذو القوة المتین بقدر وسعت حوصله اکار باید فرمود و باندک حرکت ناروا ازجا نباید رفت

انشاء الله تعالی الحق یعلو وظیفه حزب البحر اسعد بهمه برادران میخوانده باشند ومتوسلان مولوی صاحب از
فقیر احتراز دارند سبب آن معلوم نیست وایشان با ملاقاتی داشتند سالها موقوف ست وهمیشه ملازم اشتیاق
وسعادت مندی از حرف شان هشید میرایت سلوک غیر حقیقی هم وفقیر کذاب از روزیکه وداعی معهود از خانه فقیر برده
روی [illegible] نموده وخدا نخواسته که جان فدا کند [illegible] خلاص گرفتاریست والسلام مکتوب شصت ونهم
از خط شما که مشتمل بر احوال نگاهداشت بود وهم قریب باو از دیگر اخبار معتبر با وصولی مطلقا معلوم شد عجب کاریست
دفع دشمنان قوی در پیش ست وحفظ جان وآبرو مع حصول مقصود منظور در چنین وقت بی صرف مبالغ
توقع جانفشانی از رفیقان تازه دور از اندازه عقل ست اگر مبلغ گران در خزانه نباشد بقدر مقدور هم قدری صرف در
مردم رسمی باید داد که رفاقت نواب از بهر آخرت نیست رفاه یکطرف رفع فاقه خود باید نمود از نیجا نجابت افغان
رعایتی بمردم میکنند وبسماجت رفیق میسازند عزیزانی که بگفته فقیر با همه بی سامانی این فتوح را گذاشته
بیج سفر کشند نیم نانی ودم آبی نیابند بمن آفرین نخواهند کرد اگر زر رسید اشتم سردار باید کس را که از هر قوم با شما نسبی
دارند صرفی میدادم ومیفرستادم چکنم که بی زری کرد ومن اینچه بقارون زر کرده ارشاد خان با آن همه [illegible]
بآن دلیر بها ومحمد خان آفریدی شخصی ست که باندک سعی سرداران لشکر روهیله را نجود میکشند وهنگامه آنها بهم
میزنند آنها همه فاقه های پی درپی میکشند استطاعت سفر کجا دارند تا امدادی نشود ووعده موکد وصول روز [illegible]
بمیان نیاید کار مشکل ست جوانمرد ایشان خود چه نویسم که باین ربط قوی گاهی از دولت خانه ایشان متمتع نشده
بر مکان افتاده اند این هر دو مکتوب از طرف خود از نظر نواب بگذرانند با اندیشه تاخیر جواب نواب ننوشتیم ورنه
روی سخن بجانب نواب ست سعادت خان را شاه ولیخان بزور همراه خود برده هنوز مراجعت ننموده که
مژده عفو تقصیر ناکرده رسانیده شود والسلام مکتوب هفتادم اینجا آوازه صلح نواب وجاٹ
با نجیب خان گوشها پرست وآنچه از ایزدواران معتبر طرفین معلوم شد جاٹ با روهیله بنا بر مصلحت خود [illegible]
راجه بهادر سنگه ودلیر سنگه آشتی میکند وذکر نواب برای تنبیه ست چراکه نواب خواه از بی سامانی واقعی وخواه
از امساک موهوم را جدا ساخت در نظرها سبک شد واز بد معاملگی کس را بر نواب اعتمادی نماند دیگر یکدام ضرورت کسی طرف نواب
نگیرد باید که نواب از قریب ودوستان آگاه باشد چه جای دشمنان دیگر چه از طرف نواب بنجامی آید اول اغراض خود را مقدم دارد اعتمادی
درینوقت بر کسی نیست که سعادت عزیزان نویسم دل تنگ شدم که اینقدر نوشتم واحوال شهر با احتمال از فقیر پنهان نمی ماند

وانچه واقعیت بفقیر میرسد هرچند مکرر ایما واشارت کردم که نواب از تدبیر خود مرانشان بدهند نداوند وگرنه
بنائی میگذاشتم که یاران تماشا میکردند مشکل آنکه اهل مشورت نواب همه سفها وهمه غرض پرست اکثر
از قوم سهل وانچه از شرفا اند منافق وبیخ فساد انهمه از بی اعتمادی آقاست که نه بر تیر او امیدی بتقیین دارند
ونه از شر او بیمی بقطع ماکجا واو بیداد کنم آشنائی وآشنازادگی برین دلسوزی آورد وگرنه مرا با دنیا واهل آن
چه کارست ودرویشان شهر هم خوش نیستند آنها اگر خدیطهای زرداده اند امروز با مخالفان ساخته حریف شده
اند وآنها که فائده بآنها نرسیده دل راجبر العبث بسوزند وچرا با ضطراب قلبی توجه ودعا کنند که باجابت
برسد ونواب از فرقه درویشان با هر کافر ومومن رجوع دارد وخود را بدامن یکی وکس نه بسته است که فیض
او افتد وعامه خلق در عهد ایشان آزار کشیدند باید دید چه میشود وخدا داد بر سر ظالمان را مقهور ومظلومان
را راضی گرداند ـ والسلام **مکتوب هفتاد و یکم** شاه ابدالی در پیشاور رخت اقامت انداخته
وتیمور میرزا پسر کلان خود را با فواج بیکران برای هند وبست ممالک خراسان رخصت کرده اندیشه
اصلاح ممالک پنجاب وملتان که هر دو درین ایام از نسق افتاده در سر دارد وغالب آنست که این کار
از افواج خود بگیرد واگر حاجت بحرکت خود افتد خواهد افتاد تا لاهور وملتان خواهد رسید آخر ملک ودست سرهند و
ندارد واز مُتوسلات فراهم نیاورده فوج قدیم همراه دارد ولیس مردم دهلی که عادت بفرار وارند بی اختیار
دست پاچه میشوند وانجا مزاحمت بسیارست وهمین مناسب است که فتنه از لاهور قصد دهلی نکند
آبروی ما وشما یکیست پای گریز نداریم عمل برین آیت کرده ایم فَفِرُّوا اِلَی اللہ بدون متعلقان به
بهرت پور بالفعل خوب است اما برای آینده خوب نیست که آخر در ان حدود رفته معلوم میشود من خود کور سواد
نسخه فقرم از معتبران معتمد چنین معلوم میشود ما نواب را خوب شناخته ایم پس در نیصورت شکر وشکایت چرا
وعزیزان بقدر فهم خود می یابند شخصی از بعض آثار ما راضی از نواب گمان میکند ودیگری بنابر بعض علامات
ناراضی تصور مینماید و هر دو از حقیقت کار غافل فقیر مثل آئینه اندگاهی که نواب بهر نیتی که باشند ملتفت میشود
عکس آن درین آئینه منعکس میگردد وگاهی که اعراض مینماید گو بضرورتی وعذری باشد درین آئینه صورتی
نمی نماید ومردم در گفتگو ها معذور اند این میزان بیاد دارند انشاء اللہ حرکت ما را بعد ازین موزون باین
میزان خواهند یافت اگر نواب سلیقه ما را در می یافت واعتمادی بر سلامت عقل ما میکرد واستفسار مصالح

ع شاه ابدالی دارد زدن است از احمد شاه ... صفی ... ان ... الوسات فوج جدید

ومفاسد و استعانت و استمداد شنیده توجه قوی و تدبیر مفید برای خلق الله بکار می بریم اما مشکل ست که اینجا
حرف عقلا و شرفا را اعتبار نیست الحمدلله که اینچه لائق شان ما بود یعنی توجه در امور ملکی و مالی از ما بوقوع نیامد
اینقدر که برعایت خاطر اعزه زبان را باین کلمات آلودیم انفعال کشیدیم والسلام مکتوب هفتاد و دوم
اینچه از احوال و شهود نوشته اند که در هر ذره ظهور ذات تعالی و تقدس معلوم میشود و این را توحید
متعارف دانسته اند غلط ست توحید که پیش ارباب وحدت وجود ست از مرتبه صفات بالا نیست خواه
بزعم خود آن را توحید ذات دانند و ظهور واحد حقیقی در مرتبه کثرت انگارند چنانچه پیر ما حضرت مجدد رضی الله
تعالی عنه در مکتوبی فرموده صوفی از کمالات نبوت بهره دارد تجلی ذات بلی حیلولت صفات مشرف شده
او را اگر شهود توحید میسر شود از عالم دیگر ست شکر خدا باید کرد که مثل ما و شما ناکارها را باین دولت مشرف
سازند اما اصل تر از ان شهود عبدیت خود و معبودیت حق ست که مطابق ظاهر شریعت ست و مناسب
مشرف حضرات انبیا علیهم الصلوة والسلام مکتوب هفتاد و سوم داخل نمودن حافظ
سرور خان جیو در طریقه مضائقه ندارد که دست شما دست فقیر ست و اینچه از اراده کسب طریقه و التزام
صحبت درویشان کرده حق تعالی میسر گرداند دل فقیر هم بسیار بطرف این عزیز میکشد ظاهر النصیبی قوی
دارد اگرچه فیض صحبت شما هم کافیست دیگر اینچه از التماس در استخلاص از حبس این عزیز از سرکار احمد خان
نوشته اید فقیر درینباب چند بار قصد دعا و توجه کرده ام هر بار همین معلوم میشود که در حق مالک حبس
محبوس بودن این حبس مفید ست دعا نباید کرد معلوم نیست چه حکمت درین خواهد بود آخر ظاهر خواهد شد
تسلی العزیز باید کرد ع بعد نومیدی بسی امید هاست ✤ در پس ظلمت بسی خورشید هاست ✤ از فقیر
دعا رخانه آباد رسانید و از حال خانه ایشان نوشتن تحفه ملال ارسال داشتن است و بی خبری از حال
ذوی الحقوق معصیت ست والده غلام عسکری خان وغیره از فاقه کشی عزم فرخ آباد دارند خدا بحفظ
امان خواهد رسانید و راست خواهد آورد که رزق هر کسی همراه اوست والسلام مکتوب هفتاد
و چهارم ایشان غم زن و فرزند نخورند خدا رزاق ست هجوم روهیله ها برای اخذ طریقه بحدیست که تمام
روز از توجه فرصت نیست طاقت طاق شده ست اما سعادت خود میدانند و زیاده ازین عبادتی
نه احوال عجیب غریب درین قوم معاینه میشود و آثار غریبه بظهور می آید این حرکت ما بسیار بجا واقع شده

و از دور رو در از این مرحوم باستماع خبر وبه و فقیر احرام بسته می آیند از آدمیت عرفی کمتر آگاه اند و علوم علما از اینها
زیاده هر دو نسخه فقه نه بالجمله حرکت باین طرفها از برای مرحوم امجد و دو سفید واقع شده از سنبهل و امروهه
تا شاهجهانپور در جمیع منازل دسته دسته و جماعه جماعه مردم از قوم روهیله اکثر وا مردم هندی کمتر اخذ طریقه
علیه نموده و منور و متاثر گردیدند و جماعه از اینها همراه آمده اند بقصد رفاقت بدهلی برای کسب مقامات
میروند و اکثر علما امجد و دو مشرف به نسبت طریقه شدند و برای آنها که همراه فقیر نمی توانستند بدهلی رفت
میر مبین خان را که از مقامات مصطلحه گذشته و اجازت مطلقه یافته و در توجه گرمی بسیار دارد و اتفاقاً
درین ایام از شهر برای دیدن فقیر رسیده بود نه بجای خود درین بلاد گذاشته ام مردم از صحبت این بزرگ
زیاده بسیار فیض میگیرند و خیلی رجوع کرده اند اما کار یک کس نیست که از عهده این قافله برآید بخاطر دارم
که شما اهم طلبیده بعض شهر را به شما و بعض را به میر مبین خان تفویض نمایم ما را طاقت نمانده با همه بی طاقتی
هر روز بیشمار توجه می افتد زهی سعادت و حافظ سرور خان را خدا توفیق دهد که روزی چند با ما باشد که
محبت او حق بسیار بر ما ثابت کرده ثمره و نتیجه بگیرد - والسلام **مکتوب هفتاد و پنجم** بعد حمد و صلوٰة
از فقیر جانجانان جناب فضیلت و ولایت مآب مولوی صاحب سلمه الرحمن مطالعه نمایند که حق تعالی
آن مروج شریعت و منور طریقت و نور مجسم دین و دیانت کثر الله امثالکم و یسر آمالکم را سلامت دارد و نیک باید شما
نیک شاید فقیر ست و وجود شما باعتقاد فقیر عزیز ترین موجودات ست و مصدر چندین انوار فیوض و برکات
در دور ما از شما عزیز تر وجود انات از بهو جیو یعنی از اهل بیت شما مخلصتر نداریم و ما را درین اواخر فقیری بتجرد
مفرطی که صحبت کسی خوش نمی آید بهم رسیده با یاران حلقه هم بقدر توجه می نشینم و بس از یاران زمانه توقعی
نیست بر سبیل تفوه چیزی میگویند و در صورت الیفای وعده بار منت بسیار بگردن میگذارند و جنگها
بکار می برند من دیوانه تاب این گروه ندارم خبر دلگداز دوست دلنواز آنچه بدل درد منزل رسانید
نصیب کس مباد و علامت سعادت زیاده برین چه خواهد بود که مثل شما صاحب کمال متکفل امور
اخروی او گردید و از خبر عارضه برخوردار احمد الله فقیر سخت تشویش دارد عمر طبعی فقیر آخر شده و گرنه از عمر خود
باین برخوردار می بخشیدم که بمحنت بسیار این نسخه بصحت رسیده است خدا او را عمر روزی کند و پیر علی دنیا
در صحابه فیض هر چند سرلنگ سازند علی رضا خان چون طریقه را از فقیر گرفته اند و ذکر لطائف خمسه جاری شده

و نفی و اثبات شروع کرده اند بخدمت میرسند در حلقه شما داخل خواهند شد توجه بر لطیفه قلب ایشان که اول
کار این لطیفه منظور ست ضرورست و هجوم ملالت و انسداد فتوحات ظاهری در تحریر نمی آید و شکر باطن نیز
مرقوم نمیگردد هرچه بشود یار سلامت مانده یاران حلقه متوجه بمقصود اند و ترقیات میکنند بخصوص صاحبان
غائب در وصول فیوض و برکات حکم حاضران دارند والسلام

مکتوب هفتاد و ششم

فقیر از طور تحریر شما روزی زیر بار بودم چون احتمال مضرت بود خود را از در باز آوردم و دعای خیر در حق
شما کردم تا خاطر جمع شد الحال که شما از در عذر در آمدید صاف تر شدیم و معاف کردیم خاطر جمع دارید و ربطی
که فیما بین ما و شماست تقاضای آن میکند که اگر خلاف معقول گفته شود بنا بر قاعده حسن ظن که لازم
این نسبت ست تسلیم نماید چه جای اظهار حجت در مقابل حرف معقول فقیر را قدر کمالات و حقوق جلیل
شما همه منظورست بنا بر خیرخواهی به نسبت تربیت اظهار ملالی اتفاق افتاد خدای تعالی مفید گرداند خبر ملالت
اثر واقعه مرحومه لطف النساء سید زهره را آب و دل را کباب گرداند خدای تعالی آن مرحومه را بیامرزد و بر بزرگ
توجه کرده الحمدلله که شمول افضال و الطاف الهی ست و از برخوردار احمدالله اندیشه داریم سلب غم الم کرده
میشود انشاء الله تعالی زود تسلی میشود آخر نسبت طریقه و اطمینان نفس کار خود خواهد کرد خاطر جمع باد و
با اخوان طریقه و اخوات پانی پت بهمه سلام رسانند

مکتوب هفتاد و هفتم

برادر من عجب کاریست
که هر واحد از مردم پانی پت لبریز شکایت شما می آید معلوم نیست چه عمل از شما واقع میشود اگر راستی و دیانت
شما باعث آزار مردم ست از آن راستی بگذرید برای حفظ حرمت تبادیل هم خاطر مردم مرعی دارید که طریقه
پیران طریقه بدنام میشوند برای خاطر ایشان دیگران را آزرده کردن و خود را بدنام ساختن با این کمالات ظاهری
و باطنی دور از عقل ست انکار مردم باعث خرابی کارخانه ارشاد ست شما سید انید و از پادشاه مر توقعی نیست
که با این مزاج که من دارم تشفی از دیگران رسد در قعه از گلاوٹی رسید که سید نعیم الله مشرف بر هلاک اند
توقع حیات نمانده معلوم نیست که اجل فقیر در کدام طوق و زنجیرست که نمیرسد و یاران میروند و فقیر این
بی حقیقت و هیچ کاره یعنی ولیل الله را الی اختیار خود دست میدارد و عکس صحبت او در مرآت قلب
فقیر افتاده و گرنه در باطن هرگز نقشی از نقوش حقیقه کائنات نمی نشیند و معرفت خاندان عالیشان این
صاحبان که در عرصه آمده اند با فقیر مشهورست اما اهتمام اخلاص ایشان از اینجا میتوان دریافت که

جواب رقعات ما را ننوشتند اگرچه کثرت اشتغال عذر میخواهد اما من دیوانه را تاب این بے اہتمامی نیست و
بحکم انصاف انتظار جواب سفارش نباید کشید که جواب این مراسلات بعمل آوردن ست الحمد لله که درین قاعده
تقصیری راه نیافته جزاهم الله منظور ازین تمهید آنست که مخدوم زاده میان فضل علی از یاران طریقه میان
شرف الدین آشنازاده و آشنا کلمة الخیری از فقیر درخواستند جواب دادن کفر آئین آدمیت بود ناچار دست
بتحریر زدم شاید که اثر کند و کار اینها که مقصود فقیر است صورت گیرد والسلام **مکتوب هفتاد و هشتم**
رخصت مرحوم محل بجانب پانی پت موافق درخواست ایشان قرار یافته باید که بعد رسیدن ایشان در
دلجوئی و خاطرداری بمبالغه تمام بکوشید و در وعظ و نصیحت خشونت نکنید و باستمالت بسر برید اگر فقیر را در قفا
بد بگویند هرگز مقابله ننمائید و هرگز نه پرهیزید که خیر ما و شما درین ست مگر کار از حد بگذرد و آنوقت بمشورت پیر علی
که باوجود جزئیت ایشان طرفدار فقیر ست و نیز مزاجدان ایشان هرچه مناسب وقت باشد بعمل آرید و اگر
ایشان بخانه کس بروند هرگز مگذارید و در امور مباحه توسعی ضرورست که مبادا از فرط سودا فتنه پیدا شود و
پیر علی شور سودائی موروثی در سر دارد پس استمالت او هم ضرورست و اگر خواهید ننمائید که مبادا از سودای
والدهٔ خود تنگ آمده دورتر برود و دعا کنید که مزاج سودائیان بصلاح آید و فقیر را در پانی پت از خبث
و نفاق برادر شما خاطر جمع نیست که مرا از فرط محبتی که با خاندان شماست تاب تحمل این مکروهات نیست ازین
راه در قصد آن طرف متردد و کسی شما را نخواهد گذاشت که کناره گیرید چرا که عالمی بظاهر و باطن بدامان شما
آویخته است از اندرون دعا خواهید از شما بسیار راضی اند زهی اقبال و طالع والسلام **مکتوب**
هفتاد و نهم نفس قدسی شخص علوی مهربان قدردان این هیچکاره هیچمدان فرید الدین خانصاحب
بقطع نظر از کمالات خود قدر کمالات شما بسیار میدانند و نسخهٔ مسائل طریقه از مولفات شما در خدمت ایشان
بود برای استکتاب گرفته و نسخه دیگر درهمین باب که برای صبیهٔ شریفه میان منیر صاحب تالیف کرده اند
درین سفر سنبهل از نظر گذشت برای مبتدیان بسیار مفید ست فرصت نقل در آنجا نیافتم اگر مسوده آن
پیش شما باشد ارسال دارید که نقل گرفته شود و طومارهای مسوده رساله تصوف بمعرفت مولوی غلام علی
رسید و بمطالعه این مطالب و مسائل ارجمند مشرف شده از موهب عظمی و عطیات کبری دانست و تحقیق
بعد توضیح کجا یافته میشود و خطها بر داشتم بارک الله فی برکاتکم باید که رسائل صغیر و کبیر مصنفات خود

در مجلدی جمع نمایند و تغافل نکنید و چهار مجلد سیر نبوی که طلبیده اید سه مجلد ازان حواله محمد عظیم کردم و مجلد
ثالث را بعاریت روزی چند تر دخود نگاه داشته ام درین ایام بر خاطر نسق اتباع سنت بسیار مستولی ست
و برای وزن اعمال بمیزان سنت به ازین کتابی نیست بوقت ملاقات حواله نموده می شود بشرط آنکه انتخاب
بعضی امورات آن بفارسی برداشته بمن بدهید که اتباع سنت را به ازو وسیله نیست اگر ارادهٔ تحریر تکملهٔ شرح
خلاصة السیر دارید نظر بر شان علم خود نموده سعی تمام بکار باید برد تا درازی جلد اول بچیده شود و نسخهٔ شرح
سفر السعادت موجود ست اما میان ما و شما وعدهٔ آن نبود هر گاه شما طلبید مستحق تری از شما کیست ازانهم
حواله محمد عظیم کردم این نسخه از درس مصنف گذشته و حواشی بدستخط مصنف دارد خط شیخ عبدالحق رامی شناسم
قدر آنرا بدانید و بآب و تاب نگاه دارید چنانچه هست هر چند رخصت مولوی نعیم الله قریب نیست نسخهٔ
سیف المسلول را امروز حوالهٔ ایشان کردم و رسالهٔ خلاصة السیر مع ترجمه شاه ولی الله صاحب که هر دو پیش
فقیر بود نیز مرسل شده خدا برساند والسلام **مکتوب هشتادم** برخوردار احمد الله و محمد جمیل رسیدند و
برعایت حرارت هوا چند مقام کرده بعد نزول باران بست و چهارم محرم رخصت مردم محل قرار یافت
سواری و باربردار و مردم بدرقه شام یکشنبه که بست و سوم این ماه بود بر دروازه فراهم آمده بودند که آثار
ولادت در کارخانه میر علی ظاهر شد و در ق تدبیر برگشت کوچ موقوف شد صبح که دوشنبه بود احمد الله را
رخصت نمودیم چون با حمد گنج رسید قریب بست سوار روهیله ازان طرف می آمدند بیکبار ریختند برین هر دو
جوان چون انها مستعد جنگ شدند دست از یراق اینها بر داشتند و بقچه پارچه ها را از محمد جمیل گرفته گریختند
احمد الله بنا بر ننگ و عار در قفای آنها روان شد هر چند محمد جمیل مانع آمده فائده نکرد و بعد قطع مسافت
بسیار در جائیکه آن سواران توقف کردند این برخوردار بسر آنها رسید بقچه طلب نمود آخر کار بجنگ رسید
و احمد الله مجروح گردید اما حق تعالی جان و آبروی او نگاه داشت و بخاطر سواران انداخت که بر دلیری این
آفرین کرده پارچه را که فیمابین قسمت کرده بودند فراهم آورده حواله نمودند و رفتند و این برخوردار باوجود
شدت آفتاب و جراحت مسافت شش کروه طی کرده وقت عصر بفقیر خانه مراجعت نمود و یک زخم
شمشیر بر شانه رسیده هفت بخیه دوخته اند مزاج خوب ست و فقیر رفتن خود تا غسل صحت این برخوردار
موقوف داشته ان شاء الله تعالی در یک هفته به می شود زخم عمیق نیست خاطر جمع دارند و کار رستمانه کرده

هزار آفرین و هزار شکر که جان و آبروی او خدا سلامت داشت والسّلام

مکتوب هشتاد و یکم (بقاضی ثناء الله ۱۲) سانحه درین ایام اینست که امروز که بست و نهم جمادی الاخری ست بعد زوال سلکهی صاحب یعنی والده شما رحلت نمودند همین وقت یک سر پهر آمده خبر داد حکیم شریف خان صاحب تدبیر تکفین و تجهیز نموده روانه پانی پت خواهند نمود اگر میسر شود فقیر برای نماز جنازه خواهم رفت و اینوقت هر چه از ختمهای تهلیل و قرآن مجید واستغفار حاضر بود بنام آن مرحومه گذرانیده شد خدای تعالی رحمت کناد و با وجود ضعف ربط بآن مرحومه حالتی برمن گذشت که در تحریر نمی آید انا لله وانا الیه راجعون اکنون تمنا این ست که خدا بهو جیو را یعنی متعلقان ایشانرا زنده دارد که مستورهٔ بزرگ تر از ایشان دران خاندان نمانده و در فقیر نیز حالتی نمانده فردا پس فردا خبر انتقال ایشان هم بسمع خواهد رسید شیخ عین الدین بخدمت حاضر خواهد شد از توجه طریقه محروم نداند در قلب او تنویر حاصل شده قطع مسافت هنوز شروع نکرده مرد شکسته دلی ست و مورد رحم و مرحوم محل از غلبه نسبت طریقه که از مدتی در اخذ توجه هر دو وقت التزام کرده اند مزاج ایشان تغیر یافته در انقطاع از دنیا و اقبال بآخرت و محبت خدا و رسول او صلی الله علیه وسلم ترقیات نمایان معلوم میشود و زندگی صوفیانه در کمال متابعت میکنند و آثار غدر و فریب معلوم نمیشود والسّلام

مکتوب هشتاد و دوم

هر چه بما مردم آزار و اذیت میرسد جزای اعمال ماست بیت ؎ انچه بر تو آید از ظلمات غم + هم زبی باکی و گستاخیست هم + اگر با بزرگان با ادب و با خوردان بمهر و شفقت زندگی نمایند هیچ کس بدی با شما نمی تواند کرد و در اطاعت و خدمت شوهر که فلاح دین و دنیا و رضای او تعالی موقوف بران ست باید کوشید و غضب و غصه را باید خورد و زبان را از کلمات نا لائق باز باید داشت و تقید در نماز هم باید کرد بعد ازین کسی چه قدرت دارد که شما را برنجاند و از سفر حج کدام مسلمان مسلمان را منع خواهد کرد بشرط آنکه فرض شود و بر شما فرض نیست و اگر مستورات توفیق یابند و از شما توجه خواهند البته توجه بدهید اجازت ست تاثیر خواهد شد از جناب پیران امید قوی ست و بذکر الهی جل شانه و اتباع رسالت پناهی صلی الله علیه وسلم مقید باشید و رعایت ذوی الحقوق و اخلاق حسنه ملازم گیرید موجب نیکنامی و کامیابی دارین خواهد شد والسّلام ـ

مکتوب هشتاد و سوم (بمولوی احمد الله فرزند اصغر قاضی صاحب ۱۲) معلوم شد که اراده حج کرده اید از دینداری ظاهر و نسبت باطن بعید نمود که با وجود عدم فرصت حج حقوق والدین و اتلاف حق زوجه که بچندین غم والم مبتلا ست اختیار کردن

ومرتکب کبائر برای ادای مستحبی گردیدن از مثل شما با کمال مستبعد ست باید که بر مکروهات زمانه صبر نموده
مانند ارباب مقامات عالیه رضا بقضا را کار فرموده این خطره را از دل بر آرید که فقیر را آزار بسیار بدل خواهد
رسید و آزار دلشان ذی حق خوب نیست و آنچه از دم محبت غیر حق می باید نوشت شما خود نوشته آید حاجت
تحریر فقیر نیست با خدا مشغول باید بود که بقطع نظر از فائدهٔ اجر سعادت اخروی راحت دنیوی نیز درین ست
ع هیچ کنجی بی دد و بی دام نیست * جز بخلوت گاه حق آرام نیست * و از فقیر در تحریر رسم عزا پرسی
تاخیر از برای آن واقع شده که در غلبه حزن و اندوه تعزیت کردن باعث هیجان غم میگردد که تذکیر محاسن
متوفی را متضمن ست در حق آن مرحومه توجه کرده بودیم مشمول فضل و کرم الهی یافتیم و ختمها نیز کرده ایم خاطر جمع
دارید و تهلیل هر قدر میسر آید بنام او خوانید و از شکر ترقیات باطن که نوشته اید بجاست فقیر هم معلوم
می نماید هر روز در حلقه صبح اول توجه بشما میشود و در مساوات کمالات نبوت دخول ظاهر میگردد از خوبی
استعداد شماست و تقسیم اوقات بر طاعات و تقیید توجه بیاران لازم گیرید انشاء الله فتوحات متواتر
میسر میشود و شکایتهای نایادآوری گلبازیهای دوستی ست رقعه مشتمل بر عذر عدم مراسلات رسید
و تقصیر بعفو انجامید و چون این بی پروائیها خبر از بی اهتمامی اخلاص میدهد حوصله خصوصیت آنرا
برنمی تابد بعد ازین آگاه باشید و امیدوار فتوحات دو جهانی از درگاه والسلام **مکتوب هشتاد
و چهارم** آنچه نوشته اید که درین تنگدستی تصدیع نکشند چه معنی دارد در تنگی اندک و فراخی بسیار هرچه

*بمولوی ولی الله فرزند اصغر قاضی صاحب ۱۲

میسر خواهد شد خواهم فرستاد خدای تعالی فقیر را از خجالت نجات دهد که توقع شفقت و اعتماد دارید و من
از ناسازی زمانه معذورم اگر فتوح مساعدت میکند و زندگی وفا مینماید انشاء الله تعالی رعایتها خواهم
کرد که شما را اشفاق والدین فراموش خواهد شد باید که در اخلاص پیران و تقیید سبق کتاب و توجه خدمت
والد بزرگوار خود و رضای والدین و جده شریفه بکوشید تا شما سواد خط بهم رسانید یک شخص معتمد را مقرر
نمائید که جواب ما را بنویسانید با هر کس راز خانه گفتن مناسب نیست والسلام **مکتوب هشتاد
و پنجم** خدا شما را هزار سال زنده دارد که بدسلوکی مردم محل بپاس خاطر فقیر تحمل میکنید و مقدمه ها را باصلاح
می آرید باید که از نیک و بد اندرون غافل نباشید تا فقیر بخاطر جمع درینجا تربیت طالبان خدا مشغول باشم
و شما نیز درین اجر شریک باشید و در خدمت مردم محل و رعایت خاطر مرزا شاه علی بکوشید خدا شما را زنده

دا برد که بسبب شما خاطر فقیر از طرف خانه جمع ست و فقیر قریب خوش آمد مردم محل خورده راضی بسفر حج برفاقت
ایشان شده ام دوستان هندوستان را بخدا سپردم و فیض طریقه بطریق قسمت و بهر جا خواهم بوخواهم
رسانید اگر خدا او را باز داشت فتوحست و گرنه هرچه باد اباد آخر سفر طاعت ست و از غایت تجرد جدائی
احباب آسان شده ست و اکثر یاران مانوس خود رفتند و توفیق خدمت یاران دهلی خود معلوم ست
در بیمار شدن فقیر در پانی پت حکمت بود که جماعه از مردم اینجا و جماعه از صوفیان شب و روز خدمت
میکردند و تمام خانه مولوی صاحب در تدبیر دوا و غذا مشغول بود و تا کجا شکر اینها گویم بفضل الهی
طبیب و دوا همه میسر شد عمر باقی بود و رنه توقعی نمانده بود خدا ملاقات روزی کند مکتوب هشتاد
و ششم بحکیم محمد فاروق ۱۲ احوال مردم شهر از بیماری عام و ناایمنی تا کجا نویسد خدا ازین بلده مورد غضب الهی
برآرد که نسقی در امور سلطنت نمانده خدا خیر کند و از زیارات مشائخ فراغ حاصل نموده بتعلیم طریقه و پرداخت
احوال یاران حلقه صبح و شام مشغول ست که ازین حرکت همین مقصود بود الحمد لله علی احسانه باید که شما
موافق گفتهٔ فقیر بسر ڈیوڑہی حاضر شده تسکین و تسلی میکرده باشید و خدمتی اگر فرمایند که ضروری باشد ست
نظر بحقوق فرزندی بتقدیم خواهید رسانید زیاده برین از شما امید ست و بر اعتماد آن بر خود از خاطر جمع
والسلام - مکتوب هشتاد و هفتم معلوم شد که تجهیز جنازه پادشاه بیگم یعنی والده حضرت مولوی
ثناء الله صاحب کرده روانه پانی پت خواهند نمود بحکیم شریف خان ۱۲ اطلاع باید داد که نماز جنازه کجا خواهند خواند اگر در
مسجد جامع بیارند این ضعیف هم داخل ثواب نماز گردد که از شدت حرارت هوا تاب حرکت ندارد و جماعه
کثیر درین مسجد داخل این حسنه خواهد شد والسلام مکتوب هشتاد و هشتم بعد حمد و صلوة از هیچکاره
هیچمدان فقیر جانجانان صاحبان آنجا خصوصاً میان بدر علی صاحب سلمه الرحمن مطالعه نمایند که بمجرد
ملاحظهٔ خط مشتمل بر تاکید طلب مولوی نعیم الله صاحب اوصله الله الی منتهی منیته رخصت مراجعت
بوطن دادم او سبحانه جل شانه آنچه در حق ایشان بهبودی داند بظهور آرد و بوالدهٔ ماجدهٔ ایشان نوید
این رخصت و سلام رسانند والسلام - برحاشیه رساله مولوی غلام یحیی نحمده و نصلی
علی رسوله سرکردهٔ علمای فحول جامع معقول و منقول سید غلام یحیی اوصله الله الی ما یتمنی که نسبت
اخوت طریقت باین هیچمدان یعنی جانجانان دارند بحسب ایمای فقیر رساله مختصری در تصویر مسئله

وحدت وجود و وحدت شهود تحریر نموده از نظر گذرانیدند حق انیست که باین همه ایجاز قدر کافیست به بیانی وافی جزاهم الله تعالی خیر الجزاء اما التعرض بمسئله تطبیق ضرورتی نداشت که این توفیق بین المکشوفین اگرچه خالی از تکلفی نیست لیکن متضمن مصلحت عمده است یعنی الاصلاح بین الفئتین العظیمتین فرحم الله عبداً انصف ولم یتعسف والسلام علی من اتبع الهدی ۔

ملفوظات

ایمان مجمل که ایمان آوردم بخدا و رسول و آنچه پیغمبر از خدا آورده است دوست دارم دوستان خدا و رسول را و بیزارم از دشمنان خدا و رسول بجهت نجات کافی ست و هر مقدمه را بدلیل ثابت نمودن عهده علماء متبحر است و عامه مسلمانان بان مکلف نیند ۔ محبت ائمه اهل بیت اطهار و تعظیم اصحاب کبار رضی الله تعالی عنهم برابر ضرور ست و انیست صراط مستقیم که فردا بصورت پل صراط ظهور نماید هر که درین جا بسیلی واعوجاجی ازان صراط مستقیم نیست فردا ازانجا باستقامت خواهد گذشت ۔ یکبار رافضی بے ادب در جناب امیر المومنین عمر فاروق رضی الله تعالی عنه زبان طعن کشاد و مارا حمیت دین و احترام اصحاب سید المرسلین صلی الله علیه وسلم بغضب آورد بر سر آن بی ادب خنجر برکشیدم باضطرار تمام فریاد برآورد که بحرمت امام حسن رضی الله عنه از سر من درگذر بمجرد شنیدن اسم مبارک حضرت امام غضب فرونشست و آن بی ادب را معاف فرمودیم تعظیم جمیع اولیاء الله و محبت عامه مشائخ رحمة الله علیهم لازم ست در حق پیر خود اگر از راه نفع و استفاده عقیده افضلیت نماید از فرط محبت مستبعد نمی شاید در حق حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه که طریقه نو بیان نموده اند و مقامات و کمالات طریقه خود بسیار تحریر فرموده و زبده اصحاب آن طریقه بآن مقامات و واردات رسیده از الوف هم زیاده شده اند و دران مقامات هیچ شبه نیست که باقرار هزاران علماء و عقلاء بتواتر رسیده عقیده تساوی با اولیاء یا افضلیت ایشان بران اکابر رحمة الله علیهم نباید نمود که آن کبار دین از مشائخ ایشانند ۔ عمل بعزیمت نمودن و تقوی گزیدن درین وقت سخت متعذر ست که معاملات تباه شده و عمل موافق شرع گویا موقوف گردیده اگر بر طبق روایت فقه و ظاهر فتوی عمل نموده آید و از محدثات امور و بدعت اجتناب کرده شود بسیار غنیمت است

ف ۱ تطبیق درین دو مسئله که یکی از مقتضیات مقامی ناشی ست و دیگر از مقامی دیگر [illegible]

ف ۲ [illegible]

السماع یورث الرقة والرقة تجلب الرحمة پس اینچه موجب رحمت الهی باشد چرا حرام بود و در حرمت مزامیر اختلافی نیست مگر دف در اعراس مباح گفته اند و نی را مکروه روزی رسول خدا صلی الله علیه وسلم در راهی میرفتند و آواز نی بسمع مبارک رسید گوش خود بند فرمودند و عبد الله بن عمر همراه بود او را بعدم استماع امر نکردند پس معلوم شد که کمال تقوی در احتراز از چنین آواز ست بزرگان نقشبندیه که عمل بعزیمت معمول دارند و از رخصت اجتناب از سماع پرهیز می نمایند که در جواز غنا علما را اختلاف ست و ترک مختلف فیه اولی همچنین از کمال تقوی ذکر خفی اختیار نموده ذکر جهر موقوف داشته اند ـ مسئله توحید وجودی از ضروریات دین نیست لسان شرع ازان ساکت ست صوفیه علیه از روی کشف و وجدان بیان آن نموده از غلبه احوال محبت معذورند بممارست رسائل توحید و تخئیل معنی لا موجود الا الله توحید حاصل نمودن نزد ارباب معرفت وقعی ندارد یکی از علما در منامی دید که علمای صوفیه بحضور سرور عالم صلی الله علیه وسلم حاضر اند علما از صوفیه شکایت ها نمودند که یا رسول الله این عزیزان مسئله وحدت وجود شائع نمودند و در شرع خللے پیدا شد بی باکان مداهنت اختیار کردند رسول خدا صلی الله علیه وسلم این اکابر را از غلبه محبت که بجناب حق سبحانه دارند معذور دانسته سکوت داشتند ـ یکبار فقیر را عروجی واقع شد و نور منبسط منکشف گشت نقوش تمام کائنات دران منقش بود و قول حضرت شیخ اکبر رحمة الله علیه یاد آمد الا شیاء اعراض مجتمعة فی عین واحد دریافتم که عکوس اسماء و صفات در مرتبه علم که باطن وجود ست امتیازی پیدا نموده در ظاهر وجود منعکس شده مصدر آثار مقصود گشته و در نفس الامر و خارج همان وجود واحد متحقق ست ناگاه متنبه ساختند که فوق این مرتبه مرتبهٔ دیگر ست چنانکه کبرای صوفیه فرموده اند فوق عالم الوجود عالم الملک الودود پس معارف توحید در اثنای سلوک پیش می آید و علومی که بی تاویل موافق ظاهر شرع ست بعد ازان واضح میگردد و از اکابر اولیا که این علوم منقول ست یقین ست که ازان ترقیات فرموده باشند الله تعالی هرگاه میخواهد که مخلصان را در اخلاص ثبات و ازدیاد کرامت فرماید افاضه فیوض و حل مشکلات بصورت پیر و مرشد انها در واقعات مینماید و گاهی بعض لطائف آن بزرگ بصورتش متمثل گشته واسطه برآمد کارها می شوند و آن بزرگ را گاهی اطلاع این معامله هم نمی شود شخصی نزد فقیر گفت که شما از مکه معظمه کے آمدید گفتم من بکعبه گاهی نرفته ام گفت من بشما در مکه شریف ملاقات

نسخه صحیح می شود

کردہ ام و مصرع بیتی کہ از یاد من رفتہ بود مرا ارشاد کردید پس باید کہ اینچنین واقعات موجب تعجب و مباہات
نگرد و از ما و شما بہانہ برساختہ اند و در حقیقت وکیل امور او تعالی ست ؎ او بہ الہامی نماید خویش را +
او بدوزد خرقہ درویش را + پیری و مریدی درین طریقہ محض بہ بیعت و شجرہ و کلاہ نیست تعلیم ذکر قلبی
و حصول جمعیت و توجہ الی اللہ در صحبت مرشد ضرورست - اختیار اشتغال طریقہ بجہت حصول غلبہ محبت
الہی ست گاہی فرط محبت بمحض موہبت بود و الا دوام ذکر بشرائط آن فرض طریقہ دوستان خداست
بترک جمیع مرادات کثرت ذکر می باید دل بی ذکر کثیر نمیکشاید ہر گاہ در ذکر کیفیتی و بیخودی دست دہد بحفظ
آن باید پرداخت و اگر رو بخفا آرد باز ذکر بتضرع و افتقار تمام باید نمود ہمچنین التزام اشتغال باید کرد تا کیفیت
دوام پذیرد - اوقات را بذکر و عبادت معمور داشتہ مدرکہ خود را از التفات بما سوا پاک باید داشت توجہ
و ہمت جز بمفہوم اسم مبارک اللہ کہ بران ایمان آوردہ ایم ہیچ نباید گذاشت تا ملکہ حضور راسخ گردد
و دین کامل کہ اسلام و ایمان و احسان ست حاصل شود ہر وقتی کہ بدل متوجہ شود دل را بحق سبحانہ
جمع یابد درین اثنا اگر ذوق و شوق و کیفیات دیگر دست دہد مزید عنایت الہی ست والاصل کار
حصول مرتبہ حضور و آگاہی ست - دل سلیم از توجہ تغیر پیدا باید نمود واقعات و مناجات چندان
اعتبار را نشاید درین باب اشتباہ بسیار واقع میشود گاہی نور اتباع سنت گاہی نور ذکر گاہی نسبت
مرشد گاہی کثرت درود گاہی خدمت سادات گاہی درس حدیث گاہی تصدیق و اخلاص بصورت
رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم در واقعات نمودار میشود و ہمچنین روابط مناسبت بخدمت اولیا بصورت
آن اکابر متصور میگردد و گاہی اخبار مشہورہ و مقررات رائی صورت واقعہ پیدا میکند اینہمہ شعبدہ ہا
دل را سر و رمی بخشند و در حقیقت ہیچ نیست مگر زیارت رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم و دیدن
اولیا احوال و انوار باطن و توفیق طاعت زیادہ گردد و واقعات مطابق نفس الامر باشد البتہ فوز
عظیم ست - دیدن رسول خدا و رویت الہی کہ آنرا تجلی صوری گفتہ اند نعمت خدای عز و جل ست
بہر قسمیکہ باشد از مناسبت راسخہ بشارت رسان ہست ھنیئا لارباب النعیم نعیمہا +
در وقت غلبہ خواطر التجا و تضرع بجناب الہی باید نمود و صورت مرشد نصب العین داشتہ بواسطہ او
التماس ازالۂ امراض باطنی باید فرمود - صفت افتقار را انکسار لازم باید گرفت و بر جفا و قفای

خلق تحمل و صبر عادت باید ساخت ؎ چیست معراج فنا این نیستی ٭ عاشقان را مذهب و دین نیستی ٭ نظر
بلند باید داشت و مجاری امور از تقدیر دانسته لب بچون و چرا نباید کشود حضرت انس رضی الله تعالی عنه خادم
رسول الله صلی الله علیه وسلم اگر در خدمتی تقصیر مینمود و اهل بیت او را ملامت می نمودند رسول خدا صلی الله
علیه وسلم میفرمودند هیچ مگوئید اگر مقدور بودی چنان کردی حاصل اینهمه تکلفات تهذیب اخلاق ست
بر طبق مکارم صفات رسول کریم فانه لعلی خلق عظیم صلی الله علیه وسلم در حدیث شریف ست
بعثت لاتمم مکارم الاخلاق از ورزش ذکر نفی و اثبات صفات بشریت کم شود و طریقش
آنست که هر ذمیمه را جدا جدا در تکرار کلمه طیبه بکلمه لا چند روز نفی باید کرد و بجای آن حب خدا ثابت باید نمود
تا آن ذمیمه زائل گردد و برخلاف هوای نفس کسب مقامات سلوک باید کرد غالب ست که ذمائم بمحامد
مبدل گردد حق نیست که رذائل صفات بعد تصفیه و تزکیه منکسر میشود استیصال ذمائم ممکن نیست در حدیث
وارد ست اگر بشنوید کوه از جا منقلع گشته تصدیق نمائید و اگر بشنوید که کسی از جبلت خود برگشته باور نکنید
لا تبدیل لخلق الله امیر المومنین عمر فاروق رضی الله تعالی عنه میفرمودند غضب من رفت
مگر بیش ازین در کفر صرف میشد حالا در حمایت اسلام ظهور می نماید - بعد فنا و اطمینان نفس تسلیم و رضا
وصف سالک میگردد و در فنای قلب از غلبه محبت نسبت افعال از عباد مسلوب میشود و جز فاعل
حقیقی در شهود سالک نمیماند - توسط و حد اعتدال در اکل و شرب و نوم و یقظه و اعمال و عبادت کاری
بس مشکل ست جهد باید کرد که اوقات موافق سنن خیر البشر صلی الله علیه وسلم مضبوط گردد و بعثت انبیا
علیهم السلام بجهت تحصیل حد اعتدال ست و بهر لیقوم الناس بالقسط نص قاطع ست
دریغا که از دوام توجه مبدأ فیاض آنقدر فیوض و برکات فائض میگردد که باطن از انوار و کیفیت محبت
لبریز گردیده بیرون میگردد - قصور اعمال خود پیش نظر داشتن و سابقه عنایت بی علت را دیدن کار گذار
رونده راه ست هر چند عمل بسیار کند از صفت استغنا و کبریا خائف بود و عذر تقصیر و امید واثق وسیله
قبول سازد گناه اندک را بسیار داند و نعمت قلیل را بسیار و دوام شکر و رضا لازم گیرد - کثرت درود و بهر ایام
و استغفار لازم حال روندگان راه است بر درس مکتوبات حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه که محتوی ست
بر مسائل شریعت و اسرار طریقت و معارف حقیقت و نکات سلوک و دقائق تصوف و انوار نسبت

بیان [illegible]

مع الله بعد عصر مداومت باید نمود که درین امر کشاد ابواب سعادت ست و دعای حزب البحر وظیفه صبح و شام و ختم حضرات خواجگان قدس الله اسرارهم هر روز بجهت حل مشکلات باید خواند نماز تهجد دوازده رکعت هر قدر که آسان باشد بقرائت سوره اخلاص یا سوره یٰس و نماز اشراق چهار رکعت و چاشت چهار یا شش رکعت وفی زوال چهار رکعت بیک سلام و شش یا بیست رکعت بعد سنت مغرب و چهار رکعت بعد سنت عشا و سنت عصر و تحیة وضو لازم باید گرفت تلاوت قران مجید یکدو جزو و کلمه تمجید و کلمه توحید صد صد بار و سبحان الله و بحمده وقت صبح و وقت خواب صد بار و ادعیه فوقیه که در حدیث صحیح ثابت ست معین باید نمود اما درین اعمال حضور قلبی ضرورست ـ حصول فنا که علامت آن بی شعوری از ماسوا و دوام توجه بجد است اگرچه درین طریقه زود میشود اما تحقق و تثبت آن مرتبه حالی که نسیان ماسوا و قطع علاقه علمی و حبی از دل گردد بعد مدت دراز دست میدهد سی سال از خدمت مشائخ کرام رحمة الله علیهم کسب مقامات طریقه کردیم و زیاده از سی سال ست که بطالبان حق عز و جل طریقه تلقین می نمائیم شصت سال شده باشد که بتوجهات حضرت سید رضی الله تعالی عنه بفنا قلبی مشرف شده ایم درین مدت شغل باطن بجهد تمام داشته حالا آثار فنا قلبی چنانچه باید ظاهر میشود ـ از ظهور کمال فنا بارها یقین میشود که ما ازین جهان انتقال کرده ایم و اگر دران وقت کسی آمده سلام میگوید معلوم میشود گویا بر قبر آمده تحیه سلام گفته است یکبار ازان حالت افاقت میشود گمان می بریم که هنوز زنده ایم و ازینجا رخت سفر بربسته ـ در وقت ظهور فنا آنقدر رویه قصور غالب می آید که خدمت و تعظیم مردم موجب تعجب میگردد چنانچه فقیر روزی در حضور حضرت شیخ مروحه جنبانی میکرد بخشونت تمام منع کردند روز دوم خود امر نمودند که برخیز و مروحه بجنبانید فرمودند دیروز نسبت فنائیه ظهور میداشت پنداشتم که شما از روی استهزا یادمی نمائید پس بخشونت منع نمودم درینوقت نسبت بقائیه ظاهرست و تجلی عظمت و کبریا الهی بر باطن جلوه گر گشته اگر تمام عالم بتعظیم برخیزد حق این مرتبه ادا نکرده باشد ـ شناخت تجلیات الهیه که متصل بر بواطن ارباب محبت و معرفت وارد می شود امری دشوارست نظر بصیرت تیز می باید تا کیفیات و تجلیات جدا جدا معلوم گردد ـ بعد حصول مقامات طریقه احوال سالک مثل مرقع تصویرات مختلف میگردد و گاهی نسبت مقامی ظهور نموده در کیفیات خود ش محظوظ میدارد و گاهی نسبت مقامی دیگر پرتو انداز گردیده حالتی دیگر بروی وقت می آرد اما چون نسبت متوسلان خاندان احمدیه بکمالات

وفوق آن میرسد از لطافت و بیرنگی تجلی ذاتی ادراک حالات متعذر میگردد که لطافت و صفا در جمیع مقامات
سافله موثر گردیده کیفیات را مستور می سازد و واقعات و منامات که دل خوش کن اطفال طریقه بود
نیز کم میشود آنجا جهالت در جهالت و نکارت محض ست در خلوتی نشسته بحفظ نسبت باطنی و دوام توجه بمبدأ
فیاض باید پرداخت و اوقات باداي اعمال ظاهری معمور باید داشت که نور اعمال سبب جمعیت و صفا
نسبت و حضور و آگاهی ست - از دوام مراقبه قوت در نسبت باطن و اشراف ملک و ملکوت و نظر متوجهست
دلها را نواختن دست میدهد و از کثرت ذکر تهلیل فنای صفات بشریت و از کثرت درود واقعات نیک و از
کثرت نوافل انکسار و شکست دلی و از کثرت تلاوت نور و صفا بهم میرسد ذکر تهلیل بلحاظ معنی مفید ست
در طریقه و محض تکرار لفظ سرمایه ثواب آخرت و مکفر سیئات ست - ذکر نفی و اثبات بحبس نفس کم از سه
صدبار فائده نمی بخشد و زیاده هر قدر باشد مفید تر ست حضرت خواجه نقشبند حبس نفس را شرط ذکر نمی فرمودند
مفید میگفتند اما دوام ذکر و وقوف قلبی و توجه بمبدأ فیاض رکن طریقه خود مقرر کرده اند رضی الله تعالے عنه
هوش در دم اول بذکر دل ضرورست چون ذکر قوت گیرد و آواز اسم ذات بسمع خیال رسد پس در هر نفس
توجه و آگهی بذات الهی باید داشت با حفظ خواطر از باطن و مجرد خطور خطره دل را باید گرفت تا وساوس حدیث
نفس هنگامه برپا نکند مانع از ورود فیض هجوم خواطر ست کثرت اسم ذات مثمر نسبت جذبه الهی ست
و نفی و اثبات جهت سلوک و قطع مسافت راه فائده دارد - ادراک کیفیات حالات باطنی در مرتبه
ولایت محظوظ می نماید و در کمالات نبوت یافت جز نکارت و جهالت وصف باطن نیست اما در مقامات
فوق اگرچه لطافت و بیرنگی لازم ست فی الجمله دست ادراک میرسد - لطافت و بیرنگی نسبت مجددیه
سبب انکار مردم میشود لهذا چون سیر سالک بکمالات میرسد مرا تردد بخاطر می آید که مبادا ترک طریقه نماید
انشاء الله تعالی اگر عمر وفا میکند سالکان را از مقامات سافله بمقامات عالیه بخواهیم رسانید مقصود باخدا
بودن و اتباع سنت نمودن ست و آن در هر مقام حاصل ست برد یقین و طمانینت از پیش طلب
که در مقامات عالیه مجددیه نقد وقت می شود اتصالی بی کیف بمقصود پیدا می شود ع اتصالی بے
تکیف بی قیاس ‌ هست رب الناس را با جان ناس ‌ در هیچ ذوقی و شوقی و حضوری بآن نمیرسد - راه
وصول بکمالات قریب ست که مسدود گردد و طریق طلابات مسلوک مانده درین آخر زمان مستعد ادها

از سلوک مقامات کوتاهی نموده بمقصود رسیدن اینها متعذر گردیده پیش ازین قریب سی سال شده باشد
که سیر طالبان بسرعت بود و کشف و وجدان نیک داشتند فی الحال اگر طالبی صادق از اصحاب فقیر باخلاص
و قدم سعی کسب فیوض طریقه نماید بعد مدت دراز بولایت قلبی یا فوق ان فائز گردد و بمقامات عالیه مجددیه
رسیدن سخت متعذر دار و کشف صحیح که سیر سالکان در مقامات مطابق واقع معلوم میشود بسیار نادر ست پس
بگفتن بشارات بر خدا افترا ست و سالک را مغرور نباید نمود تغیر حالات و ورود واردات و دوام توجه الی الله
و جمعیت خاطر و تعمیر اوقات بوظائف عبادات عمده نعمای الهی ست نسبت ارباب شوق و ذوق تاثیر گرم
و تیز دارد و اهل قلب را بسیار محظوظ می نماید و در جمیع طرق اهل الله کیفیات و تصرفات همان نسبت
شریفه جذب فرمای ارباب طلب ست لیکن از نسبت اهل اطمینان و جمعیت که بمرتبه کمالات نبوت
و فوق آن رسیده اند و آن خاصه طریقه مجددیه است انوار بسیار می آید و سالک زود تر ترقی می نماید تاثیر
گرم که بیتابی شوق می بخشد بسیار مفید ست اما در قرن اول ظهور جمعیت و طمانینت بود کما لا یخفی لهذا اصحاب
را از حرکات بی تابانه منع میکردند که صیحه و نعره بعد زمان اصحاب رسول خدا صلی الله علیه وسلم پیدا شده
علم مسائل ضروری خواندن یا در صحبت علما باستماع آموختن بجهت صحت عمل لازم ست - علم حدیث
جامع تفسیر و فقه و دقائق سلوک ست از برکات این علم نور ایمان می افزاید و توفیق عمل نیک و اخلاق
حسن پیدا می شود عجب ست که حدیث صحیح غیر منسوخ که محدثین بیان آن نموده اند و احوال رواة آن معلوم
و بچند واسطه بسید نبی معصوم که خطا ابران راه نیست بعمل نمی آرند و روایت فقه که ناقلان آن قضاة
و مفتیان اند و احوال ضبط و عدل آنها معلوم نیست و بزیاده از ده واسطه بسید مجتهد که خطا و صواب
از شان اوست معمول گردیده است رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا نکاح سنت انبیاست
علیهم الصلوة اما درینوقت که حلال مفقود ست و جهل شیوع یافته اکثر اولاد از حلیه علم و ادب معری
میباشند بسبب رواج بدعت در عقد نکاح خللها می آید عزوبت و تجرید در حق سالکان راه اولیست
باید از ان عشق ساختن و بعبادات دلی پرداختن و در شهر شهرت نداشتن و هیچ ارث و وارث نگذاشتن
دولتی ست بس بزرگ و شریف و در حدیث ست قال النبی صلی الله علیه وسلم ان اغبط
اولیائی عندی المؤمن خفیف الحاذ ذو حظ من الصلوة احسن عبادة ربه واطاعه

عصر صحابه و تابعین و تبع تابعین علما و زهاد مجتهدین زمان و در تجلی [illegible] ۱۲

فی السر و کان فی الناس لا یشار الیه بالاصابع و کان رزقه کفافا فصبر علی ذلک ثم نفض
بیده فقال عجلت منیته قلت بواکیه قل تراثه رواه احمد والترمذی وابن ماجه
بارہا شرف زیارت حبیب خدا صلی اللہ علیہ وسلم دریافته ایم و عنایات کثیره بحال خود دیده و در مرتبه
اخیر که سعادت زیارت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم حاصل شد بر فیل سوار بودند فرود آمده فرمودند بیایید
که ما و شما شاهنامهای خود را باهم ببینیم تعبیر این خواب هیچ بخاطر نمی آید یکبار بجمال جهان آرای سرور کائنات
علیه افضل الصلوة والتحیات مشرف شدم گویا در کنار آنحضرت برابر دراز کشیده ام و راحت نفس مبارک
بمن میرسد درین اثنا من تشنه شدم و پیرزادگان سرهندی در انجا حاضر اند آنحضرت یکی را امر باوردن آب
نمودند بنده عرض کردم یا رسول اللہ آنها پیرزادهای من اند فرمودند امتثال امر ما می نمایند پس عزیزے
ازانها آب آورد و من سیر خوردم عرض کردم یا رسول اللہ حضرت در حق مجدد الف ثانی چه میفرمایند
فرمودند مثل ایشان در امت من دیگر کیست عرض کردم یا رسول اللہ مکتوبات ایشان بنظر مبارک
گذشته است فرمودند اگر چیزی یاد است بخوانید بنده این عبارت بعضے مکتوب ایشان انه تعالی وراء
الوراء ثم وراء الوراء خواندم بسیار پسند نمودند و حظها فرمودند - فرمودند باز بخوانید باز این عبارت
عرض نمودم زیاده تر تحسین نمودند و این حالت امتداد کشید وقت صبح یکی از عزیزان پگاه آمده گفت
من امشب خوابی دیده ام که شما رویای خوابی دیده اید آن رویا کدام ست فقیر این رویا پیش او گفتم بسیار
متعجب شد از نفس مبارک صحبت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم من خود را سراپا نور و حضور دریافتم و از
کیفیت های این خواب که بهتر از امر بیداری ست تا چند روز هیچ عطش و اشتها نبود - در منامی دیدم
که در صحرای وسیع چبوتره ایست کلان و اولیاء بسیار در آنجا حلقه مراقبه دارند و در وسط حلقه حضرت خواجه
نقشبند دو زانو و حضرت جنید قدس اللہ اسرارهما محتبی نشسته اند و آثار استغنا از ماسوا و کیفیات
حالات فنا بر سید الطائفه ظاهر ست همه کس ازانجا برخاستند گفتم کجا میروند کسی گفت باستقبال امیر المومنین
علی مرتضی رضی اللہ تعالی عنه پس حضرت امیر تشریف فرما شدند شخصی گلیم پوش سر و پا برهنه ژولیده
مو همراه حضرت امیر نمودار گشت آنحضرت دستش در دست خود بکمال تواضع و تعظیم گرفته اند گفتم این
کیست کسی گفت خیر التابعین اویس قرنی ست انجا حجره مصفا در کمال نورانیت ظاهر شد همه عزیزان

وران حجره درآمدند گفتم کجا رفتند کسی گفت امروز عرس حضرت غوث الثقلین ست بتقریب عرس تشریف بروند. وقتیکه فنا ذاتی بر نسبت باطن ظهوری و سالک بوصف بیخودی و استغراق موصوف میگردد وجه خود را در واقعات مرده می بیند و نسیان و بی شعوری لازم حال او میشود در ایامی که فقیر را فنای قلبی بتوجهات حضرت سید رضی الله تعالی عنه دست داد و قطع علائق و زوال هوا از دل گشت در واقعه می بینم که سر من از تن جدا شد اما کلمه طیبه بر زبان جاریست و نیز دیدم گویا من مرده ام تجهیز و تکفین من می نمایند پس جنازه برداشته بطرف مزار حضرت خواجه قطب الدین رحمة الله علیه برای دفن بردند و روح من همراه ایشانست تا آنکه جنازه را در قبر نهاده قبر را بخاک انباشتند و من بر سر دیواری نشسته ام منکر و نکیر بوضعی که در حدیث ثابت ست آمده و ندانی بر زمین زده درون قبر درآمدند و جان مرا با نعش علاقه پیدا شد جواب و سوال کرده رفتند و من در قبر بآرام تمام بخواب رفتم و نیز دیدم که من ازین جهان درگذشتم و مردم بعد تجهیز و تکفین میخواهند که جنازه را بردارند ناگهان جنازه در هوا پرواز نموده روان شد و مردم در قفای جنازه میروند و روح من با ایشانست درینوقت رباعی خود بیاد آمد رباعی مظهر تشویش چشم و گوشی نشوی * سرمایه جوش و خروشی نشوی * باید که بپای خود روی تا سر گور * ای جوهر پاک بار دوشی نشوی * از فرط محبت که فقیر را بجناب امیر المومنین حضرت ابو بکر صدیق رضی الله تعالی عنه ثابت ست و سر منشا نسبت علیه نقشبندیه ایشان اند اگر بمقتضای بشریت غشاوه پرده بر نسبت باطنی عارض میشود خود بخود رجوع بآنجناب پیدا گشته بالتفات ایشان رفع کدورت میشود و یکبار قصیده در مدح ایشان گفته بودم عنایت بسیار بحال فقیر نموده از روی تواضع فرمودند ما لائق اینهمه ستایش نیستیم. نسبت ما بجناب امیر المومنین حضرت علی کرم الله وجهه میرسد و فقیر را نیازی خاص بآنجناب ثابت ست در وقت عروض عارضه جسمانی توجه بآنحضرت واقع میشود و سبب حصول شفا میگردد و یکبار قصیده که مطلعش اینست ؎ فروغ چشم آگاهی امیر المومنین حیدر * ترانگشت ید اللهی امیر المومنین حیدر * بجناب ایشان عرض نمودم نوازشها فرمودند. محبت ائمه اهل بیت اطهار رضی الله تعالی عنهم موجب ایمان و سرمایه بقای تصدیق و ایقان ست هیچ عملی بجز محبت این اکابر رضی الله تعالی عنهم وسیله نجات نداریم ؎ نکرد مظهر ما طاعتی در رفت بخاک * نجات خود بتولای بو تراب گذاشت * معارف حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه موافق کتاب و سنت ست و جائی که اعتراضات وارد نموده اند ایشان خود

جواب آن از تحریر فرموده اند نزد انصاف کافیست و بسا کلمات که ارباب ظاهر بر آن گرفتهامی نمایند از اولیای کرام جهت ارشده بی تاویل درست نمی شود پس هر تاویلی که در چنین سخنها کرده میشود از غلبهٔ احوال یا از عدم مساعدت الفاظ بمعانی مقصوده یا امر الهی باظهار آن در کلام ایشان نیز جاریست و شیخ عبدالحق محدث رحمة الله علیه اگرچه در اوائل حال بر بعض معارف ایشان اعتراضات نوشته اما در آخر از آن باز آمده بخدمت خواجه حسام الدین خلیفه حضرت خواجه باقی بالله رحمة الله علیهما نوشته که درین ایام صفائی فقیر بخدمت میان شیخ احمد سلمه الله تعالی از حد متجاوز است و اصلا پرده بشریت و غشاوه جبلیت بمیان نمانده قطع نظر از رعایت طریقه و انصاف و حکم عقل که با چنین عزیزان و بزرگان بد نباید بود و بر باطن بطریق ذوق و وجدان و غلبه چیزی افتاده که زبان از تقریر آن لال است سبحان الله مقلب القلوب مبدل الاحوال شاید ظاهر بینان استبعاد کنند من نمیدانم که حال چیست و چه منوال است انتهی و رسیدن آزار از بادشاه بایشان دلیل کمال متابعت ایشانست انبیاء کرام را علیهم السلام یوسف علیه السلام در زندان اعتکاف داشتند و سید المرسلین علیه افضل الصلوة در محصب اتروا فرمودند مخلصان در رد و دفع اعتراضات و شبهات رسائل نوشته اند و بهترین رسائل رد شبهات رساله میرزا محمد بیگ بدخشی است که در مکه شریف تحریر نموده بمهر مفتیان چار مذهب رسانیده. فیض الهی بی نهایت است و بمقتضای استعداد هر یکی از اولیا ظهور یافته الله تعالی متاخران را باقتضای حکمت بالغه خود کمالاتی عنایت فرموده که از متقدمان آن همه علوم و فیوض مروی نیست در انبیا علیهم السلام تفاضل ثابت است و در اولیا نیز فضل یکی بر دیگری ثابت مقاماتی که حضرت مجدد بآن امتیاز دارند از بسکه مستفیدان طریقه ایشان بآن درجات و حالات رسیده اند و اقرار آن علوم و کیفیات نموده در آن مقام اشتباهی نمانده که خبر متواتر مفید صدق و یقین است کسیکه بآن مقامات نرسید استبعاد آن مینماید از جهل خود معذور است ظهور خرق عادات شرط علو کمالات نیست اصحاب کرام رضی الله تعالی عنهم با وجود علو درجات که هیچ ولی بآن نتواند رسید مصدر کثرت خوارق عادات و نسبتها شوق و ذوق و جذبه و استغراق نبودند - حضرت حافظ محمد محسن پیر حضرت سید نور محمد حضرت ایشان محمد معصوم رحمة الله علیهم بجهت استفاده رفتند ایشان فرمودند که بزرگان شما انکار بزرگان ما میکردند شما بانکار آمدید یا باقرار گفتند بجهت استعداد از انکار پس بالتزام صحبت ایشان بکمال و تکمیل رسیدند - حضرت شیخ عبدالاحد استفاده

ازپدر و عم خود نموده نسبت حضرتین را برابر سید السنن رحمة الله علیهم و در نسبت سعیدی و معصومی فرقی
نمیکردند میفرمودند که در نظر من هر دو بزرگ برابر اند چنانچه دو دانه تسبیح متصل امام واقع میشود اما الله تعالی
مارا امتیازی در نسبتهای حضرتین بخشیده است که در نسبت سعیدی اضمحلال و بیخودی که لائق مقام خلت است
بسیار است و در نسبت معصومی صفا و لمعان که مناسب مقام محبوبیت ست بسیار در کمالات نبوت
و دیگر مقامات در نسبت سعیدی قوت زیاده است و در ولایات نسبت معصومی قوت بیشتر دارد بمقامات
خصوصه حضرت مجدد غیر ازین هر دو صاحبزاده دیگر مشرف نگشته رحمة الله علیهم - در اول که تلقین توبه بطالبان
مینمودم بر توبه نصوح تاکید و مبالغه میکردم - شبی حضرت شیخ پیر خود را رضی الله تعالی عنه در خواب دیدم بحال
فقیر عنایت نمودند در آنجا قوالی حاضر شد او را نیز توجه دادند وی را حالت عجیب رو داد برخاسته مزامیر اشکست
و از نامشروع توبه کرد فرمودند طریقه توبه اینست یعنی چون نسبت باطن برطالب غالب می آید کار خود مینماید
از آن روز تعرض از استغفار حق توبه بگذاشتم که توبه مجمل کافیست و توبه نصوح بر وقت حاصل میشود -
گروهی از دانشمندان از فقیر پرسیدند که طریقه نقشبندیه را بر دیگر طرق چه مزیت یافتید که آنرا اختیار
کردید گفتم این طریقه منطبق بر کتاب و سنت ست که ثبوت آن قطعی ست و آنچه منطبق به قطعی ست
نیز قطعی است از ممارست اشتغال این طریقه توفیق اتباع سنت حاصل میشود و از متابعت شریعت انوار
این طریقه می افزاید - همچنین ابلیس بصورت ملای خشک متمثل شده از فقیر پرسید که بر مزاج شما شورش
عشق غالب ست و طبیعت با شعار عاشقانه راغب این چنین طریقه بی کیفیت که در آنجا سماع را بار نیست
و پا و از جهر و غیره کار نه چرا اختیار نمودید گفتم عقیدت و محبت بمقتضای حکمت بالغه جناب باریست سبحانه
گفت درینصورت ناچار یست مرا از سوال متعنتانه او غضب آمد میخواستم که شیشی گرفته بر چنگ زنم نفتنه
غائب شد - شبی حضرت شیخ سیف الدین پیر حضرت سید رحمة الله علیهما برای تهجد برخاستند آواز نی
بگوش ایشان رسیده بی تابانه بسجود افتادند ضربی بدست مبارک ایشان آمده فرمودند مردم ما ابید رو
میگویند بی درد ایشانند که برتاثیر سماع صبر می نمایند - بزرگی ازین طریقه در راهی میرفت آواز سماع
بگوشش رسید تاب نیاورده به نشست و شورش را ضبط می نمود حدت گرمی کاسه سر را بشگافت
گفت سماع مهلک ست ازین سبب حرام گردیده - در خانقاه حضرت شیخ سیف الدین پیر حضرت سید

رحمة الله علیهما هر روز چهار صد کس درویش بجهت استفاده جمع می آمدند و موافق فرمایش طعامها پخته میشد
و باوجود اینهمه تنعم سالکان بمقام بلند میرسیدند که مدار این طریقه بر همت و توجه مرشد است یکی از ارباب این
طریقه خواست که تقلیل غذا نماید پیرش فرمود در حصول فیوض طریقه حاجت باینچنین اعمال نیست که
بزرگان ما بنای کار بر دوام وقوف قلبی و صحبت مرشد نهاده اند ثمرهٔ زهد و مجاهدات شاقه خرق عادات
و تصرفات است و حاصل دوام ذکر و توجه الی الله و اتباع سنت کثرت انوار و برکات عوام ظاهر بین را
نظر بر ظهور خرق عادات بود و خواص معنی آگاه را مراد تصفیه قلبی و نسبت مع الله باشد ـ حضرت محمد صدیق
پیر حضرت حافظ سعد الله رحمة الله علیهما بدین یکی از اولاد و امجاد حضرت غوث الثقلین رضی الله تعالی عنه
رفتند وی از عجب صاحبزادگی و حشمت ظاهری خود بتعظیم ایشان نپرداخت اصحاب ایشان ازین بی
ادبی ناخوش شده بخدمت ایشان التماس و الحاح نمودند تا بصرف همت ایشان طریقه نقشبندیه از ایشان
گرفت و بحالات نیک رسید اقربای او از رجوع باین طریقه ناپسند آمد گفتند طریقه آبا و کرام خود گذاشته
طریقه دیگران اختیار کردی گفت خدا نه قادری است و نه چشتی هر کجا مقصود یافتم بطلب آن شتافتم
جنازه حضرت محمد صدیق رحمة الله علیه بسهرند برده دفن کردند در راه وقت اذان جواب اذان از جنازه
ایشان مسموع گشت ـ یکبار زنی بی ادب بخدمت حضرت شیخ عبد الاحد رحمة الله علیه ناسزا گفت ایشان
صبر کردند معلوم نمودند که غیرت الهی در صدد انتقام او بحرکت می آید یکی را از حاضران فرمودند که آن بی ادب
را بسر چنگی زند وی توقف نمود ناگهان آن زن بیفتاد و بمرد بآن متوقف خطاب نموده عتاب کردند که
خون او بر گردن تو شد اگر امتثال امر ما میکردی آن بی ادب جان نمیداد و بسلامت میماند ـ امتثال
امر مشایخ بی توقف باید نمود که در ضمن آن حکمتها مضمر باشد ـ شاه گلشن از خلفای حضرت شیخ عبد الاحد
رحمة الله علیهما بکمال زهد و ریاضت موصوف بودند میتوان گفت که محل غبطه سالکان خانقاه حضرت
جنید اند رحمة الله علیه میگفتند که مرا بعد سه روز اندیشه خوردن در طبیعت پیدا میشود در وقت شدت
جوع برگ درختان یا آنچه از پوست خیار و خربزه می یافتند در آب پاک کرده میخوردند کهنه گلیمی بود که تا
سی سال بر دوش مبارک خود داشتند یکبار برای افطار روزه در شدت گرما آب حوض طلبیدند کسی
عرض نمود که درینجا چاهیست آب سرد و شیرین دارد فرمودند از چندین سال ما درین مسجد سکونت

داریم ہرگز ورہم ماہم نیامدہ کہ درینجا چاہ ہست وقت شدت تشنگی آب حوض خوردہ میشود یکبار شخصی صد
دینار بہدیہ ایشان فرستاد فوراً برخاستند کہ برما حج فرض شد ساعتی نگذشتہ بود کہ باز آمدند گفتند سائلے
سوال کرد آن صرہ بادو دادم فرضیت حج از ذمہ ساقط گشت یکبار خواستند کہ اداء زکوۃ نمایند کہ در اداء
ہر فرض الہی قرب خاص حاصل میشود و ہرگاہ نصاب و زکوۃ فراہم گشت زکوۃ و نصاب ہر دو در راہ
خدا دادند کہ مقصود حاصل شد نصاب زر بچہ کار می آید کہ خزینہ فقراء بابا لله الله ست سبحانہ جماعہ از
فقراء مداری رقص و شغب داشتند در دل یکی از اہل تماشا گذشت کہ درین بدعتیان کسی از اہل
کمال خواہد بود یکی از انہا نزدیک آمدہ گفت ؎ خاکساران جہان را بحقارت منگر ✽ توچہ دانی کہ درین
گرد سواری باشد ✽ انکار ہیچکس نباید نمود درین صور معانی حقیقت جلوہ گر ست - نواب مکرم خان
رحمۃ الله علیہ از حضرت ایشان محمد معصوم رضی الله تعالی عنہ استفادۂ کمالات باطنی دارند - روزے
عالمگیر بادشاہ از ایشان پرسید کہ عمر شما چیست گفتند چہار سال ہر قدر کہ بخدمت پیر بزرگوار بسر بردہ ام
عمر ہمانست باقی وبال آخرت ست اوقات ہمان بود کہ با یار بسر رفت ✽ باقی ہمہ بیحاصلی و بیخبری بود
در طعام نواب مکرم خان تکلفات بسیار بود بحد اسراف رسیدہ باشد با حضرت سید رضی الله تعالی عنہ
با نہمہ احتیاط و کمال تقوی گاہی طعام ایشان میخوردند میفرمودند از برکات طعام ایشان انقدر نور
باطن می افزاید گویا طعام نخوردہ ایم دوگانہ نماز ادا کردہ شدہ از غلبہ محبت حضرت ایشان محمد معصوم
و ظہور انوار نسبت تمام اشیاء ایشان نور شدہ بود مثنوی از محبت تلخہا شیرین شود ✽ از محبت تلخہا
شیرین شود ✽ از محبت سرکہ ہا مل میشود ✽ از محبت خارہا گل میشود ✽ ایشان بجناب پیر خود نوشتند
کہ محبت شما بر محبت خدا و رسول صلی الله علیہ وسلم غالب ست و موجب انفعال میشود در جواب
بر نگاشتند کہ محبت پیر ہمین محبت خدا و رسول ست و سبب جذب کمالات الہیہ کہ در باطن پیر ثابت
می شود فرد چون دیدہ عقل آمد احوال ✽ معبود تو سر بیست اول وقت انتقال نواب مکرم خان تبرک
کلاہ حضرت خواجہ احرار بر سر ایشان نہادند ایشان بنور فراست دریافتہ چشم بکشادند کہ تبرک کلاہ پیر من
بیارید وسیلہ من بدرگاہ الہی ذات ایشانست در انوار نسبت قدمای نقشبندیہ و انوار نسبت احمدیہ
فرقہا ست و در کیفیات نیز تفاوتہا ست و اتفاقی کہ پیر بکمال مستفید خود دارد از پیران پیر کم ظاہر شد

که اینجا بسبب قرب ایدان معیتی قوی متحقق ست۔ روزی حضرت شیخ بزیارت مزار حضرت سید و نواب
مکرم خان که در یکجا واقع ست رحمة الله علیهم رفتند بعد توجه بهر دو مزار فرمودند نسبت هر دو بزرگ یکی ست
اما نسبت فقر و ورع مزار حضرت سید در نورانیت و لمعان امتیاز تمام دارد از حضرت شیخ عبد الاحد رحمة الله علیه
دو کس طریقه گرفتند یکی طریقه قادری اخذ کرد دیگری طریقه نقشبندیه اختیار نمود ایشان فرمودند که
روح مبارک حضرت غوث الاعظم تشریف آورده صورت مثالی مرید خاندان خود را همراه بردند و
حضرت خواجه نقشبند تشریف فرما شده صورت مثالی معتقد خود را با خود بردند رحمة الله علیهم۔ در توسل
بجناب الهی هر یکی از مشائخ طریقه حبل المتین ست که بمراتب قرب فائز میگرداند مستفید اگر فیضی حاصل
نمود رهی سعادت و یکی از ایشان گردید التفات غوث الثقلین بحال متوسلان طریقهٔ علیهٔ ایشان
بسیار معلوم شد با هیچکس از اهل این طریقه ملاقات نشده که توجه مبارک آنحضرت بحالش مبذول
نیست همچنین عنایت حضرت خواجه نقشبند بحال معتقدان خود مصروف ست مثلان و صحرا یا وقت
خواب اسباب و اسپان خود بحمایت حضرت خواجه می سپارند و تائیدات از غیب همراه ایشان مے شود
و درینباب حکایات بسیارست تحریر آن باطالت میرساند سلطان المشائخ نظام الدین اولیا رحمة الله علیه
بحال زائران مزار خود عنایت بسیار میفرمایند همچنین شیخ جلال پانی پتی التفاتها می نمایند حضرت خواجه
قطب الدین را در شهود شان استغراق بسیارست حضرت خواجه شمس الدین را هیچ التفات بما سوا نیست
رحمة الله علیهم غرض وقوف نسبت این اکابر بمرتبه ایست که زبان از تقریر آن لال ست بلکه در مقابله
نسبتهای باطنی این عزیزان و قدمای صوفیه علیه میتوان گفت که ما مردم را ازین راه بهره نیست۔ سر
مزار امام بدر الدین رحمة الله علیه در پانی پت مراقبه نمودیم چندانکه غور و توجه کردیم اثری از نسبت ظاهر
نشد بعد از امتداد بسیار دفعةً نسبت ایشان در غایت لطافت ظاهر گشت معلوم شد که سلوک ایشان
بطریقه معهوده صوفیه نیست در راه خدا بشهادت رسیدند دفعةً در مراتب قرب بطریق اصطفا فائز
گردیدند همچنین ست احوال شهیدان که در راه حق دفعةً جان فدا نمودند دفعةً جذبات عنایات الهی ایشان را
بمقامات قرب فائز گردانید۔ حضرت شاه ولی الله محدث رحمة الله طریقه جدیده بیان نموده اند و در
تحقیق اسرار معرفت و غوامض علوم طرز خاص دارند با اینهمه علوم و کمالات از علماء ربانی اند مثل

ایشان و محققان صوفیه که جامع اند در علم ظاهر و باطن و علم نو بیان کرده اند چند کس گذشته باشند - اولیا
خدمت را می شناسیم و با اینها ملاقات میشود اما اظهار اینها مرضی الهی نیست - با قطب لشکر نادر شاه ملاقات
شده بود در یک معامله مهر قاضی لاهوری می بایست با وی گفتم در پاسی از روز کاغذ را بمهر قاضی آنجا مسجل کرده
آورده گفت - قاضی را شغلی بود لهذا دیر آمد و الا در یکساعت رفتن و آمدن من می شود - یکبار مبلغی از زر
برای نکاح دختر فقیری در کار بود در نیم شب او در قلعه رفته از بالین محمد شاه بادشاه که هر شب صره هزار روپیه
برائے صرف ساکین خلوت نشین زیر سر خود میداشت آن صره گرفته برداشت بادشاه را خبر شد پنداشت
اگر وزدست گفت من آنم که بواسطه من از جان محفوظ مانده اید گفت ... دیگر طلب نمایم فرمود همین قدر
کافی است - از جمیع اعمال ما از غیر دوام توجه بمبدأ فیض و محبت مشائخ ... م رحمة الله علیهم نیست هر عمل را
کیفیتی دیگر ست و جامع کیفیات نماز ست که متضمن انوار اذکار از تلا ... و تسبیح و درود و استغفار ست و صحیح
و اصیل ترین حالات که باحوال قرن اول مشابه باشد در نماز حاصل ... شود اگر آداب آن کما حقه بجا آورده
شود - تلاوت قرآن مجید موجب صفائی باطن و رفع قبض قلبی ست ... با حروف و تحسین صوت خود می
باید نمود و در جهر متوسط که در تلاوت قرآن مجید کرده میشود ذوق و فهام ... میدهد - در رمضان المبارک ترقیات
نسبت باطنی بسیار واقع میشود و احتیاط صیام از غیبت و کذب واجب ست و الا روزه جز فاقه بیش نیست
جهد باید نمود تا رضای این ماه و ادای حق صوم حاصل گردد یکی از بزرگان این ماه را بصورت مردے
پارسا دید پرسید شما از اهل صیام راضی میروید گفت با ضاعت حق صوم مرا ناخوش نمودند مگر حجة الله نقشبند
رحمة الله علیه که بعذر مرض روزه نتوانستند گرفت اما از جهت انفعال داشتند انفعال ایشان از صوم
مردم مرا پسندیده آمد - انوار و برکات این ماه متبرک از غره شعبان ظهور می نماید گویا هلال فیوض این شهر
طلوع نموده از نصف شعبان چنان معلوم میشود که آن هلال بدر تابان گردیده و انوار آن ماه متبرک جهان را
منور گردانیده و از شب غره آن شهر چنان دریافت می شود که آفتاب فیوض الهی از حجاب سحاب درخشان
گشت - شب قدر بر سبیل بدلیت در شبی از شبهای اوتار می شود و بیست و هفتم معین نیست مگر درین شب
بسبب کثرت دعا و نماز که در مردم احیای این شب معمول ست برکات بسیار دریافت میشود و گاهی
شب قدر درین تاریخ نیز میشود و جمعیت و حضور این ایام ذخیره تمام سال می شود از مجربات ست که اگر درین ماه

قصوری و فتوری راه یافته در تمام سال اثران میماند بنده شنیدم زبانی استاد خود که از حدیث شریف مستفاد میگردد که اگر این ماه بجمعیت و طاعت میگذرد در سائر سال بتوفیق نیک و جمعیت محظوظ میدارد حضرت شیخ رحمة الله علیه در هر سال اعتکاف در عشره اخیره ماه رمضان میفرمودند کسانی که بمقامات اجازت طریقه میرسیدند درین ایام بعطای خرقه تبرک آنهارا سرفراز می نمودند و تاکید میکردند که درین اوقات مردم در حلقه مراقبه البته حاضر شوند تا از ترقیات باطنی بهره یاب گردند بعد انقضای رمضان میفرمودند که از برکات صیام نسبت های عزیزان کثیر الانوار و پر از لمعان گردیده - افسوس که تمام سال چرا رمضان نشده اگرچه در صوم هر وقتی که باشد صفا حاصل است و از برکات این وعده انا اجزی به خالی نیست - لیکن کیفیات صیام رمضان شریف ندارد حضرت شیخ ارشاد می نمودند که معلومات و وجدانیات شما تمام صحیح است و سر مو خلافی ندارد و کشف و وجدان فقیر با پیران کبار خود همیشه مطابق می افتاد مگر یکبار از فقیر خطائی واقع شد که حضرت شیخ در حق بزرگی فرمودند نسبت شما تا بکمالات رسیده است بنده خلاف آن عرض نمود فرمودند در دید شما خطا رفته است انچه ما گفتیم صحیح است اما چون چندروز بحال بنده عنایت نموده فرمودند که دید شما صحیح بود ما خطا کردیم فقیر در گفتن بشارت مقامات بسیار تامل مینماید و الا انوار آن مقام در باطن سالک عیان می بیند باز متوقع الهام میشود و باز استفسار تعبیرات حالات او میکند اگر درین معامله الهام موافق گردید و حالات کیفیات در باطن او جدید رو داد پس بشارت آن مقام میگوییم که ترا در آن مقام مناسبتی بهم رسیده است بعرض وقوف نه آنکه نسبت باطن مثل اولیا متقدمین حاصل شده تا مساوات لازم آید اگر بر ذکر و مراقبه مواظبت کنی و با مجاری قضا رضا پیش گیری از فتوحات آن مقام تمتعات خواهی گرفت مستفیدان توجهی الی الله و انقطاعی زماسوا با اذواق و کیفیات از صحبت مرشدان حاصل نموده در خلوتها نشسته بتعمیر اوقات بوظائف و عبادات در مقامات الهیه ترقیات نموده اند در مبدأ فیاض تجلی نیست قصور در همم سالکان است یکی از اجله نعمای الهی درباره فقیر که شکر آن مقدور بیان نیست آنست که فقیر را درین وقت کشف مقامات الهیه مطابق نفس الامر و تسلیک سالکان راه تا غایت این طریقه از بزرگان این خاندان که درین وقت ارشاد طالبان مینمایند امتیاز بخشید - خواطر قلوب عزیزان زیاده تر از ایشان می شناسم که درچه باب خطور می نماید ما فقیریم مقدور بداو انداریم بتوسل بجناب پیران کبار سلب امراض می نمائیم

وبعنایت الهی اینهارا شفا حاصل میشود دیکبار بی زاد و راحله بسفر میر فتم الله تعالی در هر منزل از دست بیگانگان سامان ضروری مهیا می نمود ناگهان در راه بارانی شدید نازل شد هوا سرد بود و رفقا ایذا کشیدند دعا نمودم الهی باران گرد برگرد ما ببارد و ما با رفیقان خشک بمنزل رسیم آنچنان واقع شد - در اوائل حال مردم را که طریقه از من گرفته بودند از اظهار نام خود منع کرده بودم که پیش هر کسی نام فقیر نباید گرفت روزی حضرت حافظ سعد الله رحمة الله علیه از محمد رفیع پرسیدند که شما طریقه از که گرفته اید وی گفت از بزرگان خود بالیتی که در برو آنحضرت نام فقیر میگرفتند مرا غیرتی آمد و سخت ناخوش شدم دیدم که مشائخ طریقه تا حضرت ابابکر صدیق رضوان الله علیهم از وی برگشتند در دو سه روز هلاک شد مزاج فقیر نازک است و غضب او رنهایت شدت و این معنی شایان هدایت و ارشاد نیست سالها دعا نمودیم تا الله تعالی تیغ غضب مارا کند فرمود اما جذب غضب چنانچه باید نرفته است و مغضوب علیه را البته ایذا میرسد و نسبت باطنش تباه می شود و بمجرد غضب نسبت او مثل شهاب ثاقب از مقام خود فرود می آید و باندک رضای خاطر نسبت مرضی عنه مانند هوای آتشین بفوق میرود هر چند طریق اجابت دعوت از طرق مسنونه است لیکن درین حیز زمان از فساد نیات و فقدان شرائط عدم اجابت آن اولیست زیرا که یاران زمانه بیشتر از ضیق معاشی در حالت گرفتاری بسیار معذور ولی مقدور ندیضیافت چه رسد بتکلف زر سودی قرض کشیده ضیافت میکنند پس مشروعیت ضیافت اینطور معلوم و فقیر بیشتر مضرتهای اینطور ضیافت از راه تجربه و نور فراست دریافته ترک آن نموده که المؤمن لا یلدغ فی جحر واحد مرتین حدیث صحیح است فقیر را در قبول نیاز شرائط کثیره است **اول** آنکه صاحب نیاز اشراف و نجیب باشد **دوم** آنکه با دنیا داران که محل شبه اند چندان اختلاط ندارد **سوم** آنکه اندک صلاح و تقوی هم دارد **چهارم** آنکه حرام را از حلال بشناسد **پنجم** آنکه از دوا غصب نسبت تازه وارد نشده باشد **ششم** آنکه از اخلاص دل و خلوص نیت آورده باشد باینطور که از صمیم قلب بداند که اگر حضرت این نیاز قبول خواهند فرمود مارا ممنون و مرهون خواهند نمود پس اینطور نیاز قبول می افتد بلکه حق سبحانه و تعالی مارا فراستی عطا فرموده است که از نور آن اینطور دقائق خفیه ظاهر میشود و خلاف این عقیده مقبول نمیگردد فقیر شقی و سعید را از جبین مردم می شناسم و مرتبه ابدال را از غیر ابدال با آنکه مستور الحال میباشند امتیاز میکنم فقیر از یاران خود نا امید نمیشوم مگر از دو چیز یکی از اختلاط با دنیا داران دوم سوء اعتقاد

[illegible] وابن ماجه

با پیران لیکن بقدر حاجت اختلاط با ایشان مضائقه ندارد و بشرط صلاح نیت و محافظت نسبت و تب
مستوفیه حق سبحانه از وقتی که در عرصه ظهور آورده گاهی نظر رحمت بروی نکرده اگر میکرد بمقدار پر پشه در
نصیب کفار نمیرسید بلکه تمام و کمال و رحصه مسلمانان خوان یغما میشد - الحمد لله که دنیاداران اینوقت با فقرا
سری ندارند و الا ایشانرا نه حال میماند نه فراغ وقت چنانکه حضرت خواجه هاشم کشمی در مقامات حضرت مجدد
رضی الله تعالی عنه میفرمایند که روزی بنده در خدمت خواجه حسام الدین احمد که از خلفای حضرت خواجه
باقی بالله اند حاضر بود یکی از حاضران شکوه اغنیا و امرای روزگار آغاز نمود که با فقرا سری ندارند و صحبت
این طائفه بجا نمی آرند چنانکه امرای سابق بجا می آوردند حضرت خواجه فرمودند که ای برادر این را از حکمتهای
الهی دان در حق فقرای این عهد زیرا که فقرای زمانه پیش را آنقدر از دنیا و اهل آن اجتناب بود که هرچند
اغنیا با ایشان راه ارتباط میکشودند ایشان بیشتر از صحبت آنها احتراز مینمودند و فقرای اینوقت ما اکثر
ایشان چنانند که اگر امرا و اغنیا بجانب ایشان التفات نمایند و راه مخالطت و مودت کشایند ناچار این
درویشان را در وضع فقر و انزوای ایشان فتور تمام روی دهد پس کرم الهی با این فقرا حارس و حافظ است
جاییکه پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم قدم گذاشته است حضرت صدیق اکبر رضی الله تعالی عنه در ان جا سر نهاده
و حضرت صدیق اکبر جاییکه قدم گذاشته حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه در آنجا سر نهاده و حضرت مجدد
جاییکه قدم گذاشته فقیر در آنجا سر نهاده یعنی فقیر اصلا درین طریقه تصرف نکرده مگر در دو جای یکی آنکه در وقت
توجه گونه حرکت بدن میکند - دوم بشمار نفس توجه میدهد و این هم از بعض اکابر این طریقه اخذ نموده
که در حرکت اثر توجه در قلب متوجه الیه بقوت و سرعت میرسد و در شمار نفس رعایت مساوات در توجه
بیاران میشود و نیز ازین عمل تفاوت استعداد طلاب معلوم میگردد آنچه فقیر از بعض اذواق و مواجید
خود اظهار میکند محمول بر دعوای کمال و تزکیه نفس نباید کرد بلکه تحدیث نعمت امریست که بآن
ماموریم وَ اَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ اگر نعمتی را از نعمای الهی که بر صوفی نازل میشود اخفا نماید حق
شکر آن تلف کرده باشد مثلاً شخصی طویل القامت ست در وقت بیان خود را قصیر القامت نگفته اند
و اگر گوید دروغ گفته باشد -

نصایح و وصایا

طریق ورع و تقوی پیش گیر و متابعت مصطفی بجان بپذیر صلی اللہ علیہ وسلم احوال خود بر کتاب و سنت
عرض نما اگر موافق است شایان قبول انکار و اگر مخالف است مردود پندار بالتزام عقیدہ اہل سنت
وجماعت حدیث و فقہ آموز و در صحبت علما ثواب اخروی اندوز و در عمل بر حدیث مواظبت کن اگر
میتوانی والا گاہی بعمل آر تا از نور آن محروم نمانی عمل بہ نیت اتباع حبیب خدا یا بمحض رضا رسوے
اختیار کن و دل را از اعراض ہر دو جہان بیزار کن عملت چیست کہ آنرا در معرض ہیچ آری استطاعت
از کیست کہ آنرا بخود منسوب پنداری بالتزام خلوت صفائی وقت بدست آر کہ سرمایہ درویشی نقد
صفاست از اسباب دنیا آنچہ گیری مختصر گیر کہ حطام دنیوی را روز حساب در قفاست در عبادت و ذکر
خدا خود را گرم ساز عمل امروز بفردا میانداز در صحبت مشائخ رسوخ عقیدت بیفزا کہ دوستی دوستان
خداست موجب قرب خدا و حضور پیر التفات بغیر منہ و در صحبت او بر نوافل طاعت میفزا تا ممکن است
اوقات بصبر و توکل بسر کن و اندیشہ التجا بغیر از سر بدر کن کار خود را بخدا سپار و بموت یقین و صدق
وعدہ او را سرمایہ خلوت انکار در دل تو اگر تردد نیست عزلت می باید کہ رزق بوقت معین خود می آید اگر
اندیشہ عیال تشویش فرماست تشبث باسباب سنت انبیاست علیہم السلام وجہ معین کہ دل را بر آن
اعتماد نبود منافی توکل و سبیل ارشاد نبود راس المال فقر فراغ بال و جمعیت خاطر ست و دل وابستہ
در انتظار مقصود ناظر مباد اجمعیت بتفرقہ بدل شود و در توجہ و یکسوئی خاطر خلل شود قناعت پیشہ گیر
حرص و طمع از دل برگیر از یار و اغیار ناامید باش و بود و نابود شان یکی شناس در کسے بچشم حقارت
منگر و خود را از ہمہ کمتر و قاصر شمر در راہ طلب مولی کبر از سر بنہ غرور از کف بردن دہ از ینجا گفتہ اند درویشی
آنست کہ آنچہ در سر داری بنہی و از آنچہ بر سر آید نجہی و از اندیشہ دی و فردا برہی بر طاعت و عبادت خود
منازد و دیدہ قصور و نیستی را سرمایہ خود سازد۔ مخالفت نفس چندانکہ بود زیباست اما نہ آنقدر کہ تنگ آید
و نشاط شوق در طاعت نیفزاید۔ گاہی با او مواسات باید نمود کہ رضا نفس مومن موجب ثواب
میگردد یکبار نفس فقیر متمثل گردیدہ آرزو کرد ہر کہ مرا اینچنین طعام بخوراند ہر مقصود کہ دارد بر آید اتفاقاً
در آنوقت کسی نبود کہ با او گفتہ شود و باز بعد مدتی متشکل گشتہ التماس طعامی نمود شخصی در آنوقت حاضر بود
بآن فقیر آن طعام مہیا نمود عقدہ مشکل داشت کہ بناخن ہیچ تدبیر وا نمیشد باین عمل منحل گشت۔ طعام

اگر نیت ادای شکر بامزه سازند احسن می نماید که درصورت بیمزگی شکر از ته دل نمی برآید۔ طعام لذیذ را با آب سرد
آب بیمزه ساختن نعمت الهی را بیجا انداختن ست پیغامبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم مرغوب تناول میفرمودند
واگر عقبی نمی بود دست باز می نمودند نفوس ما مثل نفوس جنید و شبلی نیست رحمة اللہ علیهما که تلخی را شاکرانه کشند
وگویند الصبر تجرع المرارة بلا عبوس سعة الوجه شکری که محض بر زبان بود شعبهٔ صبرست
که تلخی آن در جان بود۔ بزیارت مزارات اولیا دریوزه فیض جمعیت کن و ارواح طیبه مشایخ کرام را باتحاف ثواب
تحفه فاتحه درود بجناب الهی وسیله ساز که سعادت ظاهر و باطن ازینمعنی حاصل ست اما مبتدیان را بغیر تصفیه
قلبی از قبور اولیا حصول فیض متعسر ست لهذا حضرت خواجه نقشبند قدس اللہ سره العزیز فرموده اند که مجاور
بودن حق سبحانه از مجاورت قبور اولی ست و برسوم متعارفه از عرس و چراغان مقید مباش که اینمعنی مستلزم عوام
خیمه و فروش و عدم حفظ مراتب از ازدحام مردم میگردد و زر نقد بخفیه بارباب احتیاج دادن اسرع
بثواب است در متابعت محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم لباس تقوی و طهارت بپارا و بر ملازمت عقیده اهل سنت
و جماعت از ظلمت هوا و بدعت بدر آ و همیشه احوال خود را بر کتاب و سنت عرض نما اگر قبول افتد قبول
و اگر رد افتد مردود و بر حدیثی صحیح که از نظر گذرد حتی الامکان بر مواظبت عمل آن بکوش والا هر قدر که توانی بر آن
عمل نمای اگرچه در تمام عمر یکبار باشد از نور آن محروم نمانی و از لزوم خلوت صفای وقت حاصل باید نمود۔ فقیر
در تهجد السحر کسب نموده صفائی وقت ست و کسیکه چیزی یافته از صفای وقت یافته در راه طلب سرگرم
و مقید باید بود ع کار مردان روشنی و گرمی ست + کار دونان حیله و بیشرمیست هرچه گیر مختصر گیر و هر جا
باش با خدا باش باید که قدر و مقدار خود نصب العین دارد تا از مدح مسرور و از ذم مکسور نباشد زیرا که بسبب
تغیر حال عدم اطلاع بر احوال و مرتبه خود ست مثلا مرتبه او بوزن یک سیر باشد و بر این اعتقاد و یقین دارد
درینصورت اگر کسی نسبت منقصت یا منقبت در مرتبه و مقدار او کند هرگز متغیر ازین نگردد چرا که به یقین میداند
که من همان یک سیرم که بودم آنکه نیم سیر میگوید کافرست و آنکه دو سیر میگوید فضول قدم بر جاده شریعت
و طریقت مستقیم دار و در صحبت مشایخ همچو کوه راسخ و استوار باش و در حضور پیر متوجه بغیر نباید بود و التفات
بکس نباید نمود اگرچه التفات بجواب خطاب کس باشد چنانچه نقل ست که شخصی در حضور حضرت محمد صدیق
قدس سره از مرید مخصوص ایشان خطاب کرد آن مرید اصلا جواب آن نداد و التفات بدو نکرد و چون آن

شخص در خطاب بسیار مبالغه کرد حضرت محمد صدیق خطاب بمرید خود نموده فرمودند که این بیت در جواب وی بگو
بیت من گم شده ام مرا مجویید ۰ از گم شدگان سخن نگویید ۰ راه اوقات زندگانی بقدم توکل بسر باید برد
و اصلا محتاج و ملتجی بکس نباید شد که در توکل نظر توجه بطرف حق ست سبحانه و در غیر توکل بطرف خلق وجه
معین بی سوال اگر بر آن اعتماد کلی نباشد منافی توکل نیست و فتوحی که محل شبه نباشد نیز در آن مقبول نه
درین جزو زمان توکل صرف باعث بی جمعیتی ست و راس المال صوفیه همین جمعیت ست بقوت کفاف
قناعت ورزد و بقطع طمع قطع ماده تشویش بسازد و از اجل نعمای الهی برین فقیر دو چیز ست که زندگانی بدان
خوش میگذرد یکی هر چه می باید بر وقت مهیا میشود دوم نهال طمع از زمین دل مستاصل و ناپیدا میگردد
از یار و اغیار نومید باید بود و عدم و وجود ایشان برابر باید شمرد **فرد** نومیدی از مطالب کلفت
زدای من شد ۰ هر کار بسته آخر مشکل کشای من شد ۰ تا تواند نیک و بد را بچشم احتقار ننگرد اگر چه سگ
دیگر چه باشد بر طاعت و عبادت خود مغرور نباید بود که ترک اختیار و دید قصور اعمال از لوازم این طریقه است
فرد انفعال جرم بهتر از غرور طاعت ست ۰ مظهر او در از حقیقت بر نماز خود مناز ۰ مخالفت
نفس چندانکه تواند کند زیباست **فرد** نفس اژدرها ست این کی مرده ست ۰ از غم بی آلتی
افسرده ست ۰ لیکن آنقدر مخالفت و معاندت با او نباید کرد که تنگ آید و تاب و تحمل بار گران فقر و فاقه نیارد
و از بیطاقتی راه ضجرت پیش گرفته شوخی و سرکشی آغاز نماید و از کاریکه مقصود بالذات ست باز دارد باید که گاه
بیگاه با او بسازد و آرزو برساند که آخر نفس مومن ست خدمت آن اجر دارد چنانکه در خدمت بندهٔ مومن بهر چه
طلبد همانوقت او را بدهد بلکه باینطور هر چه خواهد و تمنای آن کند اول او را وعده دهد اگر باز ماند فهو المطلوب و الا
باز وعده دهد اگر بایستد فبها و اگر باز متقاضی شود همچنین او را در لیت و لعل دارد تا آنکه بتدریج آنرا فراموش
کند چون داند که هرگز از آرزو باز نمی ایستد و تخلل در اوقات می اندازد یکبار شکم سیر هر چه خواهد او را بدهد بشرطیکه
مشروع و مباح باشد تا باز آرزوی آن نکند نفس فقیر یکبار صورت مثالی خود گرفته در پیش فقیر
حاضر شد و تمنای شیر و برنج نمود و گفت هر گاه اینوقت مرا بشکم خوراند هر حاجتی که دارد روا گردد فقیر چون این
قصه را از عزیزی گفتم آن عزیز بسیار تاسف نمود و گفت اگر باز این معامله رو دهد مرا آگاه فرمایید که خدمت
او بجا آرم فقیر گفت چه مضائقه بعد از مدت باز همچنان اتفاق شد چون آن عزیز را اطلاع کردم ۰ دو شیر و برنج

مهیا کرده پیش من آورد و آنرا بخورانید بعد از چند روز آن عزیز گفت از مدتی حاجتی در دل داشتم حاصل نمیشد از برکت این عمل حق سبحانه و تعالی حاجت روا کرد - طعام بیمزه را از برای تحصیل شکر از مصالح گونه اگر بامزه سازند مضائقه ندارد بلکه احسن نماید و کسانیکه طعام بامزه و لذیذ را از خلط آب بیمزه میکنند عجب می نماید زیراکه از طعام بیمزه شکر از دل او نخواهد شد مگر بظاهر زبان که صورت شکر ست نه حقیقت آن بلکه در حقیقت آن شکر از انشعاب صبر ست که معنی آن حبس النفس ست پس این معنی مستلزم خلاف شکر و منافی اتباع سنت ست که برای مخالفت نفس سخت تر چیزی ازان نیست و حق تلفی تجلی خاص آن طعام علاوه و حق سبحانه تعالی ما را بر دقائق مکر و فریب شیطان آنقدر واقف و آگاه فرموده ست که اگر خواهد که حبیب من بر وطاقت ندارد مگر بزور که آن امر دیگر ست بزیارات مزارات متبرکه باید رفت و بوسیله ارواح پاک ایشان فتوحات ظاهری و باطنی باید طلبید و فاتحه نیز بارواح ایشان هر روز باید خواند که موجب برکات بسیار ست و فتوحات مبتدیان طریقت را صحبت شیخ مفید ست و سزاوار نه زیارات قبور و مجاورت مزار نمی بینی که مردم بزیارت مزار رسول الله صلی الله علیه وسلم میروند و بسعادت زیارت مشرف میشوند از جهت عدم مناسبت همچنان بی بهره و بی نصیب از کمالات باطنی آنحضرت باز می آیند **فرد** خر عیسی اگر بمکه رود ❊ چون بیاید هنوز خر باشد ❊ مگر هر که لطیفه روح او قوی باشد و از عالم امر مناسبت تام دارد پس او را زیارت مضائقه ندارد بلکه سودمند خواهد افتاد زیراکه از جهت مناسبت روحی اقتباس انوار برکات اهل مزار بلا واسطه خواهد نمود چنانچه حضرت خواجه عبید الله احرار قدس سره میفرمایند که من مدت چهل روز بخدمت خواجه علاء الدین غجدوانی قدس سره که خلیفه حضرت خواجه بهاء الدین محمد نقشبند اند قدس الله سره ملاقات و اختلاط داشتم روزی بکمال تصرف و برکات مجلس حضرت خواجه بزرگ را یاد کردند و در آخر گفتند که صحبت عزیزان وقت نیز غنیمت ست اگرچه در مرتبه مردم ماضی نباشند و فرموده اند که حضرت خواجه بزرگ میفرمودند که اکابر گفته اند که گربه زنده به از شیر مرده **قطعه** تاکی بزیارت مقابر ❊ عمری گذرانی ای فسرده ❊ یک گربه زنده پیش عارف ❊ بهتر ز هزار شیر مرده ❊ حضرت خواجه علاء الدین عطار میفرمایند که حضرت خواجه بزرگ میفرمودند که مجاور حق تعالی سبحانه بودن احق و اولیٰ ست از مجاورت خلق او عز و جل و این بیت بر زبان مبارک بسیار گذشتی **بیت** تو تاکی گور مردان را پرستی ❊ بگرد کار مردان گرد و رستی ❊ مقصود از زیارت مشاهد

اکابر دین رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین می باید کہ توجہ بحق سبحانہ باشد و روح آن برگزیدہ حضرت حق سبحانہ
کمال توجہ بحق گردد چنانچہ در حال تواضع با خلق باید کہ ہر چند تواضع ظاہر با خلق بود بحقیقت با حق سبحانہ
باشد زیرا کہ تواضع با خلق آنگاہ پسندیدہ افتد کہ مر خدای را عزوجل باشد بایں معنی کہ آنرا مظاہر آثار قدرت
و حکمت بیند و الا آن صنعت ست نہ تواضع انتہی۔ بر رسمیات عرفی از عرس و غیرہ مقید نباید شد کہ در
ارتکاب آن شناعت بسیار ست **یکی** التزام خلاف حضرات این طریقہ کہ از قید رسمیات خارج ست **دوم**
استلزام سوال از خیمہ و فرش و غیرہ **سوم** لزوم اسراف در اخراجات و چراغان **چہارم** تضییع اوقات
کہ محافظت آن ضرورت **پنجم** شکایت مردم از نشیب و فراز مجالس و قصور در اہتمام حفظ
مراتب از کثرت و ازدحام **ششم** در استمرار این رسمیات گاہ ارتکاب استقراض زر سود می شود
کہ آن در شریعت حرام است زیرا کہ درین زمانہ پر فتنہ اسباب معاش فقرا ہموارہ بر نہج مساوی نیست و ترک
عادت رسوم عرس بر ایشان متعذر و دشوار ست بنا بر اضطرار محتاج بقرض شدہ رسم بجا می آرند **ہفتم**
نیاز غیر مشروع قبول نخواہد افتاد زیرا کہ ان اللہ طیب لا یقبل الا الطیب ونیز در حدیث آمدہ
صدقہ کہ در راہ خدای تعالی دادہ میشود اول در دست حق سبحانہ و تعالی می افتد بعد ازان بدست آن
مسکین پس اینچنین نیاز سزاوار جناب قدس او تعالی چگونہ باشد تا ثواب آن بآن بزرگ برسد ازینجاست
کہ معمول حضرت شیخ در عرس مشائخ رضی اللہ تعالی عنہم اجمعین چنین بود کہ بروز عرس گاہ در خانہ میگفتند
کہ امروز قدری در طعام معمول اضافہ باید کرد و از یاران ہر کہ در خدمت شریف حاضر میشد میفرمودند کہ
امروز ہمین جا چیزی تناول نمایند زر نقد اگرچہ قلیل باشد در نیازہ انفع ست بمراتب از غیر آن کہ حوائج کثیرہ
بآن سرانجام میشود و از اقسام خدمات خدمت بدنی اسرع ست بنفع و اسبق است بوصول راحت بدل
دعای حزب البحر ہر روز میخواندہ باشند و سورہ لایلاف یکصد و یکبار یا یازدہ بار درود اول و آخر پنج بار
بعد نماز فجر برای دفع مجرب ست و ختم حضرت خواجہا و ختم حضرت مجدد رضی اللہ عنہم نیز اگر یاران جمع آیند
بعد از حلقہ صبح بر آن مواظبت نمایند کہ از معمولات مشائخ ست و فائدہ بسیار و برکت بیشمار دارد و مدار کار
طریقہ این حضرات استقامت ست کہ فوق کرامت ست **فرد** بر اہل استقامت فیض نازل
میشود و مظہر نمیدانی تجلی گردد کوہ طور میگردد * کشف را درین راہ بار نیست و کرامت را اعتبار نہ و جد سماع

۵ یعنی ایصال ثواب افعال و غیرہ
۶ طریق ختم ...

قدر و مقداری نیارد و عرس و چراغان منزلتی ندارد خلافت این خانواده موقوف بر شجره و کلاه نیست و مریدی
این بزرگان به بیعت و رسوم نه در نسبت جمعیت باطن ایشان اذواق و مواجید متعارفه را اعتباری نه در پیش
اتباع کتاب و سنت آثار و احوال عرفی را قدر و مقداری نه ازینجاست که حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه میفرمود
که درمیان طرق صوفیه اختیار کردن طریقه عالیه نقشبندیه اولی و انسب ست چه این بزرگواران التزام
متابعت سنت نموده اند و اجتناب از بدعت فرموده لهذا اگر دولت متابعت دارند و از احوال درویشی
هیچ ندارند خورسند اند و اگر با وجود احوال در متابعت فتور دانند آن احوال نمی پسندند ازینجاست که سماع
و رقص را تجویز نکرده اند و احوالیکه بران مترتب شود اعتبار ننموده بلکه ذکر جهر را بدعت دانسته منع فرموده اند
و ثمراتی که مترتب شود التفات بان ننموده روزی بمجلس طعام حضرت ایشان یعنی حضرت خواجه باقی بالله
قدس سره حاضر بودم شیخ کمال که از مخلصان حضرت خواجه ما بود در وقت افتتاح طعام در حضور ایشان
اسم الله را بلند گفت ایشان را ناخوش آمد بحدیکه زجر بلیغ فرمودند که او را منع کنید که در مجلس طعام حاضر
نشود و از حضرت ایشان یعنی حضرت خواجه خود شنیده ام که حضرت خواجه نقشبند علمای بخارا را جمع کرده بخانقاه
حضرت امیر کلال برده بودند تا ایشان را از ذکر جهر منع فرمایند علما بحضرت امیر گفتند که ذکر جهر بدعت ست
نکنید ایشان در جواب فرمودند که نکنم اکابر این طریقه در منع جهر این همه مبالغه نمایند از سماع و رقص و تواجد
چه گویند احوال و مواجید که بر اسباب نامشروعه مترتب میشوند نزد فقیر از قبیل استدراج است اهل استدراج
را نیز احوال و اذواق دست میدهد و کشف توحید و مکاشفه و معاینه که در مرایای صور عالم بظهور می آید
حکمای یونان و براهمه هند را نیز میسر میشود علامت صدق موافقت علوم شرعیه است با اجتناب
از امور محرمه و مشتبهه. حضرت شیخ سیف الدین قدس الله سره شبی بر تخت برای تهجد وضو میکردند ناگاه
از ذوق وجد و سماع که دران جوار میشد حالت بیخودی آمد یکبار بر زمین افتادند و ضربه شدید بر دست
مبارک شان رسید چون بوقت صباح بافاقت آمدند و مردم بعیادت هجوم آوردند فرمودند که ارباب
سماع ما را بیدرد میدانند حال آنکه از سماع یکبارگی حالم بآن نوبت رسیده بود که عنقریب رشته حیاتم
منقطع گردد و مرغ روحم از قالب عنصری به پرواز آید تا آنکه بکثرت میل سماع میدارند چه طور زندگی بسر
می برند پس انصاف باید کرد که ما از بیدردان هستیم یا ایشان لیکن معذورند که از ورود درونی ما خبر ندارند

اگرچہ در ظاہر ہمچو خاکستر سکون داریم لیکن آتش کدہ باطن ما از سوز درد و غم شعلہ زن است ؎ با ہمہ کس در میان و از ہمہ کس برکران ٭ سوختن و ساختن دین فقیر ست و بس ٭ لہذا میل بوجد و سماع نمی آریم و خندرات درد و غم را سوکشان بخاص و عام نمی نمائیم زیرا کہ طریقہ ما منسوب بحضرت صدیق ست رضی اللہ تعالی عنہ کہ بظاہر مزین بکمال تمکنت و وقار بودند و مہذب بنہایت سکون و استقرار لہذا بیشتر اوقات سنگریزہ ہا در دہان میداشتند و از احوال باطن بجز محرمان راز دیگر خبر نداشت مگر بعد وفات چون حضرت عمر رضی اللہ تعالی عنہ بخانہ ایشان تشریف فرمودند ناگاہ سقف خانہ را دیدند کہ جابجا سوختہ و سیاہ شدہ است سبب آن پرسیدند محرمان گفتند کہ گاہی از دل پر درد آہی میکشیدند از اثر درد و حرارت و گرمی آن سقف این خانہ سوختہ و سیاہ شدہ ؎ از درون شو آشنا و ز برون بیگانہ باش ٭ اینچنین زیبا روش کم می بود اندر جہان ٭ بزرگی از طریقہ نقشبندیہ در راہ میرفت ناگاہ زخم تیر سماع برگوش ذوقش رسید و از دل برون گذشت از غایت بیتابی بنشست و گفت سماع بیت المال مہلک ست لہذا احرام فقیر را در باب سماع دلیلی قوی بہم رسیدہ کہ ارباب آن خبر ندارند چنانچہ صغرای این مقدمہ بدیہی ست و آن اینست السماع یورث الرقۃ و الرقۃ تجلب الرحمۃ فالنتیجۃ السماع یجلب الرحمۃ با این ہمہ ارباب سماع فقیر را از منکران اذواق احوال آن میدانند و حال آنکہ حق سبحانہ و تعالی در مزاج فقیر غایت اعتدال و انصاف و نہایت چاشنی ہر ذوق و مذاق عطا فرمودہ چون پدرم قادری و جدم چشتی بود فقیر اگرچہ در سلسلہ حضرات علیہ نقشبندیہ ملتزمم لیکن بسبب شور مذاق طینت عشق و عاشقی نزاکتہای اذواق و مواجید حضرات چشتیہ خوب میدانم لہذا جرأت بر انکار احوال ایشان نمی کنم کہ این بزرگواران بحکم السکاری معذورون بمقام سماع از ظہور وجد و حال در غلبہ سکر معذور اند و ارباب صحو کہ از آداب دربار واقف و آگاہ اند حرکات و سکنات ایشان بی قاعدہ نمیشود علی الخصوص حضرات طریقہ عالیہ نقشبندیہ مجددیہ کہ از اتباع سنت نصیب وافر دارند اصلاً خلاف سنت حرکت تجویز نمی کنند پس طریق اسلم درینباب آنست کہ نہ انکار آن دارد و نہ ارتکاب قول حضرت خواجہ بزرگ ہم بدین معنی ست کہ نہ انکار میکنم و نہ این کار ہر مرید را خاصیت مگس می باید ہر چند دور کنند دور نشود قول شیخ الاسلام عبد اللہ انصاری ست ہر کہ استاد ترا رنجہ دارد و توازن

۱۵ سوید او ست شعر انتساب آن بجناب حضرت خواجہ بہاؤالدین نقشبند قدس اللہ سرہ الاقدس مشہور ست در بارہ سماع گفتہ دلالان مردمان را واسرت کردہ دلالان گفتہ متان را حظ است ۱۲

برنجه نباشی سگ به از تو بود۔ اگر گشتی رجوع بطریقه تردد تو نباید او را کم از شیر درنده در حق خود تصور نباید نمود از سوا خذهٔ قوت حق خدمتش ترسان و لرزان باید بود خود را از قید هستی و خودپرستی خلاص باید کرد **قطعه** رخت واکردن همان رخت از جهان بربستن است ❊ در سبکباری تجمل وضع حبابم کرده است ❊ این قدرها غافل از اندیشه روز حساب ❊ رحمت بیحد و لطف بیحسابم کرده است ❊ رستن از قید خودی مظهر بحق پیوستن است ❊ قطره بودم بحر یک کشت شرابم کرده است ❊ **فرد** مظهر طلبی گر بجهان منزل راحت ❊ بگذر تو ز خود در پس این پرده مقام است ❊

وصیت نامه

بسم الله الرحمن الرحیم

بعد حمد و صلوة فقیر جانجانان مظهر محمدی مجددی در حالتی که اقرار مقر بحکم شرع صحیح و معتبر ست وصیتی چند باحباب که اخذ طریقه فقیر کرده میکنم که در تجهیز جنازه و دفن فقیر دقیقه از سنت فرو نگذارند و بعد از ان دکانی بر مزار من نچینند که در حین حیات هم ازین عادت برکنار بودم و نام خدا به بندگان خدا تعلیم نمودم و گریس و مخلصان ما را همین وصیت جامعه کافی ست که تا دم اخیر در اتباع سنت بکوشند و مقصود حقیقی غیر از حق تعالی ندانند و متبوع واجب الاتباع غیر از رسول الله صلی الله علیه وسلم ندانند و از رسوم و عادات درویشان متعارف و از اختلاط دنیاداران در اجتناب و احتراز باشند و از شغل علوم دینی خود را معذور ندارند اللهم وفقهم

ذکر کیفیت انتقال حضرت ایشان از عالم فانی بعالم جاودانی از تحریرات حضرت شاه غلام علی رحمه

حضرت ایشان را چند مدت قبل از انتقال خود شوق رفیق اعلی غالب آمد و اظهار ملال از توجه خاطر باهل این جهان فرمودند هر لحظه در استغراق در شهود خود می افزودند و بر وظائف عبادات زیادتی نمودند در این ایام ازدحام ارباب طریقه بسیار شده فوج فوج آمده داخل طریقه گردیدند و حلقه های ذکر و مراقبه بجمعیت تمام حضور افزای مخلصان گشت در دو وقت زیاده از صد کس در صحبت مبارک حاضر می شدند و انوار و برکات توجهات شریفه باکمال تمام ترقی گرفت ملا نسیم را بوطنش رخصت نموده فرمودند که باز ملاقات ما و شما معلوم نیست و این کلمه مشعر از قرب انتقال حضرت ایشان بود در دلها تاثیر نمود و اشکها از چشمها روان شد بملا عبد الرزاق رفیق همدم که عمر عزیز شما منتجا دیگر دیده وقت نزدیک است رسید بدعای خیر یاد آور باشند همچنین بدیگر عزیزان سخنی که

عجب از واقعه ناگزیر باشد تحریر می نمودند روزی در اظهار نعمتهای الهیه که مستلزم شکر منعم است میفرمودند الله تعالی بتفضلات خود هیچ آرزو در دل
فقیر نگذاشته است که بحصول نه پیوست باسلام حقیقی مشرف ساخت از علم حظ وافر بخشید و بر عمل نیک استقامت کرامت فرمود از لوازم طریقه آنچه می باید
از کشف و تصرف و کرامت عنایت نمود و صلحای از بهر کسب فیوض نزد بنده فرستاد و بمقامات طریقه رسانید و بهدایت راه خود مقرر گردانید از دنیا
و اهل آن بر کنار داشت و در دل غیر خود را جا نگذاشت آرزوی نمانده مگر شهادت ظاهری که در قرب الهی درجه علیا دارد و بزرگان فقیر اکثر شربت
شهادت چشیده اند اما فقیر پیر ناتوانم و ضعف در غایت قوت و جهاد درینوقت میسر نیست حصول این مرتبه بنظر بظاهر متعسر می نماید و عجب است
از کسی که مرگ را دوست ندارد مرگ است که موجب لقای الهی است مرگ است که سبب زیارت رسالت پناهی است مرگ است که بدیدار اولیا
میرساند مرگ است که بدیدار عزیزان مسرور میگرداند فقیر مشتاق زیارت ارواح طیبه کبرای دین است و سخت آرزو دارد که بدیدار مصطفی و خلیل
خدا مشرف گردد علیهما الصلوة والتسلیمات و بزیارت امیر المومنین صدیق اکبر و امام حسن مجتبی سید الطائفه حضرت جنید و حضرت خواجه نقشبند
و حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه فیض یاب شود و دل فقیر بمحبت این اکابر محبت خاص دارد رضی الله تعالی عنهم الله تعالی این آرزوی
حضرت ایشان بر منصه ظهور جلوه گر ساخت ایشان را بدرجه شهادت رسانید تا شهادت ظاهری با شهادت باطنی که باصطلاح صوفیه
عبارت از حصول مرتبه فنا فی الله است انضمام یافته درجات قرب آنحضرت باعلی علیین مرتقی گردانید شب چهارشنبه هفتم محرم سنه هزار و
صد و نود و پنج هجری پاسی از شب گذشته چند کس بر در حضرت ایشان دستک زدند خادم عرض نمود که بعضی مردم برای زیارت آمده اند فرمودند
بیایند سه کس درون در آمدند یکی از آنها مغل ولایت زای بود حضرت ایشان از خوابگاه برآمده برابر آنها ایستادند مغل پرسید که مرزا جانجانان
شمایید فرمودند آری دو کس دیگر گفتند بلی مرزا جانجانان ایشان اند پس آن بدبخت گوله طمانچه بر حضرت ایشان زد و گوله بر پهلوی
چپ قریب بدل رسید آنحضرت که از ضعف و ناتوانی پیری طاقت نداشتند بخاک افتادند بمردم خبر شد جراح حاضر آمد صبح نواب نجف خان
جراح فرنگی باین پیغام فرستاد که اشقیا که مرتکب این گناه بزرگ شده اند معلوم نمیشد اگر بتحقیق رسد قصاص کرده شود فرمودند اگر اراده
الهی بشفا تعلق یافته بهر صورت زخم به میشود و حاجت جراح دیگر نیست شخصی که ارتکاب این امر نموده اگر معلوم شود ما او را بحل نمودیم
شما نیز معاف فرمایید سه روز بقید حیات بودند هر روز ضعف قوی تر میشد و از نهایت ضعف آواز مبارک شنیده نمیشد روز سوم
روز جمعه بعد نماز صبح از بنده پرسیدند که یازده نماز از ما قضا شده و تمام بدن خون آلوده است طاقت برداشتن سر نیست مسئله این است
اگر بیمار را قوت برداشتن سر نباشد نماز موقوف باید داشت و باشاره ابرو ادا نکند شما را درین مسئله چه معلوم است عرض نمودم مسئله
آن است که حضرت ایشان فرمودند بعد از گذشتن نیم روز هر دو دست برداشته تا دیری فاتحه خواندند چنانچه حضرت خواجه نقشبند در حین
حالت فاتحه خوانده بودند وقت عصر بنده حاضر بودم فرمودند که روز چه قدر باقی است عرض نمودم چهار گهری فرمودند هنوز مغرب دور است
وقت نماز مغرب شب شنبه که دهم محرم بود دو سه بار تنفس بشدت نمودند و جان مبارک بعالم جاودانی انتقال فرمود رضی الله
تعالی عنه و جزاه الله عنا خیر الجزا تاریخهای وفات حضرت ایشان بسیار گفته اند و تاریخ نوشته میشود اول آیه شریفه اولئک مع
الذین انعم الله دوم جمله حدیث شریف که در حق یکی از اصحاب رضی الله تعالی عنهم از زبان مبارک حبیب خدا صلی الله علیه وسلم
برآمده تاریخ وفات حضرت ایشان است عَاشَ حَمِیدًا مَاتَ شَهِیدًا

فصل سوم در مکاتیب قاضی ثناء اللہ پانی پتی رحمۃ اللہ علیہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مکتوب اول بمولوی حضرت شاہ غلام علی صاحب در بیان نسبت بین الخالق والخلق و توحید وجودی و شہودی و مسئلہ جبر و قدر و دیگر مسائل ضروریہ شریعت و طریقت

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی لا الٰہ الا ہو کل شیٔ ھالک الا وجھہ والصلوۃ والسلام علی
محمد عبدہ ورسولہ بعد از حمد وصلوۃ فقیر حقیر محمد ثناء اللہ بخدمت مولوی صاحب مخدوم مہربان مولوی
غلام علی جیو سلمہ ربہ التماس میکند کہ فقیر درین ایام بتقریبی در بلدہ سونی وارد شدہ بود کتابی برای اشتغال
ہمراہ نداشت و مشاغل طاعت مستوعب اوقات نتوانست شد و نفس را بتعطیل گذاشتن خوب نبود
لہذا پیران عظام در مسائل دینی و معارف تصوف مکاتیب نوشتہ اند پس بقول حضرت مولانا رومی
قدس سرہ ؎ مصرعہ ؎ انچہ انسان میکند بوزینہ ہم ؞ بخاطر فاتر گذشت کہ بتقلید سنت سنیہ پیران عظام
در بیان نسبت بین الخالق والمخلوق و توحید وجودی و شہودی و مسئلہ اقربیت و مسئلہ جبر و قدر مکتوبی
بنویسد چون این قسم مقالات بجناب حضرت پیر و مرشد دستگیر ادام اللہ برکاتہ نوشتن و زیرہ بکرمان فرستادن
سوء ادب و نامناسب دید از یاران طریقہ آن مہربان را مخاطب صحیح دانستہ ناچار بچند فقرہ نامربوط متصدی
شد اما تا آنکہ از نظر کیمیا اثر جناب حضرت ایشان مداللہ تعالیٰ ظلالہ نگذرد شایان اعتماد و قبول نیست لہذا
ملتمس است کہ این عریضہ را بجناب اقدس بگذرانند و ازین فقرات انچہ بصاد تصحیح محلی شود نقل آن برداشتہ
بفقیر عنایت فرمایند کہ انرا مسلم دانند و انچہ بقلم اصلاح منسوخ گردد آنرا براندازند تا صحیح از سقیم امتیاز یافتہ قابل

اعتماد گردد ولا تنظر و الی من قال وانظر و الی ما قال قال علیه الصلوٰة والسلام کلمة
الحکمة ضالة الحکیم حیث وجدها فهو احق بها والسلام علیکم ورحمة الله علیه التوکل و به الاعتصام
مخدوما مقرر عقلاست للممکن فی نفسه لیس وله من علته ایس پس ممکن را نسبتی با علت او
کہ فی نفسه او را لیس و وجود ثابت باشد و واجب الوجود متحقق نباشد موجود نبود و تا موجود نباشد هیچ چیز را
بروی حمل نتوان کرد کہ برای حمل ایجابی وجود موضوع شرط ست و در حالت عدم سلب شی از نفس او صحیح ست
و زید را از زید نتوان گفت پس ممکن را علت او از ذات او اقرب ست قال الله تعالی نحن اقرب الیه
من حبل الورید پیشتر کلام در آنست کہ ممکن چنانچه در وجود محتاج ست بواجب در بقا هم محتاج بواجب هست
یا نہ بعضی متکلمان درمیان ممکن و واجب نسبت کوزه و کلال فهمیده گفته اند کہ در بقا محتاج نیست و درین
قول برخلاف جمهور عقلا استغنا عالم از صانع لازم می آید و نص قطعی دال بر عدم لزوم احتیاج ست حیث
قال عزوجل یٰاَیُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ اِلَی اللّٰهِ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِیُّ الْحَمِیْدُ لهذا قائلان
این قول برای بعضی ازین قباحت تجدد امثال قائل شده تا دوام احتیاج ثابت شود و در واقع برای
اثبات دوام احتیاج احتیاج اینهمه تکلفات نیست نسبتی کہ ممکن را با واجب ست نسبت کوزه و کلال را با آن
چه مشابهت ماده کوزه کہ عناصر اربعه ست مثل کلال بلکه بیشتر از کلال مخلوق الٰهی ست جل سلطانه و صورت
کوزه کہ عرض ست وضع نیز مخلوق حق اند سبحانه مگر آنکه حرکات دست کلال بنا بر جری عادت الٰهی عز برهانه
از مستعدات آن صورت آمده باز انحرکات کہ بنا بر عادت الله تعالی از مستعدات واقع شده نیز مخلوق حق اند
جل و علا و بسبب توهم قدرت و ارادت کہ در کلال مخلوق گشته کلال را کاسب این حرکات میگویند نه
خالق آن پس نسبت میان ممکن و واجب مانند نسبت کوزه و کلال خیال کردن محض غلط فهم و قصور
عقل ست و ما للتراب و رب الارباب بلکه میان ممکن و واجب نسبتی ست معلوم الانیّة
مجهول الکیفیة کہ مثل ندارد پس تشبیه و تمثیل او چه گفته شود و لَیْسَ کَمِثْلِهٖ شَیْءٌ لا فی الذات و لا فی
الصفات و لا فی النسب و لا فی الاعتبارات و لا فی شی من الاشیا بیت چگویم با تو از مرغی نشانه *
کہ با عنقا بود هم آشیانه * ز عنقا هست نامی پیش مردم * ز مرغ من بود آن نام هم گم * و حق آنست کہ ممکن
در بقا هم محتاج ست بعلت موجده خود کہ بقا عبارتست از وجود در زمان ثانی و چون ممکن وجود را در زمان

اول مقتضی نیست در زمان ثانی چگونه مقتضی باشد که اقتضا حقیقت باختلاف ازمنه مختلف نشود و زمانه نیز
موهوم اگر مقدار حرکت فلکی می بود نیز حقیقت امکانی را مقتضی وجود نمی توانست کرد حال آنکه این مذهب
باطل ست که فلک حادث زمانی ست قال الله تعالی فَقَضٰهُنَّ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ فِي يَوْمَيْنِ
و کسانیکه فلک را متحرک نمیدانند بلکه کسانیکه فلک را هم نمیدانند آنها هم زمانه خیال کرده اند از صبح تا شام
تفاوت مینمایند غرضیکه ممکن در زمان ثانی هم وجود را تقاضا نمی کند چه اگر تقاضای وجود کند ممکن ممکن نباشد واجب
شود و قلب ماهیت لازم آید و آنچه میگویند الشئ مالم یجب لم یوجد و آنکه میگویند الممکن محفوف
بوجوبین سابق و لاحق مراد اینجا وجوب بالغیر ست یعنی واجب ست باقتضای علت خود نه باقتضا
نفس خود که آن محال ست پس ثابت شد که ممکن در وجود و بقا محتاج ست بصانع تعالی شانه تا وقتیکه بر
ممکن از واجب فاضه وجود باشد ممکن موجود بود و مصدر آثار باشد و چون فیضان منقطع شود هیچ اثری از ممکن
بر صفحه روزگار نیافته شود پس حال ممکن مثل حال زمینی ست که بمقابله آفتاب روشن شده تا وقتیکه مقابله باقیست
و ستاره باقیست و چون غباری یا ابری بمیان آید و مقابله نماند از نور و روشنی اثر هیچ نماند بیت او چو جان ست
و جهان چون کالبد ٭ کالبد از وی پذیرد آلبد ٭ پس باینمعنی ممکن را ظل واجب میگویند چنانچه آفتاب را که
بر روی زمین ست ظل آفتاب میگویند نه باینمعنی که ممکن را با واجب مماثلت و مشابهت ست چنانچه ظل را
با اصل که اینجاست هیچ مماثلتی و مشابهتی نیست بلکه باینمعنی که چنانچه ظل را هیچ تحققی و تاصلی نیست وجود او
همان وجود اصل ست همچنان ممکن را وجودی متاصل نیست وجود او همان اصل ست پس نمی بینی که ماهیت
ممکن فی نفسها تحقق ندارد و وجود او بمعنی مصدری که بر وی از مبدأ فیاض فایض گشته امریست انتزاعی که چیزی
با وی منقسم نشده و مابه الموجودیة و منشا انتزاع این وجود همان نسبت ست که ممکن را با واجب بهم رسید
آنهم امریست بین المنتسبین پس وجود ممکن بمعنی مابه الموجودیة نیست مگر ذات واجب تعالی و تقدس یا صفتی
از صفات او ۔ **سوال** وجود ممکن بدیهی ست کسیکه بصانع اعتقاد ندارد او هم از ممکن وجود مصدری
انتزاع کرده حکم بموجودیت او میکند پس اگر ذات واجب تعالی شانه منشا این انتزاع باشد باید که منکر
صانع انتزاع وجود نکند و حکم بموجودیت ممکن ننماید ۔ **جواب** این ملازمه ممنوع ست یعنی هر که از منشا
انتزاع خبر نداشته باشد او انتزاع نکند و حکم بموجودیت ممکن ننماید نمی بینی که اگر شخصی ماه را در آب یا در آئینه

می بیند گو نظر بماه آسمان نکرده است وازان خبر ندارد البته حکم میکند بوجود ماه در آب یا در آئینه همچنان هر که ممکن را می بیند هرچند از فرط غباوت وجهل از وجود متاصل خبر ندارد حکم میکند بوجود ممکن غایة ما فی الباب همان ممکن را وجود متاصل میداند چنانچه طوطی در آئینه صورت خود را دیده آنرا وجود دیگر خود متاصل فهمیده بادی در سخن می آید پس ممکن را جز در خزینه وهم تحققی وثبوتی نیست ووجود این کثرت وهمی بابه الموجودیة واحد حقیقی ست که ازین کثرت دران وحدت حقیقی خللی نیامده وگردی بدامان تنزه او نرسیده چنانچه زید که در آئینه خانه رود وصورتهای متعدد وپدیدار شود همان زید یک زید ست چنانچه بود وهو الآن کما کان واعیان العالم ماشمت رائحة الوجود شعر لا آدم فی الکون ولا ابلیس ولا ملک سلیمان ولا بلقیس فالکل عبارة وانت المعنی یا من هو للقلوب مقناطیس وچون منشاء این وهم وجود این کثرت ذات واجب تعالی شانه یا صفتی از صفات اوست نه فرض فارضان ونه اعتبار معتبران این وهم متیقن ست که بنفی معتبران منتفی نشود رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ یعنی ما خلقته باطلا لا یترتب علیه الاحکام والآثار بل خلقته دلیلا علی صانعه مبلغا الی معرفته فان من عرف نفسه فقد عرف ربه سبحانک عن کل ما لا یلیق بشانک فقنا عذاب النار المترتب علی عدم العرفان والایمان مخدوما چون نسبت بین الممکن والواجب چنین متحقق شد که وجود او همان ذات ست تعالت وتقدست پس صوفیه وجودیه در غلبات سکر این کثرت وهمی را عین واجب گفتند وعدم ذاتی او در نظر نیاوردند وقائل همه اوست شدند وگفتند رباعی همسایه وهمنشین وهمره همه اوست در دلق گدا واطلس شه همه اوست لیکن مرتبه تنزیه را علیحده ثابت میکنند ومیگویند در انجمن فرق ونهانخانه جمع بالله همه اوست ثم بالله همه اوست نهانخانه جمع عبارت از مرتبه تنزیه است واگر کسی مرتبه تنزیه را نفی کرده وجود را مانند کلی طبعی منحصر درین کثرت وارند ملحد باشد وصوفیه شهودیه که صحو وافاقت بهم رسانیده اند بشهود وحدت حقیقی درکثرت وهمی حکم کرده همه از وست میگویند وچون تعمق نظر کرده شود همه نیستند موجود اوست ظاهر میشود وقوله تعالی كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ وقوله علیه السلام ان اصدق القول قول لبید الا کل شیء ما خلا الله باطل دلیل ست برین مدعا چرا که هالک وباطل بمعنی آنکه کان هالکا وسیکون باطلا گفتن مجاز ست وتکلف ومعنی حقیقی متبادر آنست که هالک

و باطل فی الحال بل علی الدوام مجدد و ما این نسبت که ممکن را با واجب گفته خواهد شد نزد یک صوفیه وجودیه
و شهودیه هست با صفات واجبی یعنی با اعیان ثابته کمالات واجبی در حضرت علم باجمال و تفصیل ظهور یافته اند
شهود گشته آنها صفات را عین ذات میگویند لاجرم همه اوست گفتن بر آنها گران نیامده و حضرت مجدد الف ثانی
رضی الله تعالی عنه را چون حد بصیرت کامله عطا شده ذات مقدس را غنی عن العالمین دریافتند و صفات
را در دو مرتبه دیدند عین ذات هم گفتن و شنیدن و اعتبارات تعبیر نمودند و زائد بر ذات هم گفتند چنانچه علمای اهل سنت
و جماعت شکر الله سعیهم بدان قائل شده اند و تنبا و اثر آیات و حدیث همین ست و ممکنات را با هیچ یکی از مراتب
ذات و صفات نسبت مذکوره بلا واسطه نیافتند عالمی دیگر بر ایشان ظاهر شد و مسمی بظلال کردند و آن اعدام
اضافیه اند یعنی نقائض صفات الهیه حیات [illegible] که بنا بر مقابله در حضرت علم ثبوت و تقرر یافته ممکنات را باین
مرتبه ظلال این نسبت مذکوره ظاهر شده و حقائق ممکنات نزد حضرت مجدد این دائره ظلال مشهود گشته اند لاجرم
الله سبحانه تعالی وراء الوراء ثم وراء الوراء بر زبان شریف ایشان گذشته و از کمال ادب
و تحاشی از مناسبت در میان ممکن و واجب غیر از نسبت خالقیت و مخلوقیت بر زبان شان نرفته و از قول
رسول الله صلی الله علیه وسلم ان لله سبعین الف حجاباً من نور و ظلمة لو کشفت
لاحرقت سبحات وجهه ما انتهی الیه بصره من خلقه استنباط این مذهب میتوان شد
سوال از تقریر سابق ظاهر گشته که ممکن را با واجب نسبتی ست که آن نسبت سبب ست وجود ممکن را بمعنی
مصدری و بعلاقه همان نسبت ذات واجبی یا صفاتی از صفات او تعالی وجود ممکن بمعنی ما به الموجودیة قرار
یافته و بعلاقه همان نسبت در زبان شرع واجب را خالق و ممکن را مخلوق میگویند و در اصطلاح صوفیه
واجب را اصل و ممکن را ظل می نامند و چون بر مذهب حضرت مجدد الف ثانی رح ظلال ممکنات را آن نسبت
نه با ذات ست و نه با صفات بلکه با دائره ظلال ست و چون ظلال مغایر ذات و صفات باشند و اعدام داخل
مفهومات آنها باشند لاجرم ظلال از ممکنات باشند و لازم آید که ممکن خالق ممکن باشد و این محال ست
و مخالف نص قطعی لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ خَالِقُ کُلِّ شَیْءٍ جواب مراد از اعدام که داخل مفهومات
ظلال اند نقائض صفات کمال اند مانند موت و جهل و عجز و عمی و صمم و بکم که در مرتبه علم و تقرر یافته با اضداد خود
یعنی حیات و علم و قدرت و سمع و بصر و کلام بسبب مقابله منصبغ شده اند یعنی ضدین بیک ملاحظ ملحوظ

شده اند وظلال مسمے گشته اند وشک نیست که صور علمیهٔ اعدام موجی ست از دریا رعلم وامکان وحدوث را
دران گنجایش نیست ومغایرهٔ او با صفت العلم مغایرهٔ اعتباری ست نه حقیقی پس انچه شما گفتید که چون
ظلال مغائر ذات وصفات باشند واعدام واخل مفهومات آنها باشند لاجرم از ممکنات باشند انیمقدمه مسلم است ممنوع
نمی بینی که صفات مغائر ذات اند وازممکنات نیستند وتعدد قدما مستقله محال ست نه تعدد ذات وصفات
ومراد از مغایرهٔ ذات وصفات آنست که هر یک در تعقل جدا آیند وحمل یکی بر دیگری بالمواطاة صحیح نیست نه آنکه
درخارج هر یک مستقل باشد وهر یک از دیگری جدا نتواند شد این قسم متغائرین را در اصطلاح اشعری لاعین
ولاغیر گویند وچون حال صفات با ذات دریافتی همین قسم حال ظلال ست با صفات از دریای علم مخدوما
نسبت مذکوره که مصحح نسبت خالقیت ومخلوقیت ست وهرچند ممکن را نسبت با صفات حق تعالی یا ظلال گفته
می شود درحقیقت آن نسبت با ذات اوست وحده لاشریک له صفات وظلال حجابی متجلی بیش نیستند حق تعالی
میفرماید اَللّٰهُ نُوْرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ مَثَلُ نُوْرِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فِيْهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِيْ زُجَاجَةٍ
اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُّوْقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُّبٰرَكَةٍ زَيْتُوْنَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَّلَا غَرْبِيَّةٍ يَّكَادُ زَيْتُهَا
يُضِيْٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُوْرٌ عَلٰى نُوْرٍ يَهْدِي اللّٰهُ لِنُوْرِهٖ مَنْ يَّشَآءُ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ
لِلنَّاسِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ فِيْ بُيُوْتٍ اَذِنَ اللّٰهُ الاية شَجَرَةٍ مُّبٰرَكَةٍ زَيْتُوْنَةٍ
که سبب روشنی مصباح است کنایه از مرتبه ذات ست که شرقی بودن وغربی بودن ازان منتفی ست ویکاد
زَيْتُهَا يُضِيْٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ کنایه از مرتبه شیون واعتبارات ست که در مرتبه ذات مندمج ست
ومصباح کنایه از مرتبه صفات ست که زاید بر ذات اند وبتبشیر مصدر ظهور آثار گشته وزجاجه کنایه از مرتبه ظلال ست
ومشکوة کنایه از عالم امکانست حاصل آنکه نور شجره مبارکه ذات بتوسط اضارت ذاتیه شیونات مصباح
صفات را اضارت بخشیده وبتوسط مصباح صفات زجاجه ظلال را درخشان کانها کوکب دری ساخته وبتوسط
زجاجه ظلال ظلمت عالم امکان وظلمت کفر از مشکوة قلوب وصدور المومنین وظلمت غفلت وشرک خفی
از مشکوة قلوب العارفین برطرف ساخته نور علی نور بمنصه ظهور آمده قوله يَهْدِي اللّٰهُ لِنُوْرِهٖ مَنْ يَّشَآءُ
عبارت ست از هدایت کردن عارف بمراتب نور وبمعرفت سریان نور ذات درجمیع مراتب شیون وصفات و
ظلال وممکنات وایراد اسم ذات در قوله تعالی اَللّٰهُ نُوْرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ دلیل واضح ست

[illegible] یعنی لاعین ولاغیر

برآنکه ذات ست که ما به الموجودیة همه اشیا ست لاغیر مخدوما در تقریر سابق مذکور شده ست که ممکن را تا نسبت
با علته بهم نرسد حصل اولی هم از وساقط ست و نیز نیتوان گفت پس علت ممکن از ذات ممکن بذات ممکن اقرب ست
و معاملهٔ نَحْنُ اَقْرَبُ اِلَیْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِیْدِ را انکشافی ظاهر شد و قاعده که نزد عقلا مقرر ست که از ذات شی
بشی چیزی دیگر بلکه اقرب مساوی نتوان شد در اصل و ظل این قاعده منقود ست بلکه اصل بظل از ذات
ظل اقرب ست پس باید دانست که چنانچه اصل بظل از ذات اقرب ست همچنین اصل الاصل بظل از ذات
ظل و هم از ذات اصل اول وی اقرب ست و همچنین اصل اصل الاصل از همه اقرب ست پس ذات بحت
واجب تعالی شانه بممکن اقرب ست از شیونات و شیونات بوی اقرب اند از صفات و صفات اقرب اند بوی
از ظلال و ظلال اقرب اند بوی از ذات وی وآنچه حضرت مجدد رض فرموده اند سبحانه و تعالی وراء الوراء ثم وراء الوراء
این ورائیت در مراتب قرب مراد داشته اند نه در مراتب بعد فانه ابعد فی الوجدان واقرب فی الوجود
والله تعالی اعلم مخدوما چنانچه ظلال و صفات در میان ذات بحت و عالم امکان پیش از حجاب تجلی معلوم نیشد
همچنین قدرت و ارادت عباد در میان افعال اختیاریه عباد و در میان قدرت کامله و ارادت شامله الٰهی جل سلطانه
پیش از حجاب تجلی مدرک نمی گردد و ازینجا مسئلہ جبر و قدر را باید فهمید پس فرق میان حرکت ارادیه بطش و حرکت
ارتعاش که بدیهی ست مبنی ست بر وجود قدرت بنده که حقتعالی در وی آفریده حجاب قدرت کامله خود ساخته است
نه بر انتفاء آن پس مذهب جبریه باطل شده و چون قدرت ناقصه بنده پیش از حجاب تجلی نیست مذهب قدریه
باطل شد و نسبت خلق بحق تعالی و نسبت کسب به بنده که مستفاد قوله تعالی خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُوْنَ ست
ثابت گشت و چون ظهور قدرت کامله درین حجاب تجلی مع الفعل ثابت میکنند و پیش از فعل نزد شان
توهم قدرت ست نه حقیقت قدرت - **سوال** آنچه از تقریر سابق واضح شده آنست که در عالم امکان
هیچ چیز وجود حقیقی ندارد تمام دائره وهم ست پس مع الفعل قدرت حقیقی و پیش از فعل قدرت وهمی چه معنی دارد
جواب بناء عالم بر وهم متیقن ست لهذا آنرا قدرت حقیقی گویند و پیش از فعل موهوم بوهم غیر متیقن ست
لهذا آنرا توهم قدرت گویند **سوال** مناط تکلیف باتفاق علما توهم قدرت ست نه حقیقت قدرت پس
اگر در قدرت که مناط تکلیف واقع شده وهم غیر متیقن کانیاب الاغوال معتبر باشد تکلیف مالایطاق جائز
باشد چرا که وهم را تا ممتنعات هم جولانگاه ست و در ممکنات بطریق اولی و توهم قدرت بر حج بیت الحرام و زیارت

مسئلہ جبر و قدر

بیت المعمور که در آسمان هفتم ست یکسان است فما الفرق بینهما۔ **جواب** اولاً آنکه تکلیف مالایطاق جائز است
اما تفصیلاً واقع نیست کریمهٔ ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به بر جواز و عدم وقوع آن دلالت دارد۔ ثانیاً آنکه
مراد از توهم قدرت که مناط تکلیف ست آنست که نظر بر جیری عادة قدرت متوهم بود و وقوع فعل بقدرت و اختیار
عبد نظر بر ظاهر حال محتمل باشد لهذا بر جیری عادة حج بیت الحرام مقدور بود فرض شد و زیارت بیت المعمور
فرض نشد اما اگر کسی بزیارت کردن بیت المعمور قسم خورد نزد ابی حنیفه رح نظر بر امکان حقیقی یمین منعقد شود
خلافاً لصاحبیه و نظر بر امتناع عادی فی الفور حانث گردد و کفاره لازم آید و نیز نظر بر ظاهر حال ایمان آوردن
بر ابوجهل واجب گشت و بترک آن کافر شد مگر نظر بر آنکه در علم ازلی ایمان او مقدور نبود اگر ایمان می آورد
انقلاب علم بجهل لازم می آمد پس ایمان آوردنش باین اعتبار محال بود واللہ اعلم سبحان ربک رب
العزة عما یصفون و سلام علی المرسلین والحمد لله رب العالمین **سوال** در آیه نور کمشکوٰة
فیها مصباح را مقید ساخته اند بفوقانی فِی بُیُوتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَیُذْكَرَ فِیهَا اسْمُهٗ یُسَبِّحُ لَهٗ فِیهَا
بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ رِجَالٌ لَّا تُلْهِیهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَیْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِیْتَآءِ الزَّكٰوةِ یَخَافُوْنَ
یَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِیهِ الْقُلُوْبُ وَالْاَبْصَارُ لِیَجْزِیَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوْا وَیَزِیْدَهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ وَاللّٰهُ یَرْزُقُ
مَنْ یَّشَآءُ بِغَیْرِ حِسَابٍ وجه تقیید چه باشد و نیز بعد از ان آیه فرموده وَالَّذِیْنَ كَفَرُوْٓا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ
بِقِیْعَةٍ یَّحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَآءً حَتّٰٓى اِذَا جَآءَهٗ لَمْ یَجِدْهُ شَیْئًا وَّوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهٗ فَوَفّٰىهُ حِسَابَهٗ وَاللّٰهُ سَرِیْعُ
الْحِسَابِ اَوْ كَظُلُمٰتٍ فِیْ بَحْرٍ لُّجِّیٍّ یَّغْشٰىهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ سَحَابٌ ظُلُمٰتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ
بَعْضٍ اِذَآ اَخْرَجَ یَدَهٗ لَمْ یَكَدْ یَرٰىهَا وَمَنْ لَّمْ یَجْعَلِ اللّٰهُ لَهٗ نُوْرًا فَمَا لَهٗ مِنْ نُّوْرٍ وجه تعلق این آیت بما
سبق چه باشد۔ **جواب** واللہ تعالی اعلم آنچه بر فقیر ظاهر می شود آنست
قوله تعالی فِیْ بُیُوْتٍ اَذِنَ اللّٰهُ الی آخره قید كَمِشْكٰوةٍ فِیْهَا مِصْبَاحٌ نیست بلکه
ظرف متعلق ست بقوله تعالی یَهْدِی اللّٰهُ لِنُوْرِهٖ مَنْ یَّشَآءُ یعنی با وجود سرایت نور الهی از عرش
تا فرش و بودن او تعالی وجود ماهیات و قیوم اشیاء هدایت یعنی راه یافتن بمعرفت او تعالی
علی العموم نیست مخصوص است بهر که [illegible] بعبادات کرامت فرماید هدایتش [illegible]
و آن هدایت منحصر ست در اتباع شرع بعیت والتزام مساجد که بیوت واجب التعظیم

و ساکن اہل افئدہ اند يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ الآیہ دلیل ست برینکہ
عمدہ ترین حصول معرفت مصاحبت مردان خداست کہ بدوام ذکر و آگہی موصوف اند رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ
تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ عبارت از دوام آگاہی شان ست و اینجا اشارت ست بآنکہ تجافی عن
دار الغرور و اجتناب از فضول مناجات مثل تجارت و مانند آن از اوصاف حمیدہ ست ہر چند ازینجا نہی
از بیع و تجارت و مانند آن مفہوم نمیشود بلکہ بیان آنست کہ تجارت و بیع اینہا را از یاد حق غافل نمیکند قولہ
تعالی لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وعدہ نعمای بہشت ست قولہ تعالی وَيَزِيدَهُم مِّن
فَضْلِهِ اشارت ست بمعاملات حق با دوستان خود قولہ تعالی وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ
بِقِيعَةٍ الآیۃ بیان ست این مدعا را کہ ریاضات کفار و اعمال شان مثمر عرفان نمیشود و تقدیر کلام آنست
وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ لِنُورِهِ و بیانش آنست کہ اعمال شان بر دو گونہ ست قسمی ست کہ در ظاہر
دران حسن معلوم میشود مثل صدقات و صلۂ ارحام و کف نفس از ایذاء خلائق و عدالت و ترحم و مانند آن
چون ایمان شرط قبول اعمال ست لہذا حال این قسم اعمال شان مانند سراب ست کہ از دور تشنہ را امیدوار
کند کہ سیراب کند چون نزدیک بدی رسد بجز حسرت و اندوہ نا فزاید و قسمی ظاہر القبح ست مثل بت پرستی و ظلم
و مانند آن حال این قسم اعمال شان مانند حال ظلمات ست ظلمت بحر و ظلمت موجی کہ آن دریا را پوشیدہ ست
و ظلمت موجی دیگر بالای موج اول و ظلمت ابر بالا ہمہ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ الآیۃ این چہار درجہ ظلمت کہ
کہ در کفار جمع شدہ **اول** ظلمت غفلت کہ طبعی نفس امارہ و عناصر عالم خلق ست و بمصاحبت شان در
لطائف عالم امر سرایت کردہ این ظلمت بمنزلۂ ظلمت دریاست **دوم** ظلمت کفر **سوم** ظلمت معاصی و قبائح
اعمال این ہر دو ظلمت از انہار ظلمت اول ناشی ہستند چنانچہ امواج از دریا۔ **چہارم** ظلمت موانع خارجی
و مصاحبان بد کہ در آخرت دوری آرزو کنند و گویند يَا لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا يَا لَيْتَ بَيْنِي
وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ این بمثابۂ ابر ست کہ بالا آن سایہ کردہ واللہ اعلم

مکتوب سوم نیز بحضرت شاہ غلام علی صاحب در تحقیق مقامات مجددیہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ رب العالمین و صلی اللہ علی خیر خلقہ محمد و آلہ و اصحابہ اجمعین مولوی صاحب
مشفق مہربان من سلامت رقعہ سامی چندی روز پیش ازین در تحقیق مقامات مجددیہ رسیدہ بود چون

فقیر بخاری داشت و درین ایام کم فرصت بود از جهت بجواب آن نپرداخته بودم معاف دارند اکنون مشتوا اثر
دو رقعه دیگر رسیدند ناچار آنچه معلومات فقیر بود بحسب عقل و دانش خود ترقیم نمودم اگر خطای رفته باشد اصلاح فرمایند
ماکان منه صوابا فمن الله ومن مشائخی وما کان منه خطاءً فمنی والمسئول من الله العفو
والغفران محققان طریقت چنان گفته اند که انسان مرکب ست از ده لطیفه پنج ازان از عالم
خلق ست عناصر اربع ونفس حیوانی که نسمی ست لطیف ساری در جسم کثیف که در هر عضو عضو سرایت دارد
وناشی ست از عناصر اربعه واز جهت لطافت خود مرآت ست پنج لطیفه عالم امر را چنانچه آفتاب بر فلک ست
وبسبب مقابله وصفا آئینه زجاجی آفتاب در آئینه منعکس میشود ونور وحرارت ولون آفتاب در آئینه پدیدار
میگردد حالانکه آفتاب از اوج خود هبوط نکرده همچنین لطائف عالم امر قلب وروح وسر وخفی واخفی که مقر آنها
فوق العرش ست کریمه قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا در شان آنهاست
درین آئینه نفس منعکس گشته وآثار آنها بتوسط نفس در بدن انسانی هویدا شده وآنچه در احادیث وارد شده که
ملک الموت روح انسانی را از بدن نزع میکنند وحله های از بهشت می پوشانند یا مسوح از دوزخ می پوشانند
اینهمه از احوال نفس ست که مرکب روح علوی ست پوشانیدن لباس بدون جسم متصور نیست بیشتر باید دانست
که تا لطائف عشره انسانی مزکی ومصفا نشود لائق تجلیات رحمانی نمی تواند شد پس در طرق دیگر در ابتدا بتزکیه
لطائف عالم خلق می پردازند بریاضات ومجاهدات وجذب شیخ کامل مکمل تصفیه لطائف بهم میرسد ولطائف
عالم امر هنوز مکدر وظلمانی ست پس تصفیه آنها در خواب ومعامله بیرون خود در آفاق صوفی می بیند کوکب
می بیند یا قمر ناقص یا تمام وشمس ومانند آن وآنرا سیر آفاقی میگویند بعد ازان سیر انفس میکنند وبه تزکیه عالم
امر می پردازند ودر طریقه نقشبندیه که اقرب طرق ست اول بتزکیه عالم امر می پردازند وانوار شان وقلب و
روح وسر خود در خود می بیند وآنرا سیر انفسی میگویند وسفر در وطن نیز گویند کریمه سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا
فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ نزد صوفیه کنایت ازین دو سیر ست قدمای نقشبندیه بعد تزکیه لطائف
امر به تصفیه نفس وعناصر می پرداختند ومجددیه باهم خلط نمودند محققان گفته اند که در خارج ذات حق تعالی
موجود ست وسوای او تعالی هیچکس وهیچ چیز موجود نیست وبقول حضرت مجدد صفات ثمانیه حقیقیه نیز موجود
در خارج اند ودیگر صفات موجود اند بمعنی آنکه منشاء انتزاع شان در خارج موجود ست وصوفیه وجودیه

سیر آفاقی و سیر انفسی و سفر در وطن

صفات را زاید بر ذات نمی گویند و در خارج سوا ذات ہیچ چیز را اثبات وجود نمی کنند و گفته اند که حق تعالی چون
ذات و صفات خود را اجمالاً دانسته مرتبه اجمال علمی را وحدت میگویند و چون تفصیل دانسته مرتبه تفصیل علمی را
واحدیت میگویند و عکوس مرتبه تفصیل را که ہم در مرتبه علم متحقق اند تعین روحی و تعین مثالی و تعین جسدی
گویند و این را تنزلات خمسه و حضرات خمسه گویند و چون عکوس و ظلال را عین ذی ظل گویند که آن صفات اند
و صفات را زاید بر ذات ندانند عین ذات دانند لہذا قائل ہمه اوست می شوند و چون در خارج سوای ذات
موجود نمیدانند میگویند الاعیان ما شمت رائحة الوجود اما حضرت مجدد و سفر و امثال ایشان
که بصیرت قویه دارند میگویند که صفات عین ذات نیستند بلکه زائد بر ذات آری ذات محتاج صفات نیست اگر
فرضاً صفات نمی بودند از ذات ہم کار صفات سر انجام میشد پس ذات من حیث انه کار علم میکند آن را شان
العلم میگویند و کذا شان الحیوة و القدرة و السمع و البصر و الارادة و الکلام و التکوین صفات گویا فرع شیونات
اند و عکوس آنها غیر حکما اعتبارات سمع و بصر و غیره که در ذات اند آن را شیونات میگویند و صفات زائده را عکوس
و فرع شان و حکما و صوفیه وجودیه ہمان شیونات و اعتبارات را که عین ذات اند صفات میگویند و صفات زائده
ثابت نمی کنند و اعتبارات شیونات با ہم مرادف اند متغائر نیستند و حضرت مجدد با وجود تغائر صفات از ذات
ممکنات را که مصدر شر و قبایح اند عکوس صفات نمی گویند و تحاشی میکنند از انکه کناس خسیس را حاکی صفات
مقدسات گویند مگر جماعه معصومین یعنی انبیاء و ملائکه را مرایای صفات علیات میدانند و لہذا عصمت خاصیت
آنہاست و دیگران باین دولت مشرف نیستند بلکه آنہا عکوس ظلال صفات اند که عبارت اند از اضداد صفات
که در مرتبه علم موجود اند و بجہت تقابل ضدیت بانوار صفات منور شده اند آن ظلال مرئیات و مبادی تعینات
ممکنات اند در خارج حقیقی نزد حضرت مجدد سوا ذات و صفات ثمانیه ہیچ چیز موجود نیست لیکن در خارجی که ظل
خارج حقیقی ست حق تعالی عکوس ظلال را بوجود ظلی موجود ساخته و منشا احکام و آثار بقدرت کامله خود گردانیده
درین صورت ہمه اوست گفتن محض خطاست ہمه از وست باید گفت و چون عالم عکوس ظلال اند و ظلال عکوس
صفات اند و صفات عکوس شیونات و شیونات مندمج در ذات ذات حق تعالی از ذات ممکن بہمکن قریب
تر ست و ہم از صفات که حضرت مجدد سفر سوده اند که ہر چند احد المتغائرین از متغائر ثانی اقرب نتواند شد و عقل
اقربیت بین المتغائرین تصور نمی تواند کرد لیکن بنظر کشفی ظاہر میشود که اصل نسبت بظل از ذات ظل قریب تر ست

فائده: حضرات خمسه ... تعین روحی و تعین مثالی و تعین جسدی

فائده: شیونات و عکوس

فائده: ہمه اوست و ہمه از اوست

واصل الاصل نسبت بظل از نفس ظل واز اصل او قریب تر است و همچنین اصل اصل الاصل اقرب است نسبت
از ظل و از اصل او و واصل اصل او و اگر خواهی که مثنی بمعقول سازی بتوان ساخت باین تقریر که برای
حمل ایجابی وجود موضوع شرط است پس در وقت عدم موضوع حمل اولی هم صحیح نیست و سلب بسیط صحیح است
در وقت انعدام زید زید زید است صادق نیست و زید لیس بزید صادق است پس اول باید که زید را از علت خود
نسبتی بهم رسد که ثمر وجود او باشد بعده زید زید گفتن صادق آید پس نسبت ممکن بعلت او مقدم است بر حمل ذات
وی بروی پس علت اقرب آمد از ذات او این همه تقریرات برای اطمینان قلب شکسته است و اگر نه کریمه
نحن اقرب الیه من حبل الورید برای ایمان بالغیب کافیست آری بهر باوجود اقربیت ذات
نسبت بممکن از ذات او ممکن از واجب بعید گشته بحجابها میان واجب و ممکن غفلت است از واجب و تعلق
علم ممکن بغیر واجب خواه علم حصولیست که بغیر عالم تعلق دارد یا علم حضوری که بذات او تعلق دارد و شاید که قول
رسول الله صلی الله علیه وسلم حجابه النور کنایه باشد از علم که علم را بنور تعبیر میکنند و قوله صلی الله علیه وسلم
ان لله تعالی سبعون الف حجابا من نور و ظلمة کنایه باشد از هر دو نوع حجاب که حجاب غفلت
ظلمانی است و حجاب علم حجاب نورانی و شاید حجب عبارت از دائره ظلال باشد که ظلال اسم الهادی نورانی و ظلال
اسم المضل ظلمانی باشد حق تعالی انبیا را فرستاد و اولیا را نائبان شان گماشت تا حجب از میان بردارند و آتش
محبت در دلهای سالکان افروزند **بیت** عشق آن شعله است کان چون بر فروخت * هر چه جز معشوق باقی
جمله سوخت * قال رسول الله صلی الله علیه وسلم المرء مع من احب و چون معیت بیچون دست دهد
بنده را با خدا قرب بهم رسد و این قرب که دست دهد مراتب غیر متناهی دارد لایزال عبدی یتقرب الی
بالنوافل الخ ازان خبر میدهد پس هرگاه بنده را قرب بیچون بهم رسد در ظلال او را در عالم مثال بصورت
دائره ظاهر شود و خود را در عالم مثال بیند که بفوق سیر میکند تا جدیکه بدائره ظلال رسیده خود را داخل بدان دائره
بیشتر متلون بلون ظلال بیشتر مضمحل و فانی و ازان باقی ببقاء آن بیند و همچنین بیند خود را که سیر میکند در اصول
آن تا انتها دائره ظلال بقدر حوصله خود و ما کتب له و اگر نه آن دائره فی نفسها بلکه هیچ دائره نهایت ندارد —
بیت حسنش غایتی دارد نه سعدی را سخن پایان * بمیرد تشنه مستسقی و دریا همچنان باقی * قلب
و روح و سر و خفی و اخفی در ظلال اسما و صفات الهی در همین جا دست میدهد مگر اخفی را بالاتر همه سالی است

بیشتر طی دائرهٔ ظلال که مبادی تعینات ممکنات ست غیر انبیا و ملائکه سیر در اصول آن که اسما و صفات اند واقع
میشود که آن مبادی تعینات انبیاست علیهم السلام و وصول بدان بالاصالة مختص بانبیاست علیهم السلام
و دیگران را حاصل نمیشود مگر بوراثت و طفیل تبعیت این اسما و صفات که مبادی تعینات انبیا اند بحسب ظهور نه
بحسب بطون و معنی ظهور و بطون آنست که اسما و صفات را دو اعتبارست یکی قیام بذات و آن رو بحق ست
و آنرا بطون میگویند پس دوم اعتبار مصدریة آثار و حیثیت تربیت ممکنات و آن رو بحق ست و آنرا ظهور
میگویند پس اسما و صفات باعتبار ظهور مبادی تعینات انبیا اند و وصول بدان مقام ولایت کبری و ولایت
انبیا نام دارد و فنا نفس درین موطن میسر میشود چنانچه وصول بمرتبه ظلال ولایت صغری و ولایت اولیا
نام دارد و اسما و صفات باعتبار بطون مبادی تعینات ملائکه اند و وصول بدان ولایت علیا و ولایت ملاء
اعلی نام دارد و بعد طی این هر دو مقام وصول بذات بحت ست و وصول بدان مقام بالاصالة تعلق دارد
بمنصب نبوت انبیاء کرام بسبب وصول آن مقام افضل اند از ملائکه و اگرنه ولایت ملائکه فوق ولایت
انبیاست و اکمل ترین از امتان هم بسبب کمال متابعت انبیا بدان درجه واصل میشوند ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ
وَقَلِيلٌ مِّنَ الْآخِرِينَ کنایه ازین مقام ست ارباب کمالات ولایت اصحاب الیمین اند ثُلَّةٌ مِّنَ
الْأَوَّلِينَ وَثُلَّةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ و ارباب کمالات نبوت مقربین اند ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ
یعنی من الانبیاء وَقَلِيلٌ مِّنَ الْآخِرِينَ یعنی من امة محمد صلی الله علیه وسلم وهم الصحابة وکثیر من المتابعین
وجماعة من اتباع التابعین وجماعة فی آخر الدهور بعد تجدید الدین بعد الف سنة من الهجرة در کمالات نبوت تجلی ذاتی
دایمی ست بی پردهٔ اسما و صفات و کمالات رسالت و کمالات اولو العزم موجی ست از دریای کمالات نبوت
این هر سه دوائرها هم مثل ایره و امیرست و مثل مرکز و محیط نوعی باهم تفاوت در مرتبه دارند که براولی الابصار
ظاهر میشود و بعد کمالات ثلثه آنچه از مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد رضه و حضرت ایشان عروة الوثقی و از رساله
شواهد التجدید حضرت دلیل الله الصمد عبد الاحد رضه ظاهر میشود و هم در مقام سلوک از جناب حضرت ایشان شهید
استفاده نموده شد دو راه پیش می آید بتقدیم و تاخیر تسلیک آن هر دو راه پیران مناسب مصلحت اختیار میفرمایند
یکی راه حقیقت کعبه ربانی که آنرا سرادقات عظمت و کبریا و نور صرف بچون تعبیر میفرمایند و بالاتر ازان حقیقت
قرآنی ست که آنرا مبدء وسعت بیچونی تعبیر نموده اند و بالاتر ازان حقیقت صلوة ست که آنرا بکمال وسعت

ف ظهور و بطون
ف ولایت کبری
ف حقیقت کعبه حقیقت صلوة حقیقت قرآن

بیچونی تعبیر فرموده اند بالاتر ازان مقام معبودیت صرف گفته اند وگفته اند که آنجا سیر گنجایش نیست آنجا فقط سیر
نظری ست اگر میسر شود ع بلا بودی اگر اینهم نبودی ٭ و سیر قدم گاه تا حقیقت صلوة ست که منتهای مقام
عابدیت ست میفرمایند وقف با مهل فان الله یصلی اشاره بدان است که فوق حقیقت صلوة
جولانگاه نیست آن صلوة ست که از مراتب وجوب برای مرتبه تنزیه صرف صادر میشود آه دوم بعد کمالات
ثلثه دائره محبت ست که خلت محیط آن دائره است وآن مبدأ تعین ابراهیم است علیه السلام آنرا ولایت ابراهیمی
گویند مرکز آن محبت ست چون بدان مرکز رسیده می شود آن مرکز دائره ظاهر می شود که محیط آن صرف محبت ست
که مبدأ تعین موسی کلیم الله ست علیه السلام آنرا ولایت موسوی گویند و مرکز آن محبوبیت ست چون بدان مرکز
رسیده می شود آن مرکز هم دائره ظاهر میشود که محیط آن محبوبیت ممتزجه است که آنرا حقیقت محمدی و ولایت محمدی
گویند وآن مرکز و مبدأ تعین حبی سرور انبیاست صلی الله علیه وسلم باعتبار نام پاک او محمد و مرکز آن محبوبیت
صرف ست که آنرا حقیقت و ولایت احمدی گویند و مبدأ تعین روحی آن سرور ست باعتبار نام پاک واحمد صلی الله
علیه وسلم و همین دائره محبت را چون باجمالی ملاحظه خلت و محبت و محبوبیت صوفی متوجه میشود سیر در تعین
حبی کرده باشد و سیر در تعین وجودی هم در همین اثنا واقع میشود بالاتر زین مقامات مبادی حقایق تعینات
انبیا مقام لاتعین ست که آنجا سیر قدمی را گنجایش نیست اگر میسر شود سیر نظری میسر شود وآن از خصائص
سرور پیغمبران ست صلی الله علیه وسلم لی مع الله وقت لایسعنی فیه ملک مقرب ولا نبی مرسل
اشارت بهمین مقام گفته اند و بعضی صاحب دولتان اولش خواران سرور الطفیل او علیه السلام ازین خوان
نعمت اولش عطا گشته ؎ اگر بادشه بر در پیر زن ٭ بیاید تو ای خواجه سبلت مکن ٭ عظمت سرور انبیا
ازینجا ظاهر میشود که اولش خواران او باین دولت مشرف می شوند حقیقت صوم در پهلوی حقیقت قرآن
و دائره سیف قاطع در پهلوی ولایت کبری فرموده اند ظاهرا سیف قاطع موجبیت از اسماء و صفات از قبیل
ولایت کبری چون نفس را فنا اتم انجا وست میدهد لهذا نام او سیف قاطع شد والله اعلم و اینجا دو شبهه بخاطر
می خلد که حل آن از مکاتیب حضرات بدست نیامده شبه اول آنکه حضرت مجدد و مرزا در ابتدا حقیقت محمدی
صفت العلم ظاهر شده چنانچه در مکتوبات طریقه وغیر آن بیان فرموده پیشتر شان العلم ظاهر شده پیشتر حقیقت
جامعه ظاهر شده وجه تطبیق درین مکشوفات چنان فرموده اند که گاه باشد که ظل شئی بصورت اصل ظاهر

ولایت ابراهیمی و ولایت موسوی و ولایت محمدی و ولایت احمدی

تعین حبی و تعین وجودی

حقیقت صوم

میشود و پیشتر چون باصل میرسند آنگاه واضح میشود که آنچه پیش ازین ظاهر شده بود ظل بود اصل نیست لهذا
صفة العلم را اول ابتدا حقیقت محمدی گفته بودم چون بشان العلم که مربی صفة العلم ست رسیدم دریافت شد
که حقیقت محمدی اینست پیشتر چون بشان جامعه رسیدم که شان العلم جزویست از اجزای او دریافت شد
که حقیقة الحقائق و تعین اول و حقیقت محمدی همین ست و در آخر مکشوفات ظاهر شده که تعین اول تعین
وجودی ست و پیشتر ازان ظاهر شده که تعین اول تعین حبی ست و شاهد این مقال فرموده اند حدیث قدسی
کنتُ کنزاً مخفیا فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق ازین حدیث مستفاد میشود که اول حب
سر بر زده که باعث ظهور جمیع اشیا گشته و ولایت ابراهیمی و موسوی و محمدی و احمدی در دائره حب ست تفصیل
صدر بیان فرموده اند پس ازینجا لازم می آید که شان العلم جامعه ظل تعین حبی باشد که سابق بصورت اصل
خود را نموده بود و این روا نباشد که صفة العلم از صفات حقیقیه است و شان العلم عین ذات ست بتغایر
اعتباری و صفة الحب از صفات اضافیه محال ست که اصل شان العلم یا صفة العلم باشد و شبه دوم آنست
که کمالات نبوت عبارت ست از تجلی ذات بحت بی پرده اسما و صفات بعد قطع مراحل سیر در ولایت کبری
و علیا که سیر در صفات است و اصول آن و اصول اصول آن و در شیون و اعتبارات من حیث الظهور
والبطون پس بعد قطع مراحل صفات و استسعاد تجلی ذات بحت بی پرده اسما و صفات ترقی ازان مقام
چه معنی دارد پس ورا الورا ازان قربت حقیقت کعبه عبارت از سرادقات عظمت و کبریاست و این اضافت
بیانیه است یعنی عظمت و کبریا که سرادقات ذات اند — سوال عظمت و کبریا از صفات اند که مصدر اسم العظیم
واسم الکبیر اند اطلاق سرادقات بران از چه راه است — جواب در حدیث قدسی آمده الکبریاء ردائی
والعظمة ازاری فمن نازعنی فیهما ادخلته فی ناری ازار و ردا چنانچه ساتر بدن انسان اند
همچنین صفت عظمت و کبریاء الهی مانع اند از ظهور و درک ابصار حیث قال لا تدرکه الابصار لهذا
لهذا اطلاق سرادقات صحیح گشته آمدم بر اصل سخن که حقیقت کعبه صفت عظمت و کبریاست و حقیقت قرآن و
صلوة و سعت بیچون ست که مصدر اسم الواسع ست آن نیز صفت ست و حقیقت صوم عبارت از صفات
سلبیه است که صمد لا یاکل ولا یشرب ولا یلد ولا یولد ولم یکن له کفوا احد
و محبت و محبوبیت هم از صفات اند بلکه از صفات اضافیه تفوق آن از مرتبه کمالات نبوت که تجلی ذات

بحث است چه معنی دارد مگر صوفی در نیحالت رجوع قهقری میکند این شبه ثانی بجناب ایشان عرض کرده بودم
ارشاد فرمودند که فی الواقع حقیقت محمدی و حقیقت احمدی از دائره صفات اند از ولایت کبری لیکن شاید که
حصول بعضے تفاصیل موقوف بود بر تحصیل کمالات نبوت لهذا حصول این ولایت بعد حصول کمالات
باشد لیکن در حل این هر دو شبهه آنچه بخاطر فقیر گذشته و آنرا بخدمت حضرت ایشان شهید هم عرض کرده بودم
و جناب حضرت صاحب ایشان آنرا شنیده تسلیم فرمودند و گفتند که شاید همچو باشد و آن آنست که ذات حق سبحانه تعالی
در خارج موجود ست و صفات ثمانیه او تعالی نیز در خارج موجود اند و دیگر صفات ثبوتیه و سلبیه اضافیه هم
در خارج موجود اند بدین طور که منشار انتزاع آنها در خارج موجود ست چنانچه گفته شود که در موطنی که زید موجود ست
دران موطن ابوت زید مر عمرو را هم موجود ست بدین معنی که منشار انتزاع آن دران موطن موجود ست و وهمی
و عقلی محض نیست اگر فرض کرده شود که تعقل و عاقل در جهان نباشد زید را با عمرو نسبتی ست که اگر عاقل
موجود شود حکم کنند با بوت زید مر عمرو را حاصل آنکه ذات و صفات حق سبحانه و تعالی در خارج موجود اند و سوا
شان هیچ چیز دران موطن موجود نیست لیکن علم حق سبحانه بذات او و صفات او اجمالاً و تفصیلاً متعلق شده
پس در مرتبه علم هم ذات حق تعالی موجود ست و هم صفات حقیقیه و صفات دیگر ثبوتیه و سلبیه اضافیه لفقر
صفات هم در مرتبه علم موجود اند و ازان دائره ظلال ناشی گشته و از دائره ظلال دائره امکان در مرتبه علم پدید آمد
و در خارج ظلی بوجود ظلی نمود ار گشته و ازین کثرت در وحدت حقیقی که در خارج ست خلل راه نیافته ازین تقریر
ظاهر گشته که ممکنات را سوا مرتبه علم وجود ظلی و وهمی در خارج حقیقی گنجایش نیست و ذات و صفات الهی را
دو موطن ست یکی موطن خارج حقیقی و دوم مرتبه علم واجبی دیگر باید دانست که سیر و سلوک صوفی مکانی نیست
که از حضیض باوج میرود و نه انقلاب ماهیت ست که ممکن واجب شود که این محال ست بلکه عبارت ست
ازان که بجذب انبیاء و اولیا مجتبی هم میرسد که بدان محبت بحکم المرء مع من احب بنده را با ظلال اسما
و صفات و ذات واجب معیتی بیچون حاصل میشود و ترقی دران معیت در عالم مثال بصورت سیر مکانی متمثل
میشود و کمال آن معیت بصورت وصول و اضمحلال و فنا دیده میشود و چون بصورت چون بنظر کشفی دیده میشود
چنانچه یوسف علیه السلام بقرات و سنابل را سنین قحط تعبیر فرموده بود و در سید الاکرم صلی الله علیه وسلم حمی مدینه
را بصورت زن سیاه فام دیده غرض که بیچون در عالم مثال بصورت چون دیده میشود اکنون باید دانست

وقال قائل
زو با معنی چگونه بیچون برآید
بیچون بی چگون شد
سم ... و صورت بیچون برآمد

که دائره ظلال که آنرا ولایت صغری نامے گویند انرا وجود نصیب گردد مرتبه علم واجبی اول صوفی بدان واصل میشود که اصل اوست ودائره صفات که آنرا ولایت کبری وعلیا وسیف قاطع خوانند آن عبارتست از صفات واجبی که در مرتبه علم او تعالی موجود اند نه آن صفات که در خارج موجود اند وکمالات نبوت ورسالت واولی العزم عبارتست از تجلیات ذات بے پرده صفات لیکن آن ذات که در مرتبه علم موجودست نه در خارج اول صوفی را معیت باظلال بهم میرسد پیشتر باصفاتی که در مرتبه علم موجود اند پیشتر باذات بحت که هم در مرتبه علم موجودست وآن منصب انبیاست چون ازانجا صوفی بطفیل پیغمبر علیه السلام ترقی کند او را معیت بهم میرسد باصفات اضافیه او تعالی که در خارج موجود اند ازانجمله است تعین وجودی وتعین حبی وخلت ومحبوبیت که صفات انبیا اند وازانجمله است سرادقات عظمت وکبریا ووسعت همچون که حقیقت کعبه وقرآن وصلوة وصفات سلبیه که حقیقت صیام اند لیکن بامعبودیت صرفه که آنهم از دائره صفات ست کمال معیت بهم نتوان رسید للمنافاة بین العابدیة والمعبودیة اما بجهت مقابله عابدیت ومعبودیت معیتے بهم میرسد که آنرا سیر نظری توان گفت وبالاتر از مقام صفات اضافیه وسلبیه که در خارج موجود اند مرتبه صفات حقیقیه ست که آن تشبیه بذات او تعالی تشبیه لاعین ولاغیر ست وبالاتر ازان مرتبه ذات ست که در خارج موجودست واین مرتبه ذات وصفات که در خارج موجودست آنرا مرتبه لاتعین گویند تا آنجا هیچکس را جولانگاه نیست که معیت فرع محبت ست ومحبت فرع معرفت وواجب برترست ازانکه علم مخلوق بوی تعلق گیرد سبحان من لا یعلم ما هو الا هو مگر سرور پیغمبران صلی الله علیه وسلم وبعضی از لش خواران او را سیر نظری دران مقام ست استوی ای محمد بالافق الاعلی اعنی علی شواهق الامکان یُرِدنی الجبار ذا العزة فتدلی فکان قاب قوسین او ادنی انکارم که هنگام سیر نظری صفات حقیقیه قاب قوسین وهنگام سیر نظری ذات مقام او ادنی ست چراکه در مقام نظر بذات منظور قوس وجوبی ست لاغیر ودر مقام نظر بصفات بوی از امکان باقیست لاحتیاج الصفات الی الذات من غیر عکس باین تقریر هر دو شبه منحل میشود که رجوع صوفی قهقری لازم نمی آید وفرعیت شان العلم وشان الجامع از تعین حبی نیز درست می آید که آن شان علم وشان جامع در مرتبه علم متحقق ست وتحقق آن در مرتبه علم فرع حب ست که در خارج موجودست کنت کنزاً مخفیاً فاحببت ان اعرف برآن شاهد ست والله اعلم اصل قلب در دائره ظلال ست واصل آن ظل که مربی قلب ست در مقام

تعین وجودی

تعین حبی

صفات ست و هر ولی آدم ست چون فنا قلب در اصل او صوفی را حاصل شود آن صوفی صاحب ولایت آدم
علیه السلام باشد و چون روح هم در اصل خود فانی شود و اصل روح شقیق ابراهیم و نوح علیهما السلام ست آن
زمان صوفی را صاحب دو ولایت گویند ولایت آدمی و ولایت نوحی و ابراهیمی و چون سر هم در اصل خود فانی شود
که شقیق موسی ست علیه السلام صاحب ولایت موسوی هم باشد و چون خفی هم در اصل خود فانی شود که شقیق
عیسی ست علیه السلام صاحب ولایت چهارگانه شود و ولایت عیسوی هم او را باشد و چون اخفی هم در اصل خود فانی
شود آن صوفی صاحب ولایت پنجگانه باشد اخفی زیر قدم آنحضرت ست و اصل اخفی شقیق اوست علیه الصلوة
والسلام ضمنیت از مقامات سلوک نیست بلکه ضمنیت عبارت ست ازان که یک ولی در ضمن دیگری باشد
پس هر کمالیکه متضمن بر وزن فاعل را بهم رسد بلی اختیار متضمن بر وزن مفعول دران شریک باشد چنانچه
ماهی کلان ماهی خورد را در شکم گیرد هر جا که ماهی کلان سیر کند ماهی خورد هم بلی اختیار دران سیر شریک باشد پس
ضمنیت یک ولی اگر ولی دیگر را دست دهد آن را ضمنیت صغری گویند و هر کرا ضمنیت با رسول اکرم دست دهد
او را ضمنیت کبری گویند ابو بکر رضی الله عنه را ضمنیت کبری بود و لهذا رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود
ما صب الله فی صدری الا صببته فی صدر ابی بکر و رسول فرمود که من و ابو بکر دو سواریم در مسابقت
اسپ من سبقت کرد حضرت شیخ محمد عابد ضمنیت کبری داشتند و حضرت شیخ مرزا صاحب رضی الله عنه ما را
بضمنیت خود بشارت داده بودند بضمنیت کبری لیکن چون آنحضرت ضمنیت کبری داشتند و ایشان شهید
در ضمن ایشان بودند ضمنیت کبری بتوسط لازم می آید و ایشان شهید این عاصی را بضمنیت خود بشارت
داده بودند والله اعلم بحقیقة الحال والمسئول منه حسن العاقبة ـ

معنی ضمنیت و ضمنیت صغری و کبری

مکتوب سوم نیز بشاه غلام علی صاحب در حل اشکال وارده بر بعض مقام

طریق و بیان سلوک و جذبه

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله رب العلمین والصلوة والسلام علی رسوله محمد و آله و اصحابه
اجمعین حضرت مجدد الف ثانی در مکتوبات طریقه میفرمایند نصف سافل این دائره یعنی ولایت کبری متضمن
اسما و صفات زائده است و نصف عالی آن مشتمل بر شیون و اعتبارات ذاتیه بعد ازان اگر بمحض فضل الهی مقام

صفات وشیونات ترقی واقع شود سیر در دائره اصول آنها خواهد بود از گذشت این دائره اصول آن اصول ست
وبعد از طی آن دائره قوسی ظاهر خواهد شد وازان دائره غیر از قوسی ظاهر نشد این اصول سه گانه اسما وصفات
که مذکور شد اعتبارات اند در حضرت ذات که مبادی صفات وشیونات گشته اند اینهمه تفصیل اسم الظاهر بود که
یک بازوی طیران ست واسم الباطن هنوز در پیش ست سیر در اسم الظاهر سیر در صفات ست بی آنکه
در ضمن آن ذات ملحوظ گردد وسیر در اسم الباطن نیز هرچند در اسما وصفات ست اما در ضمن آنها ذات ملحوظ ست
در صفة العلم ذات اصلا ملحوظ نیست ودر اسم العلیم ملحوظ ذات ست در پس پرده صفت زیراکه علیم ذاتی ست
که مر اورا علم ست فالسیر فی العلم سیر فی الاسم الظاهر والسیر فی العلیم سیر فی الاسم الباطن
و قس علی هذا سائر الصفات واین اسما وصفات که باسم الباطن تعلق دارند این ولایت علیا ست
ولایت ملا اعلی و فرقی که در میان علم وعلیم ومیان اسم الظاهر واسم الباطن نموده اند اندک خیال نکنی حکم
قطره دارد نسبت بدریای محیط در گفتن نزدیک ست ودر حصول دور در اثنای این سیر واقعه نمودند که گویا
براهی سیر دوم واز بسیاری رفتن مانده شده ام بعد طی مسافت بسیار فنای شهری ظاهر شد وبعد دخول شهر
ظاهر شد که این شهر از تعین اول ست که جامع جمیع مراتب اسما وصفات شیون واعتبارات ست ونیز جامع ست
مر اصول این مراتب را واصول انها را ومنتهای اعتبارات ذاتیه ست در آن مقام ملاحظه نموده آمد که آیا
این تعین اول حقیقت محمدی ست یا نه معلوم شد که حقیقت محمدی همانست که بالا ذکر یافته وآن ظل این
تعین اول ست وسیر یکه فوق آن شهر واقع شود شروع از کمالات نبوت خواهد بود واین عبارت از مکتوب
طریقه دویست وششم از جلد اول انتخاب ست ازین کلام عزیز الکلام مستفاد میشود که کمالات نبوت عبارت
از تجلی ذات بحت ست چراکه اگر صفتی از صفات زائده اند پس باعتبار وجودها لا لنفسها در نصف سافل دائره
اولی از ولایت کبری است واگر از صفات غیر زائده اند که امتیاز خارجی از ذات ندارند وآن صفات را شیون
واعتبارات گویند در نصف عالی دائره اولی از ولایت کبری ست صفات اضافی وصفات فعلی وصفات
حقیقیه ثمانیه که حیات وعلم وقدرة وارادة وسمع وبصر وکلام وتکوین اند اینهمه داخل صفات زائده اند ست
واصول اینهمه در دائره ثانی واصول اصول آن در دائره ثالث واصول اینهمه در قوس اند واینهمه صفات
باعتبار وجودها للذات المقدسه در دائره ولایت علیا ست بلکه ذات که در پس پرده صفتی از صفات ست

ہم در ولایت علیاست چنانچہ شرح آن در تفرقۃ العلم والعلیم بالا گذشتہ پس باقی نماند برای تفوق ازین مقام
مگر در مرتبہ ذات بحت پس در کمالات نبوت تجلی ذات بحت ست لاغیر پس چون فوق کمالات نبوت و رسالت
و اولی العزم حقیقت کعبہ کہ عبارت از سرادقات عظمت و کبریاست و حقیقت قرآن و حقیقت صلوۃ کہ
وسعت ذات بیچون ست و معبودیت صرفہ و خلت و محبت و محبوبیت و تعین وجودی گفتہ اند وانہمہ
داخل صفات اند بلکہ از صفات زائدہ بلکہ از صفات اضافیہ غیر حقیقیہ کہ پایان تر از صفات حقیقیہ اند چراکہ
صفات حقیقیہ زیادہ از ہشت صفت مذکورہ کسی نگفتہ بلکہ صفت تکوین کہ صفت ہشتم ست نزد اشعری
از صفات نیست صفات حقیقیہ نزد او ہفت ست پس البتہ رجوع قہقری لازم می آید و حل اشکال منحصر
در ہمین ست کہ صفات کہ بعد از کمالات نبوت وصول بدان میسر میشود غیر آن صفات اند کہ در ولایت کبری
و علیا گذشتہ لیکن استغراق و شمول صفات کہ در دائرہ اولی از ولایت کبری و علیا مذکور شدہ واستغراق
اصول آن واصول اصول آن واصول اصول اصول آن ازین احتمال ابا میکند وانچہ آن مہربان از طرف
خود در حل آن نوشتہ اند کہ وسعت و محبت دو قسم ست یکی اضافی دوم ذاتی وہمچنین محبت او تعالی یکی
بذات او تعلق دارد دوم بغیر او وہمچنین محبوبیت این تقریر ہیچ فائدہ نمی کند چراکہ ہمہ اقسام صفات داخل
دائرہ اولی از ولایت کبری اند واصول آن تا سہ مرتبہ دیگر در سہ دائرہ دیگر از ولایت کبری اند و لیس
وراء المجموع شئی ونیز انچہ تقریر حضرت رفیع الدین صاحب در تقسیم صفات نوشتہ اند آنہم حل اشکال
نمی کند این تقسیم صحیح ست کہ صفات دو قسم ست یکی ذاتی و انتیاز خارجی از ذات دارند دوم گنجایش زیادتی
ندارند لیکن قسم اول را کہ سہ مرتبہ گفتہ اند یکی مرتبہ وجودہا لانفسہا دوم مرتبہ وجودہا للذات المقدسۃ سوم
مرتبہ اندراج آنہا در ذات این تقسیم صحیح نیست چراکہ صفات زائدہ را اندراج در ذات چہ معنی دارد کہ منافی زیادتی
ست پس صفات زائدہ را دو مرتبہ ست وجودہا لانفسہا و وجودہا للذات المقدسۃ واندراج در ذات خاصہ
قسم ثانی ست کہ زائدہ بر ذات نیست وانہمہ اقسام صفات خواہ زائدہ اند بر ذات یا زائدہ نیستند بر ذات
بلکہ عین ذات اند وسمے بشیونات اند ہمہ در دائرہ اولی ست از ولایت کبری من حیث وجودہا لانفسہا و
در دائرہ علیاست من حیث وجودہا للذات المقدسۃ پس از تقریر حضرت مجدد رضی اللہ عنہ کہ بالا مذکور شد ہیچ
صفتی خارج از ولایت باقی نماند مشفق من در ضمن نوشتن این خط در جواب خط آن مہربان فقیر ہمین

بتقریب کنز الهدایة مطالعه کرده از ان معلوم شد که سابق همین اعتراض را اصحاب حضرت ایشان عروة الوثقی در جناب
ایشان معروض داشته اند و دو مکتوب آنجناب در جواب این صادر شده یکی آنکه نوشته بودند که چون معامله
کمالات نبوت بذات بحت تعلق داشته باشد ترقی حقیقت کعبه و حقیقت قرآنی بران چه صورت دارد مخدوما
ازکجا معلوم میشود که کمالات نبوت بذات بحت تعلق دارد از فقیر که نقل کرده اند فقیر هرگز نگفته است و در کلام
حضرت ایشان هم قدس الله سره الاقدس معلوم نیست آری کمالات نبوت بعد از حصول ولایت سه گانه
اوست پس عبور از اسما و صفات و شیون و اعتبارات و تنزیهات و تقدیسات ست و بعد از ترقی از اسم
الظاهر و اسم الباطن است که در مکتوبات بیان طریقه به تفصیل مذکور ست لیکن در ذات بحت بودن آن
سخن ست چگونه این معامله بذات صرف متعلق باشد و حالانکه حضرت ایشان در همان مکتوب حقیقت کعبه
را که عبارت از سرادقات عظمت ست فوق کمالات نبوت نوشته اند و ایضا در همان مکتوب مرتبه ذاتیه را
فوق این کمالات ثابت کرده اند انجا که نگارش فرموده اند که ذات الله ورا ای وجود و عدم ست دیگر مکتوب
آنجناب باین عبارت صادر شد **سوال** مرتبه کمالات نبوت فوق مرتبه اسما و صفات و شیون و اعتبارات ست
پس تفوق حقیقت کعبه و امثال ان که اعتبار مسجودیت و جز آن در آن ملحوظ ست بر کمالات نبوت بچه معنی ست
جواب این نوشتن تفصیل میخواهد اینقدر بدانند که مرتبه کمالات نبوت فوق آن اسما و صفات و شیون
و اعتبارات ست که در ولایت کبری و علیا ثابت اند مشفق من ازین دو مکتوب جناب عروة الوثقی
رضی الله عنه و عن اسلافه و اخلافه نیز حل مشکل نمی شود چرا که بعد انقراض جمیع اسما و صفات و بعد تمام شیون
و اعتبارات ذاتیه که همان ذات ست بملاحظه مبدایت صفات و بعد ترقی از تنزیهات و تقدیسات نیست
مگر مرتبه ذات بحت و آن کمالات نبوت ست پس نفی کردن ذات بحت ازان مرتبه علیه همین محل اشکال ست
و مغایرت اعتبار مسجودیت و معبودیت و محبیت و محبوبیت و وسعت بیچون و مانند آن از اعتبارات و شیونات
که سابق در ولایت کبری و علیا پیش از کمالات نبوت گذشته چگونه صورت بندد و بهر حال جوابی که ازینهمه اشکالات
تفصی بخشد فقیر بدان ملهم شده خواه از الهام غیبی باشد یا نتیجه قوت فکری آن همانست که بخدمت سامی
معروض داشته بودم اگر ان حق و صواب ست فمن الله سبحانه بفضله و احسانه و اگر خطا ست فمن نفسی المظلمة
المدهشة الخاطئة اعتقاد کردن صاحبان بران واجب نیست و فقیر مدعی کمال نیست مجادله و مکابره منظور نیست

حاشا و کلا وانچه شاهد این از کلام حضرت مجدد طلبیده بودند اگر شاهد این در کلام آنحضرت اعلی منزل می بود من
این جواب را نسبت بخود نمی کردم حکایت از کلام آنحضرت رضی الله عنه می نمودم مهربان من در صورت
اتحاد موطن تغائر در میان شیون و اعتبارات را مقدمه از کمالات نبوت و متاخره صورت نمی بندد و باین
تقریر که صفات و شیونات و اعتبارات که در مرتبه علم تقرر دارند در ولایت متجلی میشوند و ذات بحت که هم در مرتبه
حضرت علم تقرر دارد در کمالات نبوت متجلی میشود اگر گفته شود که کمالات نبوت بذات بحت تعلق دارد اینهم صحیح شد
واگر نفی کرده شود گفته شود که بذات بحت تعلق ندارد و در ذات بحت بودن آن سخن ست چنانچه حضرت عروة الوثقی
و حضرت مجدد رضی الله عنهما فرموده اند که ازین ماجرا در توهم نیفتی که عنقا در شکار آمد و سیمرغ بدام افتاد و هو سبحانه بعد
وراء الوراء ثم وراء الوراء ثم وراء الوراء ذات الله وراء وجود و عدم ست اینهم درست می نشنید که در کمالات نبوت
فی الحقیقت ذات بحت نیست بلکه حصه صفت العلم ست که بذات بحت تعلق گرفته و ازان حاکی ست و بعد
حصول کمالات نبوت سیری که واقع میشود در مراتب صفات خارجیه واقع میشود بلکه در صفات اضافیه خارجیه
مثل وسعت و محبت و محبوبیت و تعین وجودی و تعین حبی و مانند آن و صفات ثمانیه حقیقیه خارجیه داخل
دائره لاتعین اند آنجا سیر قدمی را گنجایش نیست اگر میسر شود سیر نظری میسر شود و ذات بحت هنوز وراء الوراء ست
که وراء وجود و عدم ست و وجود و وجوب هر چند از صفات کمال اند لیکن ذات او سبحانه وراء اینهمه ست العجز
عن درک الادراک ادراک لا غیر انچه حضرت مجدد رضی الله عنه میفرمایند که این وراءیت نه باعتبار حجب ست که
حجب بتمامها مرتفع گشته بلکه باعتبار ثبوت عظمت و کبریاست معنی این عبارت در عقل ناقص چنان میگذرد
که حق تعالی از بنده اقرب من حبل الورید ست و حجابها که در میانست از دو جنس ست که رسول پیغمبر صلی الله
علیه وسلم ان لله تعالی سبعون الف حجابا من نور و ظلمة حجابهای ظلمانی حجاب غفلت ست
که ناشی ست از کدورت لطائف عشره انسانی و حجب نورانی عظمت و کبریا اوست تعالی و تقدس و چون
لطائف عشره را بسبع لطائف راجع میکنند پنجگانه عالم امر و قالب و نفس پس ده هزار حجاب حصه هر لطیفه
از لطائف سبعه است فنا نفس در ولایت کبری و فنا لطائف عالم امر در ولایت صغری و کمال آن
در دائره اولی از ولایت کبری و فنا نفس در ولایت کبری و علیا و کمال آن در مقام کمالات نبوت
و طهارت عناصر ثلثه در ولایت علیا و معامله خاک بکمالات نبوت تعلق دارد و چون سالک تا بآنجا رسد

تمام حجب ظلمانی مرتفع گشته پس باقی نماند مگر سرادقات عظمت وجلال ورداء کبریا حضرت مجدد رضی الله عنه
میفرمایند بعضے از کمل مردان باشند که درون سرادقات عظمت وکبریا بطفیل انبیا علیهم السلام ایشانرا
جا و هند فحول منهم ما عول مهمای فرزند این معامله مخصوص بهیئت وحدانی انسانی ست که از مجموع
عالم خلق وعالم امر ناشی گشته مع ذلک درین موطن نیز رئیس عنصر خاک ست مشفق من از سیر آفاقی
و سیر انفسی وجذبه و سلوک وخصوصیت جذبه نقشبندیه ومجذوب سالک وسالک مجذوب استفسار فرموده
بودند مشفقا چون انسان مرکب از لطائف عالم امر و عالم خلق ست وهر یک ازان بسبب کدورت
از مولائی خود با وجود اقربیت بعید ومهجور گشته چون رحمت الهی تقاضا کرده که آنها را ازین ورطه بیرون کند
واین عوارض کدورت بدامن شان نتواند رسید چنانچه کسیکه آفتاب محاذی ومرئی او باشد ظلمت را در مقابله
آفتاب چه یارا لهذا انبیا بدو وجه ازاله کدورات انسانی کردندیکی آنکه اعمال صالحه آموختند چون اعمال بیشتر
بجوارح وعناصر تعلق دارند لهذا از اتیان اعمال صالحه تصفیه نفس وعناصر دست میدهد این را سلوک
میگویند که سعی بنده دران دخل دارد دوم آنکه انبیا مرایای صفات اند لهذا در ذات ایشان حق تعالی
تاثیرے داده است که از صحبت ومصاحبت ایشان بے اختیار از لطائف محبان ومصاحبان شان کدورات
وحجب برطرف میشوند چنانچه در مقابله آفتاب بے اختیار حرارت ونور دست میدهد وچون کدورات حجب برطرف
میشوند وصل بیچون دست میدهد این را جذب میگویند باز صحابه کرام چون بکمالات ظاهری وباطنی پیغمبر
صلی الله علیه وسلم بهره ور شدند در رنگ پیغمبر برآمدند ودر هدایت خلق نیابت آن سرور صلی الله علیه وسلم
نمودند واز صحابه این علوم وانوار قرنا بعد قرن وبامثال بوسائط بیر سید پس سلوک عبارت است از اتیان
ریاضات موافق ارشاد پیر کامل مکمل که او را بوسائط از رسول کریم یا بلا واسطه رسیده واین منتج تزکیه
لطائف عالم امر ست در طرق صوفیه چشتیه وقادریه وغیرهم سلوک را بر جذب مقدم میکنند ومرید را
اول بریاضت اربعینات وامثال آن دلالت میفرمایند تاثیر صحبت پیر کامل هم ممد ریاضات
شان می باشد واگرنه فقط ریاضت چه کار میکشاید ببرکت شان ریاضات نفس وعناصر مرید را
مصفا میکند ومرید طهارت نفس وعناصر خود را بیرون از خود در عالم مثال مشاهده میکند مثل
ستاره وهلال یا ماه ناقص یا بدر کامل یا شمس از دیدن انوار پیر مرید را بشارت فنا وتصفیه نفس

معنی جذبه وسلوک

وعناصر میباشد بدایت سلوک ست واین سیر را سیر آفاقی میگویند که خارج از خود در آفاق می بیند بعده پیر کامل
مکمل توجه بکار ادمی برد که دران مرید را هیچ عمل نمی باید ببرکت توجه او لطائف عالم امر او از حضیض ترقی
کرده در اصول خودها فانی میشوند و تزکیه لطائف عالم امر او فنا هر یک ازان در اصول شان دست
میدهد این را سیر انفسی میگویند واین جذب است و مرید که اینچنین تربیت کرده شود اورا سالک مجذوب
میگویند و درین سیر جذبی آنچه مرید می بیند از استناره و ترقی و وصول باصل و فنا همه در لطائف
خود در خود می بیند لهذا این را سیر انفسی میگویند و حضرت خواجه نقشبند رضی الله عنه از جناب الهی طلب کردند که راهی
عطا فرماید که اقرب طرق باشد و البته موصل باشد و لهذا حق تعالی حضرت خواجه رضی الله عنه را بتقدیم
جذب بر سلوک الهام فرموده چنانچه حضرت مجدد رضی الله عنه در مکتوب بیان طریقه فرموده که در طریقه
نقشبندیه ابتداء از سیر قلب بوده که از عالم امر ست بخلاف سائر طرق مشائخ کرام که شروع در تزکیه نفس
می نمایند و تطهیر قالب میفرمایند و بعد ازان بعالم امر می در آیند و الی ماشاء الله آنجا عروج می نمایند ازینجا
است که نهایت دیگران در بدایت این بزرگواران اندراج یافته است واین طریقه اقرب طرق گشته چه حصول
تزکیه و تطهیر در ضمن این سیر ایشان را بوجه احسن میسر شده است و مسافت کوتاه گشته لاجرم این بزرگواران
سیر عالم خلق را قصداً ضایع دانسته اند و بیکار می شمرده اند بلکه مضر و مانع وصول مطلوب بیقین نموده اند زیرا که
سالکان طرق دیگر بتقدیم تزکیه بریاضات شاقه و مجاهدات شدیده قطع بادیه های صورت عالم خلق نموده
چون شروع در سیر عالم امر فرمایند و در انجذاب قلبی و التذاذ روحی افتند بسا است که باین انجذاب قناعت
کنند و بیچونی آن عالم از بیچون حقیقی باز دارد و درین مقام سالکی گفته که سی سال روح را بخدائی پرستیدم بخلاف
بزرگان این طریقه علیه که شروع از مقام جذبه می نمایند و بعد التذاذ ترقیات میفرمایند التذاذ در حق ایشان
در رنگ ریاضات و مجاهدات ست الی آخر کلامه رضی الله عنه این جماعه را که جذب بر سلوک مقدم میکنند
مجذوب سالک میگویند و بعضی در ضمن جذب سلوک میکنند یعنی مجددیه که اینها جذب و سلوک باهم خلط
کرده اند اینجا حل آن عبارت شده که در بیان مقامات طریقه واقع شده که مجددیه باهم خلط کرده اند والله اعلم
چنانچه ذکر نفی و اثبات بحبس نفس و ذکر لسانی نفی و اثبات در مقام ولایات و تلاوت قرآن و نماز نافله
در مقام کمالات در حق اینجاعت سلوک ست حاصل آنکه صوفیان طریقه نقشبندیه مجذوب سالک اند

سیر آفاقی و انفسی ف

ف سالک و مجذوب

مجذوب و سالک ف

که جذب را که عبارت است از برگماشتن پیر همت خود را بر ترقی مرید مقدم کرده اند بر سلوک که عبارت است از ریاضات
و فائده سلوک غیر از تصفیه عناصر و تزکیه نفس دیگر نیست و در عالم امر سلوک را تاثیر نیست و صوفیان دیگر طرق
سالک مجذوب اند که سلوک مقدم کرده اند بر جذب و فائده جذب ترقی مرید ست از حضیض امکان تا لطائف
عالم امر و اصول خود فانی شوند و از ان ترقی کرده با صول آن و اصول اصول آن رسند سیر عالم خلق که بسلوک
مربوط ست سیر آفاقی ست و سیر عالم امر که بجذب متعلق ست سیر انفسی ست و سیر صوفی را از حضیض امکان
تا دائره ولایت صغری سیر الی الله میگویند و سیر که در دوائر ولایات است آنرا سیر فی الله میگویند تا وقتیکه در
عروج ست و چون نزول میکند آنرا سیر من الله بالله میگویند و عروج عبارت ست از استغراق صوفی
در مشاهده ذات و صفات عالیات و انقطاع از خلق و نزول عبارت ست از توجه بسوی خلق برای تکمیل و
ارشاد حضرت مجدد میفرمایند که اکثری گمان برده اند که در ولایت رو بحق ست و در نبوت رو بخلق و از ینجا توهم
کرده اند که ولایت افضل ست از نبوت و حق آنست که هر کدام را از ولایت و نبوت عروجی ست و هبوطی
در عروج هر دو را رو بحق ست و در هبوط هر دو را رو بخلق غایته ما فی الباب در مرتبه هبوط نبوت بکلیه رو بخلق ست
و در هبوط ولایت بکلیه رو بخلق نیست باطنش بحق ست و ظاهرش بخلق سرش اینست که صاحب ولایت
مقامات عروج را ناتمام کرده نزول کرده است لاجرم نگرانی فوق دامنگیر اوست و صاحب نبوت مقامات
عروج را تمام کرده هبوط فرموده است لهذا بالکلیه خود متوجه بدعوت خلق ست بحق جل و علا فافهم فان هذه
المعرفة الشریفة مما لم یتکلم به احد - فنا نفس در طرق دیگر مشائخ بسلوک و ریاضات پیش از فنا قلب
حاصل میکنند و در طریقه قدما نقشبندیه بعد فنا قلب چرا که اینجا سلوک بعد از جذب ست و از کلام حضرت
مجدد رضی الله عنه معلوم می شود که آنچه بسلوک و ریاضات دست میدهد صورت فنا نفس ست حقیقت
فنا نفس در ولایت کبرے و کمال آن و فنا عناصر در کمالات نبوت است

مکتوب چهارم بشیخ محمد قاضی کرانه در بیان علم حضوری و حصولی و فوائد دیگر

بسم الله الرحمن الرحیم نحمده و الصلوة و السلام علی رسوله محمد و آله و اصحابه اجمعین - شریعت و فضیلت
پناه مهربان دوستان سلمه ربه بعد از سلام سنت الاسلام واضح باد که خط سامی در استفسار چند مسئله

رسید جواب آن انچه در عقل ناقص گذشته می نویسد اصغا فرمایند که علم دو قسم ست علم حضوری و علم حصولی
علم حصولی عبارت ست از حصول صورة الشی فی العقل یا صورت حاصله و بنا راین علم منشا آن بر مشاعر
و حواس ست نفس ناطقه محسوسات را بتوسط حواس ادراک میکند و از جزئیات کلیات را انتزاع مینماید قضایا
بهم رسانیده از صغری و کبری نتایج برمی آرد پس منشا این علم بر مشاعر و حواس ست وانچه علم بمغیبات
بتوسط سمع حاصل میشود بیشتر از آن مبنی بر قیاس شاهد بر غائب ست مثلاً عمارات و اشخاص مکه و بغداد
را بعد از استماع اوضاع و کیفیات آن مشابه اوضاع و کیفیاتی که مشاهده کرده ست دانسته در یافته و حکم بحسن
و قبح آن میکند و لهذا حق تعالی در دنیا لذات و آلام آفریده نمود لذات و آلام اخری گردانید تا از مشاهده
حاضر قیاس کرده جنت و نار را دریابند و خوف و طمع بهم رسانیده امتثال اوامر و انتهاء از مناهی بجا آرند حاصل
این کلام آنکه علم حصولی منحصر ست بر انچه محسوس باشد یا محسوس مثل باشد یا منتزع و مستفاد از محسوس باشد
و لهذا روح را که از ممکنات و مخلوقات ست بعلم حصولی نتوان دریافت قال الله تعالی وَيَسْئَلُوْنَكَ عَنِ
الرُّوْحِ قُلِ الرُّوْحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّيْ وَمَاۤ اُوْتِيْتُمْ مِّنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيْلًا آری علم حضوری بروح
متعلق می شود پس باید دانست که چون علم حصولی روح را بالکنه در نمی یابد ذات و صفات باری تعالی را
چگونه دریابد که بیچون و بیچگون ست و بی شبه و بی نمون هر چند اسما و صفات الهی از قرآن و حدیث دریافته
می شود و لیکن کنه آن هرگز نتوان دریافت چرا که سمع مخلوقات عبارت ست از قوتی که حق تعالی در صماخ
میسر ساند نفس ناطقه بدان قوت استماع میکند همچنین بصر از خروج خطوط شعاعی از جسم و وصول آن بمبصر همچنین
جمیع صفات او صفات الهی را با صفات ممکنات غیر از اشتراک اسمی مشارکتی نیست و مشابهتی در کنه و
حقیقت نی پس چنانچه حق تعالی سبحانه را ذات بیچون و بیمثل ست همچنین صفات او بی چون و بی مثل اند
لیس کمثله شیٔ لا فی الذات و لا فی الصفات و لهذا در اسماء الهی توقیف شرط ست بهر اسم و صفت که حق تعالی
خود را وصف کرده و تسمیه فرموده سوا آن اسم اگرچه در نعت بمعنی همان اسم باشد اطلاق روا نیست ازین بیان
واضح گشت که معرفت حق تعالی و ذات او صفات او بعلم حصولی ممکن نیست حصول صورة الشی وقتی ممکن
باشد که آن شی را صورت باشد و لیس فلیس معرفت حق سبحانه تعالی بعلم حضوری یا علمی دیگر که فوق علم حضوری
باشد جائز بلکه واقع ست حق تعالی بعلم حضوری مدرک میشود اما درک آن و ادراک هم علم حصولی نیست و لهذا

صدیق اکبر رضی اللہ تعالی عنہ فرمودہ العجز عن درک الادراک ادراک و چون درک آن ادراک
نباشد تقریر و بحث ازان محال ست و ممنوع و لہذا علی مرتضی رضہ فرمودہ البحث عن سر الذات اشراک
ای برادر بدانید کہ علم ظاہر عبارتست از علم حصولی کہ مستفاد ست از قرآن و حدیث و آن علمیست بشرایع
واحکام از عبادات و معاملات و علم ست بمبدأ و معاد و علم توحید باری تعالی و اتصاف او بصفات کمال
و تنزہ او از نقص و زوال بوجہی کہ علم حصولی بدان متعلق توان شد و واجب ست درین مقام عنان داری
و توقف قال اللہ تعالی مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي
فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا
يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا
حصہ راسخان فی العلم درین مقام ہمین قدرست کہ بگویند کہ آنچہ مراد خداست حق ست و دران گفتگو نکنند مقتضای
خبر داده الرَّحْمَٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَىٰ وَيَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ وَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ
باید دانست کہ مراد خدا حق ست گو معنی استوا و ید و وجہ برما واضح نیست بلکہ کیفیت سمع و بصر مقتضای
و علم و کلام و غیرہا برما واضح نیست ایمان باید آورد و تکلم در کنہ آن نباید کرد و ہمچنین آنچہ قرآن و حدیث
بران ناطق ست از عذاب قبر و وزن اعمال و صراط و غیرہ گو در عقل ما گنجایش نکند ایمان باید آورد و در
دریافت کیفیت آن نباید کوشید ؎ نہ ہر جای مرکب توان تاختن * کہ جاہا سپر باید انداختن * فرقہای
باطلہ مجسمیہ و قدریہ و غیرہ چون پیروی عقل و پیروی متشابہات کردند در ورطہ ضلالت رفتند از قرآن
ثابت ست نکتہ خلقکم و ما تعملون ازین معلوم میشود خالق افعال عباد خداست و باوجود آن اسناد عمل
بہ بندگان فرمودہ ایمان بدان باید آورد و باید گفت لاجبر ولا تفویض بل امر بین امرین
جبریہ و قدریہ پیروی عقل کردہ در ورطہ ضلالت افتادند این بحث از علم ظاہر رفتہ اکنون علم باطن چیست
بیان کردہ میشود ای برادر حق تعالی میفرماید کریمہ نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ نَحْنُ
أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ آیات دلالت دارند کہ حق تعالی از مخلوقات قریب ترست از انہا بانہا پس ایمان
باید آورد کہ حق تعالی اقرب ست با خلق و اقربیت او با خلق نہ اقربیت مکانی ست کہ مستلزم جسم ست
بلکہ اقربیت بے کیف کہ عقل را بدان راہ نیست این اقربیت عام ست مومن و کافر دران شریک اند

ویک قرب واقربیت دیگرست که مخصوص ست بخواص بندگان خدا قال اللہ تعالیٰ اِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِیْبٌ
مِّنَ الْمُحْسِنِیْنَ و در حدیث صحیح قدسی آمده لایزال عبدی یتقرب الی بالنوافل حتی احببته فاذا
احببته کنت سمعه الذی یسمع به و بصره الذی یبصر به الحدیث
این اقربیت را درجات غیر متناهی ست چنانچه لایزال بران دلالت دارد وقال اللہ تعالیٰ وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ
الْمُحْسِنِیْنَ ۝ وقال موسیٰ اِنَّ مَعِیَ رَبِّیْ سَیَهْدِیْنِ وقال محمد صلی اللہ علیہ وسلم لَا تَحْزَنْ اِنَّ
اللّٰهَ مَعَنَا این معیت واقربیت را در اصطلاح ولایت خوانند واین ولایت که عبارت از اقربیت بی کیف ست
مستلزم علم حضوری ست که بذات وصفات الٰہی متعلق باشد وآنرا علم باطن وعلم لدنی وعرفان گفته میشود

ف علم لدنی و عرفان

وجه استلزام آنکه چون شخص را با ذات خود علم حضوریست که محتاج حصول صورت نیست وهیچگاه دران غفلت
راراه نیست بخلاف علم حصولی که دائمی نباشد وغفلت از لوازم اوست پس بحق تعالیٰ وصفات او که اقرب
اندازوی بوی البته علم حضوری متعلق باشد۔ **سوال** اگر اقربیت مستلزم علم حضوری باشد پس کفار
هم در اقربیت عامه شریک اند گو از اقربیت خاصه محروم اند پس باید که آنها را هم علم حضوری باشد۔
جواب زنگ شرک ومعاصی مانع علم حضوری اوست که او با وجود اقربیت حق در حجاب غفلت از
حق بعید ست حق تعالیٰ میفرماید فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِیْنَ ۝ مولوی روم میفرماید ؎ رو تو زنگار از رخ
پاک کن ۔ بعد ازان آن نور را ادراک کن۔ **سوال** اسباب حصول ولایت وعلم لدنی چیست **جواب**
ولایت که عبارت از قرب ومعیت ست ثمره محبت ست قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم المرء مع
من احب متفق علیه ومحبت از دو چیز بدست می آید یکی اجتبا که آنرا در اصطلاح صوفیه جذب گویند یعنی

ف اجتبا را جذبہ گویند

محبت وکشش از جانب حق خواه بلا واسطه چنانچه انبیا را باشد یا بواسطه تاثیر نفس شیخ کامل مکمل اعنی
پیغمبر ونائب پیغمبر باشد دویم انابت که آنرا سلوک گویند یعنی زهد وریاضت قوله تعالیٰ اَللّٰهُ یَجْتَبِیْٓ اِلَیْهِ مَنْ

ف انابت را سلوک گویند

یَّشَآءُ وَیَهْدِیْٓ اِلَیْهِ مَنْ یُّنِیْبُ ط دلیل ست بر هر دو طریق جذب وسلوک وفضل صحابه بر سائر
امت دلیل ست بر آنکه صحبت شیخ کامل مکمل اقوی طرق وصول ست بحق قوله صلی اللہ علیہ وسلم فَاتَّبِعُوْنِیْ
یُحْبِبْکُمُ اللّٰهُ وقوله تعالیٰ لایزال عبدی یتقرب الی بالنوافل حتی احببته
دلیل ست بر آنکه اتباع رسول ونوافل موجب محبت ست ووسیله قرب غرضکه از تاثیر صحبت وصرف

همت شیخ کامل مکمل واعمال صالحه موافق تجویز شیخ حصول ولایت میشود **سوال** فائده که مترتب بر حصول
ولایت و علم لدنی باشد چیست **جواب** قرب الهی و تعلق علم حضوری دائمی بمراتب ذات و صفات
اعلی فوائد هست دیگر فائده آنست که اعمال صالحه واتباع سنت نبی اختیار مرغوب طبیعت او شود و
مکروهات شرعی بالطبع مکروه طبیعت گردد و کلفت تکلیفات شرعی از و ساقط گردد حق تعالی در حق صحابه
میفرماید وَلٰکِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَیْکُمُ الْاِیْمَانَ وَزَیَّنَهٗ فِیْ قُلُوْبِکُمْ وَکَرَّهَ اِلَیْکُمُ الْکُفْرَ وَالْفُسُوْقَ
وَالْعِصْیَانَ اُولٰٓئِکَ هُمُ الرّٰشِدُوْنَ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةً رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده
لا یؤمن احدکم حتی یکون هواه تبعا لما جئت به دیگر فائده آنست که ثواب اعمال او زیاده
باشد و دو رکعت نماز او بهتر از هزار رکعت دیگران باشد رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده در حق
صحابه لو ان احدکم انفق مثل احد ذهبا ما بلغ مد احدهم ولا نصیفه یعنی اگر
دیگران مثل جبل احد زر در راه خدا خرچ نمایند نرسد در ثواب یک سیر یا نیم سیر غله که کسی از اصحاب در راه
خدا داده باشد از این بیان واضح شد که در ظاهر شریعت و باطن تعاضد و تلازم ست هر قدر که شخص در
استقامت بر شرع کوشش نماید در مراتب قرب و علم باطن افزاید و هر قدر که در مراتب قرب افزاید زیادت
استقامت بر شریعت حاصل آید پس معلوم شد که آنچه جهال میگویند که علم باطن با علم ظاهر مخالفت دارد
باطل و غلط ست اِنْ اَوْلِیَآؤُهٗٓ اِلَّا الْمُتَّقُوْنَ وَلٰکِنَّ اَکْثَرَهُمْ لَا یَعْلَمُوْنَ **سوال** از تقریر
سابق ظاهر شد که علم باطن علم حضوری ست در بیان و تقریر نمی آید که آن فرع علم حصولی ست و حال
در قیل و قال نمی آید **بیت** این مدعیان در طلبش بیخبرانند ٭ آنرا که خبر شد خبرش باز نیامد ٭ پس جماعت
اولیاء الله که از حال و مقام خود خبر داده اند و از مراتب عروج و قرب و دنو و تدلی گفتگو کرده اند و درین باب
مثل فصوص و فتوحات تصنیفات کرده اند از این کجاست **جواب** اینهمه گفتگو از علم حصولیست حضوری
وبنا این علوم بر کشف ست و کشف عبارت ست از مطالعه عالم مثال **بدان** ای برادر که مثل دیگر
ست و مثال دیگر مثل عبارت ست از انکه دو چیز از یک جنس باشند و این در باری تعالی و صفات
او محال ست و مثال عبارت ست از انچه بیان مراد کند بادنی مشابهتی چنانکه گفته شود که بادشاه مثل
آفتاب ست که عالم از وی روشن میشود حالانکه هر دو از یک جنس نیستند پس باید دانست که در عالم مثال

از واجب تا ممکن ماوی مجرد هر یک متمثل میشود یوسف علیه السلام سالهای سالهای خشکی و سالهای بارش شخصی را که
صورت گاوهای لاغر و گاوهای فربه بخواب دیده نشان داده بود و رسول کریم حمی مدینه را بصورت زنی سیاه رو دیده
که از مدینه بحجفه رفته و رمضان را بصورت مردی خوشرو دیده پس وقتیکه حق تعالی میخواهد که مرتبه قرب و ترقی و ران
هر یکی از دوستان خود منکشف سازد او را در عالم مثال صورت مثالی مرتبه از مراتب ظلال یا صفات یا ذات مینماید
و صوفی می بیند که صورت مثالی از جای خود سیر میکند تا وقتیکه از دائره امکان خالی شده بدائره ظلال صفات
میرسد و خود را بظلی از ظلال رسیده می بیند که دران ظل داخل شده بعد ازان می بیند که همرنگ آن ظل میشود خود را
دران فانی و بوجود آن ظل باقی می بیند بعد ازان از ظل ترقی میکند و باصل آن میرسد و دران فانی و باقی میشود
همچنین در ظلال های بسیار و صفات و اسماء بسیار فنا و بقا حاصل میکند ازین حال مولوی روم خبر میدهد
بیت هفت صد هفتاد قالب دیده ام ٭ همچو سبزه بارها روئیده ام ٭ درچنین حال صوفی را متخیل میشود که وجود
من و وجود سائر ممکنات خیال محض بوده است موجود حقیقی سوا ذات حق تعالی نیست پس کسیکه ازین جماعت
در غلبه محبت در سکر و مستی ست میگوید انا الحق و سبحانی ما اعظم شانی و هر که ازین جماعه باوجود غلبه محبت از سعت
حوصله مثل پیغمبران در صحو است میداند که بنده بنده است و خدا خدا است و آنچه می بینم صورت مثالی ست که
در عالم خیال می بینم ٭ بخواب اندر مگر موشی شتر شد ٭ فریق اول اصحاب وحدت وجود اند و فریق ثانی
اصحاب وحدت شهود کسی از بزرگی پرسید که منصور حلاج انا الحق گفته و بایزید بسطامی سبحانی ما اعظم شانی گفته
سید المرسلین مَا عَبَدْنَاكَ حَقَّ عِبَادَتِكَ فرموده این تفاوت از کجاست آن بزرگ جواب داد که حوصله
منصور و بایزید مثل کوزه بود که و را اندک آب از خود رفته و حوصله سرور انبیا مثل دریا محیط بود باوجود وفور آب
در مقام عبودیت متمکن ماند و هل من مزید گویان طالب مزید علم شد رب زدنی علما **سوال** از کمل اولیاء الله
اکثر کلمات سر زده که ظاهر شرع مخالف آنست در حق آن کلمات و در حق آن بزرگان چه اعتقاد باید کرد
جواب اگر ممکن باشد آن کلمات را تاویل کرده بر محل صحیح فرود باید آورد و اگر ممکن نباشد و صاحبان آن مقال
از اهل سکر است او را معذور باید داشت **کلام السکاری یطوی ولا یروی** مولوی میفرماید
مثنوی چون پری غالب شود بر آدمی ٭ می برد از مرد وصف مردمی ٭ در پری این حال و این قانون
بود ٭ پس پری را کردگاری چون بود ٭ و اگر صاحب مقال از اهل صحو ست بر قصور فهم خود حمل باید کرد چنانچه

در کلام اللہ و کلام رسول متشابہات اند ہمچنین در کلام اولیاء اللہ ہم متشابہات اند کہ عقل از ادراک آن
قاصر ست وچون دائرہ عبارت تنگ ست والفاظ در مقابلہ معانی کہ در از زبان عوام میتوان گنجید موضوع
گشتہ وآن معنی کہ بر اولیا مکشوف میشوند برای آنہا الفاظ موضوع نیستند ناچار باستعارات ومجازات تکلم میفرمایند
وقراین در دست عوام نیستند ناچار بمعانی آن پی نمی برند وہر کس کہ از ان معنی آشنائی وار دبمراد آن پی
مے برد حاصل آنکہ انکار اولیاء اللہ نباید کرد واز غیرت الٰہی کہ در حق دوستان اوست باید ترسید کہ در حدیث
قدسی آمدہ من عادی لی ولیا فقد بارزنی بالمحاربۃ دشمنی با اولیا دشمنی کردن ست با خدا لیکن
بر کلمات شان کہ مخالف شرع باشد اعتقاد نباید کرد حضرت شیخ الاسلام عبد اللہ انصاری ہراتی قدس سرہ
می فرماید الٰہی اولیای خود راچہ آفریدی کہ ظاہر شان سم قاتل ست وباطن شان تریاق نافع ہر کہ بر ظاہر
شان بچسپید بموت ابدی گرفتار شد وہر کہ بباطن شان پی برد حیات ابدی یافت الٰہی اولیای خود راچہ آفریدی
کہ ہر کہ آنہا راشناخت ترا یافت وہر کہ انہا را نشناخت ترا نیافت مولوی روم می فرماید مثنوی کار پاکان را
قیاس از خود مگیر * گرچہ باید در نوشتن شیر وشیر * در نیابد حال پختہ ہیچ خام * پس سخن کوتاہ باید والسلام *
حضرت قیوم ربانی قطب صمدانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ در حق شیخ اکبر محی الدین عربی قدس سرہ
فرمودہ کہ منکر شیخ در خطر ست ومعتقد کلمات شطحیہ شیخ نیز در خطر شیخ را از اکابر اولیاء اللہ باید دانست وکلمات
شطحیہ شیخ را بر ظاہر آن فرود نباید آورد وطریق اسلم انیست۔ نوشتہ بودند کہ در تفسیر قولہ تعالے ثُمَّ دَنیٰ
فَتَدَلّٰی فَكَانَ قَابَ قَوْسَیْنِ اَوْ اَدْنیٰ اہل سنت وجماعت را اختلاف ست صوفیہ بر قرب حق تعالی
حمل می کنند وبیشتر از ان قرب جبرئیل می فہمند حیرانم چکنم تحقیق این امر بنویسند صاحبا من باعتبار
روایات حدیث وہم باعتبار عربیت قرب حق تعالی ازین آیہ فہمیدن نزد فقیر ارجح ترست اما باعتبار حدیث
پس بغوی وغیرہ مفسران اصحاب حدیث روایت میکنند از انس بن مالک وابن عباس کہ رئیس مفسران ست
واز غیر شان من السلف قالوا دنا الجبار رب العزۃ فتدلی حتی کان منہ صلی اللہ علیہ وسلم قاب قوسین او ادنی
اگرچہ عائشہ رضی اللہ عنہا وبعضی مفسران این آیہ را حمل میکنند بر قرب جبرئیل ومنشاء قول این جماعۃ
نیست مگر استبعاد دنو وتدلی واستوا در ذات حق سبحانہ تعالی کہ این چیزہا از خواص جسم ست واین استبعاد
[illegible] محکمات هن ام الکتب واخر متشابهات در قرآن

همچنین متشابهات بسیار اند الرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى وَيَبْقٰى وَجْهُ رَبِّكَ وَيَدُ اللّٰهِ فَوْقَ
اَيْدِيْهِمْ وَيَأْتِيَهُمُ اللّٰهُ فِيْ ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ پس چرا این آیه را هم ازان قبیل نمیدارند
که بتاویلات رکیکه قائل میشوند واما من جهة العربية پس بجهت آنکه سوق کلام آنست که حق تعالی می فرماید
وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُّوْحٰى عَلَّمَهٗ شَدِيْدُ الْقُوٰى ذُوْ مِرَّةٍ فَاسْتَوٰى وَهُوَ
بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ثُمَّ دَنٰى فَتَدَلّٰى فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى فَاَوْحٰى اِلٰى عَبْدِهٖ مَا اَوْحٰى
جمله علمه شدید القوی صفت ست بعد صفت وحی را و هر همه وحی بتوسط جبرئیل نیست بلکه بعضی بتوسط
جبرئیل بود و بعضی بی توسط جبرئیل پس اگر شدید القوی جبرئیل مراد باشد بهر فرد وحی شدید القوی صادق
نیاید و نیز قوله تعالی فَاَوْحٰى اِلٰى عَبْدِهٖ مَا اَوْحٰى صریح ست که مراد از شدید القوی حق سبحانه است نه جبرئیل والا
انتشار ضمائر لازم آید وآن در کلام فصحا مستنکر ست و نیز دنو و تدلی جبرئیل موجب کمال رسول کریم نمیشود
که پیغمبر از جبرئیل افضل بود و نیز هر کس که از دنو و تدلی جبرئیل مراد داشته پس گویا این آیه نزد او حکایت آن
واقع ست که رسول کریم جبرئیل را بر صورت اصلی او بشش صد پر متصل جبل عرفات دیده بود وآن واقع
حالی ست بجمله ان هو الا وحی یوحی ربط ندارد حالانکه جمله ثُمَّ دَنٰى فَتَدَلّٰى که معطوف ست بر جمله عَلَّمَهٗ
شَدِيْدُ الْقُوٰى بسبب عطف صفت وحی نمی تواند شد پس ظاهر شد که مراد از دنو و تدلی قرب حق ست
همچون مولوی روم می فرماید بیت اتصالی بی تکیف بی قیاس * هست رب الناس را با جان ناس *
نوشته بودند که صوفیه اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا را بر نفس انسان فرود می آرند و کریمه صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ
فَهُمْ لَا يَرْجِعُوْنَ ۔ وَالْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا اَيْدِيْهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوْا
يَكْسِبُوْنَ در حق منتهیان میگویند حالانکه در حق کفار ست صاحب من این گفتگو از فن اعتبار ست
نه تفسیر قرآن تفسیر قرآن همان است که مفسران گفته اند بر فن اعتبار اعتراض نیست فروشنده خیار از عرب
گفت الخیار عشرة بدرهم صوفی بشنید و از هوش رفت چون بهوش آمد مردم از و پرسیدند گفت اذا کان الخیار
عشرة بدرهم فکیف الشرار و شک نیست که چنانچه بر کفار صادق ست که صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ عن الحق
فَهُمْ لَا يَرْجِعُوْنَ عن اباطیلهم منتهیان از غیر حق صم بکم عمی اند فهم لا یرجعون عنه تعالی الی غیره چنانچه
اعضاء کفار بر آنها شهادت خواهند داد که موجب تعذیب آنها خواهد بود اعضاء مومنان برای آنها شهادت

خواهند داد که موجب تکریم آنها باشد رسول کریم فرمود که تسبیح و تهلیل بعقد انامل بخوانید فانهن مسئولات مستنطقات
یوم القیامة نوشته بودند که متکلمان میگویند الایمان لا یزید ولا ینقص و در حدیث وارد شده
الایمان بضع وسبعون شعبة افضلها قول لا اله الا الله وادناها اماطة الاذی عن الطریق
تطبیق در آن چگونه باشد صاحب من چون رسول کریم ایمان را تفسیر کرده بقوله علیه السلام ان تؤمن
بالله وملئکته وکتبه ورسله والیوم الآخر وتؤمن بالقدر خیره وشره
ونیز از احادیث بتواتر باجماع ثابت شده که اعمال داخل ایمان نیست یعنی آنکه اگر شخصی ایمان دارد و اعمال
صالحه ندارد و مرتکب کبائر ست انجام او به بهشت ست لهذا ابوحنیفه رحمه الله گفته الایمان لا یزید ولا ینقص
یعنی نفس ایمان که عبارت ست از اقرار باللسان واعتقاد جازم بقلب در آن زیادت ونقصان متصور نیست
چراکه در اعتقاد اگر نوعی ریب وشک ست ایمان نیست واگر ریب وشک نیست جزم ست ایمان ست این
حصر دائر ست بین النفی والاثبات پس در آن زیادت ونقصان را گنجایش نیست لیکن چون از احادیث کثیره
واز آیات قرآن زیادت ایمان ونقصان مفهوم میشود قال الله تعالی الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا زَادَتْهُمْ اِیْمَانًا
وَازْدَادُوْا اِیْمَانًا مَّعَ اِیْمَانِهِمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا یُضِیْعُ اِیْمَانَکُمْ ونحو ذلک لهذا شافعی رحمه الله واکثر محدثین میگویند
که الایمان یزید وینقص چنانچه امام بخاری رحمه الله در صحیح خود باب الایمان یزید وینقص نوشته است لیکن نزد
فقیر این نزاع گویا نزاعی ست لفظی چراکه فقط اقرار باللسان وتصدیق بالقلب نزد فریقین مانع ست از خلود
فی النار وسبب دخول جنت ست ولو بعد التعذیب وزیادت نورانیت در ایمان وکثرت ثمرات مرتبت مترتب
شدن بر آن باتفاق از اتیان اوامر واجتناب مناهی ست پس نزاع لفظی شد وصوفیه علیه میگویند که ایمان
را صورتی ست وحقیقتی صورت ایمان همین اقرار ست وتصدیق بالقلب وحلیه او اعمال صالحه ست واجتناب
از مکروهات شرعی واز فضول مباحات وحقیقت ایمان تصدیق ایمان واطمینان نفس ست ودلیل بر
تصدیق واطمینان نفس آنست که مقتضای شریعت مقتضای طبیعت گردد حسن بصری رحمه الله که سر سلسله
صوفیه کرام ست گفته که اگر شخصی را یقین باشد که درین سوراخ اژدها ست پس محال ست که آن شخص در آن
سوراخ انگشت گذارد واگر شخصی انگشت در سوراخی نهاد پس معلوم شد که او را به بودن مار در آن سوراخ یقین نیست
پس معلوم شد که هر که گناه کبیره میکند او را بر وعیدات شرع یقین کلی نیست وهر که را بر وعیدات شرع یقین نیست

الایمان لا یزید ولا ینقص

کافر است ایمان ندارد و چون از وجدان در یافته میشود که با وجودیکه بفضل الهی بشریعت و صدق رسول یقین قلبی است و معهذا
صدود ... میشود پس از اینجا دریافته میشود که جائیکه کفر باقیست آن نفس است که اماره است بالسوء هر چند حق سبحانه تعالی
بفضل عمیم خود اقرار زبان و تصدیق قلب برای دخول بهشت و نجات دوزخ مقرر فرموده و اینقدر ایمان قبول نموده لیکن
ایمان نفس هم مطلوب است و بران مراتب قرب منوط قال الله تعالی یَا اَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ
ازین آیه مستفاد میشود که بعد ایمان ایمان دیگر مطلوب است پس ایمان اول ایمان قلب است و ایمان ثانی ایمان نفس قال سبحانه
یَا اَیَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِیْ اِلٰی رَبِّكِ یعنی من غیره رَاضِیَةً یعنی بکل ما اراد مَّرْضِیَّةً فَادْخُلِیْ فِیْ عِبَادِیْ
یعنی فی الذین قال الله تعالی فیهم لابلیس اِنَّ عِبَادِیْ لَیْسَ لَكَ عَلَیْهِمْ سُلْطَانٌ وَادْخُلِیْ جَنَّتِیْ شاید که مراد ازین
جنت جنت تجلی باشد که در حدیث آمده ان فی الجنة جنة لیس فیها حور ولا قصور یتجلی فیها ربنا ضاحکا
چون نفس ایمان آرد و اسلم از شیطان صادق آید رذائل نفس از کبر و حسد و حقد برطرف و از محاسبه پاک گردد و اگر نه محاسبه رذائل
نفس باقیست قال الله تعالی اِنْ تُبْدُوْا مَا فِیْۤ اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوْهُ یُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ فَیَغْفِرُ لِمَنْ یَّشَآءُ
وَیُعَذِّبُ مَنْ یَّشَآءُ و در حدیث وارد شده و اجماع امت بران است که معاصی که بجوارح تعلق دارد از اراده کردن
حساب و عذاب نشود تا که ... آن عمل نشود و از اراده کردن طاعت ثواب یابد و از عمل کردن آن ده چند ثواب یابد پس مراد
از تخفوه فی انفسکم درین آیه رذائل نفس است والله اعلم ... ایمان آوردن نفس بدون توجه شیخ کامل مکمل صورت نه بندد
مولوی روم میفرماید بیت نفس را نکشد بغیر از ظل پیر ، دامن آن نفس کش را سخت گیر ، نوشته بودند که صوفیه میگویند که
کلمه اگر لا اله الا الله ... صوفیه گفته شود در موافقت سود مند خواهد بود صاحب من کسیکه اگر باین معنی گفته باشد که مطلقا سود مند
نخواهد شد پس غلط گفته بلکه ازین قول کفر لازم می آید و اگر باین معنی گفته باشد که آنچه صوفیه آنرا سود و بهبود خود میدانند ازین محروم
خواهد ماند ... ایمان مجازی ... برای دخول جنت است و ایمان حقیقی برای وصول بخالق جنت فاین هذا من ذلک لیکن
ایمان مجازی هم ... اگر ... شود غنیمت است هنیئا لارباب النعیم نعیمها و للعاشق المسکین ما یتجرع
... ورنه پس عالیست پیش خاک توده ، مکتوب پنجم بشیخ محمد قاضی مذکور
... نوشته بودند که بعضی کلمات صوفیه اهل شرع تکفیر صوفیه میکنند چنانچه مولوی روم
... موسی با موسی در جنگ شد ، چون به بیرنگی رسی کان داشتی ، موسی و
فرعون دارند آشتی ... مولوی عبد الرحمن جامی میفرماید ... همسایه و همنشین و همره همه اوست ، در دلق گدا و اطلس شه

روم که تکفیر میکنند و بر مرز و قائل اطلاع نیافته لب بطعن میکشایند

یین مقالات مبنی بر وحدت وجود ست که همه اوست میگویند هم

نم بالله همه اوست ◆ بایمعنی نمیگویند که زید هم خداست و عمرو هم خداست

س ممکنات افراد اوکے اند این هر دو قول کفر صریح ست و انکار وجود

لم خود حمل کرده بالحاد میروند و بعضے زبان طعن بر بزرگان

بود حقیقی موجود میدانند سوا خدا کسی را موجود نمیدانند

الله میگویند درینجا چند اعتراض وارد میشوند یکی آنکه این

هو سه گفته شود فرق در مذهب سوفسطائیه و درین مذهب

ممکنات کرده میشود لهذا در کتب عقائد اول مسئله

نات موجود نباشد استدلال بر صانع فوت می شود سوم

ن قول ست چراکه موهوم باطل و ناچیز ست چهارم آنکه

ن همه اوست گفتن چگونه راست آید که اتحاد موجود و

ان چه باشد - جواب ازین اعتراضات آنست که

ا آنست که سوفسطائیه عالم را موهوم بقسمی میگویند

جود صانع فوت می شود و صوفیه وحدت حقیقی سے یعنی

الم امکان میدانند چنانچه شعله جواله منشا توهم دائره میگردد

ر نگار رنگ باشکال والوان مختلف ظاهر شود پس شکل

س آئینه اصلا تحقق و ثبوتی ندارند و معهذا آن دائره

لا صادق ست چراکه عالم را در مرتبهٔ وهم برای استدلال

ندارند حاصل استدلال حصول علم حصولی ست حضوری

ج استدلال نیست مولوی روم میفرماید مثنوی

ناب ◆ پای استدلالیان چوبین بود ◆ پای چوبین

سخت بے تمکین بود * ازین جواب ہمہ اعتراضہا مضمحل گشتہ۔ مگر اعتراض چہارم وجوابش آنکہ ہمہ اوست گفتن خالی از تجوز نیست چراکہ چون تحقق دائرہ شعلہ وعکوس زید کہ در آئینہ خانہ ظاہر گشتہ اصلا نیست مگر ہمان شعلہ وزید ست پس اگر آنرا بالمجاز عین زید گفتہ شود وعین شعلہ گفتہ شود ہم گنجایش دارد واگر غیر گفتہ شود ہم گنجایش دارد کہ آن موجود ست واین موہوم لیکن در غیر گفتن اثبات وجود مستقل متبادر میشود ولہذا ازان تحاشی نمایند وبعینیت قائل شدہ اند واگر نہ مراد ایشان آن عینیت نیست کہ مستلزم کفر باشد نعوذ باللہ منہا پس معنی بیت مولوی جامی رحمۃ اللہ علیہ معلوم شد چگونہ مراد مولوی جامی رحمۃ اللہ علیہ آن باشد کہ معترض فہمیدہ است حالانکہ خود مولوی میگوید ؎ نے غرض ذات او دلی جوہر * ہر چہ بندی خیال ازان برتر * ومعنی بیت مولوی رومی قدس سرہ آنست کہ وجود حقیقی کہ عین ذات حق ست یا صفت او چون از بیرنگی خود اسیر رنگ شد یعنی در مرتبہ وہم بکثرت تعلق گرفت موسی با موسی در جنگ شد یعنی از یکنوع افراد متعددہ ومتکاثرہ برآمد موسی وعیسی ومحمد صلی اللہ علیہم از یک جنس اند وہر یک منشاء ہدایت اند وباین احکام واحوال مختلفہ دارند مراد در جنگ شدن ہمین تکثر واختلاف ست ؎ چون بہ بیرنگی رسی کان داشتی * موسی وفرعون دارند آشتی * یعنی چون صوفی در وقت مراقبہ مستغرق مشاہدہ وجود حقیقی می شود ودران وقت موسی وفرعون ہر دو از نظر او ساقط میشوند وتعدد وتکثر مطرح نظر او نمیباشد ازان وقت خبر میدہد کہ موسی وفرعون دارند آشتی * وازہمچنین حالت مولوی روم قدس سرہ خبر میدہد ؎ علم حق با علم صوفی گم شود * این سخن کی باور مردم شود * یعنی وقتیکہ صوفی متوجہ ذات بحت میشود دران وقت صفات الہی ہم در نظر نمی باشد پس صادق آمد کہ علم حق کہ صفتی از صفات حقیقیہ حق ست انفکاک او از ذات محال ست دران وقت در علم صوفی آنہم مطرح نمیباشد پس در علم صوفی گم شدہ نہ در نفس الامر **سوال** ازین تقریر امکان صحت دعوی صوفیہ ظاہر شد لیکن دلیل برین دعوی چیست **جواب** این جماعہ برین دعوی ہر چند استدلالات مذکور کردہ اند ودر زن کتب ورسائل نوشتہ اند لیکن در واقع دلیل انہا کشف ست لا غیر صوفیہ شہودیہ میگویند کہ این جماعہ کہ ہمہ اوست میگویند در غلط افتادہ اند ومنشاء غلط ایشان دو چیز ست یکی سکر عشق ومقتضای عشق آنست کہ غیر محبوب از نظر محب مستور گردد وہر سو کہ می بیند صورت معشوق کہ در خیال او مستقر ست مشہود میگردد ودر عشق مجازی ہم این صورت ظاہر می شود دوم آنکہ وجود ممکن در مقابلہ

وجود واجب بمنزلهٔ لاشی ست واند اعتقاد موجود را کلی مشکک میگویند عقلا میگویند الممکن فی نفسه لیس
وله من علته ایس ورسول کریم می فرماید اصدق القول قول اللبید ؎ الا کل شیء ما خلا الله باطل
یعنی عدم ذاتی او ست ووجود او مستعار ست از حق جل وعلا پس قبلیکه بحکم قوله تعالی اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ
اِلٰی اَهْلِهَا انسان تصور کند ویقین داند که وجود ممکنات ذاتی شان نیست مستعار ست در وقت غلبهٔ این
تصور ممکن را البته از وجود خالی خواهد یافت وخواهد گفت لا موجود الا الله چنانچه زید که برهنه بود وپارچه عاریت پوشیده
است اگر آن پارچه را بغیر نسبت کند ودرین ملاحظه استغراق نماید البته خود را برهنه خواهد دانست وچنانچه شخصے
نظر خود در آفتاب دوخته باشد البته روشنی چراغ در نظر او تاریک خواهد بود واین وجه اقرب بصواب واوفق بکتاب
وسنت واجماع امت ست **سوال** فریق ثانی صوفیه که قائل وحدت شهود اند میگویند که در خارج حقیقی غیر از
واحد حقیقی هیچ موجود نیست وممکنات در خارج ظلی بوجود ظلی موجود اند این چه معنی دارد جواب این جماعه که عالم را
بظل وعکس تعبیر میکنند بالمجاز میکنند ونیز آنچه ایشان را در اثنای سیر وسلوک مشهود میشود در حالت سکر از آن حکایت
میکنند وچون بمنتهای کار میرسند از آن تحاشی می نمایند ومیفرمایند که محمد صلی الله علیه وسلم را ظل نبود خالق
محمد را چگونه ظل باشد ونسبتی که درمیان وجود واجبی ووجود ممکن متحقق ست لفظی حقیقیه. ا معادل صریح نیست
ناچار بالمجاز برای اظهار قوت وضعف واولویت واولیت وضد آن باصل وظل تعبیر میکنند ومیگویند که آنچه در دید
تو مشهود تو بگذرد آن غیر حق هست از تحت لای نفی باید کرد ومقصود ورای آن باید جست ؎ عکس در آئینه
ها نماید سرو ؎ در بنیان بارگاه الست * غیر ازین پی نبرده اند که هست * الله الله ارباب ورب الارباب چون از عالم
باطن اینقدر کلام کرده شد دیگر فائده گفته می شود باید دانست که کشف کونیه وکرامت نه داخل ماهیت ولایت است
ونه از لوازم آن ماهیت ولایت همان حضور بی کیف ست ولوازم آن اتباع شریعت وخرق عادت که بر ولا
مترتب ست از جوگیه هم بظهور می آید آری کشف الهی که عبارت ست از دیدن صور مثالیه قرب بیچون وغیره
در مراتب ذات وصفات در آئینه خیال خاصه اولیاء الله ست مولوی روم میفرماید ؎ آن خیالاتی که دام اولیا
عکس مهرویان بستان خداست * لیکن خاصه شامله نیست اکثر اولیا را کشف الهی باشد وبعضی را کشف تفصیلی
باشد بعضے را اجمالی بسا اولیا باشند که از ولایت خود خبر نداشته باشند تا بدیگری چه رسد صحابه کرام که باجماع
اشرف وافضل اولیاء الله بودند که ولایت شان بنصوص قطعیه ثابت گشته کسی از ایشان بکشف الهی تکلم نکرده

الا نادراً واللہ اعلم

مکتوب ششم بشیخ محمد قاضی مذکور در بیان شریعت و طریقت و حقیقت

بسم اللہ الرحمن الرحیم وبحمدہ والصلوۃ والسلام علی رسولہ وآلہ وصحبہ شریعت وفضیلت پناہ مہربان دوستان سلامت - بعد از سلام سنت الاسلام مطالعہ نمایند چند سوال نوشتہ بودند جواب بعضے از انہا از مکتوب سابق میتوان دریافت لیکن باز نوشتہ میشود کہ آنچہ جہال میگویند کہ درمیان شریعت و طریقت و یا شریعت و حقیقت تضادے ست این از غلط فہمی انہاست معنی شریعت و طریقت و حقیقت نفہمیدہ اند شریعت در لغت بمعنی راہ ست لہذا راہ عام را شارع میگویند ودر اصطلاح اہل اسلام شرع عبارت ست از جمیع ما جاء بہ النبی صلی اللہ علیہ وسلم کہ راہیست موصل بخدا و موصل بجنت وہمین ست صراط مستقیم کہ حق تعالی سوال کردن آن تعلیم فرمودہ بقولہ تعالی اِھْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِیْمَ صِرَاطَ الَّذِیْنَ اَنْعَمْتَ عَلَیْھِمْ واین راہیست کہ حق تعالی ہمہ انبیاء را بہ تسلک آن امر فرمودہ قال اللہ تعالی شَرَعَ لَکُمْ مِّنَ الدِّیْنِ مَا وَصّٰی بِہٖ نُوْحًا وَّالَّذِیْٓ اَوْحَیْنَآ اِلَیْکَ وَمَا وَصَّیْنَا بِہٖٓ اِبْرٰھِیْمَ وَمُوْسٰی وَعِیْسٰٓی اَنْ اَقِیْمُوا الدِّیْنَ وَلَا تَتَفَرَّقُوْا فِیْہِ کَبُرَ عَلَی الْمُشْرِکِیْنَ مَا تَدْعُوْھُمْ اِلَیْہِ اَللّٰہُ یَجْتَبِیْٓ اِلَیْہِ مَنْ یَّشَآءُ وَیَھْدِیْٓ اِلَیْہِ مَنْ یُّنِیْبُ یعنی این شریعت کہ برای شما ای مسلمانان مقرر کردہ ایم و بر پیغمبر علیہ السلام بدان وحی کردہ ایم ان شریعت آنست کہ دین راست و درست کنید و تفرق روندارید یعنی ہمت خود را یکسو دارید یعنی قبلہ توجہ جز واحد لاشریک لہ نگردانید آنچہ امر کردہ بدان امتثال نمایید وانچہ منع کردہ از ان اجتناب کنید و در امور مباحہ ہر کاریکہ کنید برای خدا کنید و باہر کہ دوستی گزینید برای خدا و باہر کہ دشمنی گزینید برای خدا و خود را و طمع بجز وے از کسی نکنید عن ابی امامۃ رض قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من احب للہ وابغض للہ و اعطی للہ ومنع للہ استکمل الایمان رواہ ابوداؤد وعن انس رض قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یؤمن احدکم حتی اکون احب الیہ من ولدہ ووالدہ والناس اجمعین متفق علیہ وعنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ثلث من کن فیہ وجد بہن حلاوۃ الایمان من کان اللہ

واپچه شرع ازان ساکت باشد آنرا قبول باید کرد باحتمال غلط لهذا اولیاء الله کسی را مرید نمی گیرند تا وقتیکه علم
ظاهری نیاموزد تا در زندقه نیفتد و خلاف شرع اعتقاد نکند و نیز صورت شریعت بدون علم ظاهر بدست نیاید
و حقیقت بی صورت دست ندهد شریعت و حقیقت چون روح و بدن ست بدن بی روح جماد ست و روح
بی بدن بیکار چون بحقیقت شریعت رسد گفته شود اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجٰتٌ
عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ یعنی برای انهاست درجات قرب نزد خدا و مغفرت گناهان و رزق
کریم در جنت رزق کریم آخر همه مذکور شد چون معنی شریعت و حقیقت دریافتی معنی طریقت دریاب طریقت
در لغت نیز راه را گویند و اینجا مراد راه تحصیل حقیقت ست بدان ای برادر رسول کریم صلی الله علیه وسلم
که برای هدایت خلق مبعوث شده بود عالم را بالسیف و سنان و زبان و جنان و تاثیر نفس شریف از باطل بسوی
حق رهنمونی فرموده و بکریمه اِنَّكَ لَتَهْدِيْٓ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ مبشر شده هرگاه شخصی مسلمان
میشد در اول صحبت بقدر استعداد باطن آن کس بنور هدایت و کمالات ولایت منور و مملو میشد چنانچه آئینه
در مقابله آفتاب میشود و بعد ازان بقدر حوصله و استعداد از کلام شریف استفاده علوم ظاهری مینمود و بعد ازان
در صحبت شریف آنحضرت بسبب ریاضتها از مهاجرت از اوطان و اهل و عیال و جهاد مع الکفار و بذل النفس
و اموال و قیام لیالی و صیام ایام ترقیات بیحد می فرمودند کانوا رهبانا باللیل وقیاما بالنهار
در شان انهاست لهذا جمیع صحابه از سائر انام افضل آمدند بهترین اولیاء بدرجه ادنی از صحابه نرسد کسی
از عبدالله بن مبارک که از کبار تابعین ست و از مجتهدان دین و کبار اولیاست پرسید که عمر بن عبدالعزیز
و اویس قرنی بهتر باشند یا معاویه عبدالله گفت الغبار الذی دخل انف فرس معاویة خیر
من اویس القرنی و عمر المروانی و تفاضل در میان صحابه باهم زیاده ازان ست که تحریر توان کرد
لَا يَسْتَوِيْ مِنْكُمْ مَّنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقٰتَلَ اُولٰٓئِكَ اَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِيْنَ اَنْفَقُوْا
مِنْۢ بَعْدُ وَقٰتَلُوْا لَا يَسْتَوِي الْقٰعِدُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ غَيْرُ اُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجٰهِدُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ
غرضکه صحابه کرام تمامهم جامع کمالات ظاهر و باطن بودند و بمرتبه بودند که کسی بدان مرتبه نتوان رسید حضرت
مجدد رضی الله تعالی عنه می فرمود ع در قافله که اوست دانم نرسم * این بس که رسد ز دور بانگ جرسم *
بعد صحابه قرن ثانی از اصحاب کسب ظاهر و باطن کردند و بر بهار [illegible] اده مصاحبت و مکالمت

از السنه وقلوب ونفوس شریفه صحابه نمودند وهمچنین در قرن ثالث لیکن تاثیر صحبت صحابه به تاثیر صحبت پیغمبر صلی الله علیه
وسلم نرسد وهمچنین تاثیر صحبت تابعین به تاثیر صحبت صحابه نرسد بعد ازان تاثیر صحبت پیر ضعیف شد پس بعد قرون ثلثه بر بعضی
از اکابر دین متکفل علوم ظاهری شدند وبرای استنباط احکام شرعی از قرآن وحدیث قواعد عربیه از صرف ونحو ومعانی وبیان
وامثال آن برای دریافت معانی لغوی وضع نموده وقواعد اصول تراشیدند وتدوین علوم عقاید وفقه کردند وبرخی از اکابر دین از علوم
ظاهر بقدر ضرورکه فرض عین بود اکتفا کرده وفرض کفایه بعهده دیگران گذاشته ودر آن تقلید قبول کرده برای
فائده واستفاده حقائق شریعت وکمالات باطن کمرهمت بستند وبرای ان قواعد مقرر نمودند وانرا طریقت
نام نهادن وانهم مستنبط است از شرع وآن تقلیل طعام وتقلیل منام وتقلیل مخالطت با عوام ومصاحبت
ارباب قلوب زکیه ونفوس مرضیه وکثرت ذکر ودوری از خلق واتباع سنت وترک بدعت واجتناب
از فضول مباحات ومشتبهات وترک مالایعنی قال الله تعالی وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا
رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا واین امورکه مذکور شده اند همه از احادیث
نبوی ثابت اند قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من حسن اسلام المرء ترکه ما لا یعنیه
وقال علیه السلام من احب کلامه من عمله قل کلامه الا فیما یعنیه العزلة خیر من جلیس
السوء والجلیس الصالح خیر من العزلة وقال رسول الله صلی الله علیه وسلم خیر مال المسلم الغنم یتبع بها
شعف الجبال یفر بدینه من الفتن ودر فضائل ذکر واکثار آن احادیث بسیار اند قال رسول الله
صلی الله علیه وسلم اکثروا ذکر الله حتی یقولوا مجنون وچون از نصوص قطعیه ثابت ست افضل
الذکر لا اله الا الله همین ذکر نفی واثبات مروج طرق است خواه بجهر خواه بسر ارباب وحدت وجود
معنی لا اله الا الله لا موجود الا الله ملحوظ میدارند تا وجود ماسوی الله که در واهمه مستقر شده است از نظر ساقط
شود ووحدت حقیقی جلوه گرگردد وارباب وحدت شهود لا مقصود الا الله ملحوظ میدارند تا نفی مقاصد نمایند
وغیر از واحد حقیقی قبله توجه ومقصودی دیگر در سینه باقی نماند ومیگویند که هرچه مقصود تست معبود تست چراکه
عبادت عبارت ست از کمال تذلل وهرکس برای حصول مقصود در تذلل قاصر نمیشود پس تا که نفی مقاصد
[illegible] ید در عبادت صورت نه بندد نوشته بودند که نفس نمی میرد مولوی روم می فرماید
نفس اژدرها ست این کی مرده است ٭ از غم بی آلتی افسرده است ٭ صاحب من

این بیت در حق صوفیان نیست در حق مدعیان کمال ست **نوشته بودند** که در متقدمان صاحبان
کمال اندک بودند و در متاخرین بسیار شدند **صاحب من** این سخن محض غلط ست صحابه کلهم صاحب
کمال بودند و در قرن ثانی و ثالث بسیار و بعد ازان اندک و مخلط بودند قال اللہ تعالی وَالسَّابِقُونَ
السَّابِقُونَ أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ وَقَلِيلٌ مِّنَ الْآخِرِينَ و انہم غلط
که درین زمانه نسبت بزمانه سابق بیشتر اند لیکن اصحاب کمال همیشه بودند و همیشه باشند قال رسول اللہ صلی اللہ
علیه وسلم لا یزال من امتی امة قائمة بامر الله لا یضرهم من خذلهم ولا من خالفهم حتی یاتی امر الله
قال رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم مثل امتی کمثل الغیث لا یدری اولها خیر ام آخرها
نوشته بودند که مولوی روم میگوید ؎ آتش ست این بانگ نے و نیست باد * مراد ازین
آتش چیست و ا فروزنده کدام ست **صاحب من** مراد از نی صوفی کامل ست که از مرآت نفس خود
خالیست و بانگ نے تاثیرات انفاس شریفه اوست و آتش عشق و محبت الهی ست و افروزنده خدا است
جل و علا **نوشته بودند** که میگویند که جهاد اکبر جهاد با نفس اماره ست و کشتن او لازم ست
و در کریمه لا تقتلوا انفسکم منع از قتل نفس ست **صاحب من** انچنین سوال واهی نوشتن از شان
شما بعید ست و کشتن عبارت ست از ازاله رذائل نفس و متصف ساختن او بصفات حمیده گویا آن نفس
که صفات سبعی و بهیمی داشت رفت و نفسی دیگر متصف بصفات ملکی و روحانی پدید آمد پس اینجا لا تقتلوا
انفسکم را چه مناسبت و مخالفت با نفس البته جهاد اکبر ست رسول اللہ علیه السلام چون از غزوه تبوک
یا غزوه دیگر باز آمد فرمود رجعنا من الجهاد الاصغر الی الجهاد الاکبر قال اللہ تعالی وَجَاهِدُوا
فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ مراد همین جهاد اکبر ست و قال اللہ تعالی وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ فَإِنَّ
الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ اعدی عدوك نفسك التی بین جنبیك و در حدیث قدسی ست عاد نفسك
فانها قامت لمعاداتی **نوشته بودند** در شاق گرفتن نفس تکلیف ست و در شرع تکلیف نیست
انهم غلط در شرع تکلیف ما لا یطاق نیست لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا قال رسول اللہ صلی اللہ
علیه وسلم کن فی الدنیا کانك غریب او کعابر سبیل و عد نفسك من اصحاب القبور و قال رسول اللہ
صلی اللہ علیه وسلم الدنیا یوم ولنا فیها صوم عن عائشه رضی فرمایند ما شبع آل محمد من خبز شعیر

یبو مین منتا بعین حتے قبض متفق علیہ لیکن رہبانیت مبتدعہ نباید کرد رہبانیہ مسنونہ باید کرد
رسول صلی اللہ علیہ وسلم از گرسنگی سنگ بر شکم می بست و پایہای مبارک از قیام اللیل متورم شدہ بودند مردم
گفتند یا رسول اللہ قد غفر اللہ لک ما تقدم من ذنبک وما تاخر فرمود افلا اکون عبدا شکورا
نوشتہ بودند کہ چون درمیان علم ظاہر و باطن تطابق و تعاضد ست صلب منصور و سلخ عین القضاۃ
چرا بوقوع آمدہ صاحب من ازین واقعہ خلل در مطابقت علم ظاہر و باطن نخیشود چرا کہ انا الحق گفتن باتفاق
علماء ظاہر و باطن کفر ست موجب قتل بشرطیکہ در حالت صحو و ہوشیاری گوید و حکایت از نفس خود کردہ بگوید و اگر
شخصے در حالت مستی و بیہوشی اگرچہ از خوردن خمر باشد کہ حرام قطعیست این کلمہ بگوید کافر نمی شود و قتل او روا نیست
کذا فی کتب الفقہ فکیف اذا کان السکر بامر مشروع بل بامر مرغوب اعنی حب اللہ سبحانہ پس علماء ظاہری
کہ در آنوقت بودند اگر میدانستند کہ این کس این سخن در بیہوشی میگوید و خبر از خود ندارد یا حکایۃ میگوید چنانچہ
کسی در تلاوت قرآن بخواند اننی انا اللہ لا الٰہ الا انا و باوجود اینمعنی فتوی بقتل او دادند پس بنا بر تعصب
فتوی دادند پس مخالفت آن علماء صوری با علماء باطن دلیل بر مخالفت علم ظاہر و باطن نیست و اگر
اینمعنی بر علماء ظاہر آن زمان معلوم نبود و دانستند کہ این سخن باختیار این کس صادر شدہ ست در آنصورت
علماء ظاہر ہم معذور ند و ماجور کہ حمایت اسلام کردند رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَّسِيْنَا اَوْ اَخْطَاْنَا و بعضی اکابر
مثل جنید کہ بران فتوی مہر کردہ برای ان کردہ کہ دانست کہ اگر من برین فتوی مہر نمی کنم عوام خواہند دانست
کہ فتوای علماء ظاہر باطل ست و در شرع این سخن گفتن جائز ست در آنصورت در اسلام کافہ انام خلل آید
و فتنہ عظیم برخیزد و قتل نفسی برای دفع فتنہ عظیم مضائقہ ندارد اَلْفِتْنَةُ اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ نوشتہ بودند
کہ کدام چیز ست کہ آنرا حصول میکنند یعنی درویشان و فائدہ آن چیست بعد درازی کلام در مکتوب سابق
و درین مکتوب حاجت نوشتن جواب این فقرہ نیست مقصود ایشان خداست و محصول ایشان حقیقت
اسلام و حقیقت عبادت و مراتب قرب عند اللہ و کثرت ثواب در دار الجزاء واللہ اعلم چہ خوش رباعیست
عربی ع لیتک تحلو والحیوۃ مریرۃ ❊ ولیتک ترضی والانام غضاب ❊ لیت الذی بینی وبینک عامر ❊
وبینی وبین العالمین خراب رباعی فارسی آنکس کہ ترا شناخت جانرا چکند ❊ فرزند و عیال و خانمانرا
چکند ❊ دیوانہ کنی ہر دو جہانش بخشی ❊ دیوانہ تو ہر دو جہانرا چکند ❊ خرق عادت نزد اولیاء اللہ ہیچ قدر

ومقدار نیست مثل جوز ومویز لعب طفلان میدانند وآنرا باعث منقصت خود وعیب میشمارند ومیگویند

الکرامة حیض الرجال باعث منقصت آن بود که درین حظ نفس ست وموجب شهرت قال رسول الله

صلی الله علیه وسلم بحسب امرء من الشر ان یشار الیه بالاصابع فی دینه او دنیاه وتحصیل حظ نفس

در دنیا موجب نقصان اجر ست در آخرت قال الله تعالی اَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا رسول

صلی الله علیه وسلم بر بوریا خفته بود ونقش بوریا در بدن مبارک ظاهر شد عمر رض بگریست وبگفت یا رسول الله

قیصر وکسری واران نعمتها وانها دشمنان خدا اند وتو رسول الله باینحالت رسول فرمود فیه انت یا عمر

اولئك قوم عجل الله طیباتهم فی حیاتهم الدنیا من میخواهم که برادران خود رسم که انبیا ورسل بودند انها بهمین

حالت گذران کرده اند ـ صاحب من اظهار معجزات مر انبیا را ضرورست که برانها دعوت کفار واجب است

وکفار بدون معجزات ایمان نمی آوردند واولیا دعوت میکنند مومنان را برای استقامت بر شرع وتحصیل

حقیقت آن انها را کرامت نمی باید کرامت از اولیا در بعضی احیان بمقتضای حال صادر میشود بے اختیار

ایشان آنرا مثل حیض زنان پوشیده میدارند واکثر اولیا که ظهور کرامت از انها بیشتر شده وقت مرگ حسرت

کردند چرا که ظهور این کرامت از ما شد والله اعلم بالصواب

مکتوب هفتم بمولوی نعیم الله بهرایچی در تحقیق معنی قیومیت وشرح معنی عشق ومحبت با فوائد دیگر

مولوی صاحب مشفق مهربان من سلامت ـ بعد از سلام سنت الاسلام واشتیاق ملاقات بهجت

آیات واضح رای باد الحمد لله که فقیر تا تحریر رقیمه بخیر وعافیت ست واحوال مستوجب شکر الهی حق سبحانه تعالی

آن مشفق را سلامت وبر مسند ارشاد وفیض گستر دارد وفقیر ذات شریف را غنیمت میداند ودعا خیر میکند

کثر الله امثالکم وبارک الله فی برکاتکم مبلغ مرسوله بخدمت بی بی صاحبه حضرت والده مرشدی وبخدمت صاحبزادی

عالی نسب صبیه شریفه حضرت شیخ گذرانیده شد در حق ایشان بسیار دعا ها کردند خصوصاً حضرت صاحبزادی

هرگز توقع این فتوح نداشتند کسی از ارباب طریقه توفیق خدمت ایشان ندارد بلکه کم کسی از ایشان

از احوال ایشان واقف ست از نیم بسیار خوش شدند وشکر الهی بجا آوردند مشفق من هر چند ایشان

صحبت گرامی والد بزرگوار خود نیافته ده ساله عمر ایشان بود که آنحضرت رحلت فرموده بودند همشیره کلان ایشان
صاحب کمالات سنیه بودند و مقامات و بشارات علیه داشتند لیکن اثر نطفه پاک ست که ایشان هم غیر [illegible]
و تلاوت قرآن از دنیا و اهل دنیا هیچ کار ندارند و بسیار اخلاق حمیده دارند فقیر را آنچه میسر می شود خدمت ایشان
میکند و دیگر هیچ وجهی از معاش ندارند حق تعالی دوستان را قدرت توفیق دهد که خدمت ایشان سعادت دانند
انشاء الله تعالی این نیاز شما بسیار قبول افتاده که اگر متوجه جناب حضرت شیخ [illegible] شده به تشفیه گمان میدارم
که از نوازش آنجناب حظ بردارند **مشفق من** شوهر صاحبزادی برادر زاده حضرت شیخ [illegible] ست روزی
با این صاحبزادی بی ادبی نمود من بحمایت ایشان شوهر ایشان را بخشونت پیش آمدم همان شب حضرت
ایشان را در خواب دیدم که مرا در بغل کردند و بر پیشانی من بوسه دادند و بسیار مهربانی فرمودند **مشفق**
در مقام حقیقت محمدی علی صاحبها الصلوة والسلام متوجه باشند خوب ست در هر مقام که قوت هم سد از
رفعت معتبر ترست حضرت نوح علیه السلام از حضرت ابراهیم علیه السلام در مقام خلت رفعت دارند لیکن
چون قوت دران مقام حضرت ابراهیم راست ایشان را افضل میگویند و خلیل الله لقب یافتند حق تعالی
می فرماید وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّن نَّشَاءُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ
وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ هدایت نوح علیه السلام را حق تعالی
منت بر ابراهیم شمرده ازینجا مفسران میگویند که چنانچه فضل اولاد موجب منت و احسان بر پدر میتواند شد
فضل آبا هم همین حکم دارد **مشفق من** اگر در حقیقت احمدی متوجه بوده باشند مضائقه ندارد مبارک ست
بلغکم الله اقصی مدارج قربه و ما ذلک علی الله بعزیز از مقام قیومت استفسار فرموده بودند **مشفق من**
عالم تمامها ظلال دائره صفات او تعالی ست و ظل را وجود و قیام نیست مگر باصل خود قیام عالم ظلال
و قیام ظلال بصفات ست که اصول شان ست و قیام صفات بشیونات ست و قیام شیونات بذات
بحت پس در عالم ذات نیست آنچه هست ظهور صفات ست در مظاهر مختلفه و مراد از آنچه صوفیه میگویند
العالم اعراض مجتمعة فی عین واحد همین ست چون ظلال را وجود مستقل نیست لهذا با عراض
تعبیر کرده اند بالمجاز و از همین مولوی روم می فرماید بیت او چو جان ست و جهان چون کالبد ٭ کالبد
از وی بگیرد آن ابد ٭ اینهمه گفتگو از تنگی عبارت ست و در حدیث در صفات الهی قبلهم السموات والارض

ومن فیہن آمدہ کنایہ ازینجاست قولہ تعالی قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِیْدِ انکارم کہ رمزی از قیومیت
حق تعالی باشد یعنی قیام جمیع اشیا بحضرت ذات ست تعالت قسم بقرآن مجید وکفار ازینمعنی اطلاع ندارند کریمہ
بَلْ عَجِبُوْٓا اَنْ جَآءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ بلکہ از اعتقاد آن درگذشتہ تعجب میکنند از آمدن رسول ازجنس
ایشان ای برادر حق تعالی بعضی بندگان خود را کہ بمحض فضل خود بطفیل سرور کائنات بمرتبہ کمالات
نبوت میرسانند و او را از ذات بجہت مناسبت می بخشد و تجلیات ذاتی بروی فیضان مینماید آنزمان او را
ذاتی موہوب عطامی فرمایند کہ قیام وجود و توابع وجود این کس بآن ذات موہوب میباشد و قیام ذات
موہوبش بذات واہب او وجود مرکز کمالات نبوت کمالات رسالت ست و مرکز کمالات رسالت کمالات و مرکز
کمالات اولی العزم قیام قیومیت ست بآن مقام اخص الخواص راہم رسائی نیست الا ماشاء اللہ پس اگر شخصی
را حق تعالی بان دولت سرفراز فرماید در آنوقت قیام تمام عالم کہ حکم اعراض دارند بذات موہوب وی باشد
و قیام ذات او بذات حق جل وعلا ہر کس را کہ حق تعالی این دولت میسر فرماید حسنات اہل السموات والارض
گویا ہمہ اجزاء و اعراض حسنات او میشوند ذٰلِکَ فَضْلُ اللّٰہِ یُؤْتِیْہِ مَنْ یَّشَآءُ وَاللّٰہُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِیْمِ
ع آنکس کہ سر حقیقتش باور شد ٭ او بہتر از سپہر پہناور شد ٭ ملا گوید کہ رفت احمد بفلک ٭ سرمد گوید فلک باحمد
در شد ٭ صلی اللہ علیہ وسلم **قلمی فرمودہ بودند** کہ چند کلمہ وعظ و نصیحت باید نوشت **مشفق من** ہر چند
از نوشتن وعظ خجالت می آید و تازیانہ قولہ تعالی اَتَاْمُرُوْنَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَکُمْ وَاَنْتُمْ تَتْلُوْنَ
الْکِتٰبَ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ و قولہ تعالی یٰٓاَیُّہَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا لِمَ تَقُوْلُوْنَ مَا لَا تَفْعَلُوْنَ کَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ
اللّٰہِ اَنْ تَقُوْلُوْا مَا لَا تَفْعَلُوْنَ ازان باز میدارد لیکن نظر برینکہ مقصود ازین آیات امتناع از امر معروف و انتہا از
منکر ست بنابر امتثال امر شما نوشتہ میشود ع گر بار رسید یم تو شاید برسی۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم

ای برادر بادشاہ و فقیر و عطار و کناس ہمہ بنی آدم از یک جنس ہستند با وجود این اگر بادشاہی عظیم الشان
کثیر العطایا والاحسان منبع القہرمان فقیری را بسوی خود بخواند و او را مستوقع انعام و احسان و قرب منزلت
و رفع شان فرماید و آن فقیر ازان بادشاہ رو گردانیدہ و صحبت کناسی بجنس اختیار کند آن فقیر را چہ باید گفت

علاوه برین در صورتیکه در حضور چنین پادشاه اگر بسوی او پشت داده با کناس اخ
سلطانی البته مقتضی قتل آن نادان فقیر باشد پس برین قیاس باید کرد که رب
جلال و جمال و عظمت و کبریا بنده را بسوی خود میخواند و می فرماید من یقرب الی اللہ
و محبوب خود را برسالت فرستاده او را بسوی خود میخواند و به نعمتهای بهشت و سرمد
و بسخط عذاب دوزخ و زقوم وعید میکند و این ناکس از قرب منزلت او رو گردانید
متوجه میشود و میداند که او تعالی حاضر و ناظر ست هیچگاه هیچ چیز بروی مخفی نیست کم
نقل ست که زنی پرده نشین پیش قاضی آمد و فریاد کرد که شوهر من زنی دیگر منع
گفت که او را ازان منع نمیرسد حق تعالی می فرماید فَانْکِحُوْا مَا طَابَ لَکُمْ مِّنَ ال
آن زن گفت که ای قاضی اگر پرده عصمت و حجاب و حیا مانع نبودی حسن و
و انصاف میخواستم که شخصی را که مثل من مصاحب دلربا میسر شد از من رو بگرداند و
باشد اتفاقاً در آن مجلس صاحبدلی نشسته بود نعره زد و بیهوش شد و افتاد چون ا
پرسیدند گفت وقتیکه این زن سخن گفته هاتف ندا داد که این ضعیفه باین حسنی که
عصمت و کبریا مانع نبودی جمال خود ظاهر کرده انصاف میخواستیم کسی که م
ازان در گذشته بکسان نالائق در امور لاطائل مشغول شود او را چه باید گفت
شعر ؎ ولیس یکون فاطلبنی تجدنی ؎ انسان اگر حق تعالی را متصف بصفا
داند و خیال کند که حق تعالی سمیع و بصیر و علیم ست و این دید بروی غالب
خوف و خشیت بروی غالب شود و یقین ست که از نامرضیات او احتراز نما
داند که حق تعالی مطیعان را دوست میدارد او را با خدا محبت پیدا آید و در طا
و بحکم المرء مع من احب معیت دریابد و از معیت و اقربیت بذات بحت
هفت مراقبه بترتیب ارشاد می فرمودند **اول** مراقبه ذات مسمی
از جلال و جمال و رحمت و نعمت و غیر آن با جمال بعد ازان که این ملاحظه
با عظمت و کبریا و جمال و جلال در دل او متمکن میگردید انگاه بار **دوم** م

می فرمودند وچون صوفی شفق این ملاحظه میکرد واین وید بروی مستولی میشد بار سوم مراقبه انه سمیع بصیر
ارشاد میکردند که حق تعالی حاضر وناظرست چون این وید بروی غالب میشد چهارم مراقبه معیت میفرمودند
وهو معکم اینما کنتم که ملاحظه معیت بیچون نماید چون این وید بروی غالب میشد بار پنجم مراقبه اقربیت
ولایت میفرمودند نحن اقرب الیه من حبل الورید چون ملاحظه اقربیت بکمال میرسید بار ششم
مراقبه محبت ارشاد میفرمودند حق تعالی می فرماید یحبهم ویحبونه شخصی که بروی این وید منکشف شود که
خدا او را دوست میدارد وبیشک او را محبت با خدا حاصل خواهد شد پس بعد طی اینهمه مراتب ومشق آن همه مراقبات
مراقبه ذات بحت میفرمودند سه مراقبه اول در دائره امکان ست ودر اول ولایت صغری وبعد فنای
قلب در ولایت صغری مراقبه معیت ست ودر دائره اولی از ولایت کبری پیش از فنای نفس مراقبه اقربیت ست
وبعد فنای نفس در دائره ولایت کبری وعلیا مراقبه محبت ست که نفس مطمئنه راضی ومرضی ومحب ومحبوب
گشته ودر کمالات نبوت ملاحظه صفات از نظر ساقط میشود وذات بحت ملحوظ میباشد اینهمه گفتگو برای ارباب علم
وبصیرت ست این کلام طویل که بقلم آمده مستفاد از حضرات مشائخ ست ورسول کریم صلی الله علیه وسلم
در حدیث جبرئیل علیه السلام بدان اشاره فرموده در جواب ما الاحسان قال ان تعبد ربك كانك
تراه فان لم تکن تراه فانه یراك کافی ست یعنی بیان ارباب علم وبصیرت ست که هر کس را که نسبت
جبلی باشد ملاحظه فهو یراك کافیست یعنی بر هر کس که این وید مستولی باشد که حق تعالی بر من حاضر وناظرست
او از محسنین ست از عبادت متلذذ واز معصیت محترز خواهد بود والله اعلم یکی از دوستان بفقیر نوشته که اکثر اولیاء الله
عشق را اعلی مراتب حب نوشته اند وبسیار مدح وثنا عشق نوشته اند وامام محمد غزالی رح گونه هیچ عشق کرده وحب
را بر عشق ترجیح داده وبعضی پنج مرتبه گفته اند الفت ومودت ومحبت وعشق وشغف تعریف حب وعشق
وتحقیق درین باب آنچه نزد صاحب باشد بنویسند فقیر در جواب آن خطی که نوشته بود نقل آن بخدمت سامی
هم فرستاده شد اگر پسند افتد منظور فرمایند

بسم الله الرحمن الرحیم

از حب وعشق نوشته بودند صاحب حسن معنی حب در تفسیر قوله تعالی ان کنتم تحبون الله

فَاتَّبِعُوْنِیْ یُحْبِبْکُمُ اللّٰہُ امام محی السنہ بغوی نوشتہ کہ حب المؤمنین اللہ اتباعہم امرہ واتیانہم
طاعتہ وابتغاؤہم مرضاتہ وحب اللہ للمؤمنین ثناؤہ علیہم وثوابہ لہم ودر حقیقت این تعریف
محبت نیست بلکہ مقتضای محبت ست ودر تفسیر بیضاوی گفتہ ان المحبۃ میل النفس الی الشئ بکمال
ادراک فیہ بحیث یحملہ علی ما یقربہ الیہ ودر حقیقت این تعریف محبت صفاتی ست
تعریف محبت ذاتی نیست ونزد فقیر حب عبارت ست از اشتغال قلب محب بمحبوب بقسمی کہ باز دارد او را
از توجہ بسوی غیر او وچارہ نباشد او را از توجہ ودوام بسوی او وہو المعنی من قولہم العشق نار یحرق ما سوی
المحبوب یعنی یقطع عن قلبہ التوجہ الی غیر المحبوب فیجعلہ نسیا منسیا کان لم یکن فی الوجود
غیر محبوبہ حتی یسقط عن نظر بصیرتہ نفسہ کما لا یری غیرہ این تعریف محبت بندہ است
وحق تعالی از قلب واشتغال قلب منزہ است پس محبت حق تعالی عبارت ست از انس سابق کہ مقتضی
باشد جذب بندہ را بجناب خود ونگذارد کہ متوجہ بسوی غیر او شود پس محبت بندہ فرع محبت خداست ولہذا
حق تعالی می فرماید یحبہم ویحبونہ محبت خود را بر محبت بندہ مقدم کردہ ولفظ عشق در کلام خدا نیامدہ
است ودر کلام رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کمتر آمدہ در کلام اللہ وَالَّذِیْنَ اٰمَنُوْٓا اَشَدُّ حُبًّا لِّلّٰہِ آمدہ
واشد حبا للہ عبارت ست از افراط محبت وعشق ہم در لغت افراط حب را می گویند کذا فی القاموس
باین اعتبار میتوان گفت کہ ذکر عشق در قرآن آمدہ است لیکن در زعم فقیر اگر در فرط محبت محبت بر عقل غالب
آید وعقل وحواس را بیکار سازد آن فرط محبت را عشق گویند نہ مطلق فرط محبت را پس سکر ومستی در عشق لازم است
واین از تنگی حوصلہ است واگر حوصلہ وسیع واستعداد شخص عالی باشد ہر قدر کہ محبت زیادہ تر افراط کند عقل بجای
خود باشد وحواس بیکار نشود ولہذا بر حق سبحانہ تعالی یحبہم صادق می آید وودود از اسمای الٰہی ست کہ بمعنی محب است
وعاشق گفتن بروی تعالی صادق نمی آید چراکہ محال ست کہ محبت ودیگر صفات الٰہی را بیکار سازد ولا یغنیہ
شان عن شان ونیز انبیا واصحاب کرام وائمہ اہل سنت وبعضی از اولیا امت کہ حوصلہ آنہا وسیع واستعداد
شان بس عالی ست محبت آنہا اگرچہ اشد واقوی ست لیکن عقل وحواس آنہا را برہم نمیسازد وسکر دامنگیر
شان نمی گردد منصور بیچارہ از تنگی حوصلہ بیخود گشت وانا الحق گفت وسرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم غیر
سبحانک ما عرفناک حق معرفتک وما عبدناک حق عبادتک لب نکشود ولہذا انبیا علیہم السلام

نوع عشق

بخلیل الله و نجی الله و حبیب الله موسوم گشتند و بعاشق الله موسوم نشدند مگر اولیاء الله مدح و ستایش
عشق میفرمایند و عشق را مرتبه اعلی از حب میگویند بجاست که عشق عبارت از فرط محبت ست و فرط محبت الهی
از نفس محبت اولی و اعلی ست و لهذا حضرت مولوی روم می فرماید **مثنوی** هرچه گویم عشق ازان بهتر بود*
عشق امیر المومنین حیدر بود* و آنچه امام حجة الاسلام محمد غزالی رحمة الله علیه چندان تعریف و مدح آن نکرده و گونه
هجو از مقوله او مفهوم میگردد در آنمقام نظر او بر سکر ست که از لوازم عشق ست از تنگی حوصله خبر میدهد و فرط محبت
خدا سراسر ممدوح و محمود ست لیکن اگر با صحو باشد از عشق بهتر باشد **مشققا** در راه خدا جمله ادب باید بود*
تا جان باقیست در طلب باید بود* دریا دریا اگر بکامت ریزند* کم باید کرد و خشک لب باید بود* مقتضای فرط
محبت آنست که امتثال امر خدا بر مقتضای طبیعت خود مقدم دارند بغوی در معالم التنزیل از سعید بن جبیر
روایت کرده که حق تعالی روز قیامت بتان را در دوزخ اندازد و کفار را فرماید که اینها محبوب و معبود شما بودند
شما همراه شان در دوزخ بروید آنها از بتان بیزاری ظاهر کنند و رفتن در دوزخ قبول نکنند آنزمان حق تعالی
مومنان کامل را بفرماید که هان شما در دوزخ خود را بیندازید اینها بمجرد حکم خود را در دوزخ اندازند و دوزخ بر اینها برد
و سلام باشد و منادی آواز کند وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَشَدُّ حُبًّا لِّلّٰهِ ط و کافران باکراه در دوزخ انداخته شوند لیکن
اگر با فرط محبت سکر و مستی باشد خوف عذاب و طمع ثواب در میان نمیماند و لهذا منقول ست که رابعه بصریه در دستی
آب و در دستی آتش گرفته میرفت پرسیدندش که کجا میروی گفت میخواهم که دوزخ را ازین آب سرد کنم و بهشت را
ازین آتش بسوزانم تا مردم عبادت خدا بخوف دوزخ و طمع بهشت نکنند بلکه خالصاً لله عبادت کنند و جناب
انبیا علیهم السلام آنچه فرط محبت داشتند رابعه بیچاره ازان بوئی نشمیده بود و با آن همه هرگاه که رسول صلی الله
علیه وسلم در قرارت قرآن بر آیت عذاب گذشتی تعوذ میفرمود و هرگاه بر آیت رحمت و وعده میرسیدی سوال
می کرد و حق تعالی مدح مسلمانان میفرماید کریمه تَتَجَافٰى جُنُوْبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَّطَمَعًا
وَّمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ پس تفاوت مرتبه فریقین در روایت سعید بن جبیر ست شخصی که سکران و مست
باشد و برای امتثال امر خدا خود را در دوزخ اندازد و دوزخ و عذاب در خاطر او محو و فراموش باشد و خائف نبود
چندان دشوار نیست و شخصی هوشیار ست و عذاب دوزخ را میداند و خائف و ترسان ست و باوجود آن
بنا بر امتثال امر محبوب خود خود را در دوزخ اندازد عجب کاریست بقول ریختہ گو سے تک تیغ تلی کہہ تو رستم کو کہہ

دہر دست پیاری یہ ہین سے ہوہر کاسے دہر مروی شغاف نام چیزی ست کہ غلاف دل ست و قولہ تعالیٰ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ضمیر مرفوع شغف راجع ست بسوی یوسف و حبا تمیز ست از نسبت یعنی قد شغف حب یوسف زلیخا یعنی محبت یوسف شغاف قلب زلیخا را دریدہ اندرون قلب او متمکن شدہ مثل طاب زید علما یعنی طاب علم زید لیکن درین ابہام نسبت و تمیز مبالغہ است پس شغف مرتبہ از مراتب محبت نیست و انچہ کسی تعلق خاطر را پنج نام نہادہ باشد اصطلاح ست و لامشاحۃ فی الاصطلاح و در حقیقت محبت را مراتب بسیار ست منحصر در پنج نیست۔

مکتوب ہشتم بعزیزی از سادات در باب تجویز لعن بر یزید بسم اللہ الرحمن الرحیم

لعن بر یزید

الحمد للہ رب العالمین و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقہ محمد و آلہ و اصحابہ اجمعین در باب طعن یزید علما را اہل سنت و جماعت را سہ قول ست امام اعظم ابو حنیفہ کوفی رحمۃ اللہ علیہ در فقہ اکبر ازان منع کردہ و امام احمد بن حنبل رح و اکثر محققین مثل ابن جوزی آنرا جائز داشتہ و ملا سعد الدین تفتازانی رح در شرح عقائد نفسی ہمین قول رفتہ و جماعتی درین مادہ نظر برادلہ فریقین سکوت نمودہ اند و در لعن البتہ اضاعت وقت و اشتغال ست بے فائدہ وجہ قول حضرت امام اعظم آنست کہ امام احمد بن حنبل و بخاری از ابن عمرؓ روایت کردہ کہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم را شنیدم کہ میگفت اللہم العن فلانا و فی روایۃ عنہ اللہم العن ابا سفیان اللہم العن الحارث ابن ہشام اللہم العن سہیل بن عمرو اللہم العن صفوان بن امیۃ فنزلت لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ قال بخاری فتیب علیہم کلہم و ما روی البخاری عن ابی ہریرۃ رضؓ وجہ استدلال آنکہ حق تعالیٰ رسول خود را از لعن کفار منع کردہ فرمودہ کہ درین کار سخن گفتن و بد دعا کردن نمیرسد اختیار ہر خدا راست اگر خدا خواہد آنہا اسلام آرند و توبہ شان قبول کند و اگر خواہد بر کفر مصر دارد و آنہا را عذاب کند بجہت آنکہ آنہا ظالمان اند و در بعضی روایات مسلم آمدہ کہ رعل و ذکوان اہل بیر معونہ چون ازان سرور غدر کردند و منذر بن عمرو انصاری و غیرہ ہفتاد کس را از قرار صحابہ رضی اللہ عنہم اجمعین قتل کردند آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را سخت غم و الم بود و بر آنہا لعن میکرد آنزمان این آیۃ نازل گشتہ و از لعن ممنوع شد و مروی ست کہ جبرئیل علیہ السلام نزول فرمود و گفت یا محمد صلی اللہ علیہ وسلم ان اللہ ما بعثک لعانا و لا سبابا انما بعثک رحمۃ لیس لک من الامر شیء الآیۃ یعنی ترا حق تعالیٰ برای لعن

و سب نفرستاده است برای رحمت فرستاده است و در نهج البلاغة که اصح کتب روافض است مرویست که
چون امیر المومنین از اصحاب خود شنید که اهل شام را لعنت میکنند فرمود انی اکره لکم ان تکونوا سبابین
یعنی من مکروه میدارم که شما سب کنندگان باشید وجه قول جواز لعن آنست که ابن جوزی روایت کرده که
قاضی ابو یعلی در کتاب خود معتمد الاصول بسند خود از صالح بن احمد بن حنبل روایت کرده که گفتم پدر خود را که ای پدر
مردم گمان می برند که ما مردم یزید را دوست میداریم احمد رح گفت که ای پسر کسیکه ایمان بخدا و رسول داشته باشد
او را دوستی یزید چگونه روا باشد و چرا لعنت کرده نشود بر کسیکه خدا بروی در کتاب خود لعنت کرده گفتم در قرآن کجا
بر یزید لعنت کرده است احمد گفت فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوْا فِي الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوْا اَرْحَامَكُمْ
اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ یعنی قریب است که روگردانی کنید شما ای
مردم و فساد کنید در زمین و قطع ارحام کنید اینها که چنین کنند لعن کند اینها را خدا و کر کند گوشهای شما را از شنیدن
حق و چشمهای ایشان را کور کند از دیدن حق امام بغوی گفته که مسیب بن شریک و فراء نحوی معنی این آیه چنین گفته اند
که قریب است که روگردانی کرده شوید شما بر مردم یعنی سلطنت یابید و فساد کنید در زمین بظلم و قطع ارحام کنید و گفته
که این آیه در بنی هاشم و بنی امیه نازل شده یعنی مروانیان و عباسیان که در سلطنت خود ظلمها کردند و فساد نمودند
و قراءة امیر المومنین علی رض موید این تاویل است که میخواندند ان تولیتم بضم تا و واو و کسر لام علی المفعول
یعنی ان تولیتم یا ایها الناس ولاة جائرة خرجتم معهم فی الفتنة و عاونتموهم اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ
فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ یعنی ای مردم وقتیکه بر شما بادشاهان ظالم باشند قریب است که شما همراه شان
در فتنه و فساد برآئید و مددگاری اینها کنید اینها باشند که لعنت خدا بر اینها باشد و کور و کر کند خدا اینها را از حق دلیل دیگر
آنکه حق تعالی در قرآن می فرماید اِنَّ الَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ
ظاهر آنست که مراد از ایذاء خدا ایذاء اولیاء خدا است بحذف مضاف یعنی یؤذون اولیاء الله و رسوله و درین صورة
عطف رسول از قبیل عطف خاص است بر عام برای زیادت اهتمام مانند عطف جبرئیل بر الملائکه و موید
این تاویل است حدیث قدسی که بخاری روایت کرده قال الله تعالی من عادی لی ولیا فقد بارزنی
بالمحاربة یعنی هر که با ولی خدا دشمنی کرد پس با خدا برای جنگ بر آمد پس ایذاء امام حسین علیه السلام که سرچشمه
اولیاء الله است ایذاء خدا است و نیز ایذاء رسول الله صلی الله علیه وسلم ظاهر است رسول فرمود

صلی اللہ علیہ وسلم فاطمۃ بضعۃ منی یریبنی ما ارابھا ویؤذینی ما آذاھا متفق علیہ یعنی فاطمہ پارہ ایست از من آنچہ
خوش میکند او را خوش میکند مرا و ناخوش میکند مرا آنچہ ناخوش میکند او را و اخرج احمد و ابن ماجۃ والحاکم ان النبی
صلی اللہ علیہ وسلم قال من احب الحسن والحسین فقد احبنی ومن ابغضھما فقد ابغضنی
وروی احمد والبخاری فی الادب والحاکم وغیرھم عن یعلی بن مرۃ حسین منی وانا من حسین
احب اللہ من احب حسینا وبغوی وغیرہ از انس بن حارث روایت کردند ان ابنی ھذا یعنی الحسین
یقتل بارض من ارض العراق یقال لھا کربلا فمن شھد ذلک منکم فلینصرہ این ہمہ احادیث
دلالت دارند برانکہ ایذا حسین علیہ السلام ایذا آن سرور است صلی اللہ علیہ وسلم واز ابن عباس مروی است
کہ این آیہ در حق عائشہ رضہ نازل شدہ وقتیکہ منافقان بروی تہمت کردند در قضیہ افک از این ہم معلوم میشود
کہ ہر کہ ازواج واہل بیت پیغمبر را ایذا کردہ ایذا پیغمبر کردہ وایذا خدا کردہ و مستحق لعن شدہ و ہمچنین است حکم کسیکہ
اصحاب پیغمبر را سب میکند کہ رسول فرمودہ صلی اللہ علیہ وسلم اللہ اللہ فی صحابی لا تتخذوھم غرضا
من بعدی فمن احبھم فبحبی احبھم ومن ابغضھم فببغضی ابغضھم ومن اذاھم فقد اذانی
ومن اذانی فقد اذی اللہ ومن اذی اللہ فیوشک ان یاخذ رواہ الترمذی عن عبد اللہ بن مغفل
و ترمذی و حاکم و ابن جریر از حسن بن علی علیہما السلام روایت کردند کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را نمودہ شدند
سلاطین بنی امیہ بر منبر او آنحضرت ازین امر ناخوش و رنجیدہ شدند برای تسلی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ وَإِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ط یملک
ہا بنی امیہ نازل شدہ قاسم حدانی گفتہ چون شمار کردیم سلطنت بنی امیہ ہزار ماہ بود نہ کم و نہ زیادہ یعنی
از روز سلطنت یزید تا انقضای سلطنت مروانیان ہزار ماہ بود کہ ہشتاد و چند سال شدہ ازین حدیث ہم
معلوم میشود کہ از یزید و دیگر مروانیان آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را ایذا رسید دلیل دیگر آنکہ قولہ تعالے
أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ
ابن مردویہ از ابن عباس رضہ روایت کردہ کہ از عمر بن الخطاب رضہ ازین آیت پرسیدم کہ اینہا کیستند فرمودند
ھم الافجران من قریش بنو المغیرۃ وبنو امیۃ اما بنو مغیرۃ فکفیتموھم یوم بدر واما بنو امیۃ
فمتعوا حتی حین یعنی مراد ازین آیت دو گروہ اند فاجرترین بنو امیہ و بنو مغیرہ بنو مغیرہ روز بدر مستاصل

شدند حق تعالی شما را از شر انها کفایت کرد و بنوامیه چندی در دنیا فرصت داده شده اند و همچنین امام بغوی قول
عمر رض روایت کرده و ابن جریر و ابن منذر و طبرانی در اوسط و ابن مردویه بچند طرق از امیر المومنین علی رض روایت
کرده دلیل دیگر قوله تعالی وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ
كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِيْنَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِّنْ بَعْدِ
خَوْفِهِمْ اَمْنًا يَعْبُدُوْنَنِيْ لَا يُشْرِكُوْنَ بِيْ شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ
هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ۝ یعنی وعده کرده است الله تعالی کسانی را که ایمان آورده اند یعنی از صحابهٔ اعمال
صالحه کرده اند آنکه خلیفه گردانیم آنها را در زمین چنانچه خلیفه ساخته بودیم انها را که پیش از شما بودند یعنی چنانچه بعد
موسی یوشع بن نون و کالب و حزقیل علیه السلام را خلیفه ساختیم تا دین موسی را تائید کردند و عالم را با صلاح
آوردند و همچنین بعد محمد صلی الله علیه وسلم ابوبکر و عمر و عثمان و علی رضی الله عنهم را خلیفه سازیم و قدرت دهیم
خلفا را بر ترویج دین شان که خدا از ان راضی شد و اختیار نموده و بدل کنیم امن بعد خوف شان از کفار تا عبادت
کنند مرا و شریک نسازند با من چیزی دیگر را و هر که بعد این کافر شود پس انها فاسق و خارج باشند از حکم خدا ابو
العالیه گفته که رسول صلی الله علیه وسلم بعد بعثت ده سال در مکه با اصحاب خود از کفار در ایذا بود و مامور بود بصبر
پس تر مامور شد بهجرت سوی مدینه و قتال با کفار پس آنها در کمال خوف بودند که یکدم از سلاح خالی نمی بودند چنانچه
بعضی مردان میگفتند که هیچ روز بر ما نمی آید که مامون باشیم و سلاح نهیم آنزمان این آیة نازل شد و ابن ابی حاتم
از براء بن عازب رض روایت کرده که این آیة نازل شد وقتیکه ما در خوف شدید بودیم پس حق تعالی وعده خود را
انجاز کرد و بعد خوف امن داد و در ملک اسلام فراخی شد چنانچه حق تعالی موسی را بتائید دین او وعده کرده بود
و در حیات او انجاز وعده نشد حیث قال اِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ اَرْبَعِيْنَ سَنَةً يَتِيْهُوْنَ فِي الْاَرْضِ موسی
علیه السلام در تیه وفات یافت بعده یوشع بن نون خلیفه شد و فتح شام کرد و بلاد شام در بنی اسرائیل قسمت
کرد و همچنین وعده خدا بتائید دین محمد صلی الله علیه وسلم در وقت خلفاء راشدین منجز گشت ابوبکر صدیق رض
با بنی حنیف و مرتدان قتل کرد تا ایمان آوردند یا کشته شدند و مسیلمه کذاب را کشت و فتح شام و عراق و غیره
در خلافت عمر و عثمان رضی الله عنهما شده چنانچه این امر بطرق متعدده از علی رض مرویست و در نهج البلاغت
قول علی رضی الله عنه ان هذا الامر لم یکن نصره ولا خذلانه بکثرة ولا بقلة هو دینه الذی

اظهره وجنابه الذی آخرزه وایده حتی بلغ ما بلغ وطاء من حیث ماطلع ونحن علی موعود
من الله حیث قال الله وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا مِنْکُمْ الآیة فالله منجز وعده وناصر جنده
الی آخره قال رضی الله عنه پس درین آیه دلیل ست بر صحت نبوت که اخبار ست بغیب بقسمیکه بوقوع آمده پس
معجزه است ودلیل ست بر صحت خلافت خلفاء اربع اگر ازین آیت مراد نباشد خلف در وعده الهی لازم آید وان
محال ست چرا که در وجود ایشان صحابه سوا زمانه خلفاء اربع جمع نشده اند ودلیل ست بر صحت مذهب اهل سنت
وجماعت وابطال دین شان مرضی خدا بر بطلان مذهب روافض که آنها میگویند که ائمه همیشه خائف ماندند وتقیه
میکردند وتا امروز مهدی موعود از خوف اعدا ظاهر نشده وآنچه میگویند که بعد ظهور مهدی این وعده منجز خواهد شد
قول شان مردود است قول میکند سفینه مولی رسول صلی الله علیه وسلم از ان سرور روایت کرده فرمود که خلافت بعد من
سی سال باشد پس از ان ملک باشد سفینه گفت بشمار خلافت ابوبکر دو سال وخلافت عمر ده سال وخلافت عثمان
دوازده سال وخلافت علی شش سال یعنی با ایام خلافت حسن بن علی سفینه اعتبار کسور نکرده وخلافت ابی بکر
دو سال وسه ماه وخلافت عمر ده سال وشش ماه وعثمان دوازده سال وعلی پنج سال ونه ماه وحسن شش ماه
مجموعه سی سال شد ونیز این آیت دلیل ست بر کفر یزید وامثال او واتباع او حیث قال وَمَنْ کَفَرَ بَعْدَ ذٰلِکَ
فَاُولٰٓئِکَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ امام بغوی گفته که اهل تفسیر میگویند که اول کسیکه کفران این نعمت کرده
قاتلان عثمان بودند وفقیر میگوید که این آیه اشاره است از یزید واتباع او که قتل کرد حسین علیه السلام را و
همراهیان او را از اهل بیت نبوت واهانت کرد وبی حرمت کرد ناموس آن سرور را ولشکر بمدینه فرستاد وغارت
کرد مسجد رسول صلی الله علیه وسلم را که روضه ایست از ریاض جنت خراب کرده ودر واقعه حره چیزها کرد که زبان
از بیان آن کوتاهی میکند ومنجنیق بر بیت الله زد وعبد الله بن زبیر را که نواسه ابوبکر وپسر ابن عمه آنحضرت بود
کشت ترمذی از حسان روایت کرده که حجاج یکی از غلامان یزید بود کسانی را که در حبس کشته یعنی از صحابه وتابعین
یکصد وبست هزار کس در شمار آمده ومسلم روایت کرده که وقتیکه حجاج عبد الله بن زبیر را کشت اسماء بنت ابی بکر
گفت که رسول فرمود صلی الله علیه وسلم ان فی ثقیف کذابا ومبیرا فاما الکذاب فرأیناه واما المبیر
فلا اخالک الا ایاه قال عبد الله بن عصمة الکذاب هو المختار بن ابی عبید والمبیر هو الحجاج بن یوسف یعنی
هلاک کننده مسلمانان مروی است که یزید روزیکه حسین علیه السلام را کشت ابیات خوانده فخر کرد مضمون آن بیت ها است

[illegible]

کہ امروز از آل محمد صلی اللہ علیہ وسلم انتقام کردہ ام از روز بدر آخر آن ابیات این بیت ست ۵ دلست من جنادب ان لم انتقم ٭ من بنی احمد ما کان قد فعل ٭ و خمر را حلال گفت و گفت فان حرمت یوما علی دین احمد فخذہا علی دین مسیح ابن مریم و آل محمد صلی اللہ علیہ وسلم را بر منبرہا سب میکردند مروانیان ہزار ماہ درین گمراہی فرصت یافتند بعد از ان حق تعالی از انہا انتقام کرد چنانچہ از قاتلان یحیی بن زکریا انتقام کردہ بود تا آنکہ کسی از انہا باقی نماند مروی است کہ سر مبارک حضرت امام حسین را پیش یزید می بردند اتفاقا در زیر صومعہ راہبی فرود آمدند بران صومعہ مرقوم بود ٭ اترجوا امۃ قتلت حسینا ٭ شفاعۃ جدہ یوم الحساب ٭ از ان راہب پرسیدند کہ این بیت کہ نوشتہ است گفت از قدیم مرقوم ست نمیدانم کہ کدام کس نوشتہ است۔ غرضکہ کفر بر یزید از روایات معتبرہ ثابت میشود پس او مستحق لعن ست اگرچہ در لعن گفتن فائدہ نیست لیکن الحب فی اللہ و البغض فی اللہ مقتضی آنست واللہ اعلم۔

کلمات قدسیہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ بعد حمد و صلوۃ بدانند ہر قدر کہ اوقات در ترویج نسبت حضرات میسر آید آنرا غنیمت باید شمرد۔ و طالبان خدا را از جان عزیزتر باید دانست چون زمانہ بکمال فساد معمورست درین زمانہ اگر کسی اندک توجہ بسوی خدا میکند فیض و برکات فزون از حد می بیند پس طالبان را بسیار تنگ نباید گرفت مشغول بخود ابایدید ہمین بمشغولی انشاء اللہ تعالی براہ راست می آرد و خود بجد تمام باتباع سنت و اجتناب از بدعت نامرضیہ و معموری اوقات از خیرات و ترک مجالست با غیار و سوء ظن در نفس خود و حسن ظن در حق سائر الناس مستقیما باید فرمود الاستقامۃ فوق الکرامۃ ست و دنیا نقش بر حباب ست فـ فکر تو در دل بفہم این آن کہ پردازد بجای جان تو باشی بجان کہ پردازد ٭ اللہ معکم اینما کنتم و کثر امثالکم والسلام علیکم و رحمۃ اللہ و برکاتہ والحمد للہ والصلوۃ علی رسولہ محمد و آلہ اللہم اغفرلی و لاخوانی فی الدین وارزقنی و ایاہم کمال متابعۃ سید المرسلین و نفقہ صلی اللہ علیہ وسلم فی اعلی العلیین آمین یا رب العالمین۔

وصیت نامہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ الذی خلقنی من اصلاب المسلمین و ارحام المسلمات و من علینا ببعثۃ سید الانبیاء

وافضل الرسل والایمان بمن ہو الآیۃ الکبری للمتبصر ومن ہو النعمۃ العظمی للمغتنم وصلی اللہ تعالی علیہ وعلی آلہ واصحابہ واتباعہ اجمعین والشکر علی ما ہدانی للاسلام واحیانی علیہ ووفقنی لاقتباس انوار علمائہ الصالحین واولیائہ الکاملین خلفاء الشیخ احمد الفاروقی النقشبندی المجدد للالف الثانی والسید السند محی الدین عبد القادر الجیلانی غوث الثقلین والسید الفاضل الکامل معین الدین حسن السنجری رضی اللہ عنہ وعن اسلافہم واخلافہم اجمعین وارجو من فضلہ تعالی ان یمیتنی علی اتباعہم ومحبتہم ویلحقنی بہم فی دار القرار وما ذلک علی اللہ بعزیز بعد از حمد وصلوۃ فقیر حقیر محمد ثناء اللہ عثمانی حنفی مجددی پانی پتی مینویسد کہ عمر این عاصی بہشتاد سال رسیدہ ویقین کہ عبارت از مرگ است بر سر آمدہ فرصتی نگذاشتہ کلمہ چند بطریق وصیت برای اولاد واحباب می نویسد کہ رعایت بعضی ازان برای ذات فقیر مفید وضرور ست وبرخی ازان برای دوستان وفرزندان ضرور ومفید ست اگر نوع اول را رعایت خواہند کرد روح فقیر ازینہا خوشنود خواہد شد حق تعالی جزای خیر خواہد داد وگرنہ در عاقبت دامنگیر خواہم شد واگر نوع ثانی را رعایت خواہند کرد ثمرۂ آن در دنیا وعقبی نیک خواہند دید وگرنہ نتیجہ بد خواہند دید نوع اول آنست کہ در تجہیز وتکفین وغسل ودفن رعایت سنت کنند ودو چادر ازاری کہ حضرت ایشان شہید رضی اللہ عنہ عنایت فرمودہ بودند دران تکفین نمایند وعمامہ خلاف سنت ست ضرور نیست ونماز جنازہ بجماعت کثیر وامام صالح مثل حافظ محمد علی ویا حکیم سکھوا یا حافظ پیر محمد بجا آرند وبعد تکبیر اولی سورہ فاتحہ ہم خوانند وبعد مردن من رسوم دنیوی مثل دہم وبستم وچہلم وششماہی وبرسی ہیچ نکنند کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم زیادہ از سہ روز ماتم کردن جائز نداشتہ اند حرام ساختہ اند وازگریہ وزاری زنان را منع بلیغ نمایند در حالت حیات خود فقیر ازین چیزہا راضی نبود وباختیار خود کردن نداده واز کلمہ ودرود وختم قرآن واستغفار وازمال حلال صدقہ بفقرا باخفا امداد فرمایند کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمودہ المیت فی القبر کالغریق المتغوث ینتظر دعوۃ ما تلحقہ عن اب او اخ او صدیق وبعد مردن من در ادای دیون من کوشش بلیغ نمایند فقیر در حیات خود نصف موضع نگلہ واملاک قصبہ کہ در ملک خود داشت آنرا ہشت سہام قرار دادہ سہ سہام بوالدۂ کلیم اللہ ودو سہام بصفوۃ اللہ ویک سہام بفلانہ ویک سہام بفرزندان فلانہ ویک بفرزندان فلانہ فروختہ مبلغ ثمن بخشیدہ ہر یکے را مالک حصہ ساختہ بود لیکن تا دم زیست خود محصول پنجم حصہ باولاد ہر دو دختر سید ادم والباقی را سہ حصہ کردہ یک حصہ برای خرچ خود سید اشتم ویک حصہ بفلان ویک حصہ بفلان سید ادم بعد مردن من

سلطانم نام اصلی ایشان غلام معین الدین بودہ استفادہ درجق

ہم تا وقتیکہ دین من ادا شود ہمین قسم تقسیم کردہ حصہ من بقرضخواہان من میدادہ باشند واز مبلغ عیدین قرضخواہان
را دادہ مرا زود تر فارغ الذمہ سازند تفصیل قرضہا کہ در ذمہ منست در بند چہٹہ اخراجات روزمرہ اکثر نوشتہ ام وچہٹہ
ہای مہری من نزد قرضخواہان ست در ادای آن تہاون ننمایند وصیتیہ شریفہ حضرت شیخ رضی اللہ عنہ را ہر یک
بمقدور خود خدمت کردن لازم و واجب دانند عَلَى الْمُوْسِعِ قَدَرُهٗ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهٗ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ
نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا فقیر در سال تمام دہ من گندم و پنج شش روپیہ نقد بایشان میدادم ازین قصور نشود و دہ بگہہ
زمین چاہ میدانی والدہ والدہ دلیل اللہ از طرف خود برای مرزا الان وصیت کردہ بود بایشان میرسد و من از طرف
خود بست بگہہ خام زمین چاہی قبر ج از موضع نگلہ برای ایشان مقرر نمودہ بودم لیکن ایشان ہلان قبضہ نکردہ اند
یک من گندم و یک روپیہ نقد در ماہہ بایشان میدہم درین ہم قصور نشود موضع نگلہ میراث جد پدری و جد
مادری من نیست محض تصدق حضرت مرزا صاحب شہید ست رضی اللہ عنہ در ادای خدمت ایشان تقصیر ننمایند
نوعید یگر برای پس ماندگان مفید ست آنست کہ دنیا را چندان معتبر ندارند اکثر کسان در طفلی واکثر در جوانی
می میرند و بعضی بہ پیری میرسند تمام عمر شان ہم در اندک فرصت مثل باد صبا میرود نمیدانند کہ کجا رفت و معاملہ
آخرت کہ انقطاع پذیر نیست پر ہیبت سر میکند حق تعالی می فرماید اِذَا السَّمَآءُ انْفَطَرَتْ الی قولہ عَلِمَتْ نَفْسٌ
مَّا قَدَّمَتْ وَاَخَّرَتْ الہی باشد باین لذت قلیل کہ آنہم بی رنج کشی میسر نشود ولذات قوی دایمی را برباد دہد
وبآلام ابدی گرفتار شود نعوذ باللہ منہا پس جاییکہ مصلحت دینی و مصلحت دنیوی باہم متعارض شود مصلحت
دینی را مقدم باید داشت کسیکہ مصلحت دینی را مقدم میدارد دنیا ہم موافق تقدیر بوی میرسد رسول صلی اللہ
علیہ وسلم فرمود من جعل الہموم ہما واحدا ہم آخرتہ کفی اللہ ہم دنیاہ یعنی ہر کہ مقاصد خود یک
مقصود آخرت منظور دارد کفایت کند اللہ تعالی مقصود دنیائی او را وکسیکہ مصلحت دنیوی را مقدم دارد
گاہ باشد کہ دنیا ہم او را دست ندہد چنانچہ بیشتر درین زمانہ ہمچنین ست پس خسر الدنیا والآخرۃ شود واگر دنیا
دست دہد در اندک فرصت زوال پذیرد وخسران ابدی لاحق شود۔ فقیر بچشم خود ہزارہا مردم را دیدہ کہ
بدولت رسیدند باز از انہا اثری نماندہ فقیر و برادر فقیر و پدر فقیر وجد فقیر بخدمت قضا مبتلا شدند ہر چند آنچہ
می باید حق این خدمت ازما ادا نشدہ خصوصاً ازین فقیر پر تقصیر کہ بیشتر عمر در زمانہ فاسد تر یافتہ از جہت نام
و ستغفر اما بحول اللہ وقوتہ طمع ازین خدمت نکردہ ام واز اکثر ابنای روزگار نوعی [illegible] لی کردم الحمد للہ علی

ذالک از نیجهت از فضل الهی امید مغفرت دارم مقصود اصلی در نیت فقیر همین ست اما برکت همین عمل جمله مسلمانان
بالخصوص هم هر کس که ملاقات کرده معزز داشته و غنیمت شمرده وگرنه علما بهتر از من موجود اند کسی نمی پرسد از باطن
کسی دیگران را چه خبر ست این دلیل ست برانکه اگر مصلحت دینی را بر دنیا مقدم دانسته شود دنیا هم از وی روگردان
نمیشود ع سید هر یزدان مراد متقی * پس از فرزندان من کسیکه خدمت قضا اختیار کند طمع خاطر داری ناحق را
دخل ندهد و بر روایت معتبر مفتی به عمل نماید و از جمله تقدیم مصلحت دینی بر مصلحت دنیوی آنست که در مناکحت
دینداری را منظور دارد و چون درین زمانه درین شهر مذهب روافض بسیار شیوع یافته است و شرفا بیشتر به
علو نسب یا رفاه معیشت نظر میدارند اول رعایت دین باید کرد و دختر بکسی رافضی یا متهم برفض اگرچه صاحب
دولت عالی نسب باشد نباید داد روز قیامت سوای دین و تقوی هیچ بکار نخواهد آمد و نسب را نخواهند پرسید
ع که درین راه فلان ابن فلان چیزی نیست * و دولت اعتبار ندارد که مشتق از تداول ست المال
غادٍ و رائح دیگر باید دانست که اکمل الاکملین از نوع بشر بلکه از ملائکه هم سید المرسلین محمد ست صلی الله
علیه وآله وسلم هر کس هر قدر بآن سرور مشابهت بهم رساند در باطن و ظاهر و صفات جبلی و کسبی علم و اعتقاد و عمل و عادات و عبادات
آن کس را همان قدر کامل باید دانست و هر کس که در مشابهت در چیزی از آن قاصر ست همان قدر وی را ناقص باید دانست
و لهذا بجهت کمال اتباع سنت سنیه اولیاء نقشبندیه اختیار کرده اند گوی مسابقت برده اند و همین کمال مشابهت بجهت کمال متابعت
دلیل ست بر فضیلت شان و اگر همت قاصر هم آن از کمال متابعت آنجناب کوتاهی کند در اداے
واجبات و ترک محرمات و مکروهات و مشتبهات در عبادات و عادات و معاملات خصوصاً در معاملات
قناعت کند آنهم بسیار غنیمت ست گو کثرت نوافل و اتیان مستحبات و کمال اشتغال به سنن در عبادات
و عادات از وی میسر نشود رسول فرمود صلی الله علیه وآله وسلم من اتقی الشبهات استبرأ لدینه
و عرضه و من وقع فی الشبهات وقع فی الحرام الحدیث فی الصحیحین حق تعالی می فرماید اِنْ اَوْلِیَآؤُهٗٓ اِلَّا الْمُتَّقُوْنَ
نیستند دوستان خدا مگر متقیان تقوی عبارت از ادای واجبات و ترک محرمات و مشتبهات ست نه از
کثرت نوافل و اتیان مستحبات اقبح محرمات رذائل نفس ست از نفاق و عجب و کبر و حقد و حسد و ریا و سمعه
و طول امل و حرص بر دنیا و مانند آن و بعد از آن محرمات که با فعال جوارح تعلق دارد در کتب فقه مبین اند
و اگر همت از ین مرتبه هم کوتاهی کند و از شومی نفس و شر شیطان مرتکب محرمات شود پس در آنچه اتلاف

حقوق العباد باشد از آن اجتناب باید کرد حق تعالی کریم ست و رسول و پیران عظام شفیع اند آنجا امید عفو ست
و حقوق العباد در بخشش نمی آید آیات و احادیث درین باب بسیار اند این رقیمه تحمل آن نتواند شد حدیث المسلم
من سلم المسلمون من لسانه و یده و حدیث اَنْ تُحِبَّ للناس ما تحب لنفسك و تکره لهم ما تکره
لنفسك درینجا کافیست شعر مباش در پی آزار و هر چه خواهی کن ✽ که در شریعت ما غیر ازین گناهی نیست
یعنی غیر ازین مثل گناهی نیست و دیگر از نصایح که برای دین و دنیا مفید ست آنست که از اتباع خود از زن و
فرزند و نوکر و غلام و کنیز و رعیت با هر یک چنان معاشرت باید کرد که آنها راضی باشند و دوست دارند و از کثرت
اخلاق و غمخواری و عدم تکلیف مالا یطاق و رعایتها بجان گرویده باشند مگر آنکه بعضی از آنها از حسد یکدیگر ناخوش
باشند آن معتبر نیست و متبوعان خود را از ادب و فرمانبرداری و خدمت گذاری راضی دارند مگر در آنچه معصیت
امر کنند رسول فرمود صلی الله علیه و آله و سلم لا طاعة للمخلوق فی معصیة الخالق و با اقران خود
از اقربا و برادران و دوستان و هم صحبتان و همسایگان با خلاص و محبت و غمخواری و تواضع باشند دنیا
جای فناست برای معاملات دنیوی باهم تقاطع نکنند هیچ خانه برباد نشده مگر وقتیکه باهم منازعت و
مخاصمت کردند و از کسانیکه اندیشه دشمنی باشد آنها را باحسان و نکوئی شرمنده و سرنگون باید کرد بیت
آسایش دو گیتی تفسیر این دو حرف ست ✽ با دوستان تلطف با دشمنان مدارا ✽ قال الله تعالی
اِدْفَعْ بِالَّتِیْ هِیَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِیْ بَیْنَكَ وَبَیْنَهٗ عَدَاوَةٌ کَاَنَّهٗ وَلِیٌّ حَمِیْمٌ ۝ وَمَا یُلَقّٰهَآ اِلَّا الَّذِیْنَ
صَبَرُوْا وَمَا یُلَقّٰهَآ اِلَّا ذُوْ حَظٍّ عَظِیْمٍ ۝ وَاِمَّا یَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّیْطٰنِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ؕ اِنَّهٗ
هُوَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ یعنی دفع بدی کن بخصلتی که نیکوتر ست یعنی بدی دشمنان به نیکوئی کردن با آنها از خود
دفع کن پس ناگاه شخصی که در میان تو و او دشمنی ست دوست و محبت خواهد شد و نمی کنند اینچنین مگر کسانیکه
صبر میکنند و مگر کسانیکه صاحب نصب بزرگ اند و اگر وسوسهٔ شیطان ترا درین کار مانع شود اعوذ بخوان و پناه
جوی بخدا بدرستیکه خدا سمیع و علیم ست این حکم در حق کسی ست که با وی برای دنیا دشمنی و ناخوشی باشد اما
با کسی که خالصاً لله با وی دشمنی باشد مثل روافض و خوارج و مانند آن از آنها موافقت نکند تا که از عقاید
فاسده توبه نکند اگرچه پدر یا پسر باشد قال الله تعالی یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوْا عَدُوِّیْ وَعَدُوَّكُمْ
اَوْلِیَآءَ الی قوله لَنْ تَنْفَعَكُمْ اَرْحَامُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ یَفْصِلُ بَیْنَكُمْ

در خاندان فقیر ہمیشہ علما شدہ آمدند کہ در ہر عصر ممتاز بودند از فرزندان فقیر احمد اللہ این دولت بہم رسانیدہ بود خدا تعالی
بیامرزد رحلت کرد ولیل اللہ وصفوۃ اللہ را ہر چند خواستم در تحصیل این دولت تن نداوند حسرتہا ست و اینقدر
عبارت فتاوی کہ فہمیدند اعتبار ندارد باید کہ خود ہم درین امر اگر توانند کوشش کنند و فرزندان خود را سعی کنند
کہ این دولت لازوال کسب نمایند کہ ہم در دنیا و ہم در عقبی مثمر برکات ست علم عبارت ست از دانستن
حسن و قبح عقائد و اخلاق و احوال و اعمال کہ علم عقائد و علم اخلاق و علم فقہ متکفل آنست و این علم
بدون دریافتن ادلہ از قرآن و حدیث و تفسیر و شرح احادیث و اصول فقہ و دریافتن اقوال تابعین خصوصا
ائمہ اربعہ رحمہم اللہ و لغت و صرف و نحو صورت نمی بندد و در اکثر فتاوی بعضی روایات بی اصل نوشتہ اند
دریافت حال صحیح و سقیم مسائل بدون اینہمہ علوم نیشود درین علوم سعی باید کرد و خواندن حکمت فلاسفہ
لاشی محض ست کمال دران مثل کمال مطرباں ست در علم موسیقی کہ موسیقی ہم غنی ست از فنون حکمت
ریاضی مگر منطق کہ خادم ہمہ علوم ست خواندن آن البتہ مفید ست

فصل چہارم در مکاتیب حضرت مولنا شاہ ولی اللہ محدث دہلوی

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مکتوب اول بنام میرزا صاحب خدای عز وجل آن قیم طریقہ احمدیہ و حامی سنت نبویہ
را دیرگاہ داشتہ مسلمین را متمتع و مستفید گرداناد از فقیر ولی اللہ عفی عنہ بعد سلام محبت مشام مکشوف
ضمیر منیر باد صحیفہ شریفہ کہ مشحون بود بانواع الطاف ورود فرمود و فقیر زادہ شفقت سامی بہ نسبت
این فقیر و اولاد او تقریر نمود و الحمد للہ کہ اہل دل یاد این درماندگان میکنند ازین ممر توقعہا مستحکم
میگردد احسن اللہ الیکم و ذکرکم اللہ تعالی فیمن عندہ بابت آمدن قرانی دنیا مدن او اشارتی رفتہ بود مخدوما
فقیر تا وقتیکہ داعیہ الہی برای چیزی وارد نشود حقیقت آن حال نمی شناسد تا حال ہیچ داعیہ نشدہ است
بظن و تخمین نتوان گفت قلمی شدہ بود کہ بعض دقائق را بصورت اسولہ خواہم نوشت خاطر مشتاق
آن دقائق ست خدا کند کہ زود آن وعدہ منجز گردد مولوی ثناء اللہ مصابیح و صحیحین استماع نمودند

تحریر شاہ ولی اللہ محدث در صفت میرزا صاحب قدس سرہ [illegible]

مستعد کتب سته بلکه عشره متداوله اند بهمین توجه همت سامی توقع ست که آینده بظهور رسد و بعد ازان احرام صحبت شریف
بندند هر قدر یکه وقت شریف گنجایش کند بیک دو کلمه بهجت افزای این فقیر شکسته بال میباید بود والسلام -
مکتوب دوم نیز بنام مرزا صاحب - خدای عزوجل آن قیم طریقه احمدیه خصوصاً و طریقه صوفیه عموماً
وآن متجلی بانواع فضائل و فواضل را دیرگاه سلامت داشته ابواب برکات بر کافه انام مفتوح گرداناد مکتوب
گرامی ورود نمود و بر صحت مزاج شریف حمد الهی بجا آورده شد من بعد که تا بعد اخری اطلاع بر صحت مزاج یافته
باشند که سبب ها سرور خواهد بود و این مرو میخواهد که پیش از وقت معین مقصد خود حاصل نماید **مصرع**
بزم برهم خورده بر دست بجا آمده ه آنچه از توبه و تبری از اعوان سوی تقریری نماید خالق خطرات و مالک ناصیه
هاست بر آن می فرماید فقیرزاده ها بالتماس دعا در حق خویش مجهری اند - شاه اهل الله صاحب بعافیت اند از مسکن
فقیر برده کرده میباشند درین مدت چندین مرة ملاقات شده و خیر و عافیت همیشه می آید مشتاق ملاقات شریف
اند والسلام - **مکتوب سوم** نیز بمرزا صاحب - متع الله المسلمین بافادات قیم الطریقة الاحمدیة وردی
ریاض الطریقة بتوجهات النفس الزکیة آمین فقیر ولی الله سلام محبت مشام میرساند رقیمه کریمه ورود فرمود
الحمد لله علی سلامتکم دعا فیتکم از مکارم اخلاق مرجو آنست که بدعای ظهر الغیب کرم فرما باشند آنچه درباب
فضیلت مآب عبد الغنی خان اشارت رفته بود علی الراس والعین تا حال باشرف انور راه ملاکرم ابواب مکاتبات
مفتوح نیست با هر که ابواب مکاتبات مفتوح ست البته مقصر نخواهد ماند والسلام والاکرام فقیرزادگان هر یکی
مستدعی دعاست در اوقات اجابت کرم فرما باشند - **مکتوب چهارم** نیز بمرزا صاحب خدای عزوجل آن
قیم طریقه احمدیه را دیرگاه سلامت داشته ابواب فیوض بر بندگان خود مفتوح داراد - از فقیر ولی الله عفی عنه
بعد سلام واضح باد که مولوی ثناء الله با رقیمه کریمه رسیدند موجب مسرت گردید قصد اینجانب بسبب بعض
اسباب که شرح آن بسطی میخواهد اتفاق افتاد توقع آنست که در اوقات مرجوه دعای سلامت از آفات ظاهره
و باطنه در حق بنده ضعیف و فرزندان و متعلقان بوجود می آمده باشد والسلام - برادرم میان اهل الله شفا
یافته اند الا قلیلی از جراحات باقیست امیدواری آنست که آن نیز به شود و از جای فقیر که فقیر اینجا ست برده
کرده هستند ازین سبب نامه علیحده نوشته اند **مکتوب پنجم** بخواجه محمد امین در تحقیق مجملی از نسبت آنحضرت
و تعبیر وجود موهوب و بیان تقلید آنحضرت بمذهبی از مذاهب فقها و ائمه اربعه برادرم خواجه محمد امین اکرمه الله بشهود

چند سوال کرده بود جواب آن بین الاجمال والتفصیل نوشته شد **سوال اول** آنکه نسبت تو با نسبت کدام طریقه
از طرق مشهوره مشابه تر ست **گفتم** در اخذ اشغال طریقت وصحبت متصل تا آنحضرت صلی الله علیه وسلم اقوی
در اتصال من طریقه نقشبندیه است ودر نسبت باطن اقتدای من بطریقه جیلانیه است زیرا که اصل در طریقه نقشبندیه
حفظ صورت ذهنیه حضرت حق ست ودر هر که هر آدمی اشارتی بآنجناب واقع ست وان صورت اجمالیه ذهنیه
حضرت حق ست واین طائفه آنرا واسطه گرفته اند تا بران مواظبت کنند وهر وقت که خواهند ازان انتقال کنند
بحقیقة الحقائق واصل در طریقه جیلانیه تهذیب روح وسر ست تا چون مهذب باشند هر وقت که آنرا اعمال کنند
معرفت تجلی اعظم میسر شود ودر سجاده وخلافت وبشارت سلف بحال خلف اقوی نزدیک من طریقه چشتیه است
واقوی نزدیک من باعتبار دلیل کتاب وسنت واشبه باصول طریقه جنید طریقه سهروردیه ست اگرچه فقیر را
مناسبت با طرق بسیار ست اما این چهار چیز ازین چهار طریقه استفاده کرده ام جزی الله عنا اهلها خیر الجزا
وفائده دیگر زاید از جواب میگویم که در بعض اوقات مراقبه حاضر کرده شد بر من اجداد مرا تا حضرت عمر رضی الله تعالی عنه
در جبین هر یکی نوری یافتم که بآن نور غالب شده ست وریاست پیدا کرده بر جمعی که دو صد کس باشند یا زیاده
وآنرا متوارث یافتم ابا عن جد وآن باصطلاح ما نقطه بحث ست اگرچه گاهی باعتبار دنیا باشد وگاهی باعتبار
دیانت وعلم ودیدم که آن نور بطریق وراثت نسبت بمن انتقال کرده است والله اعلم **سوال دوم** آنکه صوفیه
فرموده اند که بعد فنای بشریت وجود موهوب میدهند ☆ موسی اندر درخت آتش دید ☆ سبز تر می شد آن درخت
از نایره شهوت وحرص مرد صاحبدل ☆ انچنین دان وانچنین انکار ☆ یعنی فنای بشریت ووجود موهوب
چیست **گفتم** اتفاق حکما وصوفیه واقع شده است که بنی آدم بر سه طبقه مخلوق شده اند آنکه نفس بهیمیه او
غالب تر ست وآنکه نفس سبعیه او زورآور تر ست وآنکه نفس نطقیه او قوی تر ست پس آدمی در ابتدای حال
مغلوب یکی ازین نفسها خواهد بود یا مغلوب دو نفس بهر راهی که آن غالب میکشد میرود وچون توبه کرد ومعتقدات
شرع را بر عقل خود جا داد واحکام شرع را در جمیع احوال خود پیش گرفت واو را بایستی نماند الا بعد اجازت شرع
چه در باب سبعیه وچه در باب شهویه بشریت او فانی شد در شرع ونفس او بشرع باقی ماند وحدیث لا یؤمن
احدکم حتی یکون هواه تبعا لما جئت به اشارت بهمین مقام ست چون ازین مقام ترقی
واقع شود ومحبت حضرت حق ودوام توجه باو لازم گرفته ومغلوب آن شد واو را بایستی نماند الا اتصال بی کیف

بلکه نماند توجه و انجذاب خاطر او را الا بهمین معنی فانی شد در حق و باقی گشت بحق و انجا دو راه پیش می آید یکی راه
نور القدس و حجرهٔ بهت و آن شاهراهی ست بذات بحت و دوم راه توحید افعال و صفات و اضمحلال اشیا در حقیقت
واحده و طلوع آن از کوه انا خود و انا هم موجودی بعد از ان استقلال آن حقیقت واحده بخیال خود و بعد از تمام هر دو راه
یا یکی می آگاه باشند او را بانکه هر لطیفه حکمی دارد و حکم یکی حکم دیگری را مزاحمت نمیکند و متعاقب آن تفرقه می اندازند
در میان ظاهر و باطن این شخص دست در کار و دل با یار بجوارح و نفوس ثلثه کارهای مناسبه آن میکند و بروح و بسر
بکیفیت اتصال مشرف می شود و با لطیفه خفیه بمعرفت حقیقة واحدة مشرف میگردد و این را وجود موهوب گویند
و این دو بیت اشاره بآنست **سوال سوم** آنکه عمل تو در مسائل فقهیه برکدام مذهب ست۔ **گفتم** بقدر
امکان جمع میکنم در مذاهب مشهوره مثلاً صوم و صلوة و وضوء و غسل و حج بوضعی واقع میشود که همه اهل مذاهب
صحیح دانند و عند تعذر الجمع باقوی مذاهب از روی دلیل و موافقت صریح حدیث عمل می نمایم و خدای تعالی
اینقدر علم داده ست که فرق در میان ضعیف و قوی کرده شود و در فتوی بحال مستفتی کار میکنم مقلد هر مذهبی که
باشد او را از همان مذهب جواب میگوییم خدای تعالی بهر مذهبی ازین مذاهب مشهوره معرفتی داده ست الحمد لله
تعالی **مکتوب ششم** نیز بخواجه محمد امین در جواب بعض مسائل۔ بسم الله الرحمن الرحیم۔ محب عزیز القدر
خواجه محمد امین سلمه الله تعالی۔ سوال کرده بودند که لطیفه غالبه من بین لطائف من کدام لطیفه است پس لازم شد
که آنچه در دل ازین باب القا شود ذکر کرده آید۔ باید دانست که لطیفه قلب هر چند یک لطیفه است اما وجوه و طبقات
شتی دارد وجهی دارد متصل بجوارح و وجهی دارد مائل بنفس شهویه و وجهی دارد مائل بنفس سبعیه که منبع آن
نزول صنوبریست و طبقه ایست از طبقات دل و وجهی دارد پیوسته بروح و همچنین روح نیز وجوه طبقات
شتی دارد وجهی دارد متصل بقلب و وجهی دارد متصل بنور القدس و وجهی دارد ملصق بخفی و آنچه از میان
لطائف عزیز مشار الیه بقوت و استقلال امتیاز دارد وجهی ست از وجوه که بروح نزدیک ست و وجهی از وجوه
روح که بقلب مائل ست پس غالب آنست والله اعلم که ظهور ثمره طهارت و عبادت و نسبت اویسیه و یاد داشتی
که غالب بر انس باشد و محبت اهل الله بوجه انس و الفت بیشتر بود و فتح کار این عزیز ازین چیزها باشد و استقرار
در همین موطن۔ **مکتوب هفتم** بخواجه محمد امین۔ در دفع شبهات مکتوب حضرت مجدد قدس سره که
در باب خلت و حصول این مرتبه عظمی بآنحضرت صلی الله علیه وسلم بوساطت بعض افراد امت نوشته اند

وازان فرد مراد نفس خود داشته اند - برادر عزیز القدر خواجه محمد امین اکرمه الله تعالی بشهوده سوال کرده بودند
که حضرت شیخ مجدد قدس الله تعالی سره العزیز در مکتوب نود و چهارم از جلد ثالث وغیر آن نیز تصریح کرده اند
بآنکه آنحضرت را صلی الله علیه وسلم بعد هزار سال بواسطه بعض افراد امت مقام خلت حاصل شد و دعای
اللهم صل علی محمد کما صلیت علی ابراهیم مستجاب گشت و باشاره مفهوم میگردد که مراد ازان فرد
ذات حضرت مجدد ست واین مقدمه بظاهر مورد اشکالات کثیره است ازآن جمله آنکه توسط فردی از افراد
امت در حصول مقام خلت که از اعلی مقامات ست مستلزم فضل او بر ذات حضرت خاتم الانبیا ست علیه
الصلوات والتسلیمات وحضرت مجدد متصدی جواب این اشکال خود شده اند که خدام و غلمان اگر برای
مولی و مخدوم لباسی فاخر طیار کنند هیچ مزیتی ایشان را لازم نمی آید وفیه ما فیه وازان جمله آنکه در حدیث صحیح
وارد شده ست الا ان الله اتخذنی خلیلا کما اتخذ ابراهیم خلیلا الحدیث واین حدیث نص صریح
در اثبات خلت مر آنحضرت را پس قول بعدم حصول آن مرتبه الا بعد هزار سال مخالف حدیث صریح صحیح
باشد - گفته نشود که مراد ازین خلت که درین حدیث وارد شده مطلق محبوبیت ست نه خلت مصطلحه
فلا اشکال زیرا که تشبیه بخلت ابراهیم ازین تاویل ابا میکند پس درین مسئله آنچه نزد تو متحقق شده باشد
بنویس باین سبب بخاطر رسید که هرچه در حالت راهنه (حالت موجوده ۱۲) توفیق تحریر آن باید بنویسد - باید دانست که کشف اهل الله
راست و درست ولیکن در بعض اوقات حقیقة الامر را بطریق اجمال در می یابند و در بعض اوقات بتفصیل
و در بعض اوقات مشبح بشبحی و در بعض اوقات بغیر حجاب و مستتبعان کلام صوفیه لاچار ند از دانستن اجمال
وتفصیل و اغماض نظر از مخالفتی که قائل را در میان کلام مجمل و کلام مفصل پیدا شد پس ما شک نداریم
که در هر طایفه از زمان فیضی دیگر فتح میکنند و درین زمان فیضی دیگر در میان مردمان مفتوح شد و چون
روح حضرت خاتم النبیین علیه الصلوات والتسلیمات بسبب علو مبدأ تعین ایشان و عموم فیضی که بر دست
ایشان بر مردمان القا شده ست و بسبب ظهور انتقام و دره نبوی که از حجب حضرت ایشان سر بر آورده ولا سیما اخری لا تطیق
ان تحصیها ساعة ایده عنوان حظیرة القدس و شیخ ان در پوش آن و بطنه آن و تمثل و صورت و هرچه ازین قبیل
میتوان گفت شده ست هر فیضی جدید که در عالم پیدا می شود و تازگی بر روی کار می آید ضمیمه حظیرة القدس میشود و بسبب اجتماع
همت نفوس بنی آدم که طبقه بعد طبقه پیدا می شوند از حال لباسست که این امر را اجمالا ادراک کنند و باین لفظ تعبیر

نمایند که این کمالات اجمال آنجناب را حاصل شده است و تفصیل این کلام و ایفای حق آن آنست که
گفته شود که مصلحت کلیه الٰهیه تقاضا کرده است که بعض شروح و تفاصیل و عکوس تجلی اعظم در هر عصرے
پیدا شود و منشاء آن حجر بهت شخصی باشد از کمل و آن حجر بهت با آن نور مجرد بمنزله شعاع تجلی اعظم و بمثابه
اعراض آن جوهر افخم گردد و آن ظهور خود است بحسب اطوار و ادوار و تطور خود است بحسب اشخاص و ازمان
و این فقیر اشارتی کرده باین قسم ظهور و باین قسم استکمال درین بیت باجمال ذاتیش حسن دگر در کار شد *
چشم او را سرمه ام یا زلف او را شانه ام * چون این مقدمه ممهد شد مقدمه دیگر نیز باید دانست که حقایق اجمالیه
که بر اهل الله ظاهر میشود چون لغت در عرف از تعبیر آن کوتاه است این طائفه نقلی از کتاب و سنت که بحسب
فن اشارة و اعتبار بران حمل توان کرد میگیرند و آنرا عنوان آن حقایق اجمالیه فائضه بر قلب ایشان میگردانند
و سخن را بان مربوط میسازند و آن معارف غامضه را در پرده آن لفظ ادا می فرمایند مستفسران از مطالعه
کنندگان را لازم است که از خصوصیت این لفظ اغماض نظر کنند و مطمح نظر خود همان حقیقت اجمالیه و معرفت
غامضه سازند پس فیما نحن فیه اقامت لفظ خلت و استجابت دعای اللهم صل علی محمد کما صلیت
علی ابراهیم و تصویر دائره که مرکز صرف ذات است و محیط آن کمالات ذات و باز صیرورة آن مرکز دائره
تامه که مرکز آن محبوبیت است و محیط آن امتزاج محبیت همه نیرنگ فن اشارة و اعتبار است اعتراض
بمثل این مقدمات وارد نمیشود چنانکه در صورت رأیت اسداً یرمی اعتراض بفقدان انیاب و اظفار
اسد و یا دبر و ذنب وجهی ندارد و همچنین است سخن در حقیقت قرآن و حقیقت کعبه و حقیقت محمدیه و بیان
دوائر و اقواس پس خلاصه کلام آنست که بعد از الف فتح دوره دیگر شده است که بعض اعتبارات اجمال
فیوض متقدمه است مثلا احوال قلب و روح و سر و غیر آن همه مجمل شده بحیثیت جمعیت پیدا کرده و بعض اعتبارات
تفصیل فیوض متقدمه است مثلا مسائل حجر بهت و انانیت کبری درین دوره مفصل تر است از ادوار سابقه و
تفصیل حقایق این دوره شرحی میطلبد که این ورق گنجایش آن ندارد و بالجمله شیخ مجدد ارباص این دوره اند (بنیاد ۱۲)
و لبسا معارف مختصه این دوره که از زبان شیخ بطریق رمز و ایما سر زده و شیخ قطب ارشاد این دوره است
و بر دست وی بسیاری از گمراهان بادیه طبیعت و بدعت خلاص شده اند تعظیم شیخ تعظیم حضرت مدور ادوار و
مکون کائنات است و شکر نعمت شیخ شکر نعمت مفیض اوست مثل اشاره بتوحید شهودی اگرچه شیخ از رمز و

ایجاد ان تجاوز نکرده و سخن بی پرده ادا نفرموده و مثل قول بحقانیت علما اہل سنت در معارف اجمالیه که بتقلید انبیا علیہم السلام اخذ کرده اند و مخالف نبودن انها با تحقیقات صوفیه زیرا که معارف علما مقتصر ست بر بیان حظیرة القدس و تجلی اعظم و آن متعین ست در نفس کلیه بسان صورت رائی که در مرآت متعین شود و ازین تعین بساطت اولی چند مرحله برتر ست و ایشان هر چه ازین مرتبه خبر میدهند همه راست و درست ست و درینصورت واجب ست قول بحدوث ماسوی الله و قول باراده که تعلقات متجدده داشته باشد این ست آنچه نزدیک فقیر در شرح معارف شیخ مجدد متعین شده و اگر تحقیق دانشمندانه در حل این اشکال سر دهیم میتوانیم گفت که غرض شیخ اثبات اصل خلت ست آنحضرت را صلی الله علیه وسلم در اول امر بغیر توسط و اثبات توسط خود در فیضان خلت بر بنی آدم بآن معنی که بتوسط او بعد هزار سال هر دمان حصه از ان خلت یافتند و درینجا هیچ خدشه نمی آید زیرا که فضائل اضافیه مثل مقتدا و متبوع عجم شدن بتوسط خلفا متحقق شده است و همچنین هر عالمی که بسبب او جمعی مهتدی شوند و اتباع حضرت خاتم الانبیا صلی الله علیه وسلم درست کنند آن عالم واسطه عموم دعوت و مقتدا بودن آنحضرت مر آن قوم را خواهد بود و انکار آن مکابره است والحمد لله تعالی اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً و صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله و صحبه وسلم تسلیماً کثیراً۔

مکتوب ہشتم بخواجه محمد امین در کشف اسرار تفضیل نبوت بر ولایت۔ برادرم خواجه محمد امین اکرمه الله مشهوده از سر تفضیل انبیا علیہم السلام بر اولیا رضوان الله علیہم سوال کرده بودند بدانند که تفاضل در حقائق انواع بغیر ملاحظه آثار و بغیر تصور موطنی که قبول آثار آنها کنند معقول نیست مثلاً سیاه را بر سفید فضل نهادن یا حلو را بر حامض راجح دانستن بغیر آنکه بنسبت این مریض یا بنسبت این حال قیاس کنند معقول نیست هر حقیقت در حد ذات خویش فواره ایست از دریای وجود جوشیده نمی توان گفت که یکی از دیگری باعتبار وجود بهتر ست و نمیتوان گفت که این تعین که وجود خاص شده است از ان تعین دیگر باعتبار عروض خصوصیت بهتر ست و نمیتوان گفت که لوازم و آثار هر حقیقتی باعتبار اشتباک و اقتران بآن حقیقت بهتر ست که طبع سلیم از تجویز این اطلاقات تحاشی میکند پس معنی تفضیل بغیر تصور موطنی که قبول آثار هر حقیقتی بکند و آثار یک حقیقت در انجا انفع و ملایم تر باشد از آثار حقیقت دیگر معقول نیست هر چند در محاورات تعرض آن موطن نکنند از قرائن دانسته می شود که ملاحظه کدام موطن کرده اند مثلاً اسپ را بر گاو تفضیل می نهند و مطمح نظر آن ست که گاو و اسپ هر دو با آدمی مناسبت دارند و آدمی استمتاع از هر یک میکند پس باعتبار ملائم بودن با آدمی

ملابست دارند و کفایت حاجات او تامل کردیم فرس را دیدیم که در کارزار و گیر و دار که کار پادشاهان
و محبان ایشان است نفع میدهد و گاو را دیدیم که در حمل اثقال و حرث حبوب که کار دهاقین
و تجار است سود میرساند و فرقه اولی اعظم و اشهم اند از فرقه ثانیه پس اسپ را بر گاو ترجیح دادیم و اگر
در بعض مقالات این مقدمات را مطوی گذارند عقل سلیم آنرا اهمال نمیکند و تخیل که بعض افهام ضعیفه بشهرت
عام اطمینانی پیدا کنند و در طلب ملایمتی و منافرتی که بسبب اشتهار آنها شده است نه افتند و للناس فیما
یعشقون مذاهب ولیکن مبحث ما در فرقه ایست که از حقایق الاشیاء کما هی و از حال ایشان است
و همچنین تریاک را بر زهر رجحان نهادن نه باعتبار حقیقت آنهاست و نه باعتبار آثار آنها زیرا که زهر نباتی باشد
یا حیوانی کمال صورت اوست چنانکه تریاک کمال صورت نوع خود است هر یکی جمالی را از وجوه جمال حقیقة
مطلقه شرح کرده است لیکن چون هر دو وارد شدند بر انسان و حیواناتی که با انسان ملابست دارند و آن یکی
منافر بود با این اجسام و آن دیگر ملایم استحسان یکی و استقباح دیگری مسلم الکل گشت و هیچ آدمی را در ترجیح
یکی بر دیگری سخن نماند باز این اشیا مفضوله در بعض احیان به نسبت بعض اشخاص انفع میباشد از اشیاء فاضله
مانند گاو چون محتاج سقی ارض و اثاره آن شویم ملایم تر میشود از اسپ و چون بقتل شخصی موذی محتاج شویم
زهر ملایم تر میباشد از تریاک و چون باستنجا محتاج شویم سنگ ملایم تر است از ذهب و فضه پس ملایمت در اکثر احوال
و اشرف احوال و اکرم افراد از ملایمت در اقل احوال و اخس احوال و اوضع افراد در نظر بنی آدم فرقی پیدا کرد پس مضطر
شده اند باثبات دو نوع از فضل فضل کلی و فضل جزئی چون این مقدمه روشن گشت باید دانست که تفضیل انبیا بر اولیا
نه از جهت حقیقت نبوت و ولایت است و نه باعتبار اقتران آثار هر حقیقتی باصل خود بلکه باعتبار موطنی است
که اثر پذیر از آثار هر دو حقیقت میشود آثار یکی ملایم تر است و اینجا باعتبار اشرف اوضاع و اکرم احوال از آثار آن
دیگر و همین است معنی فضل کلی و آن موطن جمهور افراد بنی آدم است و آن آثار تهذیب نفوس است بعلوم
ماخوذه از ایشان و وجوب انقیاد ایشان و رسوخ علوم ایشان باعتبار ترجمانیت لسان قدم و ضرب تشریع
بر ایشان و مانند جارحه بودن در اصطلاح حقیقت مطلقه ایشان را و بحقوق خود ایشان را آشنا کردن و وجوه مصالح
دنیویه و اخرویه از میان ایشان بر انداختن و آنچه بآن ماند و درینجا هیچ شبهه نیست که انبیا افضل اند از اولیا
هیچ که ولایت را بر نبوت فضل نهاده اند اهمال اعتبار این موطن نموده اند و حقیقت کار را نشناخته اند

۱؎ شمردن چیزی را نادر و کمتر
۲؎ جارحه یعنی عضو آدمی دست و دیگر

تفضیل شیخین بر حضرت مرتضی رضی اللہ عنہم

و بر ہمین بحث قیاس باید کرد تفضیل شیخین بر حضرت مرتضی رضوان اللہ علیہم کہ باعتبار ترویج شرع واقامت حقوق خلافت وکثرت فتوح اسلام وجمع کلمہ بنی ادم در طاعت شرایع واطفای نائرہ نفسانیت ایشان در مخالفات شرایع و مانند آن پس کسیکہ درینجا تشکیک کردہ است بملاحظہ قوت قرابت یا شدت شجاعت و مانند آن بمغز سخن پی نبردہ است والسلام۔ مکتوب نہم نیز بخواجہ محمد امین در سر قدیم بودن قرآن مجید ونزول وحی بوساطت ملائکہ وبیان حقیقت قرآن واستفاضہ حضرت ایشان ازان حقیقت بغیر وساطت برادرم محمد امین اکرمہ اللہ تعالی بشہودہ۔ سوال کردند کہ سر قدیم بودن قرآن چیست و فرود آمدن وحی از کجاست وحقیقت قرآن چہ معنی دارد۔ بدانند کہ چون در ازل پیش از زمان تجلی اعظم در سطح حقیقۃ مطلقہ متعین شد کمالی از کمالات تجلی اعظم بوی قایم شد مانند قیام ضوء بجسم آفتاب وآن کمال تدبیر نفوس انسانیہ است بعلوم منزلہ از راہ نفوس کاملہ از میان نفوس بنی آدم بر قانون علومی کہ صورت انسان آنرا اقتضا میکند در افراد خود باقتضای اولی بدون شرط اشتغال باسباب کشف یا مقدمات ادلہ عقلیہ و مانند آن واین کمال یک تعینی وامتیازی پیدا کردہ است ویک حدی جامع ومانع بہم رسانیدہ بعد ازان در عکوس تجلی اعظم کہ در احجار بہتہ ملا اعلی متعین شدہ است صورتی دیگر گرفت وہیچ علم آنجا مہد شد نہ تذکیر بالاء اللہ و بایام اللہ وبمجازاۃ المعاد ومخاصمہ کفار وتعیین احکام در عبادات وتالیف منزلی وتالیف مدنی ودایرہ کشادہ تر شد بعد ازان چون حضرت پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم مبعوث شدند آن علوم بمدد غیبی کہ از صلب حظیرۃ القدس برخاستہ است وہم ملا اعلی ہمہ آنرا تعیین نمودہ وجبرئیل مقدم ایشانست درین تعیین در لطیفہ عقلیہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم لباس لغت عربیت واسلوب بدیع سور وآیات پوشید وآنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آنرا بمردمان رسانیدند و در تبلیغ آن جارحہ شدند از جوارح الہی وبقوۃ غیبی آن کار را سرانجام دادند پس ہزار ہزار افواج ملائکہ ملہم شدند بحبیت آن وحفظ الفاظ آن وبنی آدم قرنا بعد قرن آنرا تلاوت کردند وبان تقرب نمودند بجناب عز اسمہ ودر صحیفہ اعمال ایشان مکتوب شد پس در موطنی از عالم مثال کہ متوسط است در علوی وسفلی وبرکات ارض ہر دو در انجا جمع میشود صورت گرفت وطرفہ وسعتی پیدا کرد پس قرآن قدیم است باصل خود ومحدث است باعتبار نزول وعربی است وکلام حضرت حق است ومنزل بواسطہ ملک کریم بر السنہ عباد ومکتوب در مصاحف ومخیم ایشان در ملا فرشتگان وواجب التعظیم وکثیر البرکات وقدا

در بیان قدم قرآن

موثر در حاجات بنی آدم کرالقران لما قرئ له ومتعین در ملاء اعلی و عالم مثال ومن بحمد الله تعالی مستفیضم
از ین حقیقت متعینه در عالم مثال بے واسطه ولو ان لی فی کل منبت شعرة لسانا لما استوفیت واجب حمده
والسلام ۔ مکتوب ۵۸ هم در تحقیق معنی بعض ابیات ۔ مثنوی مولوی روم قدس سره ۔ ابیات اینست
هین بخوان استیأس الرسل ای لو ۞ تا بظنوا انهم قد کذبوا ۞ این قرأت خوان که تخفیف کذب ۞ این بود که خویش
بیند محتجب ۞ در گمان افتاد جان انبیا ۞ ز اتفاق منکری اشقیا ۞ جواب الحمد لله صحابه در آیه ۔ حتی اذا
استیأس الرسل وظنوا انهم قد کذبوا مختلف اند ۔ حضرت عائشه رضی الله تعالی عنها کذبوا بتشدید ذال میخواندند و کذبوا
بتخفیف نمیخواندند و تخفیف را مفسد معنی می انگاشت زیرا که در صورت تشدید معنی آنست تا وقتیکه ناامید شدند
پیغامبران و گمان کردند پیغامبران که بدروغ نسبت کرده شد ایشان را یعنی جمعے که ایمان آورده بودند خطره ارتداد
بخاطر ایشان گذشت و نسبت دروغ به نسبت انبیا مخطور ایشان شد و اگر کذبوا بتخفیف خوانده شود معنی چنان
باشد که گمان کردند پیغامبران که دروغ گفته شد با ایشان یعنی خدای تعالی وحی دروغ فرستاد با ایشان و این
گمان مخالف عصمت انبیاست اخرج البخاری عن عروة عن عائشة قالت له وهو یسألها عن
قول الله عز وجل حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ قال قلت اکُذِّبوا ام کُذِبوا قالت عائشة
کُذِّبوا قلت فقد استیقنوا ان قومهم کذبوهم فما هو بالظن قالت اجل لعمری لقد استیقنوا
بذلك فقلت لها وظنوا انهم قد کُذِبوا قالت معاذ الله لم تکن الرسل تظن ذلك بربها
قلت فما بال هذه الآیة قالت هم اتباع الرسل الذین آمنوا بربهم وصدقوهم وطال
علیهم البلاء واستأخر عنهم النصر حتی اذا استیأس الرسل ممن کذبهم من قومهم وظنت
الرسل ان اتباعهم قد کذبوهم جاءهم نصر الله عند ذلك وعبد الله بن عباس کذبوا بتخفیف
میخواند و میگفت خدای تعالی جای دیگر میفرماید وَزُلْزِلُوْا حَتّٰى يَقُوْلَ الرَّسُوْلُ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ
مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ وجای دیگر می فرماید اَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِىْ و آنحضرت صلی الله
علیه وسلم فرمودند نحن احق بالشك من ابراهیم وحنظله گفت نافق حنظله پس شک و ظن اینجا مجاز است
یعنی آنکه خاطر ایشان بحسب جبلت بشریت مضطرب شد مانند اضطراب شک کننده در حقیقت وحی یا مانند
اضطراب ظن کننده کذب وحی و این مشابهه سائر متشابهات قران ست مثل یَدُ اللّٰهِ بَلْ يَدٰهُ مَبْسُوْطَتٰنِ

کہ بمعنی جواو آمدہ ست فی الکشاف عن ابن عباس وظنوا حین ضعفوا وغلبوا انہم قد اخلفوا
ما وعدهم الله من النصر وقال کانوا بشرا وتلا قوله وزلزلوا حتى يقول الرسول والذين
امنوا معه متى نصر الله فان صح هذا عن ابن عباس فقد اراد بالظن ما يخطر بالبال
ويهجس فى القلب من شبه الوسوسة وحديث النفس على ما عليه البشرية واما الظن
الذى هو ترجيح احد الجائزين على الأخر فغير جائز على رجل من المسلمين فما بال رسل الله
الذين هم اعرف الناس بربهم وانه متعال عن الخلف فى الميعاد منزه عن كل قبيح
مولوی قرأت ابن عباس اختیار میکنند و توجیہی فرمایند کہ احوال انبیا مختلف ست در بعض اوقات رفع حجاب
میشود و احوال بندہ رای العین می بینند و در بعض اوقات حجاب بشریت مانع میگردد و از حالت رای العین
فرود می آیند و ضیق خاطر و اضطراب بشریت رومید ہد ہمین حالت احتجاب را بطریق مجاز بظن تعبیر واقع شد

مکتوب یازدہم در ذکر شمہ از مناقب ابو عبد اللہ محمد بن اسمعیل البخاری رحمہ اللہ تعالی رحمۃ واسعۃ و بیان
اشتمال کتاب صحیح او بر امہات مطالب اکثر علوم دینیہ — الحمد للہ والصلوۃ علی سیدنا محمد صلی اللہ تعالی علیہ وعلی
آلہ وسلم اما بعد روزی در حدیث لو کان الایمان عند الثریا لناله رجال او رجل من هؤلاء
یعنی اہل فارس وفی روایۃ لنالہ رجال من هؤلاء بلا شك مذاکرہ میکردیم فقیر گفت امام ابو حنیفہ
درین حکم داخل ست کہ خدای تعالی علم فقہ را بر دست وی شایع ساخت و جمعی از اہل اسلام را بان فقہ
مہذب گردانید خصوصاً در عصر متاخر کہ دولت ہمین مذہب ست وبس در جمیع بلدان و جمیع اقالیم بادشاہان
حنفی اند و قضاۃ و اکثر مدرسان و اکثر عوام حنفی و امام ابو عبد اللہ بخاری نیز داخل ست کہ خدای تعالی علم حدیث
را بر دست وی مشہور گردانید و تا زمان ما حدیث آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بواسطہ این مرد قرنا باسناد صحیح متصل
باقی ماند شخصی از اہل عصر کہ با اہل حدیث تعاندی داشت مانند حال اکثر متفقہہ عصر ما ہداہم اللہ تعالی طریق الصواب
این سخن اخیر را نپسندید و گفت بخاری حفظ حدیث داشت نہ علم و وی رحمہ اللہ قوی بود در حفظ حدیث و
ضعیف بود در فقہ و فہم معانی از مخاطبہ آن عزیز روی باز کشیدم کہ فائدہ نداشت و متوجہ بیاران خود شدم
و گفتم کہ شیخ ابن حجر در تقریب میگوید محمد بن اسمعیل ابو عبد اللہ امام الدنیا فی فقہ الحدیث
و این سخن نزدیک کسی کہ تتبع فن حدیث کردہ باشد بدیہی قابل تشکیک نیست بعد ازان چیزی از تحقیقات

علمیہ کہ منشا آن بخاری بودہ است و حامل لوای آن غیر بخاری کسی دیگر نبود بیان کروم و دران باب خود استعانی
ہرچہ خواست برزبان جاری ساخت خواجہ محمد امین گفتند انچہ مذکور شد بغایت مفید است اما حافظہ یارا
گنجایش حفظ آن ندارد دیگر انکہ حاصل آن باختصار وایجاز بقلم مضبوط گردد موافق استدعا ایشان و استانی
ازان باب بقلم مضبوط کردہ شد واللہ الموفق والمعین باید دانست کہ علم حدیث تا صد سال از ہجرت
مدون نشد از سینہ بسینہ منتقل میشد بعد از صد سال تدوین شدن گرفت و صد سال دیگر پایہ پایہ مستحکم
میشد و تصانیف مرتب میشدند۔ بخاری بعد دو صد سال حامل لوا حدیث شد و مرجع عالم درین فن گشت
پس اول چیزیکہ پیش از ہمہ بخاری آنرا سرانجام داد تمیز است در اعلی اقسام حدیث از غیر آن بعد ازان محدثین
بتاودی آمدند والفضل للمقدم تفصیل این کلمہ انکہ بعد تدوین احادیث چون امعان نظر کردن دیدند کہ
بعض احادیث مستفیض اند کہ از حضرت پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم سہ کس از اصحاب آنرا روایت کردہ اند
و از ہر صحابی طریقے شہیر برآمدہ است و روز بروز متزاید شدہ واین مرتبہ اعلی مراتب حدیث است مطلقا بعد
ازان حدیث مشہور کہ از حضرت پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم یک صحابی یا دو صحابی روایت کردہ باز ازین
عزیز در طبقہ کبار تابعین یا صغار تابعین یا کبار تبع تابعین طرق متعددہ پیدا شدہ مانند حدیث انما الاعمال بالنیات کہ در کتب صحیحہ آنرا
غیر حضرت عمر رضی اللہ عنہ راوی نیست و غیر علقمہ از حضرت عمر روایت نکردہ است و غیر محمد بن ابراہیم از علقمہ
روایت نکردہ است و غیر یحیی بن سعید از محمد بن ابراہیم روایت نکردہ و یحیی بن سعید از طبقہ صغار تابعین است
از وی جماعات لا تعد ولا تحصی روایت کردہ اند بعد ازان حدیثی کہ بدرجہ شہرت از طبقہ اولی پیش از زمان
تدوین نرسیدہ و آن ہرچند قسم میباشد زیرا کہ یا انیست کہ طرق متعددہ دارد و تا مخرج خود کہ صحابی یا تابعی یا شیخی
از کبار تبع تابعین باشد یا ندارد انچہ طرق متعددہ دارد کہ یکی گواہ دیگر تواند بود و ہر یکی متماسک بود حدیث
حسن است و انچہ تعدد طرق ندارد ہمین یک طریق دارد و بس غریب مطلق است باز حسن اگر بعض
طرق او ہمہ ثقات متصل بغیر نکرة و شذوذ باشد و روایت از علما معروفین بعدالت و ضبط باشد مخصوص
میشود باسم صحیح و انچہ مرسل ثقات و روایت اہل علم غیر بالغین بحد ضبط باشد لیکن طرق متعددہ متماسکہ
دارد کہ یکی شاہد دیگر تواند بود بہ مطلق حسن تعبیر کردہ میشود و انیست اصطلاح ترمذی و وی اول کسی است
کہ اسم حسن را منوّہ ساخت و انچہ مشہور باشد لیکن ہیچ طریق از وی بحد صحت نرسیدہ و نیز در حسن داخل است

وقلیلٌ ما ہو پس بخاری کتاب خود را برای صحیح مجرد مخصوص گردانید بعض ازان مستفیض و بعض مشہور و بعض صحیح
مقبول و درین خصلت اول کسیکہ قدم راسخ زدہ است بخاری ست و اگر بخاری را بغیر از تمیز صحیح از غیر صحیح فضیلتی
دیگر نباشد صدق حدیث لنالہ رجال من ہؤلاء درست بودی زیرا کہ ایمان نہ ہمین فقہ است و بس تفسیر و سیر
و سائر فنون حدیث موقوف علیہ ایمان ست لا محالہ فکیف کہ این خصلت مغمورست در خصال دیگر بعد ازان
باید دانست کہ بخاری بعد مائتین ظاہر شدہ و قبل از وی علما در فنون چند از علوم دینیہ تصانیف ساختہ بودند امام
و سفیان ثوری در فقہ تصنیف کردہ بودند و ابن جریج در تفسیر و ابو عبید در غریب قرآن و محمد بن اسحٰق و موسیٰ بن
عقبہ در سیر و عبد اللہ بن مبارک در زہد و مواعظ و کسائی در بدء الخلق و قصص انبیا و یحییٰ بن معین و غیر او در معرفت
احوال صحابہ و تابعین و جمعی دیگر رسائل داشتند در رؤیا و ادب و طب و شمائل و اصول حدیث و اصول فقہ و رد
مبتدعین مثل جہمیہ بخاری این ہمہ علوم مدونہ را تامل فرمود و جزئیات و کلیات را انتقاد نمود و پس قدری از علوم
کہ باحادیث صحیحہ کہ بر شرط بخاری ست بطریق صراحت یا دلالت یافت در کتاب خود آورد تا بدست مسلمانان در امہات
این علوم حجتی قاطعہ بودہ باشد کہ دران تشکیک را مدخل نبود و عقل دلالت میکند بطریق بداہت تا وقتیکہ کسی جزئیات
و کلیات علمی را نداند انتقاد او و تمیز آنچہ از احادیث صحیحہ ثابت شدہ از غیر آن میسرش نمیتواند شد چنانکہ اگر کسی گوید کہ
فلانی قواعد طبیہ را کہ در قانون مذکورست انتقاد نمودہ است و آنچہ بادلہ صحیحہ ثابت شدہ از غیر آن ممتاز نمودہ است
بطریق بداہت دانستہ شود لا محالہ کہ جزئیات و کلیات قانون را مستحضر ساختہ است و بمیزانی کہ خدا تعالیٰ در سینہ او نہادہ
ہر یکی را سنجیدہ است و ہمچنین اگر کسی گوید کہ فلانی دیوان ابو طیب را انتقاد نمودہ است بالبداہتہ دانستہ شود کہ
عروض و عربیت و طریق انشا و شعر نیک ورزیدہ و او را مسائل آنہا امتحان نمودہ و آنچہ بکتاب اللہ یا حدیث
صحیح بطریق صراحت یا دلالت ثابت شدہ از غیر آن جدا ساختہ و کفی بذلک فضیلۃ و فقہاً و اگر انصاف را کار فرمایم
ہیچکس را از علمای متقدمین نمی یابیم کہ در جمیع این فنون تکلم کردہ باشد کلام ایشان مقتصر بر یک فن ست
یا دو فن غالباً ہیچکس را از متقدمین نمی یابیم کہ در استدلال از اشارات حدیث برین علوم بیشتر از بخاری
سخن گفتہ باشد و نیز انصاف را اگر کار فرمایم دانستہ شود کہ امہات این علوم را از احادیث صحیحہ برآوردن و انتقاد
نمودن کاری عظیم ست در شریعت و محتاج سرعت انتقال ذہن و حفظ طرق حدیث و استحضار آن علوم
تا آنکہ امام احمد با آنہمہ تبحر خویش گفتہ است کلامی کہ حاصل او آنست کہ ما از انتقاد سہ فن کہ سیر و تفسیر [illegible]

ف

عاجزیم زیراکه اکثر آن مرسل و ضعیف بنظر می آید باز زیاده کرده است بخاری در هر یکی ازین فنون فوائد جلیله از
موقوف صحابه و تابعین و آنها را در تراجم باب منتشر گردانیده است و طریق استحضار احادیث در مسائل متعلقه بآن تعلیم
کرده است و طرق استدلال باشارات نصوص خود اختراع نموده است آری در استدلال بخاری چند نوع هست که محققین
فقها آنرا قبول نمیکنند مانند استدلال بهر یکی از دو محتمل نقط برای مسئله و للناس فیما یعشقون مذاهب و هیچکس نیست
از علما که محل اعتراض در بعض مواضع نشده باشد و نیز در عقد تراجم سو ترتیب و تقریبا در میان می آید و سببش
آنست که پیش ازوی فن تبویب چندان ممهد نشده بود و اهل علم را مطمح نظر مطالب علمیه میباشد نه تراجم و ترتیب سه
شیشه صاف ار نباشد گو سفال درد باش * رند درد آشام را با این تکلفها چه کار ـ **مکتوب دوازدهم** در بیان
دلیلی واضح برای فرقه ناجیه الحمد لله والسلام علی افضل انبیائه اما بعد روزی عزیزی فاضلی ذکر کرد که هندوی توفیق
اسلام یافت و در پی تعلیم شرایع اسلام افتاد در نیولا شخصی از شیعه باو برخورد و گفت اسلام طرق متعدده دارد و صافی
ترین طریقها طریقه شیعه امامیه است که مدار ایشان اتباع ائمه اهل بیت است و اهل البیت ادری بما فیه
زنهار ترا متعصبان نواصب گمراه نسازند بیا تا من شرایع اسلام بر طور امامیه ترا تعلیم نمایم بعد ازان با این عزیز
فاضل ملاقات کرد و آن مقوله تقریر نمود این عزیز گفت امامیه بدترین فرق اسلام است زنهار این گمراهان ترا
گمراه نسازند بیا تا مذهب امام ابو حنیفه ترا تعلیم کنم آن جدید الاسلام در اشکال درماند و ندانست که کدام را اختیار کند تا چندی
در تنازع بود و هر یکی بجانب خود میکشید آخر این عزیز فاضل گفت در مسجد جامع برو و بر ملا وقتیکه الوف ناس مجتمع شوند
تقریر مذهبین پیش ایشان بکن ببین که کدام یکی را ترجیح میدهند و کدام یکی از اظهار عقیده خود در میان ایشان خائف
و هراسان است پس سواد اعظم را تابع شو باین تدبیر آن شخص از اشکال بر آمد و سنی پاکیزه گشت و مقارن این حکایت
خواجه محمد امین را سوالی بخاطر رسید که وجه ترجیحی که این فاضل بران اعتماد نمود امری خطابی بلکه شعری است اعتماد را
قابل نیست زیراکه در بلاد ایران اگر این تنازع واقع میشد الوف ناس جانب امامیه را ترجیح میدادند و بسا بدعات شائعه
که عموم ناس بدعت بودن از نمیدانند و در استحسان آنها افتاده اند و همچنین است کلام در میان مذاهب حقه فیما بینها
کما لا یخفی بعد ازان بخاطر ایشان رسید که لطف الهی مقتضی آنست که درین مسئله حجتی قاطعه بوده باشد که دران حجت
شکوک و شبهات را گنجایش نبود هر که آنرا دریافت بحقیقت امر مهتدی شد و اگر نفس و شیطان ازان باز داشت
هالک شده باشد بعد ثبوت حجت بوجهی که معذور نباشد بعد ازان در تعیین آن حجت قاطعه بخاطر ایشان قلقی پیدا شد

از فقیر عفی عنہ طلب کشف آن نمودند گفتم درین مسئلہ و در سائر مسائل کہ موقوف علیہ شرائع باشند لطف الٰہی مقتضی آن
شدہ ست کہ از علوم حاصلہ مخزونہ فی الصدور حجت قاطعہ منصوب فرمودہ ہر چند در بعض افراد تنقیح و ترتیب آن
علوم مخزونہ میسر نمی آید و در بعض افراد ہوای نفوس یا الفت برسوم مانع اتباع حجت قاطعہ میگردد و ہر چند تصدیق
بآن حاصل باشد پس بعد تصدیق جازم بحقیت شریعت غرا و گردن نہادن باحکام قران و چنگ زدن بفرمان رحمت
مہداۃ علیہ وعلی آلہ واصحابہ افضل الصلوات **اول** چیزی کہ عقل آنرا برخودش واجب میگرداند آنست کہ تتبع
اخبار آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در بیان احکام الٰہی باید کرد و پیروی آن اخبار بدل وجوارح باید نمود زیراکہ کلام نادر
شخصی ست کہ تصدیق کردہ ست بتکلیف اللہ تعالیٰ عباد خود را باحکام وقصد خروج از عہدہ تکلیف مصمم ساختہ چنانکہ
ذکر کردیم و چیزی کہ ما آنرا بگوش خود از مخبر صادق نشنیدہ باشیم و در خارج بچشم خود ندیدہ باشیم طریق علم آن بجز ترجیح
روایات ثقات نخیتواند بود **و ثانیا** بر خود لازم میگرداند کہ اخبار اہل ملل از امیہ خود دو قسم مے باشند نقل لفظ
صاحب ملت و آن چند قسم میباشد متواتر و مستفیض و مشہور و خبر صحیح و حسن و غریب و ضعیف عقل حصر میکند اخبار لفظی
را درین اقسام۔ دوم نقل بالمعنے و آن نیز چند قسم میباشد اتفاق جمیع فرق آن ملت بر چیزی کہ این دین صاحب
ملت ست و ماخوذ از وی ست و اتفاق اکثر بوجہی کہ مخالف در آن مسئلہ شاذ و نادر و مکذب و غیر معتبر باشد و معتبر در
حل وعقد جمعی ہستند کہ قایم باشند بحفظ و تدوین شریعت و موصوف بورع و اجتہاد و پیشوای جماعۂ از متدینان کلمہ
جمعی کہ آثار کوشش و حفظ و فہم و تدوین شرایع و تبحر در آن از ایشان دیدہ نشد و متدینین آن ملت بایشان متوجہ
نشدند پس قول این جمع اول واحق ست از آنکہ در حل وعقد تاثیری داشتہ باشد قسم دیگر چیزی ست کہ اختلاف
فرق ملت در آن واقع شد بر دو قول یا سہ قول و ہر یکی برای خود ادلہ در روایات تقریر میکردہ باشند پس آنچہ از ملت متواتر
یا مستفیض و مشہور باشد و اتفاق جمیع حملۂ ملت یا اکثر ایشان با دیار شود اعلی اخبار ست از صاحب ملت و حجت
خدای تعالیٰ بالتزام مثل آن قایم ست برین قاعدہ تخریج باید کرد کہ قران و اصول عبادات و معاملات و عقائد
و غیر آن قطعی ست و حجت بتمثل آن لازم و آن جملۂ امہات اخبار شرع ست از موجب آن نتوان گذشت **و ثالثا**
عقل بشناسد کہ اختلاف فرق اسلامیہ بایکدیگر مانند اختلاف فرق سائر ملل بایکدیگر دو قسم ست یکی اختلاف فرق
ثوابت با جمہور حملۂ ملت بایکدیگر در استنباط از شرایع یا در تطبیق نصوص شرایع بعض بالبعض و عقل ہر قسمے
را حکمی دیگر می نہد و علامتی دیگر می شناسد و این حکم و علامت را انتزاع نمی کند الا از حقیقت ثابت و غیر ثابت

تفصیلش آنکه پیغامبران اولی العزم را خدای تعالی نفرستاده است الا برای آنکه امر خود بزبان ایشان شایع گرداند والیشان بهیچ وجه در امتثال امر الهی تقصیر نکرده اند والبته تبلیغ حقیقت شرایع کرده اند بطریق شهرت و اشاعت نه بطریق اخفا و کتمان و سامعان حقیقت آن معانی ادراک کرده اند اگر ادراک نمیکردند پیغامبران متنبه می شدند و ایشانرا بر غلط ایشان متنبه می ساختند و احتمال آن که شارع بسیار چیزها مما تتعلق بالشرع بجمهور نرسانیده است یا رسانیده لیکن سامعان غلط ادراک کردند و شارع بر غلط ایشان اطلاع نیافت یا یافت لیکن سکوت کرد از نظر کردن در منصب رسالت و قصد حضرت حق اظهار دین خود را بزبان ایشان مضمحل میگردد پس ازینجا لازم آمد که طبقه اول را از حمله ملت که صحابه و تابعین اند پیشوا ر خود باید ساخت و باید دانست قدریکه تبلیغ آن مطلوب بود ایشان ادراک کرده اند و غلط در حقیقت آن راه نیافته است و بعد از طبقات اولی جماعات پیدا شدند که همت ایشان اخذ نصوص شارع است از هر طریقی معتمدی که باشد و اخذ معانی شرع از هر صحابی و تابعی که بسمت حفظ دین و ورع در روایت متسم شد و طبقه اولی را پیشوای خود ساختند و ایشانرا فضل نهادند بر خود در معرفت شرایع ایشان حمله علم اند نه نوابت و اگر حاصل کلام ایشان آن باشد که شارع بسیاری از شرایع مطلوبه را با ایشان تبلیغ نکرد یا تبلیغ کرد لیکن ایشان نفهمیدند یا فهمیدند و کتمان آن کردند یا گویند که اکثر ایشان جمع شدند بر خطا یا روایت قبول نکنند الا از یک طریق فقط یا قولی احداث کنند که طبقه اولی از ان غافل بودند یا گویند که ایشان حقیقت نصوص شارع را نفهمیدند و ما آنرا فهمیم ایشان نوابت اند پس نوابت در آنچه اختلاف کردند با طبقه اولی و طبقه اولی را متهم ساختند بکذب یا جهل قابل رد و تشنیع اند و اختلاف ایشان قابل بر انداختن نیست و اختلاف حمله که در تطبیق بعض نصوص با بعض آن یا بسبب تشعب استنباط از نفوس مختلف شده بشرطیکه این اختلاف تاویل بعید نباشد و طبع سلیم از مثل آن ابا نکند اختلاف مقبول است و در اینجا عقل تصدیق میکند که شیعه از نوابت اند و اهل سنت از حمله دین و حکم عقل سلیم در اختلاف شیعه با اهل سنت آنست که ترک اقوال شیعه کرده شود و اختلافی که در علما اهل سنت حادث شده است حکم در آن معذور داشتن هر کس است و اختیار اشبه باصول و اقرب بنصوص صاحب شریعت و کبرای طبقه اولی و اینکه گفتیم که شیعه از نوابت اند بجهت آنست که مذهب ایشان مبنی است برآنکه بعد از آنحضرت صلی الله علیه وسلم در هر وقت امامی پیدا میشود که مفروض الطاعة و معصوم و موحی الیه میباشد بروی ایمان فرض است و در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم هیچکس مفروض الطاعة غیر آنحضرت صلی الله علیه وسلم نبود پس ایشان احداث عقیده کردند که در زمان

ف شیعه از نوابت اند

ف بیان عقائد شیعه

آنحضرت صلی الله علیه وسلم نبود پس از نوابت باشند دیگر شیعه میگویند که تمامی صحابه و تابعین غیر جمعی یسیر همه بر
خلاف حق بودند و روایت هیچکس معتمد نمیدانند الا روایت ائمه خود را و این علامت نوابت است دیگر اتباع خود
قرآن و حدیث را مشروط میگردانند بآنکه ائمه ایشان بآن دلالت کرده باشند و این علامت نوابت ست دیگر

سوم از نوابت اند

شیعه هدایت آنحضرت صلی الله علیه وسلم بغایت تنگ داشته اند که هیچکس بهدایت ایشان مهتدی نشده مگر آنکه
از یک راه بشریعت درآمدند و از راه دیگر از شریعت برآمدند پس رحمت الهی چه کار کرد و خاتم پیغمبران چه
هدایت نمود و انتقال از یک زاویه جهنم بزاویه دیگر را هدایت نتوان گفت سبحانک هذا بهتان عظیم و همچنین
متقشفه از نوابت اند زیرا که حاصل کلام این جماعه در بسیاری از عقائد آنست که خبر طبقه اول را قبول نکنند یا بتاویلات

جماعتی از متصوفه از نوابت اند

بعیده از ظاهر مصروف نمایند و همچنین جماعتی از متصوفه که در زمان ما پیدا شده اند تکلیف شرائع را سهل
گرفته اند و بعض نصوص را بر مقاصد فاسده خود حمل نموده اند و میگویند که مقصد اعلی علم اتحاد ست و تکلیف شرائع
برای مقصران ست از نوابت اند بلا شبه زیرا که اگر کسی دل خود را از عقائد ایشان جدا ساخته نصوص صاحب شریعت
را و اخبار طبقه اولی را تامل نماید هیچ جا ازین مقصد بوی استشمام نکند سبحانک هذا بهتان عظیم و همچنین زیدیه

زیدیه از نوابت اند

از نوابت اند که قائل اند بوجوب اتباع و وجوب بذل سعی در نصرت هر عالم فاطمی که بسیف خروج کند زیرا که این شبه
قول محدث ست و محال می نماید که شارع بوجوب نصرت این جماعه فرماید و تا دامان قیامت دولت هیچکس
ازین جماعه مستقر نشود سبحانک هذا بهتان عظیم و علمای حدیث که جامع اند همم خود را بر تتبع احادیث آنحضرت
صلی الله علیه وسلم از هر طریقی معتمدی که یابند بر معرفت اخبار طبقه اول از صحابه و تابعین نه بالاصالة بلکه برای
آن که این اخبار شروح و تفاصیل کلام آنحضرت باشد و لهذا بارای خاصه طبقه اولی در باب ملک و غیر آن که
بمقتضای بشریت جوشیده و ایشان در آن آراء بحکم ضرورت اختلاف امزجه مختلف شده اند متوجه نگشته اند زیرا که
مقصد اصلی تفصیل شریعت بوده است نه این چیزها را با شریعت چه کار این علما هر چند بظاهر با یکدیگر اختلافی
داشته باشند در فروع آن خلاف کلا خلاف ست و آن خلاف در نحو خلاف ست و در حقیقت اتفاق این
جماعت بلا شبهه از جمله ملت اند احسن الله تعالی الیهم و کثرهم و نصرهم و خذل اعداءهم و آنچه گفتیم از هر طریقی معتمدی
که باشد روایت میکنند کلمه ایست مجمله تفصیلش آنست که حضرت عمر رضی الله تعالی عنه باتفاق موافق و مخالف
عقل تام و ضبط وافر و حفظ عظیم داشت والا انتظام خلافت از ایشان چگونه منتظم میشد و در روایت حدیث با

اہتمام عظیم داشت و بر منبر تقریر آن میکرد و ہیچکس از جماعتی که در خطب و حاضر میشدند انکار نمی نمود بر خلاف اراز خاصه او که دائرہ لم و لا نسلم در آن اراہتسع بود و کما لا یخفی بعد از ان جماعتی حفظ آن اخبار نمودند و تا طبقات محدثین محفوظ ماند و ایشان آنہا را تدوین کردند باز طریقی دیگر را ذکر کنیم حضرت علی کرم اللہ تعالی وجہہ باتفاق موافق و مخالف عقل تمام و حفظ عظیم و فہم ثاقب و ضبط وافر داشت چنانکه درین امور مثل خاص و عام شد و احادیث آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در ایام خلافت خود بر ملا تقریر میفرمود و از ہیچ احدی قدح دران اخبار بظہور نه پیوست بر خلاف حال آرا خاصه او که در دار و گیر لم و لا نسلم افتاده بود و کما لا یخفی جماعه حفظ آن اخبار نمودند تا آنکه در تدوین در آمد چون این علم را با علم حضرت عمر تطبیق دادیم بعض را مشابه بعض یافتیم و اختلاف فاحش درمیان این اخبار یافته نشد اللہم الا اختلاف یسیر که از لوازم تعدد روایات ست کما لا یخفی و ہمچنین عبد اللہ بن عباس و عبد اللہ بن عمر و عبد اللہ بن مسعود و حضرت عائشه و ابو ہریرہ و ابو موسی و عبد اللہ بن عمرو بن العاص و انس و ابو سعید و جابر و ہلم جرا الی سائر الصحابة آثار حفظ و ضبط و کوشش تمام در حفظ احادیث آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از ایشان ظاہر شد و اخبار بعض را بالبعض منطبق یافتیم الا اختلاف یسیر پس جمعی که این اخبار را متتبع انداز حمله دین اند و واسطه عقد ملت درین محل باید دانست که این قسم تفرقه برای کسی ست که در احوال فرق ملت استقرار تمام کرده باشد و الا عوام را منصب آن نیست که بوجہی از وجوہ تحری و اجتہاد حمله ملت را از نوابت بشناسد و تابع حماه ملت شوند تا آنکه استقرار ایشان کامل گردد و پرده از روی کار برانداخته شود و این ست علیکه خدای تعالی تکلیف را بران دائر ساخته ست و در اذہان ایشان اصل را مرکوز نموده بر وجه اجمال ہرچند تفصیل آن دفتری میطلبد و الحمد للہ اولاً و آخراً و ظاہراً و باطناً **مکتوب سیزدہم** بجواب عرضداشت حضرت شاہ ابو سعید بن سید محمد ضیا بن سید محمد آیة اللہ بن سید السادات حضرت شاہ علم اللہ نقشبندی المجددی رحمة اللہ علیہم اجمعین — سیادت و نجابت مآب حقائق و معارف آگاه عزیز القدر میر ابو سعید سلمه اللہ تعالی از فقیر ولی اللہ عفی عنه بعد سلام محبت التزام مطالعه نمایند الحمد للہ علی العافیه نامه مشکین شمامه مشتمل بر خیر و سلامت رسید الحمد للہ قلمی شده بود که حقیقت وحدانیت که بایجاب از روی حقائق موجودات و صفات آن صادر میشود مشہود میگردد الحمد للہ این کشف حقیقی ست در نفس الامر ہر که کشف او بمرتبه فوقانی میرسد محض ایجاب می بیند باز چون بتحقیقی که جامع احکام حدوث

در قدم ست ونام آن حقیقت بعرف ما تدلی کلی ست فرد دمی آید اراده متجدده می بیند هر دو شهود حق ست از جهت
(ظهور حضرت حق ۱۲)
قصور نفس ناطقه همه را دفعةً واحدةً نمی بیند۔ دیگر از بیع وشری جواری که از دار الحرب میگیرند وبغیر قاعده شرع تقسیم
میشود سوال نموده بودند قصه مختصر در تقوی جائز نیست چون در هر جاریه حقوق تمام لشکر موجود ست بسبب
تقسیم هر یکی از حق دیگر ممتاز می گردد تا پیش قاضی اسلام تا وقتیکه مدعی دعوی نکرده است فسخ بیع نمیشود
بسبب عدم دعوی مدعی زیاده ازین نتوان گفت والسلام بدست هر آینده از منصوبها حوال ظاهر وباطن خود
نوشته باشند که خاطر نگران جانب ایشان میماند۔ **مکتوب چهاردهم** نیز بجواب عرضداشت شاه ابوسعید
سیادت مآب حقائق ومعارف آگاه سلمه الله تعالی۔ نوشته بودند که اولاً شهود میشود که ذات مبدأ اثرها دارد
مانند آتش که اثر او ضوء ست فرق اینقدر که ذات مبدأ صفات کامله غیر متناهی دارد ولهذا بسبب ظهور مراتب
غیر متناهی میتواند بود وآتش همه یک اثر دارد که ضوء ست سیادت مآبا حاصل این شهود ظهور استعدادات
وجوبیه ست در مظاهر امکانیه واطلاع بر عدم تناهی آن استعدادات جمیع صوفیه چه قائل بوحدة وجود وچه قائل
بوحدة شهود همه بران متفق اند باز نوشتند که شهود میشود که وجود واحد ست وقوالب مختلف وبسبب اختلاف
قوالب امتیاز ممکنات پیدا شد ضوء مصباح وزجاجه یک طور ست چون آنجا قوالب مختلف هست اگر آئینه سرخ
وسبز وزرد باشد رنگهای مختلف پیدا شود سیادت مآبا این معرفت بوحدة وجود میکشد باز نوشتند وچنین مشهود
میشود ذات که نور رقیق ست وصفات در زید وفرس وحجر وغیره مشهود میشود ودران میان بنظر دقیق ذات
هم مشهود میگردد سیادت مآبا آن نیز از شعبهای وحدة وجود ست که حقیقت وجود در رنگهای مختلف که ظل
قابلیات ذات وجود است در همه مشهود وظاهر ست سیادت مآبا آنچه بر لوح ضمیر ایشان مشهود شده همه موافق
مکاشفات صوفیه محققین ست غلطی واقع نشده واین همه سیر لطیفه خفیه ست در خلوت گفته شده بود که در سیر
لطیفه خفیه اینچنین مکاشفات پیش خواهد آمد یاد داشته باشند شکر نعمت حضرت واهب الوجود باید کرد وامید مزید
باید داشت سیر این لطائف بحقیقت این نیست که یاران گمان میکنند که بمجرد استنطاق تمام شود طول وعرضی
دارد بالجمله بخاطر جمع درین سیر وسلوک سعی نمایند هم موافق سیر صوفیه ست وهم مطابق شریعت این سخن
آخر طول وعرضی دارد که بالفعل در نوشتن نمی آید بنای شریعت بر مغایرة خالق با مخلوق ست وچون مراتب
وجوبیه ومراتب امکانیه ممتاز شدند یکی بقهر وعز ودیگر بمقهوریة وذل متصف شد احکام شریعت راست آمد والسلام

مکتوب پانزدهم نیز بجواب عرضداشت شاه ابوسعید رح - حقایق و معارف آگاه سیادت و نقابت دستگاه
میر ابوسعید سلمه الله تعالی - از فقیر ولی الله عفی عنه - بعد سلام محبت التزام مطالعه نمایند الحمد لله علی العافیه مدتی
گذشته که احوال خیریت مآل آن عزیز القدر نشنیده بودم الحمد لله نامه نامی الشان رسید موجب تسکین خاطر فاتر گشت
مبدأ را اجمال عالم و عالم را تفصیل نوشته بودند و از مشاهده این صورت انس و سرور و از استتار آن تفرقه و حزن منتج این
همه موافق قاعده است راهیکه سلف رفته اند همین راه است هیچ تردد بخاطر راه ندهند باقی ماند ترقی آن موقوف بر استعداد
و پر شدن پیمانه این لطیفه خفیه تا آنکه پیمانه خود پر نشود ترقی نمیشود - **مکتوب شانزدهم** نیز بجواب عرضداشت
شاه ابوسعید - حقایق و معارف آگاه سیادت و نجابت دستگاه عزیز القدر میر ابوسعید سلمه الله تعالی از فقیر ولی الله
عفی عنه بعد از سلام مطالعه نمایند الحمد لله علی العافیه و عافیت آن عزیز القدر با اطفال مسئول نامه مشکین شمامه
مشتمل بر احوال باطنه مطالعه کرده شد آنچه نوشته اند نشان لطیفه خفیه است آنکه اجمال اشیا را در مبدأ می بینید و مبدأ را تفصیلاً
در اشیا همان کیفیت است که موحدین بدیدن حق در خلق و دیدن خلق در حق تعبیر کرده اند مبارک باشد خدای تعالی
انوار فتوح مزید گرداند فقیر بجهت جمعیت ظاهر و باطن ایشان و برای صحت مزاج و کشایش رزق داعی است خدای تعالی
بفضل و کرم خود قبول فرماید **مکتوب هفدهم** نیز بجواب عرضداشت شاه ابوسعید رح - سیادت و نقابت
مرتبت اخلاص و دودمان نجابت میر ابوسعید سلمه الله تعالی از فقیر ولی الله عفی عنه بعد سلام محبت التزام مطالعه نمایند
الحمد لله علی العافیه مکتوب بهجت اسلوب متضمن معارف مختصه بلطیفه خفیه رسید خاطر را مسرور و مبتهج گردانید آنچه
نوشته بودند قاعده است تردد را جای نه دهند نوشته بودند که رجوع کل بجانب مبدأ مشهود میشود پس تطبیق خلود اهل نار
در نار و خلود اهل بهشت در بهشت با این مکاشفه چه قسم صورت بندد صاحب من این رجوع کل که عارف را مشهود
میگردد رجوع در زمان آینده نیست بلکه بالفعل است باعتبار ذات خود حکیم میگوید که ماهیته ممکنه را باعتبار ذات او این است
که نیست و باعتبار موجد انیست که هست عارف میگوید که ماهیته ممکنه را باعتبار تحقق خود با مبدأ دو نوع ارتباط واقع است
یکی آنکه از مبدأ بر آید دیگر آنکه بمبدأ بازگشت بالفعل او را باعتبار مبدأ هر دو حیثیت ثابت است چنانکه دو را با یک
دو ربط واقع است یکی آنکه یک را چند بار گردش دادم دو گشت دیگر آنکه چون دو تمام شد یکی گشت از عشرات الحال
همین قدر باید فهمید تا فی الحال صورت مبدأ و مرجع بوجه دیگر واضح خواهد شد والسلام **مکتوب هیژدهم** نیز بجواب
عرضداشت شاه ابوسعید رح بسم الله الرحمن الرحیم حقایق و معارف آگاه سیادت و نجابت دستگاه سلالة الاکابر

میر سید ابو سعید سلمہم اللہ تعالی از فقیر ولی اللہ عفی عنہ بعد سلام محبت التزام مطالعہ نمایند الحمد للہ رب العالمین علی عافیۃ الطرفین نامہ مشکین شمامہ متضمن بعض مشاہدات متعلقہ بلطیفہ خفیہ و اخفی رسید و بر ابر آن شکر الہی بجا آوردہ شد این راہ کہ میروند ہمان صراط مستقیم ست کہ اکابر اہل عرفان رفتہ اند ہیچ دغدغہ خاطر ایشان را مشوش نسازد و در حالت اولی صفتی از صفات مبدأ و لازمی از لوازم ذات او بمنزلہ ضوء بہ نسبت آفتاب کہ برنگہای مختلفہ برآمدہ و ثانیا ذات مبدأ از بغیر ملاحظہ صفات ویدند کہ در مظاہر مختلفہ ظہور نمودہ فقیر این ہر دو حالت را منسوب بلطیفہ خفیہ میکند اما حالت ثانیہ بلند تر ست از حالت اولی بعد ازان وید ند کہ از میان ایشان نوری میل میکند بجانب مبدأ و آنجا مثل حباب در آب متلاشی شدہ پیش این فقیر اینحالت نمایش ست از جہت بالجملہ آنچہ خدای تعالی عطا کردہ است نعمتی ست عظیمہ بر آن از جان و دل شکر کنند و متوقع مزید باشند و آنچہ از نور محمد علی صاحبہ الصلوات والتسلیمات دیدہ اند نمایش ست از نسبت اویسیہ سابق آرزوی این نسبت داشتند الحمد للہ کہ حاصل شد برای خفقان خواندن یا حمید مفید خواہد بود خواہ متفرق در اوقات صلوۃ خمس و خواہ یکجا ہزار بار در باب وجہ معاش و آسودگی ایشان متفکر نباشند ہر چہ میگذرد ہمہ حکمت حق ست و نافعت نسبت شما ہر چند بالفعل وجہ نافعیت او معلوم نباشد من بعد روشن خواہد شد والسلام فقیر زادہا و والدہ ایشان سلام میرسانند و متوقع دعای خیر ہستند کہ دعای مومن برای برادر غائب مستجاب ست **مکتوب نوزدہم** نیز بجواب عرضداشت سیادت و نقابت پناہ حقائق و معارف آگاہ سلالۃ الاکابر میر سید ابو سعید سلمہ اللہ تعالی از فقیر ولی اللہ عفی عنہ بعد سلام محبت التیام مطالعہ نمایند الحمد للہ علی العافیۃ والمسئول من فضلہ ان یدیم العافیۃ لنا ولکم بعد انتظار بسیار رقیمہ کریمہ متضمن بعض معارف و بعض اسولہ ضروریہ رسید چون مشعر بعافیت و سلامت ایشان بود مع اولاد و اتباع موجب کمال سرور و باعث حمد الہی شد نوشتہ بودند کہ ذات مقدس خالی از جمیع قیود شہود و شیود و کنت کنزاً مخفیاً اشارہ باو ست بعد ازان انوار صفات کہ مبدأ افعال ست بنظر مے آید فاحببت ان اعرف رمزی ست بآن بعد ازان تاثیر آن صفات در خارج بحیثیت آن صفات سرّی میگردد فخلقت الخلق تلمیح ست بآن این ہمہ معارف حقہ است شکر او تبارک و تعالی بر آن باید کرد و آنچہ طلب جواب آن نمودہ اند آنست کہ بمقتضای اظہار غلبہ قدرت ربوبیت آنست کہ مثل امواج دریا اعدام و ایجاد ہمیشہ باشد و تعطیل صفات بوجود نیاید و درین صورت خلود جنت و نار معارضہ میکند و تطبیق آن میسر نمی آید مگر بتاویل

بعید صاحب من این سخن را بتاویل درست در یابند مقتضی اظہار غلبہ قدرت فقط این نیست کہ ایجاد و اعدام در
ہر شے واقع شود قدرت الہیہ واسع ست عالمی را بیرون از جہات و محدود ایجاد میکنند و اعدام مینماید اگر بہشت و دوزخ
معدوم شود چہ باک باز آنچہ در حدیث صحیح معلوم میشود دانست کہ در بہشت و دوزخ ایجاد و اعدام است بہشتی یک میوہ
میخورد میوہ دیگر بجای او پیدا میشود و دوزخی پوست و گوشت او سوختہ میگردد و دیگر باز تبدیل میکند کُلَّمَا نَضِجَتْ
جُلُودُهُمْ بَدَّلْنٰهُمْ جُلُوْدًا غَیْرَهَا روح شخص در بہشت در یک صورت در می آید باز بشکل دیگر مینماید
باز باید دانست کہ تجدد امثال کہ صوفیہ تقریر میکنند ایجاد شخصی و اعدام شخصی نمی طلبند چنانچہ بیک معنی گل تا دو ماہ
باقیست و بیک معنی ہیچ گل تا یک روز نمی ماند ہمچنان این ایجاد و مرتبہ است شخص در جمیع احوال باقیست
و مثل در حالت موجود و معدوم میشود بالجملہ باین فکر خاطر خود را مشوش نکنند ہمان مشہود خود را محکم
گیرند والسلام

مکتوب مدنی

مکتوب بستم در تحقیق وحدت وجود و شہود و جمع بین القولین بسم اللہ الرحمن الرحیم من العبد الضعیف
احمد المدعو بولی اللہ بن عبد الرحیم الدہلوی عفا اللہ تعالیٰ عنہ و وفقہ لما یحبہ و یرضاہ الی افندی اسمعیل بن
عبد اللہ الرومی ثم المدنی اوصلہ اللہ تعالیٰ الی ما یرجوہ و یتمناہ ۔ اما بعد فانی احمد الیکم اللہ الذی لا الہ الا ہو
واصلی واسلم علی نبیہ المصطفیٰ وآلہ واصحابہ اجمعین قد وصل الی کتابکم الذی سالتمونی فیہ عن وحدۃ الوجود علی
ما ذکرہ الشیخ الاکبر واتباعہ وعن وحدۃ الشہود علی ما ذکرہ الشیخ المجدد وہل یمکن التطبیق بینہما رضی اللہ تعالیٰ عن
الجمیع وارضاہم ۔ فاعلموا اخوانی رحمکم اللہ ان لکل زمان ولکل قرن علما اصابہم فی تقاسیم رحمۃ اللہ عز وجل ان
تاملتم حال اوائل ہذہ الامۃ المرحومۃ حین لم تدون علوم الشرع ولا فنون الادب ولا وقع عنہا کثیر بحث وانہ
لم ینزل الہام الحق یبرز فی صدورہم علما بعد علم علی حسب حکمتہ فی کل دورۃ لم یخف علیکم ہذا المعنی وان نصیبنا
فی ہذہ الدورۃ من تقاسیم رحمۃ اللہ ان یجتمع فی صدورنا علوم علماء ہذہ الامۃ معقولہا ومنقولہا ومکشوفہا
وینطبق بعضہا علی بعض ویضمحل الخلاف بینہا ویستقر کل قول فی مقرہ فہذا الاصل منسحب علی فنون العلم
من الفقہ والکلام والتصوف وغیرہا بحمد اللہ وتوفیقہ واعلموا ان معرفۃ الحق علی ما قالہ الخضر علیہ السلام کبحر لجی

لا مبدأ ولا منتهى له وان المتكلمين بها كالابرة المغموسة فيه لم تنقص من البحر شيئا او كالعصافير تشرب باسنة حاجتها
ثم تصدر فكل واحد لا يخبر الا عن كمال دون كمال ولا يصف الاجمالا دون جمال ما وعلى تفنن واصفيه بوصفه
يفنى الزمان وفيه مالم يوصف ٭ وفي مثل هذه المواضع يتفرق المستمعون فرقا فمن عرف مسقط اشارة كل واحد
والموضع الذي اخبر عنه جعل كل قول قيل في محله وصدق الجميع ومن هاله اختلاف العبارات وتنوع الاشارات
ولم يقدر على الخاوص منها الى خبر الاختلاف هناك بقي في حيرة حائرة مثل ذلك كمثل اناس عميان اكتنفوا الشجرة
يلتمسونها ويذوقونها فوجد بعضهم اوراقها وبعضهم اغصانها وبعضهم ازهارها وبعضهم ثمارها ثم قعدوا يتحدثون فقال
بعضهم ان الشجرة اجسام ملس وقال الآخر انما هي اعواد وقال بعضهم انما هي في غاية اللين والنعومة وقال
الآخر في غاية الخشونة والصلابة وقال الآخر في غاية الحلاوة وقال الآخر في غاية المرارة او العفوصة
وقال الآخر انها لا طعم لها اصلا وقال بعضهم لها رائحة طيبة وقال الآخر لا رائحة لها فلما اختلفت اقاويلهم جعل بعضهم
يكذب بعضا وجعل بعضهم يسبب بعضا فجاء رجل آخر متميز منهم بالابصار وان كان دونهم في كثير من الاوصاف التي
يمدح الناس بها بعضهم بعضا كحسن الصوت وقوة البطش وكمال السمع والذوق واللمس فقال كلا كلكم جميعكم صحيح
في الاصل خطأ باعتبار الحصر ثم انه ارجع كل قول الى مرجعه وبين لكل اشارة مسقطا يسقط عليه ثم ان العارفين الجامعين
بين العلم الظاهر والباطن قد يكون كشفهم صحيحا ويلحقهم بعض الخطأ في توجيه كلام القدماء وتعيين مرامهم وهذا الخطأ لا
يقدح في معرفتهم بالله ولا يغير كمالهم فان توجيه الكلام وتعيين محله خارج عن الكشف شعبة من الاجتهاد والتحري الذي
يشاركهم فيها علماء الظاهر بل العوام ايضا واعلموا ان وحدة الوجود ووحدة الشهود لفظتان تطلقان في موضعين
فتارة تستعملان في مباحث السير الى الله عز وجل فيقال هذا السالك مقامه وحدة الوجود وذلك مقامه وحدة الشهود
ومعنى وحدة الوجود ههنا الاستغراق في معرفة الحقيقة الجامعة التي يفنى العالم فيها بحيث يسقط عنه احكام التفرقة والتمايز
التي معرفة الخير والشر مبنية عليها والشرع والعقل يخبران عنها مبينان لها اتم بيان واو في اخبار وهذا مقام يحل فيه
بعض السالكين حتى يخلصه الله تعالى منه ومعنى وحدة الشهود الجمع بين احكام الجمع والتفرقة فيعلم ان الاشياء
واحدة بوجه من اوجه كثيرة متباينة بوجه آخر وهذا المقام اتم وارفع من الاول وهذا الاصطلاح اخذته عن بعض اتباع
الشيخ آدم البنوري قدس سره وتارة تستعملان في معرفة حقائق الاشياء على ما هي عليه فنظر واقي وجه ارتباط الحادث
بالقديم فوقع عند قوم ان العالم اعراض مجتمعة في حقيقة واحدة كما ان صورة الانسان وصورة الفرس وصورة الحمار

متواردات على الشمع والطبيعة الشمعية باقية في جميع الحالات لكن الشمع المسمى باسم التماثيل الا تلبس الصور المتواردة
عليه بل تلك الصور في الحقيقة هي التماثيل لكن لا وجود لها الا بضم ضميمة هي الشمع وقد وقع عند اخرين ان العالم عكوس
الاسماء والصفات الظاهرة في مرايا الاعدام المقابلة لتلك الاسماء والصفات كما ان القدرة تقابلها عدم وهو العجز
فلما انعكس ضوء القدرة في مرآة العجز صارت قدرة ممكنة وعلى هذا القياس سائر الصفات والوجود ايضا على هذا الاساس
فالمذهب الاول يسمى بوحدة الوجود والثاني بوحدة الشهود وقد وقع عندنا ان الكاشفين صحيحان جميعا لكن القول
بان وحدة الشهود على هذا المعنى لم يقل به الشيخ العربي معه بل الشيخ واتباعه بل الحكماء ايضا يقولون بها وذلك لان
تحصل هذا القول بعد التهذيب والتخليص من المجازات والاستعارات التي اوجبت صعوبة الفهم بدوان الحقائق
الامكانية اضعف وانقص والحقيقة الوجودية اتم واقوى بحيث يمكن ان يقال للحقائق الامكانية انها اعدام ظهر فيها
ضوء الموجودات ولا خفاء ان هذا القول متفق عليه وهذا الذي سالتموني عنه يحتاج الى تفصيل فاسمعوا لما يتلى عليكم
باذان واعية اعلموا رحمكم الله ان اول ما يفهمه المسلم ويخلص اليه من نصوص الكتاب والسنة بل يخلص الى كل صاحب
عقل ان الحق عز وجل موجود وجزئي مثل سائر الجزئيات الا انه قديم موثر في العالم خالق لهم رازق اياهم وهذا العلم
هو الذي يجده في صدره كل عاقل قبل ان يمارس رياضة نفسانية او يمعن في المعقول وهو الذي كلف به
الشرع الناس والشرع الالهي لم يكلف الناس الا بما اودعه الله عز وجل في فطرتهم بحسب الصورة النوعية
سواء كان ذلك الشيء المكلف به علما او عملا ولم يحتج الشرع عليهم الا بما يهتدي اليه فطرتهم وهو مستكن فيهم قال الله
تبارك وتعالى فطرة الله التي فطر الناس عليها لا تبديل لخلق الله وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم كل مولود
يولد على الفطرة الحديث وهذه معرفة صحيحة واشارة صادقة مرجعها تجلي من تجليات الحق عز وجل قديم برز في قلب النفس
الرحماني قبل ان تتحقق الزمان ويجيء حديث الحدوث وذلك لان النفوس البشرية لما انجذبا اليه مثل انجذاب
الحديد الى المقناطيس وميلا اليه مثل ميل النار الى جهة الفوق وميل الارض الى جهة التحت ما اصدق ما قال
بعضهم ؎ لقد صرت مقناطيسها فقلوبنا * حديد لها ابدا اليك تميل * فسمي الحق عز وجل الوصول الى
هذا التجلي بعد الموت بلقاء الله وجعل كل ما يعين الانسان على هذا الوصول تبليغ صمده عنده
طاعة وجعل كل ما يبعده عنه او يعلق قلبه عنده اثما والى هذا المعنى اشار النبي صلى الله عليه وسلم
حيث قال سترون ربكم عز وجل كما ترون القمر ليلة البدر لا تضامون في رويته فان استطعتم

ان تغلبوا علے صلوۃ قبل طلوع الشمس وقبل غروبہا فافعلوا وہذا التجلی ہو میزان الخیر والشر کما اشرنا الیہ وہذا التجلی ہو الذی ینطبق علیہ الاسماء الالہیۃ التسعۃ والتسعون وہو الذی اخبر عنہ النبی صلی اللہ علیہ وسلم حین سئل این کان ربنا قبل ان یخلق خلقہ فقال کان فی عماء ما فوقہ ہواء وما تحتہ ہواء وہو الذی اخبر عنہ الصوفیۃ بقولہم ان الوجود ظہر فی مظہرین مظہر واجب لہ التاثیر والقہر والفعل والتنزہ ومظہر ممکن لہ التاثیر والانقہار والانفعال واللوث وقال الشیخ محی الدین ابن علی العربی ذوق الانبیاء والاولیاء یدل علی ان ہناک ارادۃ متجددۃ انتہی فمن اثبت ہذا التجلی کما ہو اصاب الفطرۃ التی فطر اللہ تعالی الناس علیہا ووافق الانبیاء والاولیاء فی معرفتہم بربہم ومن لم یثبتہ اخطأ الفطرۃ وباین الانبیاء والاولیاء فی معرفتہم بربہم وصار زندیقا دہریا وکذلک کل من انکر علما ودعا الحق فی جذر فطرۃ الانسان وادار علیہ التکلیف فہو الزندیق وکذلک من المعلوم ان الفطرۃ التی یکون منکرہ زندیقا ان حقایق الاشیاء ثابتۃ وان للاشیاء وجودات خاصۃ یدور علیہا خواصہا کالنار یحرق والماء یطفی والزنجبیل حار والکافور بارد والصلوۃ خیر والزنا شر فمن لم یقل بذلک قامت علیہ الحجج من نفسہ علی نفسہ وکذبتہ الدلائل من نفسہ علی نفسہ ووقع فی ہوات من تہافت الاقوال والاراء وقد عرفنا من سنۃ الشارع علیہ الصلوۃ والسلام انہ یمنع التعدی من طور الفطرۃ وینہی عن الخوض فیما سوی ذلک الا ان الصوفیۃ عرفوا ان النہی انما جری علی العقل وعلے الصورۃ الانسانیۃ فلو ان انسانا استعمل فی ذلک عقلہ وخاض فی ذلک بما ہو انسان کان منہیا عنہ لکنہم یخوضون بطور وراء طور العقل وبما ہم من البشر وبالجملۃ فقد خاض الناس بعد احکام ہذا الاصل الذی جبلوا علیہ فی علم آخر وہو ان الاشیاء المعقولۃ والمحسوسۃ مشترکۃ فی الوجود وہو المعنی الذی بہ تفارق ہذہ الاشیاء المعدوم فانا قد نتصور المثلث مثلا ونعقل انہ لیس بموجود وقد نتصورہ ونعقل انہ موجود ولا بد ان المتصور الثانی یفارق المتصور الاول والذی بہ یفارقہ ہو الوجود وہو الذی یکون مبدأ للقابلیۃ والفاعلیۃ فی ہذہ الاشیاء ومتمایزۃ فی الماہیات وہی الخصوصیات الزائدۃ علی الوجود والامور التی بہا یسمی الفرس والانسان والحمار والبعیر بہذہ الاسماء والتی بہا یقدر فی انفسہا لکل منہما من الاحکام والآثار ثم اختلفوا فی حقیقۃ ہذا الوجود وکیفیۃ انضمامہا فقیل الوجود امر انتزاعی یتصف بہ الماہیات والجاعل لم یجعل الماہیۃ ماہیۃ ولا الوجود وجودا لکن جعل الماہیۃ موجودۃ اقول ہذا القول صادق فی نفسہ خطأ باعتبار حصر معرفۃ الوجود وجودا لکن ذکرہ فی مبحث الوجود الحقیقی فانا ندرک لا محالۃ امرا انتزاعیا نسمیہ بالوجود ونصف بہ الماہیات والاتصاف بہ اثر من آثار جعل الجاعل وسبب لہ وقیل الجاعل

ابر بلند و سطبر و غلیظ و ابر تنک و بارنده و ابر سیاه و ابر سفید و ابر بیباران او ریخته باشد ۱۲ م

جمع اعویہ تشدید واو و نشیب فراز و کنده زمین ۱۲

فائده نفیسه عجیبه

جعل الماہیۃ واصدرہا من نفسہ وبعد اصدارہا نظر الناظرون الی بعض احوالہا من ظہور الفاعلیۃ والقابلیۃ ونحو ذلک فارتسم فی صدورہم عند ذلک صورۃ تسمی بالوجود اقول وہذا ایضاً قول صادق فی نفسہ خطاء باعتبار حصر معرفۃ الوجود فیہ فانا ندرک قطعاً اموراً متمایزۃ فی الخارج نسمیہا بالاسماء المختلفۃ ولا جرم انہا اثر الجاعل والحق ان ہنالک وجودات خاصۃ نسمیہا بالماہیات محفوفۃ بین وجودین آخرین احدہما الوجود الواحدانی المنبسط علی ہیاکل الموجودات وہو متقدم علی الوجودات الخاصۃ والوجودات الخاصۃ تنزلات وتعینات لبعض عمومہ حاصلۃ من ارتباط معلوم الانیۃ مجہول الکیفیۃ بینہ وبین الماہیات التی ہی شیون ہذا الوجود المنبسط وصورۃ العلمیۃ وثانیہما الوجود المنتزع من ملاحظۃ الوجودات الخاصۃ اجمالاً فکل واحد من ہذین القائلین اصاب الحق واخطأ فی الاکتفاء بما لا یشفی علیلاً ولا یطفی غلیلاً

وقالت الصوفیۃ القائلۃ بوحدۃ الوجود الشیء الذی یکون فی الخارج ویترتب علیہ الآثار الخارجیۃ لا یخلو من ان یکون فی حصولہ فی الخارج وفی ترتب الآثار الخارجیۃ علیہ محتاجاً الی ضم ضمیمۃ او لا یکون محتاجاً الی ضم ضمیمۃ فالاول ہو الممکن والثانی ہو الواجب وقد ادرکنا ذوقاً ان ہذہ الضمیمۃ ہو الوجود المنبسط علی ہیاکل الموجودات وہو شیء قائم بذاتہ مقوم لغیرہ ولیس متعین فی نفسہ مختصاً بنوع من الآثار المعلومۃ عند الناس لکن لہ تنزلات علماً وعیناً فبتلک التنزلات صار متعیناً مختصاً بآثار خاصۃ واول مراتب تنزلہ تجلیہ بنفسہ بشان کلی لا یخرج عنہ شان البتہ ثم تنزلہ الی تفاصیل تلک الشان الکلی فی العلم دون العین ثم تنزلہ فی تلک التفاصیل فی العین کما کان فی العلم وحقائق الممکنات عندہم ہی صور تلک الذات المتکثرۃ بتلبیس الشیون والاعتبارات فاذا علم بنفسہ متلبساً بہذا الشان کان ذلک حقیقۃ الممکن واذا علم بنفسہ متلبساً بذلک الشان کان حقیقۃ ممکن آخر ووجودات الممکنات ہی ظہور الوجود فی تلک الحقائق فاذا اجتمعت شروط وجود ممکن وارتفعت موانع وجودہ حدثت لہ نسبۃ خاصۃ مجہولۃ الکیفیۃ معلومۃ الانیۃ بذلک الوجود فصدر من الوجود آثار مختصۃ بتلک الحقیقۃ واقتضی الوجود ایاہا بواسطۃ تلک النسبۃ الخاصۃ فیقال عند ذلک تنزل الوجود وتعین وظہر فی مظہر خاص فمعنی الظہور تمیزہ وتعینہ واقتضاء نوع من الآثار دون غیرہا ومظہر الشیء وصورتہ المحملۃ التی تعین بہا وتلبس باحکامہا وآثارہا اقول ہذا القول صحیح عقلاً وکشفاً فانک اذا قلت ان المتحقق فی معرکۃ القتال لیس الا الجسم فہو القاتل والمقتول وہو آلۃ القتل وہو الراکب وہو المرکوب وہو السرج وہو السیف وہو الرمح وہو القوس وہو السہم وہو الرمی وہو الہازم وہو المہزوم وہو الصائل وہو المصول علیہ غیر ان الجسم لم یستحق اسماً من ہذہ الاسماء الا بکیفیۃ خاصۃ ومعنی خاص واذا نظرنا الی تلک الکیفیات مع قطع النظر عن اقترانہا بالجسم

كما كانت معدومة ولم يصدر منها آثارها واذا انضم اليها الجسم صارت موجودة وصدر منها آثارها والجسم محل تلك
الكيفيات والحامل لها استعد لتلك المعاني في العقل والتقدير قبل الوجود الخارجي ثم تكون تلك الاشياء عند الوجود
الخارجي وتلك الصور المتكثرة اعدام محضة ان لوحظ اليها مع قطع النظر عن الجسم لم يكن لها تحقق وكانت موهومة
وان لوحظ بضم ضميمة وهي الجسم كانت موجودة فاذا صار الجسم سيفا تارة ورمحا اخرى فقد اقتضى به الاسباب اعني النجار
والحداد والخشب والحديد والنار والكير والمقمع والقدوم والمنشار وغيرها الى ان حدثت بين المعدوم الموهوم
الذي هو السيف والرمح وبين الموجود الذي هو الجسم نسبة معلومة الاينية مجهولة الكيفية بها اتصف ذلك المعدوم
بالوجود ومعنى وجود السيف والرمح ارتباط المعدوم بالوجود بحيث يصح له اشتقاق الاسم من الوجود وكان الجسم قابلا محتملا
بصور كثيرة فاذا صار سيفا وتلبس باحكام السيفية من القطع وغيره فقد تعين بتعين خاص وبرز في بعض صوره المحتملة
فيقال عند ذلك ظهر في مظهر خاص هو السيف كان ذلك كله كلاما صحيحا لا يتمكن من انكاره عاقل اللهم الا مناقشات
لفظية ترجع الى الوضع والعرف لا عبرة بها عندنا فاذا فهمت هذا القدر في الجسم فالموجود اولى بهذا ثم الموجود معناه
ما اتصف بالوجود والوجود لا شك انه صفة انتزاعية فلنبحث عن هذه الصفة الانتزاعية هل لها منشأ انتزاع في
الخارج او هي بمنزلة انياب الاغوال لا شبهة ان بديهة العقل يحكم بالاول ويمنع الاحتمال الثاني فاذا كان هذا حكم
الموجود كان هو حكم الوجود الحقيقي الذي هو منشأ الانتزاع بالاولى واعلم ان الثبوت قبل الوجود فكم من معدوم
هو ثابت متعين مخصوص باحكامه وآثاره فان المحاسب اذا تعقل مراتب الاعداد فانه يمشي في ذلك على قانون
طبيعة ثابتة في نفسها يعلم ذلك بالبديهة فلو اراد ان يجعل الزوج فردا والفرد زوجا لم يكن له ذلك ولو اراد ان يقدم
شيئا من مرتبة او يؤخر لم يستطع وهذا هو الثبوت الذي نقول انه قبل الوجود وهو غير الوجود الخارجي لا محالة
وغير الوجود الذهني ان اريد به التحقق الذي يحصل بتعقل عاقل وان اريد به غير ذلك فيحتمل ان يكون هو هو كما ذكرنا
في مراتب الاعداد فكذلك في احكام كل نوع وجنس فانا نعلم لا محالة ان النخلة ان وجدت فان خواصها كذا وكذا وان
فيها كذا وكذا والسدرة ان وجدت فان ورقها كذا وكذا ونبتها كذا وكذا فقد اثبتنا لكل نوع احكاما خاصة به لازمة
وجد في الخارج او لا كما ان الملازمة في قولنا لو لم يشاء الله لم يخلق الخلق صحيحة وان لم تتحقق هذه الصورة فظاهر
فهذا الارتباط وهذه الملازمة واقع في نفس الامر قبل الوجود الخارجي وكل ما هو موجود في الخارج فهو ثابت البتة
والممتنع ليس بثابت وكذلك تخترعات الذهن مما ينقطع بانقطاع الاختراع وليس له ثبات يقتضي به العقل في

تصوره ذلک لیس لها ثبوت وبالجملة فالوجود الخارجی انما یلحق الامر الثابت فیجعله موجودا ولنبحث عن هذا الثبوت و
عن هذا الوجود ای شیء منبعهما فالذی وقع عندنا ان الوجود منبعه ومصدره الوجود المنبسط علی هیاکل الموجودات او النفس
الرحمانی او النفس الکلیة ایا ما شئت فقل سے عباراتنا شتی وحسنک واحد ٭ وکل الی ذاک الجمال یشیر ٭ وهو
صادر من الذات الالهیة وان الثبوت منبعه اقتضاء الذات الالهیة للعالم فی عالم العقل قبل الوجود الخارجی هو
الذی تسمیه الصوفیة بالتنزل العلمی لا یریدون بالعلم ارتسام صور الاشیاء لکنهم یریدون صدور الاشیاء منه مرة
واحدة فی المرتبة العقلیة قائمة بالواجب لا بنفسها ولنبین ذلک بمثال اذا وضعت الخاتم علی الشمعة انتقش
فیها الحروف المکتوبة فی الخاتم فالحروف الظاهرة فی الشمعة انما کانت بعلة فاعلة وهو الخاتم وعلة قابلة وهی الشمعة
وانما وجدت عند اجتماعهما وانطباق احدهما علی الآخر لکن للخاتم استعداد قام به منذ کان الخاتم انه لو انطبق علیه
شیء سواء کان شمعا او طینا فاض منه علی ذلک الشیء صورة الحروف فکل ما وجد عند الانطباق کان ثابتا قبله
فی نفس الامر قائما بالخاتم فکذلک کل ما وجد حینا من الزمان فانه کان قائما بالذات الالهیة من حیث الثبوت
ومن حیث انه کمال للواجب ومقتضاه وهذا هو الذی تسمیه الصوفیة بالفیض الاقدس والحکماء بالعقل
والحق ان العقل یستوعب بجمیع الوجودات الخاصة الا ان الحکیم لم یتفطن الا بعقول الافلاک ولیس هناک
الا اربعة اصول الذات الالهیة والعقل الصادر منه والنفس الکلیة الصادرة منه ایضا بشرط العقل وبواسطته
والهیولی الصادرة منه بشرط النفس الکلیة کما قال مولانا عبد الرحمن الجامی فی بعض کلامه ذات سے مع الصادر
الاول علة تامه آن موجود یست که در مرتبهٔ ثانیه ظاهر شود وهمچنین ذات مع صادر اول وثانی علة تامه
امری ثالث است انتهی وکلما یشاهد بالحس ویدرک بالعقل فانه حاصل من انکاح الحاصل بین الهیولی
والنفس فمن ذلک ما هو قریب من النفس قد ظهر فیه احکامها ومنه ما ظهر احکام الهیولی اکثر ولیس الهیولی
الا المتشخص فلما جاء وقت صدور هذه الاشیاء وقعت علیها بهذا الوجود علی حسب الاستعدادات الثابتة من
قبل القائمة بالذات الالهیة فعبروا عن هذا المعنی بقولهم ان ظهر الوجود بحکم ظهر باطن الوجود وانه وقعت بین ظاهر الوجود
وباطنه نسبة معلومة الانیة مجهولة الکیفیة وقالوا الاعیان ما شمت رائحة الوجود ویریدون ان الذی یصدر منه الآثار
انما هو الوجود فقط لکنه ظهر علی قانون باطن الوجود فهذا القدر من وحدة الوجود ثابت عقلا وکشفا وقد حام حوله جمیع
الطوائف من اهل العقل فمن قال بان الذوات متحدة فی الذاتیة مختلفة فی الاوصاف انما اراد هذا المعنی ومن قال

سے ای العقد الحاصل بینهما ۱۲

بان العالم متعین فی الہیولی الاولی والصورۃ العامۃ الجسمیۃ لم یبعد من ہذہ القاعدۃ کل البعد وقد اعترف بمقدمات
ہذہ القاعدۃ من حیث یدری او لا یدری وقد اشرنا سابقا الی القول بان وجود الشیء عین حقیقتہ لا یصادم ہذہ
المسئلۃ وکذلک القول بان الوجود صفۃ انتزاعیۃ لا یصادمہا ولکل قول محتمل ینطبق علیہ بقی ہہنا مسئلۃ مشکلۃ قد
صعبت علی الفرقۃ القائلۃ بوحدۃ الوجود وہی ان ہذا الوجود عین الذات الواجبۃ او صادرۃ منہا بطریق الابداع
ولا بد من تحریر محل النزاع لان کلام القوم من الطرفین لا یخلو من التسامح والتجوز فیختلط القولان فاقول لا شبہۃ
ان حال الانسان بالنسبۃ الی اعتباراتہ من الانسان بشرط لا وبشرط الشیء ولا بشرط الشیء غیر حالہ بالنسبۃ
الی افرادہ فانا لا نشک ان الحال الاولی فیہا الوحدۃ الحقیقیۃ والکثرۃ الاعتباریۃ وفی الحال الثانیۃ الکثرۃ الحقیقیۃ
والوحدۃ الاعتباریۃ والحال الاولی لا یخرج عن کونہ کلیا والحال الثانیۃ یخرج عن ذلک فاذا استقرأنا مراتب
ظہور الشیء فی مظاہرہ وتعینہ فی بعض محتملاتہ وجدناہا علی منزلتین احدہما المنزلۃ التی یعبر عنہا بالصدور والابداع
والثانیۃ المنزلۃ التی یعبر عنہا بالتعین الاعتباری وبعد ہذا القول اختلف اقوالہم فی الوجود المنبسط علی ہیاکل
الموجودات فقال الشیخ صدر الدین القونوی فی اول کتاب مفتاح الغیب انہ صادر من الذات الالٰہیۃ وقال
مولانا عبد الرحمن الجامی بان الفرق بین الذات الالٰہیۃ والصادر الاول اعتباری فی شرحہ للمعات بعد
ایراد سوال وجواب فی ہذا المعنی تحقیق آنست کہ فیض ہمان ذات مفیض ست اما باعتبار نسبت عموم وانبساط
بر حقائق ممکنات واین نسبت از امور اعتباریہ ست پس ذات ماخوذ باین نسبت از امور اعتباریہ باشد و فی نفسہا
از امور حقیقی انتہی ۔ والحق عندی ہو المذہب الاول کیف وتمایز الوجودات الخاصۃ فی الاحکام وثبوتہا فی
انفسہا من اجلی البدیہیات فالتنزل الذی بہ یحصل ہذہ الاشیاء من المنزلۃ الثانیۃ لا محالۃ وان کان اسم التنزل
والتعین یشملہ والا لم یکن بین الافراد وبین نوعہا الا الفرق الاعتباری المنقطع بانقطاع الاعتبار وکذلک
بین کل خاص وعام الی ان یرتقی الامر الی الذات الالٰہیۃ لا یقال الصوفیۃ یلتزمون ان الحقائق الامکانیۃ
اعتبارات واضافات لاحقۃ بالوجود لانا نقول الصوفیۃ یقولون بان النار غیر الماء وہما غیر الہواء وان الانسان
غیر الفرس وان کان الوجود یشملہا کلہا فلا جرم انہم ارادوا الاعتبارات والاضافات معنی لا یزاحم ہذا التغایر الذی
یکون منشأ لاختلاف الاحکام وہذا المعنی ہو الذی الکثرۃ حقیقیۃ والوحدۃ اعتباریۃ اذ لا معنی لحقیقۃ الکثرۃ
الا تمایز الاحکام واختلاف الآثار وتغایر الحقائق التی ہی الوجودات الخاصۃ لاختلافہا فی اصل الوجود وعدم

رجوعها كلها الى الوجود الواحد المنبسط على هياكل الموجودات كلا فقولهم هذا اثبات للتنزل والظهور لا اثبات بمنزلة دون
منزلة من منزلتي التنزل والصوفية حيث قالوا العالم عين الحق ما ارادوا نفي الوجودات الخاصة الحاصلة من تنزل
الوجود الى مراتب شتى بل ارادوا افادة معنى التنزل والظهور فكما ان المعقولي يقول زيد وعمرو واحد يعني به التماثل في
النوع لا الاتحاد من كل وجه ويقول الانسان والفرس واحد يعني الاشتراك في الحيوانية ويقول الشجاع والاسد
واحد يعني المشابهة في الشجاعة فكذلك الصوفية يقولون العالم عين الحق يعنون تعينه كلا في الوجود المنبسط وقيام
الوجود بالحق الاول لا بعده لا نفي التمائز بالكلية قال قائلهم ؎ هر مرتبه از وجود حکمی دارد ۔ گر حفظ مراتب نکنی زندیقی
وحيث قالوا بالتنزل ارادوا معنى يعم المنزلتين لا يقال هب انك اثبت الحق الاول والصادر منه فلا بد ان الوجود
والتحقق يشملهما اذ لا يصح ان يقال انه لذاته ليس بموجود ولا لذلك انه غير موجود واذا كان الوجود يشملهما فالكلام
جار في هذا الوجود ولا بدانه الاول وانه في المرتبتين جميعا لانا نقول هذا الوجود مفروض قد قدره العقل ولا ثبوت
له في نفس الامر بمنزلة انياب الاغوال وان فتشت حق التفتيش وجدت هذه المسئلة القائلة بان الارتباط بين الحادث
والقديم ليس الا المنزلة الثانية المسماة بالتعين الاعتباري هي التي تردها الفطرة السليمة المجبولة على التصديق بتحقيق
تمائز ما فيما بينهما ولا ترد الفطرة مطلق التنزل الصادق بالصدور والابداع ونحو ذلك بل يضطر اليه غير ان
هذه الاصول اعني العقل والنفس والهيولى كل واحد منها عين الآخر من وجه فالعقل عين النفس من وجه
كما صورنا في استعداد نقوش الخاتم القائم بالخاتم والنقوش المنطبعة في الشمعة القائمة بها وكذلك النفس عين
الهيولى من وجه ونضرب لذلك مثلا ايضا اذا تصورت في نفسك كليا كالكنفة الكليات حتى حكم العقل بان مثله
لا يوجد الا في فرد واحد ثم وجد في الخارج ذلك الجزئي فالفرق بين النفس والهيولى كالفرق بين الكلي الذي يحكم
العقل بانه منحصر في فرد واحد وبين الفرد الجزئي وليس للهيولى عندنا حقيقة الا بروز النفس الكلية في صورة
التشخص والتعين فهي مع هذا البروز هيولى فالعارف اذا اراد بيان هذه العينية لا بد ان يستعمل ما يوهم الفرق
الاعتباري وبالجملة فتلك كلمة حق اريد بها الباطل ثم ان الشيخ المجدد قال في مكتوبات الصفات الثمانية موجودة
في الخارج فلا بد انها متميزة من الذات الواجبة في الخارج ولكل صفة عدم يقابلها فللعلم عدم يقابله وهو الجهل
وللقدرة عدم يقابلها وهو العجز وتلك العدمات لها تميز في علم الحق فصارت بذلك التميز مرايا الاسماء والصفات
ومجالي انوارها فحقائق الممكنات هي عكوس الاسماء والصفات المنطبعة في الاعدام المقابلة لها فالاعدام بمنزلة

المادة وتلك الماهيات وعكوس الاسماء والصفات بمنزلة الصورة الحالة في المادة فحقائق الممكنات عند الشيخ
ابن العربي تلك الاسماء والصفات متميزة في العلم وعند الشيخ المجدد انما هي عدمات انعكست فيها انوار الاسماء والصفات
وتلك العدمات وذلك الانعكاس انما كانت في العلم ولكن الفاعل المختار جل مجده اذا شاء ان يوجد ماهية
من الماهيات في الخارج جعلها متصفة بالوجود الظلي فيصير موجودة في الخارج بالوجود الظلي وقد اختلفت اقوالهم
في العالم فقال مرة هو موجود في الخارج وجودا ظليا وقال اخرى هو موجود في الوهم الا ان الله تعالى اتقنه
في تلك المرتبة فصار موهوما متقنا اقول اعلم ان لفظة حقائق الممكنات تطلق على معان احدها الوجودات الخاصة
فللانسان حقيقة وللفرس حقيقة وللحمار حقيقة وتلك الحقائق امور متحققة في الخارج وعلى هذا فحقائق الممكنات
ما يعقله العاقل في نفسه عند اطلاق هذه الاسماء لا غير وعلى هذا الاصل يخرج قولهم وحقائق الاشياء ثابتة وثانيها
الامور الثابتة التي ليست بموجودة في حد ذاتها ولا معدومة فاذا انضمت بضميمة هي الوجود صارت موجودة
والا كانت معدومة والحقائق بهذا المعنى هي التي يسميها المعقولي بالماهيات الا ان المعقولي يحقق انها امور
ليست بموجودة ولا معدومة ولزمه القول بثبوتها من حيث يدري او لا يدري ولم يعقل ارتباطها باول
الاوائل وثبوتها بالفيض الاقدس قبل وجودها بالفيض المقدس وكشف الصوفي القائل بوحدة الوجود
عن تلك الحقائق الثابتة وارتباط بعضها ببعض وتقدم بعضها على بعض في المرتبة العقلية قبل الوجود الخارجي
فعرف ان الذات المقدسة تجلت اولا على نفسها بان علمت بنفسها وبما هو مقتضى نفسها وبكمالها القائم بها
وامكان تطور مظاهرها باطوار شتى وعلمها ذلك هو عين الاقتضاء عند التحقيق وليس المراد بالعلم ارتسام صور
الاشياء في نفسها ثم كان استعداد المظاهر الكلية الفعالة الظاهرة المقدسة يسمى بالاسماء وما كان استعداد المظاهر
الجزئية المنفعلة المتقهرة المتلطخة يسمى باعيان الممكنات فحقائق الممكنات على هذا الاصطلاح صور معلومة عند الحق
الاول المعنى الثالث يحتاج الى تمهيد مقدمة وهي ان احدى القبليتين منطبقة على الاخرى فكل ما في
الاسماء ظهر في حقائق الممكنات فحقائق الممكنات وحقائق الاسماء ضدهم متقابلات احدى القبليتين في
غاية القوة والتمام والاخرى في غاية الضعف والنقصان والضعف هو عدم بعض ما في القوي من القوة
والنقصان هو عدم ما في التام من التمام مع الاشتراك في الاصل بوجه من الوجوه فلا جرم هناك اصل الامر
ثابت في احد الطرفين على الوجه الاتم ممتزج في الطرف الاخر بالعدم ثم نقول من اراد التعبير عن تاصل

الاسماء وفرعية الممكنات في هذه المرتبة فلعبارتان كلتاهما صحيحة احدهما ان حقايق الممكنات هي الاسماء والصفات متميزة
في مرتبة العلم والثانية ان حقايق الممكنات هي عكوس الاسماء والصفات المنطبعة في الاعدام المقابلة لها ولا فرق
بين العبارتين الا فرقا ضعيفا لا يعبأ به عند المتفتشين من حقايق الاشياء على ما هي عليه الرابع ايضا يحتاج الى
مقدمة هي ان الصوفية يسمون الاولى معشوقا والثانية عاشقا والمرتبة العليا الظاهرة في الجميع عشقا وهذا
اصطلاح صاحب اللمعات ثم ان المعشوق يتدلى الى عاشقه ويجذبه اليه فيقال للسالك الذي غالب حاله هذا
مجذوبا ومرادا ومحبوبا كما كان في قصة سيدنا ابراهيم جذبة العناية الى مراتبها الوجوبية من حيث لا يدري فاهتدى الى
الذي فطره وتذكر من حال الافات ان به الذي فطره منزه عن هذه الذمائم وقد يترقى العاشق الى معشوقه
ويسير اليه بالرياضات البدنية والنفسانية وتجريد وجه الروح فيقال للسالك الذي غالب حاله هذا سالكا ومريدا
ومحبا وقد يتدلى المعشوق ويترقى العاشق فيجتمعان في الوسط وهذا السالك نيوبه بوارق الطرفين فيقال له
السالك المجذوب والمحب المحبوب والمريد المراد ومعنى هذا الكلام ان لله تعالى تجليا في قلب الشخص الاكبر وان
لهذا التجلي انبساطا وانشراحا في حظيرة القدس وان له عكوسا ومجالي في الملأ الاعلى فينطبق على هذا التجلي الاسماء
التسعة والتسعون وان لله تعالى ارادة حينا بعد حين وعلما متجددا ورضا متجددا بحسب هذا التجلي فهذا التجلي مع
ما في حيزه هو الذي يسمونه بالمعشوق لان النفوس البشرية منجذبة اليه انجذاب الحديد الى المقناطيس وقد ذكرنا ذلك
في صدر هذه المقالة والسير والسلوك وبه الاتصال الذي يقصده الصوفية وقد يقتضي الاسباب الخفية الى ان
يريد الحق اصطفاء عبده وهو جاري في غلواء نفسه لا يشعر بما يريد منه فيسمى مرادا وقد يقصده بالرياضات البدنية
وتجريد وجه الروح حتى يظهر الاتصال المودوع في اصل جبلته فيسمى مريدا وقد يحس باجتبار من الحق وسعي من نفسه
ويكون له تارات يتقدم سعيه في بعضها ويتقدم قسر من الغيب في البعض الاخر ويحس ذلك في حالة واحدة من
جهتين فيكون جامعا للمرتبتين اما في المشربين فيقول قد يكون الغالب عليه بعض وجوه هذا التجلي ويكون
مجذوبا من ذلك الوجه فيقال تحقق باسم كذا وكذا ويقال ربه من بين الاسماء اسم كذا وكذا وبالجملة قد يفهم
العارف اصل استعداده في الاعيان الثابتة والاسم الذي يجذبه من بين الاسماء فينسب اليه فيقال
حقيقته تعين اسم الرحمن او اسم الله الى غير ذلك والشيخ المجدد معترف بهذا القول في كثير من مكاتيبه و
بالجملة فنقول بان حقائق الممكنات عكوس الاسماء المنطبعة في الاعدام المقابلة لها ليس مخالفا

بكلام الشيخ ابن العربي واتباعه وكم لهم من تصريح او تلويح بهذا المعنى وقد ادنا نا الى وجه المسئلة فلا حاجة بنا الى نقل كلامهم والاطناب بسرد تصريحاتهم وتلويحاتهم والقول بان حقايق الممكنات هي الاسماء بمعنى ان الاسماء المتصلة في الوجود لها ظل في الطرف المقابل يسمى باعيان الممكنات او بمعنى ان العارف له رب من الاسماء وهو حقيقته التي يرجع اليها ليس مخالفا لكلام الشيخ المجدد ولو شئنا لاقمنا براهين كثيرة من كلامه على كلامه فحمل كلام الشيخ المجدد وانه وجد بعضا من مقالات الشيخ ابن العربي واتباعه فحمله على ما يخالف وجدانه وتلك فلتة قليلة لامزلة كشفية والفلتات لا يخلو منها العلماء ولا يضر علو مقامهم ان يوجد في بعض كلامهم قليلا فلتة ما وقوله تغاير الصفات الثمانية لا يسلمه الصوفية بل هي عين الواجب عندهم بمعنى ان الذات يكفي كفايتها وليس عند المتكلمين دليل يدل على ذلك لا نقلي ولا عقلي اما الاول فلان غاية ما في الباب ان هناك حقيقة يصح اطلاق السميع والعليم ونحوهما عرفا ولغة اما ان هناك صفات متمايزة فكلا ومن انصف من نفسه عقل ان الناس اذا استعملوا افعال الصفات واسماءها لا يلتفتون الى تمايز الصفات وكونها زائدة على الذات اصلا لكنهم يلتفتون الى صدور الآثار لا غير فان من راى شيئا يتحرك ويمشي ويحس يسميه حيا بسبب هذه الآثار ولا يلتفت الى ان الحيوة صفة زائدة او هو ذاتي للحيوان الى غير ذلك من التدقيقات الفلسفية واما الثاني فلان العقل ما شهد الا بكونه بحيث يصدر منه هذه الآثار واما ان ذلك منحصر في زيادة الصفات فكلا بل من انصف من نفسه عقل ان كون الصفات بمنزلة الاعراض في محلها القايمة بموصوفاتها هو اعظم التشبيه فان قال قائل هذا مذهب اهل السنة فيجب قبوله قلنا اهل السنة عندنا اهل القرون المشهود لها بالخير وما روي عن احد منهم انه تكلم في الصفات هل هي زائدة او لا وعلى تقدير زيادتها هل هي امور انتزاعية او خارجية واما هذه الفرقة من المتاخرين التي تدعي لنفسها انها اهل السنة فعلى تقدير ان لا يكون قولهم هذا بدعة في الدين واختراعا لما لم يقله احد من السلف نحن رجال هم رجال وكذلك اختلاف اقواله في ان العالم موجود خارجي بوجود ظلي او موهوم متقن اختلاف قليل الجدوى اذ المقصود ان الوجودات الخاصة متحققة بحيث يصدر منها آثارها سواء سمي هذا التحقيق وجودا خارجيا او وجودا وهميا متقنا وان سالتموني عن الحق الصراح قلت ان الذات الالهية من حيث هي هي اجل من ان تكون في الخارج او في الاعيان اذ الخارج اسم للنفس الرحماني وفي الاعيان كما نعته نعم للحق تجلي عظيم هو في الخارج ويوصف الحق بانه في الخارج او في العالم بشرط هذا التجلي وان سالتني

عن ہذہ الاقوال کلہا ما انکرت علیہا الا من جہۃ التعبیر و من جہۃ ذکر شی فی غیر محلہ والافقس ماشیر صاحب کشف
الی ما لیس لہ حقیقۃ اصلا فالقول بالصفات الثمانیۃ لہ وجہ وجیہ وہو ان اول النفس الرحمانی المتمثل فیہ الذکر
والتجلی الاعظم یسمی عند الاشاعرۃ بالصفات ولذلک قالوا بصدورہا بالایجاب وبقدمہا زمانا غیر انہم سموا شیئا
واحدا باسماء شتی باختلاف الجہات والاعتبارات وکم من اختلاف فی الجہات یلتوی فی صدور الناس حتی
نظنونہ من باب اختلاف الحقائق کالبیاض والابیض ہما واحد فی الحقیقۃ الا ان البیاض اسم لہ من حیث
انہ ماخوذ بشرط لا وان الابیض اسم لہ من حیث انہ ماخوذ بشرط الشی فکذلک سموہ حیوۃ من حیث انہ صفۃ یتبع
العلم بنفسہ وبحقایق الممکنات وعلما من حیث انہ تمثل فیہ حقایق الاشیاء قبل تکونہا فی الخارج وقدرۃ من
حیث انہ یتجسس منہا خلق الخلائق وارادۃ من حیث ان التجلی الاعظم منبعث منہ تخصیص احد المتساویین
وکلاما من حیث انہ ینزل منہ الوحی علی قلوب الانبیاء والملائکۃ وسمعا وبصرا من حیث انہ مبدا الانکشاف
المبصرات والمسموعات وکذلک کلام مولنا عبد الرحمن الجامی عندی مسلم فان مقصودہ نفی تاصل
الحقائق بحیالہا وانہا اعتبارات واضافات لا وجود الحق بمعنی ان الوجود ظہر فیہا وتعین بہا لاسعنی الفرق
الاعتباری واذ قد اکملنا الجواب فلنختم الرسالۃ والحمد للہ تعالی اولا وآخرا وظاہرا وباطنا وصلی اللہ تعالے
علی خیر خلقہ محمد وآلہ واصحابہ اجمعین۔ **مکتوب بست و یکم** الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی اما بعد
می گوید فقیر ولی اللہ عفی عنہ کہ در بعض احباب باقتضای بعض احوال بیتی چند نظم کردہ شد الحال مستحسن
مینماید کہ زیر ہر بیتی اشارہ لطیفہ کردہ آید بہ نکتہ کہ در آن دو بیت نہادہ شدہ ہست واللہ یقول الحق وہو
یہدی السبیل فمنہا دلی دارم ز خود خالی حبابش میتوان گفتن * در و کیفیتی جوش شرابش میتوان گفتن
وجود بی نمود معنی ما دیدنی دارد * درین نیرنگہا بوی گلابش میتوان گفتن * درین دو بیت اشارت ست بحالی
عجیبے کہ انجذاب روح ست با فنا ر انا ے سویدا ردل ما پایی اندر پیچ و تاب او * نقوش عالم ام الکتابش
میتوان گفتن * اشارہ ست بجامعیتہ تجہر بہت ے فرو پاشید از ہم کثرت موہوم چون شبنم * ز فیض معنی
ما اختابش میتوان گفتن * اشارت ست بفنا انا کہ از ظہور معنی تجہر بہت خیزد * ومنہا ز پیچ در پیچ کسی
گم کردہ ام خود را * خروشی در دل شبہانی کردم چہ میکردم * دلی پرور دجان افکار و یار تند خو دارم * جہان را
پر ز یار یہا نمیکردم چہ میکردم * اشارت ست بان کہ گرفتاری بدقائق غیب الغیب حیرت شدیدہ میدہد

و دور قلق می آرد ھ غم تحصیل و بار شغل و ورد و غزل می بنیم * چون ترک منصبها نمیکردم چه میکردم * تنفیر ست از
مناصب جاه بہ بیان آفاقی که قبل و بعد و مع آن مناصب حاصل میشود ھ کسی باآن همی سازد کسی باگل (بیکار گردن کسی را)
همی بازد * اگر من یاد آن بهانمیکردم چه میکردم * اشارت ست بآنکه نزدیک عارف هر لذتی از لذات محسوسه
تمثال معنی است از معانی بی نشانی در بعض حالات از تماثیل بحقایق پے می برد ھ می تحقیق را زخم مشتبها
برون دیام * خروج از قید مشبهها نمیکردم چه میکردم * اشاره ست بان که در معارفی که تعلق بتشریع ندارد
تقلید شخصی پسندیده نیست ۔ ھ حجاب وصل مطلوب ست دل بستن بمطلبها * این گر ترک مطلبها نمیکردم
چه میکردم * اشاره ست بآنکه توحید اراده شرط اعظم سلوک است ومنها ناگزیر تو منم ای بے نظیر * روگردان
بعد ازین از ناگزیر * من ترا مشفق ترم از صد پدر * در من آویز و مر الحکم بگیر * غیر من گر باتو با بستر بود * آن وبا
و عذابست و سعیر * و درین سه بیت اشاره کرده شد بمسامرات حقیقة الحقایق با سالک ھ جان من در
هجر یار خود بسوخت * من عذاب الهجر اجرنی یا مجیر * بے قرارم روز و شب بے روی یار * باز بنما روی یارم
یا قدیر * اندرونم بے جمالش تار شد * کے شود یارب بوصلش مستنیر * ای برادر بعد ازین هشیار باش
* فرق میکن درمیان شیر و شیر * ومنها ساقی کرمی کن کز هوش خود افتم * من بار خودم خود از دوش
خود افتم * مثل می جوشان کز خم بدر افتد * جوشی زده بر خود از جوش خود افتم * از هر بن مویم جوشد می دیگر *
از فرط تمایل ز آغوش خود افتم * زین تیز زبانی آزرده دلم من * خوش آنکه زمانے خاموش خود افتم * این
غزل از مزاحفات بحر بسیط ست ۔ مستفعلن فعلن چهار بار و آن در فارسی کم یافته شده غرض ازین ابیات
تشوق ست بحال اتصال یا فنا را نا و آن حالیست نادر الوقوع اتصال عبارت ست از انجذاب روح و معرفت
سر و فنا را نا از تیقظ لطیفه خفیه ومنها تا بکی محنت مهجوری و دوری بکشم * نازنین وطنم سوی وطن باز روم
* تا بکی همچو سنگ بود شیوه من * گوهری از عدنم سوی عدن باز روم * تا بکی بسته زنجیر تعلق باشم * آهوے
از ختنم سوی ختن باز روم * بوی جان میرسد از باد یمن درد و جهان * شاه ملک یمنم سوی یمن باز روم *
غرض ازین ابیات تشوق ست بعالم تجرد و رفیق اعلی و تفهیم از هیئات دنیه خاسقه که دامنگیر وقت و مشوش
حال و مغیر وجه روح میشود * **مکتوب بست و دوم** ۔ در شرح رباعیات ۔ الحمد لله خالق الفهوم
و ملهم العلوم وصلی الله علے خیر خلقه محمد و آله و اصحابه اجمعین ۔ اما بعد میگوید فقیر ولی الله عفی عنه که سابق

رباعی چند در بیان بعض قواعد سلوک انشا کرده بودم الحال شوق برادرم خواجه محمد امین اکرم اللہ بشہوده
تقاضا میکند که زیر هر رباعی اشارتی کرده شود بآن قاعده که دران ودیعت نهاده شد فمن تلک الرباعیات
رباعی علمی که نه ماخوذ ز مشکوة نبی ست * واللہ که سیرابی ازان تشنه لبی ست * جای که بود جلوه حق حاکم وقت
تابع شدن حکم خرد بوالعجبی ست * درین رباعی اشاره کرده شد بآنکه علومی که ماخذ آن شرع محمدی نیست نامرضی ست
واشتغال بآن منافی سلوک ست ومنها دانی که چه بود نہج قدیم ای دلدار * شغل دل تو ظاهر و باطن بایار *
این راشنوی از درس عوارف عارف * وان فن دگر یاد بگیر از احرار * درین رباعی اشاره کرده شد بآنکه اصل کار
درین راه جمع ظاهر و باطن ست ظاهر توزیع اوقات بر طاعات و باطن دوام تعلق قلب بحق واگر کسی اول را
میخواهد از کتاب عوارف بهتر نیست خصوصا پنجم و ششم باب که درین مسئله واقع ست و اگر کسی ثانی را میخواهد
بهتر از صحبت احراریان یافته نمیشود * ومنها در مذهب ما هست ز اسباب غرور * ذکری که بود عاطل از انوار حضور *
در حاشیه نفی شو از خلق نفور * در جانب اثبات برو سوی غفور * شرط تاثیر ذکر حضور و تعظیم ست و نفور شدن
از خلق و اثبات محبت حضرت حق - ومنها مستی و وله شرط طریق افتادست * بی مست شدن کار کسے
نگشادست * در ذکر خفی جهر تخیل کردن * شرط ست و نا وستاد طریقم یادست * حضرت والد قدس سره تخیل
جهر مفرط شرط میکردند که جمع همت و ظهور وله بدون آن نمیشود - ومنها- خواهی که می صرف محبت نوشی *
باید که بتقلیل علایق کوشی * دل را ز خیالات جهان صرف کنی * چشم از صور جمله عالم پوشی * اشارت ست
به نگاهداشت و نظر بر قدم و خلوت در * ومنها در عشق تو از جمله جهان بگذشتم * وز هر چه بجز یاد تو زان بگذشتم *
مقصود من بنده بجز وصل تو نیست * اندر طلبت از دل و جان بگذشتم * اشارت ست به بازگشت و در اثنا ذکر
دفعة بعد دفعة ومنها دایم دل من پیش تو حاضر باشد * چشم برخ خوب تو ناظر باشد * در مذهب ما شرک جلی ست
و صریح * گر سوی دگر خطره خاطر باشد * اشارت ست بدوام یادداشت ومنها دانی چه بود سهل کثیر البرکات
* در مشرب اهل دل وجود عدمات * تحصیل عدم بدان بسعی مانع * در نفی خواطر و در سد جهات * عدم غیبت
را گویند یعنی نسیان ماسوی و وجود عدم ملکه غیبت را گویند و اصل در تحصیل آن عزم قوی و همت فشاندن
همه چیز ست از دل - ومنها خوش آنکه با نوار وضو نگین ست * زیرا که طهارت ز اصول دین ست *
تنویر دل و نفی خواطر خواهی * قوی ذریعه وصولش اینست * در جمع خاطر و تنویر دل و ازاله خطرات تجدید

طهارت فائده‌ها دارد **ومنها** تحصیل عدم اگرندانی کردن + باید نظر اهل فنا را جستن + این داء عضال را دوا نیست
به ازین + در حکمت اهل دل نخواهی دیدن + یعنی نظر قبول این طائفه کیمیای عجیب ست در تحصیل عدم و ازالهٔ
خطرات پریشان **ومنها** آنانکه از وسواس بهیمی رستند + با نجهٔ انوار قدم پیوستند + فیض قدس از همت ایشان بجو +
دروازهٔ فیض قدس ایشان هستند + یعنی توجه بارواح طیبه مشایخ در تهذیب روح و سر نفع بلیغ دارد **ومنها**
آن ذات که از قید جهت بیرون ست + از حیطهٔ اسما و صفت بیرونست + هر مرتبه زان ذات نشانی دارد + هر چند
ز تعیین همه بیرون ست **ومنها** هر بدر که شد مظهر آن یار عجیب + ظاهر شده از صورتش آثار عجیب + در لوح
دل ار ثبت کنی صورت او + پیدا شود از لوح دل اسرار عجیب + **ومنها** قومی بکتابت احرف موصوف +
جمعی بتلاوت اسما معروف + شخصی که ازین قوم قدم پیش نهاد + گشت ست باین صورت ذهنی مشغوف
+ درین سه رباعی اشارت کرده شد بتحقیق توجه بوجه خاص که حضرت خواجه نقشبند قدس سره بان ارشاد کردند
و آن پرورش کردن صورت ذهنیه حضرت حق ست که در بدر که آدمی متمثل شوند مانند تمثل تجلی صوری در متخیله
و هر چیزی را چهار وجود ست مکتوبی و ملفوظی و صورت ذهنی و وجود خارجی چنانکه تاثیر وجود ملفوظی و مکتوبی
نزدیک اهل دعوت ثابت ست همچنین تاثیر این وجود ذهنی نزدیک نقشبندیه ثابت شده **ومنها** ای
دوست توئی دیده و بینائی من + شنوائی و دانائی و گویائی من + عشقم تو و هم تو دل غمدیدهٔ من + اندر
دل غمدیده شکیبائی من + اشارت ست بتوحید حق تعالی والحمد لله اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً و صلی الله علی
خیر خلقه محمد و آله و صحبه اجمعین ــ **مکتوب بست و سوم** در شرح ابیات ــ الحمد لله و سلام علی عباده
الذین اصطفی **اما بعد** میگوید فقیر ولی الله عفی عنه که سابق شوق برادرم محمد امین اکرمه الله بشهوده باعث
آن شد که بعض معارف غامضه در نیکوترین لباس که لباس نظم ست بیان کرده شود الحال شوق ایشان
تقاضای آن میکند که زیر هر بیتی اشارتی لطیف کرده شود بآن معرفت که دران مودع ست **شعر**
الا طال شوق الابرار الی لقائی + و انی لاشد شوقا الیهم منهم + **ص** من ندانم باده ام یا باده را پیمانه ام +
عاشق شوریده ام یا عشق با جانانه ام + درین بیت اشاره کرده شد بمقام حیرت که از مقامات لطیفهٔ خفیه است
که سالک درین مقام تفرقه نمی کند در میان وجودات خاصه که بماهیات معبر میشود و در میان وجود مطلق که
ظاهر شده است در وجودات خاصه و امتیاز نمی نماید در میان احکام خاصهٔ مظاهر وجود تا یکی را عاشق گوید و دیگرا را

معشوق وسوم راعشق ؎ مبتلای حیرتم جان گویمت باجان جان * اصطلاح شوق بسیارست ومن
دیوانه ام * درین بیت نیز اشاره کرده شده بمقام حیرت وجان عبارت از وجودات خاصه است وجان جان
عبارت از وجود مطلق ست ظاهر شده در وجودات خاصه ؎ شوق موسی در ظهور او نار طور او را * ورنه او
شمع آتش میزند پروانه ام * اشاره است بانکه محب بسوال حال خود جذب میکند محبوب را و تشخص ظهور او میشود و
در صورت خاصه که مقتضی استعداد او ست لایکون التجلی الا بقدر استعداد المتجلی له و آتش زدن عبارت از قلق و
بیقراری دادن ست ؎ باجمال ذاتیش حسن دگر در کار شد * چشم او را سرمه ام یا زلف او را شانه ام * درین
بیت اشارت ست بحکمت ظهور احجار بهت که اتمام بعض مصالح این عالم ست و آنکه حسن ذاتی در ذات خود
از غیر مستغنی ست و حسن ثانوی که مقتضای مصلحت کلیه است گاهی مقتضی این نور میشود و تمثیل حسن ذاتی بچشم
معشوق که در غایت لطافت آفریده شده و حسن ثانوی بسرمه و همچنان زلف و شانه ؎ میل هر عنصر بود
سوی مقر اصلیش * جذبه اصل ست هر شورش مستانه ام * اشارت ست بحقیقت محبت ذاتیه که آن میل
حضرت وجود ست در مظاهر مقیده بجانب اطلاق مثل میل هر عنصر بمقر اصلی خود ؎ غافل از خود ماند از صورت
چو پر شد آئینه * تا ترا شناختم جانا ز خود بیگانه ام * اشارت ست باستغراق در اتصال یعنی سر و روح در کار خود بحد
باشند و سالک را غیر مذکور حتی نفس خود نیز مدرک نگردد و تمثیل آن بآئینه که از خود غافل ست و بصورت مشغول ؎
ای امین بر سلیم نام تجدد و تهمت ست * در ازل پیش از زمان تعمیر شد میخانه ام * اشارت ست بانکه محبت ذاتیه
قبل از عالم ارواح و اجسام ست زیرا که اصل او توجه وجود ست باطلاق و آن قبل از زمان ست و میخانه
اشارت بجامع مراتب اطلاق ست والحمد لله اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً **مکتوب بست و چهارم**
در منظومات ؎ فراغت یافتم از حج و عمره * چو احرام سر کوئی تو بستم * چو دیدم روی زیبای تو جانا *
ز تشویش وجود خویش رستم * بیا ساقی بده جام شرابی * که مخمور صبوحی الستم * **ایضاً** محبت نام جوش
طبع و میل نفس اگر باشد * سر اهل محبت در دو عالم گاو خر باشد * ز نازک طبع غیر از خود نیابها نمی آید *
درخت بید را دیدیم دائم بی ثمر باشد * بوسعت مشربان رنگ تعلق در نمیگیرد * اگر نقشی زنی بر روی
دریا بی اثر باشد * صفائی طبع میخواهی ز صحبت دامن اندر کش * که آب دور از مردم همیشه با صفا باشد *
ایضاً مزاج صاف طبعان تاب جز غربت نمیارد * مکدر گردد آب صاف چون یکجا وطن گیرد **فرد**

صفا با خبث باطن نیز گاهی جمع میگردد * برد باده را چون درد بنشیند تماشا کن * **فرد** هرزه گردی
مانع نور دل ست ای هوشمند * سیل تا ننشست یکجا باطنش صافی نشد ؎ دوای درد من بر جمع اضداد تو
بینازم * نمک ریز دل مجروح من هستی و مرهم هم * جهان و جان فدای وضع شوخ شهر آشوبت * قیامت
بینمائی و دم عیسی و مرهم هم * درین بیت اشاره کرده شد بحال عجیبی که آن جمع ست در تعلق قلب و انس روح
در یک حالت و تنادی از ان یک و التذاذ از ان دیگر بیکدفعه ؎ توی اول توی آخر توی ظاهر توی باطن *
توی مقصود اهل دل توی مشتاق همدم هم * ز یک منبع ورنیجا مختلف فواره میجوشد * مزاج حرص قارون
زهد ابراهیم ادهم هم * بخاری از زمین خیزد بباد و جو در آمیزد * گهی باران ریزان ست گاهی برف و شبنم هم *
درین سه بیت اشارت ست باضمحلال حقائق متخالفه در یک حقیقت و امتیاز احکام در میان حقائق متخالفه
بسبب امتیاز صور و هیاکل ؎ کدامی طرفه نیرنگی درین کاشانه سر دادی * که عالم پای کوب از دست عشقت
گشت و آدم هم * درین بیت اشارت ست بسریانی عشق در جمیع عالم چه فلک و چه ملک و چه عنصر و چه اعراض
خصوصاً انسان که عشق طبعی و ارادی هر دو دارد و بآنکه بسبب سریان آن مصلحت کلیه است **مکتوب بست
و پنجم** در شرح غزلیکه بتضمین بیت اول غزل عراقی علیه الرحمة انشا کرده اند ؎ نخستین باده کاندر جام کردند *
مزاجش عکس آن گلفام کردند * هویدا شد در امکان صورت حق * بآن صورت جهان را رام کردند * همی بایست
تفصیلی از ان روی * مکارم را باتمام کردند * شراب وحدت از خمخانه غیب * مزاج صبح ازل در کام کردند *
چو غلطیدم ز مستیها بهر سو * حریفان مستی از من وام کردند * حقیقت را که مستور از نظر بود * بمشهود خاص
و عام کردند * پس آنگه موج دریا باز گردید * باتمام فنا اکرام کردند * امین رمزی دقیقی با تو گویم * بجز آغاز
و نیز انجام کردند * غرض ازین ابیات شرح بیت عراقی ست علیه الرحمة و تعیین مراد از باده و جام و
استعاره از چشم ساقی و حاصل آنست که این بیت دو احتمال دارد یکی آنکه از جام مرتبه امکان مراد باشد
و از باده کمال او با فاضه صور انواع و خواص آن و از مستی چشم ساقی فیض واجبی که عبارت از تجلی اعظم ست
باصطلاح ما و حقیقت محمدیه باصطلاح صاحب فتوحات و درین نظم عدول باوضع از مستی چشم ساقی کرده شد
گفته آمد که ممزوج بآن باده کرده شده است عکس روی آن یار گلفام دیگر آنکه کمالاتی که در طبقه بنی آدم ظاهر
شده و اتمام خواص نوعیه و استقرار احکام لطایف ایشان بآن متحقق شده بواسطه احجار بهیئة افراد

اکمل ست که وجود ایشان بجهت مصلحت تفصیل مراتب اجمالیه وجوبیه است و فی الحدیث بعثت لاتمم مکارم الاخلاق
واین اشاره بهمین تفصیل تواند بود پس این افراد کمال را در ازل باستعداد کمالات وجوبیه نواخته اند و در نشاء
دنیا از ایشان آثار همان استعداد بر روی کار آمد ملل و مذاهب پدید آمدند و اعلام ارشاد برافراشته شد و سبب
هدایت جماعات بنی آدم گشت و بحقیقت جمیع افراد بنی آدم از لفظ الله چیزی می فهمند و ذهن ایشان بآن
حقیقت مجرده بوجهی از وجوه ملتفت میشود و اینهمه برکات نفوس کامله است چه نفوس مقارنه باجساد
و چه مفارقه از انها و معاد این نفوس اضمحلال ست در تجلی اعظم و مشمول شدن بفیض آن بوجهی که انا را وسطے
ایشان را در خود متلاشی سازد و انانیات صغری را وجودی پیدا نباشد و در پنج بیت لاحق این معانی بطریق
ایجاز و بلسان اشارت ادا کرده شد باز نکته دیگر ادا کرده آمد که تجلی اعظم مبدأ و معاد نفوس کامله است۔

از بعضی مکاتیب حضرت قطب فلک الارشاد غوث الاقطاب والاوتاد مظهر کمالات خفی و جلی مرشدنا شاه عبد الله المشتهر بشاه غلام علی قدس سره که بحضرت شاه ابوسعید صاحب رحمه الله تعالی نوشته شده است درین کتاب اضافه کرده میشود

مکتوب اول بخدمت شریف صاحبزاده عالی نسب والا حسب حضرت شاه ابوسعید صاحب سلمکم ربکم
السلام علیکم و رحمة الله درینولا این فقیر را مرض خارش و ضعف و شدت تنفس مستولی گردیده که طاقت
نشست و برخاست خیلی دشوار علاوه اینکه درد در کمر از چندی ظاهر شده که نماز بر اقعاد خواندن هم محال
حضرت شاه رفیع الدین صاحب می فرمودند ازین هر دو شخص بر سبیل بدلیت پیش شما بالضرور باشند
پس درینوقت که اشتداد امراض بحدی رسیده که طاقت نشستن نماند و فتور کلی در نسبت ضروریه آمده
درینوقت آمدن شما بسیار مناسب است جلدتر خود را برسانند و مولوی بشارت الله صاحب رخصت
برای بیمارداری اهلخانه خود گرفته اند آمدن اوشان معلوم نمیشود و قبل ازین چند خطوط متواتر در طلب
شما مع تبرکات جدیده روانه کرده شد تعجب است که قصد آمدن اینجا نکرده اند فقیر را بحسب ظاهر صحت محال

وا فسوس که شما اینقدر تاخیر مینمایند ع خوبان درین معامله تاخیر میکنند ٭ می بینیم که منصب آخر مقامات این
خاندان عالیشان بشما متعلق و وابسته شد و پیشتر ازان در بیماری سابق دیده بودم که شما بر چارپای
نشسته اید و قیومیت بشما عطا کردند سوای شما قابل این توجهات غریبه و عجیبه کسی نیست مجرد رسیدن
این خط خود را جریده روانه این صوب نمائید و برخوردار احمد سعید را بجای خود آنجا بگذارند و بدعای حسن خاتمه
و درود و استغفار و ختم کلمه طیبه و قرآن مجید و ختم پیران کبار و بقای جانفزا و اتباع حبیب مصطفی مدد فرمایند
والسلام **مکتوب دوم** بسم الله الرحمن الرحیم بجناب صاحبزاده عالی نسب ولایت حسب حضرت شاه
ابوسعید صاحب و احمد سعید صاحب جعلهما الله للمتقین اماما بعد از سلام مسنون و دعای عافیت مشحون
واضح مینماید که مکرر رقیمه های فقیر برای طلب شما فرستاده شد معلوم نیست که بخدمت میرسند یا در راه
تلف می شوند احوال مزاج فقیر بسیار سقیم طاقت نشستن نمانده هجوم امراض و نذار الرحیل در داده فقیر را
بجز دیدن شما هیچ آرزوی نیست بلکه از غیب القا می شود که ابوسعید را باید طلبید و روح مبارک حضرت
مجدد رضی الله تعالی عنه برین باعث ست و دیده ام که شما را بر ان راست خود نشانده ام و منصبی که
آثار آن عنقریب عاید بشما میشود مفوض نموده خانقاه شما را مبارک باد جلدتر بیایند و توکلا علی الله اینجا
آمده بنشینید اگر الله تعالی مرا بیامرزید بصدقه پیران کبار رضی الله تعالی عنهم از توجه و همت قاصر نیستم
هر چه فتوح از غیب رسد صرف مایحتاج خود و وابسته های خود نمایند و آنچه باقی مانده بر فقرا تقسیم کنند همه اهل
خانقاه و اکثر مردمان شهر شما را میخواهند مثل احمد یار و ابراهیم بیگ و میر خورد و مولوی عظیم و مولوی شیر محمد بلکه
جمیع مردمان شهر بارها میگویند که میان ابوسعید لائق اند که در اینجا نشینند و حضرت شاه عبدالعزیز صاحب
و اکثر اعزه شهر بر اخلاق حسنه و مسکنت و شکست و حفظ و مشغولی و بردباری شما نظر کرده مجوز طلبیدن شما
بلاشرکت غیر میشوند بهر صورت عازم اینجا شوند در چوپاله یا در گاڑی بیایند اجرة کهاران اینجا داده خواهد شد
اجتماع اهل خانقاه براین شد الشان یعنی شما را باید طلبید و مرا نیز الهام کردند که قابلیت این کار فقط در
شماست بعد استخاره بیایند و حاجت دیگری نیست اینجا باشید و رواج طریقه شریفه فرمایند و تدبیر
معاش را حواله بخدا کنید حسبنا الله و نعم الوکیل وعده الهی کافی ست بگذارد و بیا سا وقت ما آخر رسید چند
انفاس باقی مانده را به بینید و فیضها بردارید شاید این آرزو بوقوع آید **بیت** مرگ آرزو کنم چو شوی

ربان من پیعنی بہ بخت خویش مرا اعتماد نیست پہ جناب حضرتین در وقت انتقال حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه حاضر بودند رضی الله تعالی عنهم ومردمان میگویند که ازین هر دو شخص یکی را متعین کنید تا بعد شما نزاع واقع نشود اگرچه در کاغذ وصیت نامه مهر فقیر بگواهی همه میان صاحب و دیگر اعزه نام شما را اولی و الیق نوشته ام بالفعل شما را ترجیح دادم و برخوردار احمد سعید را آنجا گذاشته بمجرد رسیدن رقیمه همه را جواب داده نزد ما بیایید قبر ما در صحن همین مکان خواهد شد و تبرکات بر بالین بر گنبد ضیق ومردمان والبته شما هر وقتیکه خواهند آمد در هم و حویلی باشند و شما اینجا بمزار ما باشید و اخراجات خانقاه همه بر طور شماست بهر طور که مناسب دانید و بردباری وتحمل بسر برید و دعای حسن خاتمه ولقای جان افزا واتباع حبیب خدا محمد مصطفی فرمایید زیاده والسلام۔ **مکتوب سوم** بعد حمد وصلوة معلوم نمایند مقامات واصطلاحات که در طریقه علیه امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی رضی الله عنه مقرر است در هر درجه ازان کیفیات وحالات وانوار واسرار پیش می آیند و بدون آن اختیار طریقه عبث است عمر چرا ضایع نماید و مقامات عشره از توبه تا رضا اگر لازم باطن نشود ازین طریقه چه فائده در سیر لطائف عالم امر کیفیات بسیار میشود در سیر لطیفه قلبی که مراقبه احدیت صرفه یا مراقبه معیت مینمایند بیخودی واستغراق وقطع تعلقات وآرزوها وغیره دست میدهد و در سیر لطیفه نفس مراقبه اقربیت ومحبت معمول است واستهلاک واضمحلال وفنای انا وغیره حاصل میشود و در سیر لطائف عالم خلق سوای عنصر خاک فیض بر عناصر ثلثه می آید و مناسبت بتجلیات نبی الباطن وملاء اعلی علیهم السلام وتهذیب لطیفه قلبیه می یابند و در کمالات ثلثه نیز نگیها ولطافت نسبت باطن فرموده اند و در حقائق سبعه وسعت انوار وبداهت آنچه نظری است وزیارت حضرات انبیا علیهم السلام واذواق محبت ذاتیه ثابت است ع تا یار کرا خواهد میلش بکه باشد ؎ نه سلطان خریدار هر بنده ایست ٭ نه در زیر هر ژنده زنده ایست ٭ اینچنین علوم ومعارف اگر سالک این طریقه ادراک نماید مبارک والا عجبی وخودی کسب کرده است فویل له در صحبت هر که ازین قسم حالات حاصل شود بهتر است والا طریقه بدنام وازین کس مشایخ را عاری لاحق عجب مریدان اند طریقه بدنام نمایند وخود را پیر میگیرند هداهم الله سبحانه الی رضائه واشتیاق لقائه آمین الحمد لله که حضرت مولوی بشارت الله صاحب وحضرت حافظ ابو سعید صاحب سلمهم الله تعالی وجیلهم جا لاشاعة الطریقة بانتقامات مناسبتی بهم رسانیده اند وعزیزان دیگر نیز

له از مصاحبان صاحب بنی [illegible] حضرت مولوی شاه [illegible] الدین حضرت مولوی شاه عبد القادر و مولوی شاه عبد العزیز و مولوی شاه [illegible] از جمله فضلاء [illegible]

عه اعنی حضرت خازن الرحمت خواجه محمد سعید و حضرت الشان عروة الوثقی خواجه محمد معصوم قیوم رضی الله تعالی عنهما ۱۲ محمد حسن

الله تعالیٰ توفیق استقامت واتباع سنت ومحبت مشائخ وترک دانزوا ویاس از خلق امید از خدا سبحانہ وتعالیٰ
اینهارا وجمیع دوستان مرا ومن افتادہ خاک پیر عمر بر بادہ دادہ را این حالات عطا فرماید بهزار انفعال می نویسم
زیرا که مرشدان در تحریر اجازت نامہا هر دو لفظ می نویسند پس میگویم دست ایشان که بهتر از دست من است
دست من است بیعت بخدمت اینها که اقوی ذریعہ سعادت ونجات است بیعت من است الله تعالیٰ
مبارک فرماید بشرطیکه از اهل دنیا اعراض نمایند و پا شکسته بر در حق بصدق وعدہ کریم مطلق جل سلطانہ
نشینند وایشانند ارکان طریقہ من وحاصل توجہات سالهای من اللهم وفقنی وایاهم لما ترضاہ وترضاہ
حبیبک صلی الله علیہ وسلم واجعل آخرتنا خیرا من الاولیٰ آمین آمین آمین ؏

باب دوم

از کتاب کلمات طیبات در ترجمہ رسالہ اسرار العارفین وسیر الطالبین شیخ شہاب الدین سہروردی رحمۃ اللہ علیہ

بسم الله الرحمن الرحیم

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِهٖ مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ اَجْمَعِیْنَ
اما بعد خانہای فقیر ویران شدند وشهرهایش بے بنیاد وفقرا رحلت کردند وگذشتند ومتشبهان
ومترسمان بسیار شدند آنانکه مشغول اند به غیبت ودروغ وطلب دنیا وفریب ونفاق وبغض وغل
وغش وحقد وحسد وکبر وغضب وحرص وریا والقاء عداوت ورغبت امارت وصحبت سلاطین
وامرا واهل ظلم واکل حرام که دل را میمیرانند وچون شهادت همچو کسان مقبول نیست اقتدا شان و
کلاه گیر خلق از ایشان چگونہ روا باشد فلهذا خواستم که کتابی نویسم در علم سالکان وفقرا وعارفان تا آنکه
عزم تصنیف کردم وقلم را جولان دادم واسرار الطالبین وسیر العارفین نامش نهادم
وسوال میکنم از خدا که توفیق اتمامش دهد چنانکه بشر وعشق داد وما النصر الا من عند الله وهو علیٰ

کل شی قدیر ◦ بالا جابۃ جدیر ◦ سیر ۵ بندہ را نزدیکی حق تعالی و تقدس وست ندہد مگر بدوری از خلق چرا کہ نزدیکی
خلق از ذکر اللہ و عبادت و طاعتش و فکر در ملک و ملکوتش باز میدارد پس نزدیکی او بدون دوری خلق
صورت نہ بندد تعالی شانہ چنانکہ قرب سلطان و قرب بندہ بمولی کہ بدون بعد از غیر سلطان و غیر مولا
راست نیاید سیر ۵ شیخ آنست کہ ذاتش قدس باشد و صفات ذمیمہ اش فانی و صفات حمیدہ اش
باقی چہ کسیکہ چیزی از صفات بشریہ در یاقت و امریکہ دیگر را بران دلالت کند و راہ نماید پیر و ظاہر
نشدہ صلاحیت مشیخت ندارد و او خود محتاج بشیخی و مرشد کہ او را معرفت و طریقت آموز و کذا قال
الشیخ ابو الغیث الیمنی رحمۃ اللہ علیہ سیر ۵ ہر کہ صوف و جبہ پوشید لقمہ چرب و لذیذ بخورد و با سلاطین
و اہل دنیا نیامیزد و ہر کہ نہ انچنین ست در لباس انبیا و اہل سلوک خیانت ورزیدہ باشد و حقش
ادا نکردہ سیر ۵ فقیر را مخالطت ملوک و سلاطین حلال نیست کہ از صحبت ایشان قلبش بمیرد روایتست
از ابن ابی طالب کرم اللہ وجہہ کہ صحبت ملوک فتنہ است و خوردن طعام شان سم قاتل کہ دوائی ندارد
و فرمود رضی اللہ عنہ علم معرفت ست و دیدن روی ظالم قلب را سیاہ میکند و معرفت حاصل نمیشود
روایت ست از ابو الحسن نوری رحمۃ اللہ علیہ کہ گفت چنانکہ از تاثیر صحبت بدکار نیکوکار شود ہمچنان
نیکوکار بدکار گردد و ہر کہ این مسئلہ را انکار کند بطال و گمراہ و زندیق ست کہ انکار حدیث کردہ آنکہ فرمود
رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم الصحبۃ تؤثر و گفت علی رضی اللہ عنہ صحبت صالحان نور و رحمت ست
اہل عالم را سیر ۵ سالک باید کہ بذکر مشغول باشد تا آنکہ ہر موی از موہای بدنش زبانی باشد
سیر ۵ اصل در اقامت سلوک و ریاضت نفس و ثمرہ ارادت انیست کہ خود را از اہل دنیا و صحبت اغنیا
و سلاطین و ہوای نفس دور دارد سیر ۵ مرید مبتدی را باید کہ از تمامی فضول یعنی فضول نظر فضول کلام و طعام و جملہ معاصی
صغایر و کبایر اجتناب کند سیر ۵ روایت ست از ابوبکر شبلی رحمۃ اللہ علیہ کہ گفت مرید را خصوصا وقت سماع لا باید کہ بغیر
حاجت کلام نکند سیر ۵ ہر گاہ مرید از خلوۃ و غیرہ بیرون آید سر خود بر قدم شیخ نہد بطریق شکر و منت و آنچہ بعض فقہا گفتہ اند
کہ از این فعل کافر میشود و اکثری بعد کفر نیز قائل شدہ اند کہ این تحیت ست نہ عبادت زیرا کہ شیخ کراہی مرید نیست سیر ۵ اصل
در طریق فقیر پرہیز کردن است از دنیا چنانکہ رسول خدا فرمود صلی اللہ علیہ وسلم حب الدنیا راس کل خطیئۃ
و فتنۃ و بلیۃ سیر ۵ مرید کہ فقیر باشد بقدر حاجت کسب کند و بعد فراغ از کسب بذکر مشغول شود

و نشستن میان خلق نه پسندد و سوای مراقبه و آن نظر کردن ست در مغیبات بصفا یقین همچو عالم ملکوت ست
و بعض گفته اند مراقبه مراعات سر ست برای ملاحظه غیب بهر لحظه و لحظه سیرة خلوت ترک دادن اختلاط مردم
اگر میان ایشان باشد و بعض گفته اند خالی شدن ست از تمام اذکار سوا ذکر الله و بعض گفته اند انس گرفتن
ست بذکر و مدت آن چهل روز ست بقول رسول الله صلی الله علیه وسلم من اخلص لله اربعین صباحا
ظهرت ینابیع الحکمة من قلبه علی لسانه سیرة عزلت دور شدن ست از اهل زمانه بترک طمع و از امارهٔ نفس
و شهوات بلزوم پرهیزگاری سیرة صحبت اغنیا و اهل دنیا قلب مومن را میمیراند نعوذ بالله منها و چون قلب مومن میمیرد
سنگ و کلوخ گردد پس هر چه خواهد بگوید سیرة حسن بصری روایت کرد از امیر المومنین علی کرم الله وجهه که
گفت هرگاه بینی مردی را که بے حاجت با مردم اختلاط میکند و دنیا می طلبد و باز خدای را میطلبد پس بدانکه
او زندیق و مردود ست و دزدی ست از دزدان دنیا سیرة روایت ست از ابو یزید بسطامی رحمة الله علیه که
گفت طالب دنیا طالب خدا نباشد و اختلاط اهل سلوک در طریق طلب خدا با سالکان ست نه با اهل دنیا سیرة
شیخی که بر قانون مذهب اهل سنت و جماعت نباشد و حرکات او موافق کتاب الله و سنت رسول الله نبود
از قطاع الطریق و دزدان دین ست سیرة روایت ست از علی بن ابی طالب کرم الله وجهه که گفت بدترین
مردم و گمراه کننده مردم کسی ست که غم دنیا خورد پرسیدند دنیا دار کیست گفت آنکه زیاده از قوت شبانروز
طلبد که او غنی ست نه فقیر و لهذا امام شافعی رحمة الله علیه بر کسیکه زیاده بر قوت روز و شبی دارد صدقه
فطر واجب گردانیده سیرة روایت ست از علی کرم الله وجهه که گفت سه قلب ست قلب سلیم و قلب منیب
و قلب شهید. قلب سلیم آنست که جز معرفت خدا چیزی دران نباشد قلب منیب آنکه از هر چیز بخدای عز و جل
باز گردد و قلب شهید آنکه او تعالی و تقدس را در هر چیزی مشاهده کند سیرة شیخ باید که عارف و دانا باحوال
مرید باشد تا حسب حال او نصیحت و راهنمای کرده باشد و آنکه نه چنین ست گمراه ست و گمراه کننده ست
سیرة مرید را نرسید که در قلب او ذره از حب دنیا باشد چه دنیا مرداری ست پس ذرهٔ از ان همچو قطره خون
که چون در آب افتد تمام آب فاسد و تباه شود سیرة مشایخ طریقت گفته اند که صحبت توانگران فقیر را سم
قاتل ست که او را دوای نیست و حاصل این کلام آنکه از اهل دنیا بقدر استطاعت و امکان پرهیز نماید
چه محبت دنیا در دلهای مردم جا کرده است پس از صحبت شان ضرری عظیم خواهد رسید سیرة [illegible]

از ذوالنون مصری رحمۃ اللہ علیہ کہ گفت ہر کہ شبے بخفت و درویش غل یا غش ست یا یکی از مسلمانان نام او از دیوان فقر محو کردہ شود و بعض محققان گفتہ اند غش در مذہب شان این ست کہ برادر مسلمان خود را نباشد یاد کند سیرۃ بدان ای طالب کہ ہر گاہ بینی کسی را در دنیا افتادہ و بجاہ و رفعت و منزلت دل دادہ و اسیر لطف مردم دنیا شدہ پس بر وست گریستن بر نفس خودش زیرا کہ فقر کنارہ گرفتن ست از حب دنیا۔ سیرۃ فقیر را در تمام مذاہب اختلاط اہل دنیا و آمدن بر ملوک و سلاطین حلال نیست چنانکہ فرمود علی ابن ابیطالب رضی اللہ عنہ بدترین فقیری ست کہ بدر امیر آید و نیکوترین امیری ست کہ بدر فقیر آید و در روایت ست کہ صاحب عراق سہ سال مریض بود سہل ابن عبداللہ تستری را خواند تا دعا کند و بنظر شفاو شفقتش نگرد و آخر بہ برکت دعا و نظر شفقتش شفا یافت باز سہیل بخانہ خود آمد و سہ سال عزلت اختیار کرد سیرۃ ہر کہ ہمیشہ بدنیا مشغول باشد ہمیشہ از حق سبحانہ و تعالی دور باشد کہ مشغولی دنیا حجابی ست عظیم و راہ نجات از اہل دنیا ذکر اللہ ست تعالی و تقدس سیرۃ قدم اول در راہ سالکان و عارفان بریدن علائق ست بالکلیہ چنانکہ فرمود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم طَالِبُ الدُّنْیَا لَا یَکُوْنُ طَالِبًا لِلْمَوْلٰی و از اکثر اہل سلوک منقول ست کہ ہر گاہ مہمی یا امری عظیم یکی را از ایشان پیش آمدی پارچہ صوف یا کسا پوشیدی و زنجیر در گردن یا در پا یا در سر انداختہ مناجاۃ بحق سبحانہ کردی و فی الحال مستجاب شدی و بدانکہ زنجیر یا رسن در گردن یا در پا انداختن مستحسن ست و سنت داؤد ست علی نبینا و علیہ الصلوۃ والسلام کہ مراد از ان بجای غایت تواضع و انکسار و افتقار و حضور و رقت قلب امری دیگر نیست و مؤید این ست آنچہ روایت ست از بعض تابعین کہ گفت دیدم عمر بن الخطاب را رضی اللہ عنہ کہ بر پشت شان اثر تازیانہ ہاست پیش عبداللہ بن عمر رضی رفتم و گفتم کہ امیر المومنین را دیدم کہ بر پشت شان اثر تازیانہ ہاست گفت سبحان اللہ کدام ست کہ امیر المومنین را تازیانہ زند او را ہر روزی خلوتی ست کہ در آن خلوت محاسبہ نفس میکند و شب جمعہ درہ برداشتہ نفس خود را میزند و میگوید کہ چنان کردی و چنین کردی۔ والحمد للہ

علی الاتمام و علی رسولہ الصلوۃ والسلام

فہرست کتاب کلمات طیبات

تمت

الحمد للہ علی احسانہ کہ درین ایام میمنت التیام کتاب فیض انتساب اعنی کلمات طیبات از مکتوبات حضرۃ پیران پیر و ملفوظات و مکتوبات حضرت میرزا مظہر جانجاناں شہید و حضرت قاضی ثناء اللہ پانی پتی و حضرت شاہ غلام علیشاہ رح و حضرت شاہ ولی اللہ محدث دہلوی قدس سرہم معہ ترجمہ رسالہ اسرار العارفین بحسن تصحیح و بکاغذ نفیس صاف و پاکیزہ بمطبع مجتبائی دہلی باہتمام مولوی محمد عبد الاحد سلمہ اللہ الصمد مطبوع گشتہ حائل دلہائے صاحبدلان گردید فقط